

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ÜSKÜP DİLENCİLERİ

ROMAN

KE
TE
BE

KIM

MEHMETİ

ISBN: 978-975-2482-95-1

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 56

Çağdaş Dünya Edebiyatı - 1

Editör

Ayhan Demir
Hümeysra Çalışkan

Düzeltili

Cihan Aldık

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Temmuz 2018
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212.612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2 - 34310
Harmidere - Avcılar / İstanbul
Sertifika No: 12026
Tel: 212.412 17 00

Üsküp Dilencileri

KIM MEHMETİ

ÇEVİRMEN

ECE DİLLİOĞLU

KETEBE

Kim Mehmeti

1955 yılında Üsküp'te doğdu. Roman ve deneme çalışmalarıyla Makedonya'nın en önemli yazarlarından birisi olarak kabul ediliyor. Ayrıca Makedoncadan Arnavutçaya çok sayıda eser çevirmiştir.

Üsküp'ün kültür dergisi olan *Jehona* dergisinde editörlüğünü, 2001'den 2006'ya kadar da Üsküp'te haftalık olarak çıkan *Lobi* dergisinin de kuruculuğunu yapmıştır.

Aynı zamanda bir aktivist olan Kim Mehmeti, Makedonya'da birçok sivil inisiyatifin başlatıcısıdır. Ana dili olan Arnavutça dışında, Makedonca da kitaplar yazmakta ve yayınlamaktadır. İlk edebi eserlerini yetmişli yılların başında dönemin önemli Hırvat dergilerinde yayınlamıştır.

Kim Mehmeti, hikâyenin özünü nakış gibi işleyen doğuştan bir anlatıcıdır. Zamanın döngüsel gerçekliğinde okuyucusuna büyümlü Balkan karakterini, tarihin o uzun hattı boyunca yansıtmayı başarır. Metaforlarının derinliği ve roman sanatının bütün imkânlarını kullanma becerisi onu şimdiden geniş bir coğrafyanın en önemli yazarlarından biri haline getirmiştir.

Hayatın doğal akışını roman formunun bir parçası olarak gören yazar, paragraf kullanımının az olmasıyla ilgili sorulan bir soruya ise şöyle karşılık verir; "Hayatın paragrafları yoktur ana başlıkları vardır..."

Ece Dillioğlu

1991 yılında Arnavutluk'un Vlora şehrinde doğdu. 1997 yılında ailesiyle beraber Türkiye'ye göç etti. İlk ve orta öğrenimini Tekirdağ'da tamamladı. 2009-2013 yılları arasında Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Balkan Dilleri ve Edebiyatları Arnavut Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl Arnavut Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda sözleşmeli öğretim elemanı olarak atandı. 2014 yılından bu yana araştırma görevlisi olarak devam etmektedir. 2017 yılında Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı'nda Arnavut Edebiyatı üzerine yazdığı "Çağdaş Arnavut Edebiyatında İsmail Kadare ve Romanları" adlı tezi ile yüksek lisansını tamamladı. Şu an aynı programda doktora yapmaktadır.

- I -

Sene 1990'dı. Bu senenin sayılarının toplamı 19 ederdi. Rakamları tek haneye indirene kadar toplamaya devam edersek 1'i elde ederdik. 1990 senesinin rakamlarını birbiri ile çarparsak 81 sayısını elde ederdik ve bu iki rakamı da toplarsak bizi dokuz sayısına götürürdü. Hangi matematiksel çözümü denersek deneyelim sonuç bizi ya bir rakamına ya da dokuz rakamına götürüyordu. Rakamlara bakıp geleceği yorumlayanlar, çok eskiden beri bu rakamların ardındaki sır perdesini aralamaya çalışmışlardı. Ve bu her zaman, insanların bulundukları mesafelerin ekseninden kaçamadan dönüp durdukları ve yeni bir çağın başlangıcının yaklaştığı anlamına geliyordu. Rakamları yorumlayanların aksine, kaplumbağaların sırtlarında geleceği görenler, o sonbaharda çok sarsıcı bir şey olacağını söylüyorlardı. Onlara göre, kaplumbağaların sırtlarındaki işaret, güçlülerin zayıfların kaderini belirlemeye başladıkları yerde, bu toprağın yüreğinin çürümeye devam ettiğini, yeryüzündeki dünyevi kalplerde durdurulamaz bir zayıflığın başladığını gösteriyordu. Yani kaplumbağaların sırtında geleceği görenler gibi rakamları yorumlayanlar da insanlığın geleceğinin fazlasıyla karmaşık olacağını kabul ediyorlardı ve her şey bu kaplumbağaların sırtlarındaki işaretin daha sonraları nasıl olacağına

bağlıydı. Gözlemcilerden bazıları ise bu işaretin, diğerleri onu yorumlamaktan korktukları için, söyledikleri kadar karmaşık olmadığını savunuyorlardı. Çünkü o yorumlara göre belirsizlik söz konusuydu. Onlar, bir şimşegin düşeceği yer kadar insanlığın geleceğinin de bir o kadar belirsiz olduğunu söylüyorlardı. Kaplumbağaların sırtlarındaki işaretlerin gün gibi ortada olduğunu savunanlar, Üsküp sokaklarında ceplerinde bir kaplumbağa ile geziyorlar ya da onları bir torbada tutuyorlardı. Ve anlattıklarından şüphe edenlere, kaplumbağayı yüzlerine kadar yaklaştırarak: “İşte bak, çok derin bir anlaşmazlığın habercisi olan hilal ve haçın birbirinden ayrılışını görmüyor musun?” diyorlardı. Belki de bu can sıkıcı yorumcuları başlarından def etmek için “evet” diyen kişiler de vardı ama birçoğu kaplumbağanın sırtında hilali ve haçı gördüklerine yemin ediyorlardı. Bu yüzden artık, dünyanın seyrini belirleyen kalplerden dolayı her şeyin daha da kararacağına inanıyorlardı. Aslında, bütün bu sayıları sıfırla çarpmaya kalksak yine geriye hiçliğin işareti kalıyordu ya da ne kadar uğraşırsan uğraş kendi kaderinin gölgesine basamayacağın gerçeği çıkıyordu ortaya.

Her şeye rağmen, o baharın kaplumbağalarını hangi yöne çevirirsen çevir, sırtlarındaki işaretler bazen sert hatlardan oluşan bir haçı, bazen de bu sakın hayvanın sırtında keskin ayrımlarla beliren simetrik hilalleri andırıyordu. Ve bu zavallı hayvan, gördüklerinden çok onun sırtındaki işaretlere inanan insanların olduğunu bilmiyordu. 1990 senesinin ilkbaharıydı ve nereye bakarsan bak Üsküp her zamanki gibi güzel, yemyeşil görünüyordu ve her yerde o ana kadar soğuktan korunmak için kapatıkları vücutlarının bazı bölgelerini açmaya başlayan gençler vardı. Etraftaki dağlar yemyeşildi, Vardar ise suyunun azaldığı ve içindeki pisliklerin daha net görüldüğü yaz günlerindeki gibi daha temizdi. Vardar’ın suları, karların erimeye başlamasıyla batıdaki uzak dağlardan bir esinti getiriyordu ve sonra, nehrin geçtiği yerleşim yerlerinin kanalizasyon kokusunda bu temizlik esintisi yok oluyordu. Bir cuma gününün sabahıydı.

Kendilerine Müslüman diyen herkes, Allah'ın şartlarını yerine getirmek için öğleden önceki işlerini bir an önce bitirmeye ve cuma namazını kılmak için vaktinde camiye yetişmeye çalışıyordu. İlkbahar; cuma gününün sabahında, gün aydınlanır aydınlanmaz dar sokaklarında çocukların koşuşturduğu Üsküp'ün Gazi Mahallesi'ne de gelmişti. Hayattaki ilk adımlarını atar atmaz, evde nasıl yaşanması gerektiğini ve o evin odalarından sokağa nasıl çıkılması gerektiğini öğrenen şımarık çocukların çığlık sesleri duyulmadan önce Süla uyanmıştı. O sabah yüzünde, son aylardaki gibi kederli bir ifade vardı. Bu ifade gitgide artıyordu ve yalnızca ablası değil kendisi de bu ifadenin onun bedeninde katman katman deriye büründüğünü, günden güne onun alnındaki çizgileri kapatan bir örtüye dönüştüğünü hissediyordu. Belki de onu bütün gece uykusuz bırakan ve yatağından kaldırıp Gazi Mahallesi'nin tepesine çıkmaya iten o rüya yüzünden, o günün sabahında Süla o üzüntüyü ve kederi daha derinden hissediyordu. Gittiği tepede Süla rüyasında gördüğü şeyi gördü: tepesi kara bulutlarla kaplanmış Kroya Dağı'nı ve o bulutların arasından birbiri ardına çakan şimşekleri! Bu dağları bulutlar kapladığı zamanlardaki gibi şiddetli bir yağmurun yağmasını bekledi. Sis şehrin üzerini tamamen kapladı ve Taş Köprü'ye kadar uzandı. Bu yüzden Süla, o sisin Kapalı Çarşı'nın dar sokaklarına nasıl dağıldığını göremedi. Sabah çayını getiren ablasına "Gece yarısı gök gürültülerini duydun mu?" diye sordu. "Hayır, kardeşim, gök gürültülerini duymadım hatta şimşeklerin çaktığını bile görmedim ama gece yarısına doğru evin yakınlarında sanki biri şarkı söylüyormuş gibi geldi!" Ablasının bu cevabı ona gördüğü rüyadan uyanıp uyanmadığını, Gazi'nin tepesine çıkıp çıkmadığını, bütün bunların rüyasının bir parçası olup olmadığını sorgulattı. "Kimin şarkı söylediğini görmek için dışarı çıktım ve birkaç genç kızın ağlayarak şarkı söylediğini gördüm." diye devam etti Fazile, kardeşinin hüznü yüzüne bakarak. Ama evin duvarına yaslanmış bir şekilde duran genç kızlara

gözyaşlarını silsinler diye bir mendil verdiğini ve o mendili açık duran pencereye kurusun diye astığını söylemedi. Fazile sabah mendili aldığı anda onun kırmızımsı bir renge dönüştüğünü görmüştü. Bu durumdan rahatsız olup mendili yıkamaya çalışmıştı ama mendilin üzerindeki kırmızımsı renk gitmiyordu. Fazile, kardeşine evlerinin karşısındaki, sokağın ötesindeki o tahta evde, ona bakan birkaç gölge ve soluk bir ışık gördüğünü de söylemedi. Ablasının anlattığı bu olayın gerçekleştiği saatlerde, hatırladığı kadarıyla Süla da uyanık olduğu için, “Nasıl olur da o genç kızları görmedim, ağıtlarını ya da şarkı söylemelerini duymadım!” diye kendi kendine düşündü. Sonuç olarak ikisinin de aynı anda yatak odalarından ve evlerinden dışarı çıktığı ve gece yarısından önceki saatleri birbirlerini görmeden dışarıda geçirdikleri ortaya çıkıyordu. Evi toparlamaya koyulan ablasına bakarak “Rüyalarımız birbirine karışmış!” diye kendi kendine mırıldandı Süla. Birkaç gün önce Fazile kardeşine geceleri uykusunun bölündüğünü çünkü gözlerini kapatır kapatmaz sanki tavan arasında yürüyen adamlar varmış ve onların konuşmalarını dinliyormuş gibi olduğunu söylemişti. Hatta bir gece Fazile merdivenlerden tavan arasına çıkmış ama orada çiftleşen iki kediden başka bir şey görmemişti. Süla evin bahçesine yönelerek ablasına “Suyu hazır et! Döner dönmez yıkanıp camiye gideceğim!” dedi. Sonra Büyük Çarşı’ya dökülen insan kalabalığı arasında kayboldu. Bir cuma günüydü ve Üsküp’ün çevre köylerinden hatta daha uzak yerleşim yerlerinden, dağların öte tarafında bulunan kasabalardan insanların geldiği her zamanki gibi sokaklardan çocuk ve yetişkinlerin bağırışmaları yükseliyordu. Süla’nın evi Gazi Mahallesi’nin üst tarafında bulunuyordu ve bir zamanlar o ev, artık üstlerinde herhangi bir işaretin bile olmadığı mezarlar arasında tek başına öylece o tepelikte duruyordu. Bir zamanlar ölülerin bulunduğu o yerlerde şimdi dirilerin yaşadıkları evler vardı. Bu tepede daha kimseler yaşamazken ve orada sadece mezarlıklar ve yeşillikler varken,

Serava (Seravë) Nehri'nin etrafında dizili olan tüm dar sokaklar görünüyordu. O yıllarda o tepeden Saat Kulesi'nin ve Taş Köprü'nün yanı sıra nehrin öte tarafında bir bataklık andırıcısına bulunan ve bittiği yerde; 1897 senesinden daha sonraları Balkanların bu bölgesini Selanik ve Mitroviça (Mitrovicë) ile birleştirecek olan demiryolunun bulunduğu, Karşıyaka'nın bir bölümü de görünüyordu. Daha sonraları, Osmanlı İmparatorluğu çöktükten sonra Gazi Mahallesi'nin sokakları gitgide çoğaldı ve Serava ile Çayır'ın sokakları ile bütünleşene kadar çoğalmaya devam etti. Balkan savaşları bittikten ve Üsküp, Güney Yugoslavya Krallığı'nın önemli bir merkezi ilan edildikten sonra bu şehrin sokakları Vardar'ın sol tarafındaki kıyılarına inmeye başlamıştı. Bu bölgedeki yapılar da sokaklar gibi yavaşça ve usulca, suyun yeryüzünün damarlarından öngörülemez geçişi gibi nehrin diğer tarafına, Taş Köprü'nün ilerisine, terkedilmiş Burmalı Camii'nin diğer tarafına yayılmaya başlamış ve sanki bir anda nehrin kenarında belirmişlerdi. Aslında Balkan Savaşları'nın sona ermesinden sonra Üsküp, kendisinden kaçmaya ve Kroya (Krojëve) Dağı'nın eteklerine doğru gitmeye başlamıştı. Sanki bütün o eski yapılardan, bütün o sokakları birbirine bağlayan düzenden, Yustinyan'ın (Justinian), kalenin dibine inşa ettiği o binalardan olabildiğince uzaklaşmak istiyordu. Sûla'ya hayatının büyük bir kısmını geçirdiği bu şehir ve hem tatlı yanını hem de zehrini tattığı bu dünya tuhaf geliyordu. Neredeyse koca bir senedir çarşının merkezine sadece cuma günleri çıkıyor, diğer günlerden farklı olarak daha erken kalkıp önce Taş Köprü'ye, oradan yıkanmak için eve sonra da camiye gidiyordu. Cuma günlerinin öğlenden öncesini Taş Köprü'nün duvarına yaslanmış bir şekilde geçiriyor ve yanından geçen insanları göz ucuyla izliyordu. Bu haliyle Sûla sabırsızca biriyle buluşmayı bekleyen ve bunu gizleyemeyen birisine benziyordu. Oradan geçen yaşlı Üsküplülerin çoğu onu selamlıyor ve nazikçe tokalaşıyorlardı. Çünkü yıllardır bu köşede oturan ve önünden geçenlerin

demir para atmasını bekleyen bu yaşlı dilenciye gören herkes artık tanıyordu. Onu tanımayan çok fazla kişi yoktu ve uzun zamandır Süla'yı köprü'nün ayrılmaz bir parçasıymış gibi görüyorlardı. Süla, 1990 senesinin başında, insanların artık nehrin diğer tarafına gitmeye başladıkları zamanlarda o köprü'nün yanına bir daha gelmez oldu. Artık Taş Köprü'yü kendi dilencileri bile terk etmişti. Bu dilenciler bundan sonra, kentin kuzey kesimindeki camilerin önünde mi yoksa Ortodoksların merhametine kalıp, onların kiliselerinin önünde mi sadaka isteyecekleri konusunda bir karar vermek zorundaydılar. Süla, Büyük Çarşı'ya doğru giderken kendi kendine "Fazile'ye suyun içerisine kuru fesleğen dalları atmasını söylemeyi unuttum!" dedi. Fakat Fazile ne yapılması gerektiğini çok iyi bilen biriydi. Bu yüzden ona her şeyi bir bir söylemek gerekmiyordu. O, yıllardır kardeşinin bakımına kendisini adanmış ve cuma günlerinde abdestin ayak parmaklarından başının üstüne kadar nasıl alındığını öğrenmişti. Süla abdest alarak kalbinin temiz olduğuna inandığı kadar temiz bir beden ile Allah'ın huzuruna çıkmaya hazırlanıyordu. Süla, yüreğinin hiçbir şekilde kirlenmediğine ve iyileşmesi insanoğlunun yaptığı merhemlerle değil sadece Allah'ın merhameti ile mümkün olan o günahların bıraktığı yaralara hiç bulaşmadığına inanıyordu. İşte böyle tertemiz ve mis gibi kokan bir bedenle mahallenin camisine gidiyor ve cuma namazını kılıyordu. Fazile, kardeşinin eve dönüşü yaklaştığında, zamanında atalarının da yaptığı gibi, yıkanması için odundan küvete döküleceği yedi tane su dolu bakır kovayı ısınmaları için ateşe koyardı.

Süla'nın vücudunun yumuşaması için Fazile küvete yedi kaynar kova suyun yanında dört kova soğuk su daha ekler ve böylece on bir kova su ile sıcaklık tam kıvamına gelirdi. Fazile, küvetin yanına bahçedeki kuyudan doldurduğu buz gibi su ile dolu bir kova daha bırakır ve bu su ile küvetten çıktıktan sonra Süla son kez tüm vücudunu durulardı. Böylece daha önce vücudunu yıkadığı ve ovaladığı sudan temizlenmiş oluyordu.

Süla'nın yıkandığı o küvet yüzlerce yıllık kestane ağacından yapılmıştı ve bu ağaçlar Üsküp'ün güneyinde bulunan Kroya Dağları'nda yetişiyordu. Bu haliyle aslında küvetten çok bir tabuta benziyordu. Onların yaşadıkları evde ayrı bir banyo bile yoktu ve küvet iki yatak odasını birbirinden ayıran küçük bir odada bulunuyordu. Tuvalet gelince o da evin dışında, sokağa çıkış kapısının hemen yanındaki duvarın oradaydı. Küvetin iç kısmında, Süla'nın kafasını dayadığı bölümde, Fazile'nin suyun dolması için ipek kumaşlarla tıkadığı bir delik vardı. Bu sayede hem sıcak su doluyordu hem de küvetin etrafına sıcaklık dağılıyordu. Bu küveti ilginç kılan şey yapıldığı madde veya kimin yaptığı değildi. İlginç olan; yıkanan kişinin hem kafasını yasladığı yere hem de ayaklarının dibinde sabunun durduğu yere kafasını koyabilmesi ve bu oyuğun olağanüstü oluşumuydu. Bu eşyanın varlığını insanların yaşadığı bir evdeki diğer eşyalardan daha anlamlı hale getiren şey nasıl böyle muntazam bir oyuk olmasında saklıydı. Bu öyle bir oyuktu ki dışarıdan bakınca bardak içindeki bardak ya da kap içindeki kap gibi görünüyordu. Küveti yapan kişi ağacın özellikle neresinin kullanılması gerektiğini çok iyi biliyordu. Ağacın kullanılan bu kısmı çok dikkatlice korunmalıydı ve şekline bir zarar gelmemeliydi çünkü görüntü olarak suyla doldurulabilen bir kap gibi durmalıydı. Bu küvetin yapımındaki amaç sanki bir insanın yıkanması değil de suyla doldurulduktan sonra sadece kendi duvarlarının ısınmasıydı. Küvetteki bu delik Fazile'nin onu doldurmak için kullandığı bir şişenin ağzı kadar genişti. Yüzyıllar boyunca üzerinde ağır dalları taşıyan bu ağaçtaki kocaman deliği insan elinin değil de doğanın yapmış olduğu anlaşıyordu. Muhtemelen o delik ağaçta daha önce kendisine yer edinmiş yemyeşil bir yılanın açtığı delikti. Bu yemyeşil yılanlar bugüne kadar hiçbir ansiklopedide yer almayan ve sadece Kroya Dağları'nda yaşadıklarına inanılan yılanlardı. O dağın tepesinde, Hristiyanlara, ölümü hatırlatan ve neye inanırlarsa inansınlar gene de Slav Ortodoksluğu'nun denetimi

altında olduklarını her an anımsatan bir haç bulunmaktadır. Dünyadaki diğer tüm canlıların sahip oldukları gibi bu yılanların Latince bir isimleri bile yok. Buna rağmen bu yılanları gören az sayıda insan da vardır. Herkes bu yılan türünün, barındırdığı halkaların birkaç santimetre kalınlığında olduğu bilimsel olarak kanıtlanabilen ve bu halkalar sayesinde yaşı ortaya çıkan bir kestane ağacının gövdesinde yaşadığına inanıyordu. Yemyeşil yılan, yüzyıllık kestane ağacının onuncu halkası oluştuktan sonra çürümeye ve toz haline gelmeye başlayan beşinci halkasında kendisine yer yapmaya başlar. Bu ağaç gövdesi dışarıdan bakılınca bir bütün olarak görünse de içeriden, birbirinden farklı yönlerde büyümeye başlayan ama gene de tek bir gövdeye sahip olan iki parçaya bölünür. Ve bu koca gövde kökleri bir olan ama birbirinden ayrılan iki dalı beslemeye ve büyütmeğe başlar. Bu yemyeşil yılanın sadece yüzyıllık kestane ağacının gövdesinde yaşadığı, daha doğrusu ağaç gövdesinin beşinci halkasında yuva yaptığı söylenir. Bu yılanı diğer yılanlardan ayıran şey yeşil olması değil, yerin altında veya taşlıkların arasında yaşamak yerine bir ağaç gövdesinde yerleşip kelebeklerle ve sineklerle besleniyor olmasıydı. Üstelik avını, onların peşinden koşarak ya da toplandıkları bir yerde pusu kurarak değil kestane ağacının içinde açtığı deliğin ağzında kafasını gizleyerek avlamaktadır. İşte bu aynı delik Süla'nın yıkandığı ve Fazile'nin doldurduğu küvetin içinde de vardı. Yılanın günlerce hareket etmeden yaşaması için haftada yüzlerce kelebek ve sinek yemesi gerekiyordu. Kelebekler ve sinekler, yılanın kafasını ağacın yaprağı zannedip üzerine dinlenmek için ölüme teslim olurcasına konuyorlardı. Yaz aylarında Gazi Mahallesi'ni olduğu gibi Süla'nın evinin bahçesini de dolduran can sıkıcı sinekler, Üsküp'ün güneyini güzelleştiren bu dağlar dışında belki de başka yerde yaşamayan bu yılanın, en ideal besin kaynağıydı. Yılanın besin kaynağı olan, uçuşurken ses çıkaran bu sinekler insanların yaptıkları pisliklerde ve mezbelelikte yaşayan sineklerden daha büyüktü-

ler ve dağlarda bulunurlardı. Bu sineklerin mavi renkte parlayan tüylü bedenleri vardı. İlkbahar yeşillikleri ile birlikte ortaya çıkıyor ve alışagelmış sineklerden neredeyse iki kat daha büyük oluyorlardı. Bir adamın kolu kadar şişebilen ve iki-üç metreye kadar uzanabilen bu yılanı öldürebilecek bir zehre sahip olduklarından değil ama sevdikleri o etten zevk alabilmek için bir çeşit ölümcül oyun oynuyorlar ve Büyük Çarşı'nın tezgâhlarını kaplayan sineklerden onları ayıran o parlayan mavi renkleri sayesinde korunuyorlardı. Bu dağ sinekleri yılanı, tüm kışı kendi deliğinde yeni av mevsimi için gücünü tasarruf ederek geçirdiği için içgüdüsünün kendisine aç ve güçsüz olduğunu söylediği, ilkbaharın ilk günlerinde saldırırlardı. Sanki bu sıcak günlerin gelişyle, kelebekler ve sinekler, bir dahaki kurbanın gelişini bekleyen yılanın olduğu o kestane ağacına sebpsizce çekiliyorlardı. Ancak sıcak günlerde bir arada uçmayan bu sinekler, ilkbaharın ilk haftalarında, yeşilliğin gelmesiyle ve çiçeklerin açmasıyla nerdeyse hep bir arada uçuyorlar ve bunu sadece yılanın gizlendiği ağaçları izlemek amacıyla yapıyorlardı. Sonra herhangi bir ağaçta onu gördüklerinde hemen kafasının birkaç santimetre üstünde uçuşmaya başlıyorlardı. Uzun süren açlığı ve bu açlığı bir an önce dindirmek istemesinden dolayı yılan, sinekler tarafından yönlendirilen o beklendik hatayı yapardı. Bulunduğu deliği yavaşça terk eder ve çoğunlukla başının üzerinde olmak kaydıyla sağda solda uçtuğunu gördüğümüz sineklerin bataklığına doğru gitmek için ağaçtan aşağıya inerdi. Yılan toprağa indikten sonra sinekler ona yaklaşp uzaklaşarak bazen de aklıktan açık duran ağzına girecekmiş gibi yaparak oyun oynamaya devam ederlerdi. İşte bu oyunları ile deliğinden çıkarmayı başardıktan sonra, kafasını havaya kaldırıp arkalarından sürünerek gelen yılanı saatlerce sürükleyen sineklerin aslında onu kandırdıkları ve yuvasından gitgide uzaklaştırdıkları çok net anlaşılırdı. Bu sayede yılanı bir daha yuvasına dönemeyecek kadar yorarlardı. Tüm gün onların peşinden sürünen yılan da sonunda yuvasına

dönemeyeceğini anlar bu yüzden de takibine son vererek kaderine teslim olurdu. Sadece ilkbaharın soğuk gecelerinden dolayı değil, diğer yılanlar gibi kestane ağacı dışında taşlık alanlarda ya da toprakta yaşayabilen bir yılan türü olmadığı için ölümü kaçınılmazdı. Yılanın teslim olduğunu gören mavi renkli dağ sinekleri uzaklara, geldikleri yerlere doğru uçmaya başlar ve günler sonra, sararmaya ve yiyebilecekleri kadar yumuşamaya başlayan yılanın ölüsünün yanına gelirlerdi. Bu ana kadar yılanın nasıl çoğaldığı ile ilgili hiç kimse bir şey bilmiyordu. Üsküp'teki dağların her bir köşesine dağılmış olan siyah kabarcıkların ve uçan yılanların doğaüstü çiftleşmesinden meydana geldiği söyleniyordu. Ancak bunu şu ana kadar kimse kanıtlayamadı. Bu yüzden geriye insanların ya dedikodulara ya da kırmızı bir ışık saçan ve baktığı her canlıya nüfuz edip onu içten içe yakan bakışları olan bu hayvan hakkında söylenenlere inanması kalıyordu. Bu yılanın, köylülerin tarlaları gübrelemek için kullandıkları gübrenin sıcaklığında bir ay tutulan horoz yumurtasından çıktığına inanan insanlar da vardı. Ancak bu anlatılanlar da en az diğerleri kadar doğaüstü şeylerdi. Üstelik sadece horozun yumurtlamasının imkânsız oluşundan değil, Kroya Dağları'nda gezen insanlar için bu yılanların tehlikeli olduğunun söylenmesine rağmen birilerinin bu yılanları çoğaltmaya çalışması deliliktir. Günümüzde hâlâ bu yılanın doğaüstü bir şekilde var olduğunu savunanlar, tavuk yumurtasından şarkı söyleyebilen ikiz kuşların çıkabildiğini ve horoz görünümünde olduğunu, ayrıca yumurtlayabildiklerini de savunuyorlar. Onlara göre, bu horozlar vücutlarında tavuk yumurtası barındırabiliyorlar, üstelik tavuklardan farklı olarak içinde kırmızısı yerine siyah noktaları olan yumurta yapabiliyorlar ve bu siyah noktalardan varlığından şüphe edilmeyen ama nasıl çoğaldığı hakkında kimsenin fikrinin olmadığı yemyeşil yılanlar çıkıyormuş. Bu yılanlarla alakalı birçok bâtil inanç daha vardı. Hatta içlerinden bir tanesi, bu yılanların zeytinyağının içinde bekletildiği takdirde, insanın

tüm hayatı boyunca içinde ve hatta ruhunda biriken bütün zehirleri yok edebilecek bir ilaç meydana getirdiğine dairdi. Söylenenlere göre bu ilaç, insanları insanlık dışı eylemler yapmaya iten karanlık düşüncelerin var olduğu o hayal gücünü ortadan kaldırabilmekteydi. Hatta bu inancı savunanlar, yemyeşil yılının bekletildiği zeytinyağından birkaç damla içenlerin üç kez aynı rüyayı görme şanslarının olacağını söylüyorlardı. Buna ek olarak aynı rüyayı üç kez görenlerin o hayal ettikleri şeyin gerçekleşeceğini de belirtiyorlardı. Bu iddialarını inandırmak için de Sultan I. Murat'ın hikâyesini anlatıyorlardı. Bu hikâyeye göre Sultan I. Murat Kosova'ya doğru hareket etmeden önce üç gece boyunca aynı rüyayı görmüştü. Rüyasında, yaralı bir askerin tebrik etmek ve elini öpmek için sultana yaklaştığını ve yere eğildiğini ama sultanın eteklerini öpmek yerine kolunun altından bir hançer çıkardığını ve ölümcül bir darbe ile savaşı kazanan sultana saldırdığını, dolayısıyla sultanın da zafer sevincini yaşayamadığını görmüştü. Bu ilacı kullananların diğer insanlardan daha farklı yaşadıkları, doğumu ve ölümü başka bir bakış açısıyla algıladıkları ve onlara ölümün değil de doğumun insanların yaşadığı en korkunç anmış gibi geldiği söyleniyordu. Bu yüzden onlar, bu hayata geliş felaketini kaldırabilenlerin, her şeyi hatta ölümün ağırlığını da kaldırabileceklerini söylüyorlardı. Öyle ya da böyle insanlar bir gün ölümün kapısından geçecekler, aynı şekilde bu dünyadan uzaklaşma ve öbür hayata geçiş korkusunu, zamanın ve boşluğun sardığı, unutkanlık ve kendini kandırma gibi başka ölçüm boyutlarının da olduğu bu dünyayı terk ediş korkusunu yenecekler. İstedığımız şeyi değil de hak etmediğimiz ve beklemediğimiz şeyi yaşadığımızda başka türlü davranmadığımız için bu ölçütler belki de hayatın sadece insanın hatırladıklarıyla değil unuttuklarıyla da, sadece yaptıklarıyla değil kendini kandırdıklarıyla da ölçülebileceği kadar belirleyicidir. Fakat ne olursa olsun yeşil yılın hakkında tam veriler olmadığı için, anlatılanların doğru ya da hurafe olduklarına bakmaksızın, Süla'nın atalarının ve şimdi

kendisinin de yıkıldığı, altı ay boyunca vahşi güvercinlerin yumurtalarının sarısı ve zeytinyağı ile boyadıkları bu küvetin büyük bir kestane ağacından yapıldığına şüphe yoktu. Belki de bu karışım yüzünden odun parçası artık turuncumsu bir renk almış ve bugünkü küvetlerden çok da farklı olmayan şekilde ama doğaüstü bir el tarafından yapılmış gibi duruyordu. Süla'nın yıkıldığı bu küvetin sonunda da ıslak bez parçaları ile tıkanmış bir delik vardı ve Fazile, kardeşi yıkandıktan sonra bu deliği açıyordu. Oradan, küvetin içindeki kirli suyu, bir huninin olduğu küçük odanın duvarlarına doğru akması için döküyordu. Su, buradan onların evlerinin önündeki dar sokağa akıyordu. Fazile, bu suyun üzerine birkaç avuç kuru gül yaprağı ve vücudu suda yumuşarken kardeşinin oyalanması için birkaç mavi boncuk atıyordu, sonra onları sabun ile köpürtülmüş sert bir bez ile ovalıyordu. Süla evden çıkmadan önce ablasına “Babamın şalvarlarını ve ceketini hazır et!” dedi. Onun bu isteği Fazile'yi şaşırttı çünkü bu giysiler sadece bayram günleri içindi ve Süla bunları önemli bir kutlamaya gittiğinde giyiyordu. Ama ona neden bu kadar ciddi giyineceğine dair bir şey sormadı çünkü kardeşinin açıklama ihtiyacı duymadığı işlere burnunu sokmak kendisine düşmezdi. Fazile, o cuma gününün diğer tüm cumalar gibi olduğunu, herhangi bir kutlama günü olmadığını, bütün Üsküplüler, Üsküp civarındaki tüm köylerde yaşayanlar ve aynı şekilde şehri çevreleyen dağların ötesindeki kişiler tarafından saygı duyulan biri olan Süla'nın, önemli bir misafir gibi davet edildiği herhangi bir kutlamaya gitmeyeceğini biliyordu. O şalvarlar, kumaşlar ve gümüş iple örülmüş ceket son Osmanlı Sultan'ından, onlara atalarından miras kalan bu küçük evde yaşayan Fazile ile Süla'nın babası Dulla'ya armağandı. Babaları Dulla on yıllar boyunca şu an Süla'nın olduğu gibi Üsküp dilencilerinin lideriydi. Yani Süla ile Fazile'nin diğer tüm dilencilerden farklı bir özelliği vardı. Onlar Üsküp'ün uzak taraflarında da biliniyorlardı. Onlar, sadece geride isimlerini bıraktıkları değil aynı zamanda bu bölgedeki

erkeklerin toplandığı odalarda konuştukları atalarının birer simgesiydiler. Aslında onlar Üsküp'ün dilenci halkasını yüzyıllar boyunca temsil eden dilenci soyundan geliyorlardı ve bu soy her bölgede olabilecek insanlar topluluğunun bir halkasıydı. Kimileri bu dilencileri hor görürdü, kimileri de sadaka verirdi ama aslında onların, sadece kendi işlerine odaklandıkları diğerk insanlar tarafından çok nadir biliniyordu ve onlar insanların zannettikleri gibi işten kaçıp bir dilim ekmek için ellerini açıp dilenen insanlar değillerdi. Onlar, bozuk para verene kadar bezdiren, sabah kahveni içerken rahat vermeyen ya da elini cebine götürüp, cüzdanından para vermek için ellerine yapışıp öpmeye kalkan bugünkü dilenciler gibi değillerdi. Atalarının izinden giden, Süla'nın liderliğindeki dilenciler iki büküm olarak para dilenmiyorlardı, bilakis bir işçinin yaptığı işin karşılığında işverenden hak ettiği alacağını istercesine insanın gözünün içine bakarak kendi haklarına düşeni istiyorlardı. Bu düzenin dilencilerinin kendilerini aşağılarcasına para istemek için el öpmeye çalışmaları söz konusu bile değildi. Süla'nın liderliğindeki dilencilere herkes tarafından saygı duyuluyordu ve hor görölmek bir yana, onları diğerlerinden ayıran insani erdemleri için değer görüyorlardı. Yani Süla ve Fazile, atalarının damarlarında yüzyıllardır akan bir kana sahiptiler ve neredeyse soyları dünyanın var oluşundan bu yana geliyordu ama meraklı insanların bakışlarından hep uzakta var olmuşlardı. Fazile, Süla'dan üç yaş daha büyüktü ama o on sekiz sene beraber yaşadığı Dulla'yı kardeşi kadar tanımıyordu. Daha sonraları doğmuş ve yaşamış kişiler gibi o da 1912 senesinin uzak bir ilkbahar gününde yaşananları ve o sabahın erken saatlerinde yatağında hâlâ yatmakta olan Dulla'yı Osmanlı askerlerinin gelip aldıklarını bilemezdi. Üsküp'ün Taş Köprü'sünde dolaşan insanları hayretler içinde bırakacak bir şekilde Üsküp dilencilerinin liderini kolundan tutmuşlardı. Bu insanların hepsi birbirlerine, her gün Taş Köprü'nün bekçisinin durduğu yerde otururken gördükleri Dulla'yı neden tutukladıklarını soruyorlardı. Hatta Dulla'nın

kendisi de şaşırmişti. Askerler onu kolundan tutup neredeyse sürüklerken Dulla'nın aklına her şey geliyordu. Dulla onlara hatta Sultan'ın kendisine dahi onu neden evden sanki birine kötü bir şey yapmış biri gibi çıkardıklarını sordu. Onlar da Dulla'nın Taş Köprü'de dilenmek için Üsküp'ün Emin Bey'inden özel izne sahip olduğunu biliyorlardı ama Dulla'nın sorularını bile duymamışlardı ve her gün yanından geçip saygı ile selamlamalarına rağmen onu sanki ilk kez görüyorlarmış gibi davranıyorlardı. Dulla, etraftakilerin durup onu ve yanındaki refakatçileri şaşırmış bir şekilde izlemelerinden utanarak başı önünde yürürken, belki de birilerinin onunla konuşulmasını yasakladığını düşünmüştü. Askerler onu neden aldıklarına ve nereye götüreceklerine dair herhangi bir açıklama yapmadılar. Bu Dulla'yı endişelendiriyordu. Sultan'ın askerleri tarafından sanki yıllardır aranan sıradan bir hırsızmış gibi evden alıp götürecekleri kadar ne suç işlemiş olabileceğini düşündü. Sarsılmış Dulla'nın aklından neler geçmiyordu ki! Son birkaç günde olan her şey aklına geliyordu ama yıllardır yaptığı iş ile alakalı ters düşecek herhangi bir şey yapmış olduğu hatırına gelmiyordu. Birkaç gün önce gelip yanında duran genç adamı da hatırladı. O gün Dulla'nın yüzüne bakmıştı ve cebinden para yerine bir kâğıt çıkarmıştı. Kâğıtta sadece şu sözler vardı: “Dağınık olan borçları toplayın ve hazineyi sakladığınız yeri güvence altına alın, çünkü sadece en güçlü iradenin geçerli olacağı çalkantılı günler gelecek.” Dulla nereden geldiğini ve kim olduğunu sormak istemişti ama genç adam Dulla yerinden kalkıp soru sorana kadar sırtını dönüp gitmişti. Sırtını döndüğü anda gizemli kişi eliyle ensesini tuttu ve Dulla orada bir dövme fark etti. Bu dövmeden genç adamın Bağdat dilencilerinin liderinin emrindeki bir dilenci olduğunu anladı. Bu kişiye daha önce Bağdat'ta bir dostu büyük bir kütüphane kurmak istediğinde el uzatarak büyük miktar para yardımı yapmıştı. Ve Dulla bu genç adamın onunla dalga geçen biri olmadığını anladı ve kâğıttaki mesajın anlamı netleşti. Bu yüzden elini uzatıp geçen

insanlardan ona para vermelerini beklediği yerden hızlıca kalkıp eve dönmüştü. Kendi odasına kapanmış ve bir çocuk gibi hıçkırı hıçkırı ağlamıştı. Sonra doğruca şehrin çıkışına yönelmişti. Orada kulağına bir şeyler fısıldadığı bir dilenci ile görüşmüştü. Dulla'nın onun kulağına söylediklerini duyar duymaz dilencinin de gözlerinden yaş akmaya başlamış ve liderinin elini sıkıca sıkmıştı. Bu olaydan sonra ise her şey normal seyrine dönmüştü. Büyük felaketlerin geleceğini söyleyen haberlerin yayılmasıyla ilgili yapılan eylemler, dilencileri acilen gerekli hazırlık için bilgilendirmeye yöneltti. Üsküp'ün dilenci halkasının başkanlık görevini yürüten Dulla herkese tüm birikimlerin toplanmasını, borcu olanlardan borçların alınması ve alacaklı olanlara alacaklarının verilmesi gerektiğini bildirmişti. Sonra o mezarların civarını sessizleştirdikleri, atadan kalma Gazi Mahallesi'nin tepesindeki tekkeye alınması gereken önlemleri düşünmek için gitmişti. Orada binlerce sarı Türk lirası ile dolu olan kavanozun dokunulmamış olup olmadığını kontrol etmek için taş bir levha ile kaplı olan tekkenin ortasındaki çukuru açtı.

Hazineye dokunulmadığına ikna olduktan sonra daha önce hiç olmadığı kadar üzgün bir şekilde eve döndü. Gizemli genç adam birkaç gün sonra tekrar ziyaretine gitti ve ona üzerinde "Büyük Sırrın Kanunları çok çabuk hükme girecek." yazan bir kâğıt daha getirdi. O kâğıdı okuyunca Dulla'nın tüyleri diken diken oldu. O böyle bir uyarının ancak dünya çapında karışıklıklar çıkacağında yapıldığını biliyordu. Veya köşe bucak kaçmak zorunda kalırlarsa mecburi olarak bütün sırlarını açıklamaları gereken insanları belirlemek zorunda olduğunu biliyordu. Çünkü bu dilenci halkasının hazinesinin nerede saklandığını bilenlerden kimse kalmamıştı. Allah korusun altıncı yüzyıl boyunca, bu topraklara Kuzey Slav'larının akın ettiği zamanlardaki gibi Üsküp dilencilerinin mal varlıklarının bu kabileler tarafından yağmalanması ya da yok edilmesine benzer bir şekilde bu sefer de her şey yok edilecekti. Uzak geçmişten

gelen bu acı deneyim, Üsküp dilenciler halkasına bağılı olanları daha farklı hareket etmeye ve yağmacılardan gizlenmesi gereken şeyleri saklayacakları yerleri belirlemeye yarayacak haritalar çizmeye itti. Uzaktan gelen genç adamla görüşmesinden birkaç gün sonra Osmanlı askerleri geldi ve hiçbir açıklama yapmadan onu evinden alıp götürdüler. Her an kanundan kaçan bir hırsızmış gibi neden sıkı sıkıya tuttuklarının sebebi söylemediler. Onu aslında hapse atılacağı düşüncesi endişelendirmiyordu. Ama önemli olayların olacağı, tüm halkada elden ele haritaların ve kara günlerin geleceğı haberinin yayılması gereken günlerin boşa geçecek olması onu üzüyordu. Dulla bunu, onu Sultan'ın askerlerinin toplandığı ve imam ile bir şeyler konuştukları Üsküp'ün Burmalı Camii'ne götürdüklerinde bile düşünüyordu. Daha caminin imamıyla selamlaşmadan onu iki süslenmiş ve güçlü atı olan bir at arabasına bindirdiler. Sonra yedi gün boyunca bilinmeyen bir istikamete doğru yol aldılar. Yol boyunca han ve at değıştirmişlerdi. Edirne'nin camilerinin minareleri görölene kadar o ve refakatçıları yol boyunca beyle- rin saraylarında konaklamışlardı. İşte o zaman Dulla kendisini İstanbul'a götürdüklerini anladı. Yargılanması ve Üsküp'te olmayan Sultan'ın zeki hâkimlerinin adaletine göre ceza verilmesi gereken bir günah işleyen başka bir dilenci ile karıştırmış olabilecekleri şüphesi gibi neden onu Bâb-ı Âli'ye doğru götürdükleriyle ilgili olabilecek tüm ihtimalleri düşündü. Kafasındaki düşünceleri paylaşabileceğı ya da ona ne yapacaklarını soracağı kimse yoktu. Ayrıca askerlerin kendisiyle konuşmaması için emir aldıklarına emindi, çünkü onların tek sorumluluğı eğer bir şeye ihtiyacı olursa onu karşılamak, ellerinden kaçırmamak ve Dulla'nın sorabileceğı herhangi bir soruya cevap bile vermeden onun İstanbul'a getirilmesi emrini verenin yanına sağ salim bir şekilde getirmektir. Dulla, Edirne'den İstanbul'a olan üç günlük yolculuktan sonra at arabasının sultanın sarayı olan Topkapı Sarayı'nın bahçesine nasıl girdiğini gördü. Kapanan kapıların seslerini duyduğu andan itibaren, bir

daha gün ışığı göremeyeceğine ikna oldu. Sarayın girişinde onu sultanın hizmetkârları bekliyordu ve onu vezirlerin bekledikleri yere götürmek için acele ile hazırladılar. Onların önünde nasıl davranması gerektiği ile ilgili usulleri ve soru sorulmadan konuşulmaması gerektiğini anlattılar. İçeri girer girmez onu daha önceden tanımadığı kişilerin arasına aldılar fakat görünüşlerine bakınca bunların kendisi gibi dünyanın diğer taraflarından İstanbul'a getirilen dilencilerin başları olduğu anlaşıyordu. Aşına olduğu kendi esnafının içinde olmak onu biraz olsun rahatlatmıştı. En nihayetinde o da diğer insanlar gibiydi. Aynı kendi kara bahtını başkalarına yükleyen bir talihsiz ya da her iyiliği başkaları ile paylaşmak zorunda olduğunda kırgınlık hisseden biri gibiydi. Yani aslında o da diğer bahtı karalar gibiydi. Mutlu olanlardan, kimseye benzemek istemeyenlerden, en sonunda başkaları mutluluklarını almasın diye elindekilerin kıymetini bilmeyecek noktaya gelene kadar mutluluğun bir tek kendilerine uğramasını isteyen insanlardan farklı olarak, başkalarının talihsizliklerinin kendi kötü talihlerini yenme cesareti veren, dünyadaki tek bahtı kara insanların kendileri olmadığını düşünüp ayakta kalmaya çalışanlar gibiydi. Ama şimdi kafası daha da fazla karışmıştı. İlk başta bir hata yapmış olabileceğini düşünse de, vezirlerin gelmesini bekleyen onlarca adamı görünce, Padişah'ın daha önce hiçbir hükümdarın ya da imparatorun yapmaya cesaret edemediği, o mümkün olmayan şeyi yapmaya, Osmanlı İmparatorluğu altına girmiş tüm dilenci halkalarının liderlerini yok ederek, dilenciler düzenini ortadan kaldırmaya karar vermiş olabileceği şüphesi içine düştü. Diğerlerinin yanında dururken bunun gibi birçok şey düşünmüştü. Tüm o başların Padişah'ın acımasız cellatları tarafından geçirileceği düşüncesi de bir türlü aklından çıkmıyordu. Belki de tanıdığı bu dilencilerden birileri ile paylaşacağı hücreyi de hayal etmeye başlamıştı. Dahası, askerleri ve zenginlikleri ile övünen birçok imparator ve sultandan dünya çapında daha fazla imkânı ve gücü olduğu söylenen, öteden beri tanıdığı

Bağdat dilencilerinin lideri ile belki de aynı hücreye kapatılma şansı olursa diye kendini rahatlatmaya başladı. Bağdat dilencilerinin liderinin Osmanlı Sultanlarına, ekonomik problemler yaşadıklarında ve imparatorluğun hazinesi boşaldığında iki kez yardım ettiği söyleniyordu. Söz verilen ödemeler geciktiği için başkaldıran yeniçerilere ödeme yapılması için binlerce lira borç vermişti. Sultanın vezirlerinin gelmesini bekleyen onlarca adamın arasında dururken Dulla'nın aklına son depremde zarar gören evinin bahçesinde bulunan kuyunun duvarını yenilemek için hiçbir şey almadığı aklıdan geçti. Kuyunun etrafını saran duvar diğer tüm duvarlardan farklıydı çünkü etrafında, minarelerde gezen kişinin aşağıya kadar inmesini kolaylaştıran merdivenler gibi yuvarlak bir merdiven vardı. Dulla'yı yıkılan duvar değil, zarar gören merdivenleri tekrar düzeltemeyeceği ve yıkılan taşların kuyunun dibinde sakladığı kavanozu kırmış olabileceği ihtimali endişelendiriyordu. Bu yüzden bir an için neden onu İstanbul'a getirdikleri ile ilgili şüphelerini unutmuş ve güvendiği insanlardan birine, Üsküp dilenciler halkasına ait olan ve sadece kendisiyle birlikte etrafındaki güvendiği kişilerin bildiği farklı yerlerde gömülü tüm hazineler kadar özenle koruduğu mal varlığını kurtarmaları için nasıl haber vereceğini düşünmeye başlamıştı. Bu hazineler sadece güvenilir üç dört kişinin çözebileceği işaretlerin olduğu yerlere saklanmıştı. Bu kişiler arasında kendi oğullarından hiçbiri yer almıyordu çünkü onlara yeterince güvenemiyordu. Mirasını belirleme mevzusunun vaktinin henüz gelmediğini düşünmeye iten de bu sebepti. Ve sadece bu kadar da değildi! Oğullarının davranışları ile ilgili duydukları yüzünden içlerinden birinin Üsküp dilenciler halkasını hakkıyla yönetebileceğine inanmıyordu. O zamanlar Dulla otuz beşini yeni doldurmuştu ve belki de en genç dilenci lideriydi. Yanında duran bir kişi "İmparatorluğumuzu karartan bu uğursuz sis yüzünden yolumuzu kaybedemeyiz." dedi. Dulla bu sözleri söyleyen kişiye döndü ve onun eski dostu Bağdat dilenciler halkasının lideri olan kişi olduğunu gördü. Belki de

uzun zamandır görüşmedikleri için Dulla ona sarılacaktı ama o anda kapı açıldı ve minderin başında yerlerini alan vezirler içeri girdiler. Dulla daha önce düşündüğü şeyi unuttu. Artık akıllı Bağdatlı dostunda bile değildi. Sadece sabırsızlıkla Sultan'ın özel misafirlerinin olduğu bekleme odasını dolduran adamlara doğru bakan vezirlerin ne söyleyeceğini bekliyordu. Kafasından geçen Bâb-ı Âli'nin hâkimlerini kızdıracak ne günah işlemiş olabileceğine dair düşünceleri unuttu. 1912 yılı beklenmedik olayların yılıydı, o günler ve aylarda bazı insanlar "Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu geldi ve daha önce hiç var olmamış gibi olacak" korkusuyla yaşıyorlardı. Bazı insanlar ise ışığı görmelerine izin vermeyen kalın bir perde gibi hissettikleri bir çağın sonunun gelmesine seviniyorlardı. O sene Dulla, Taş Köprü'de gezen çok yabancı görmüştü. Bir gece köprü'nün altında işiyorlarmış gibi görünen, aslında yan yana oturan ve sessizce konuşan iki kadın gördü. Dulla, kadınlardan birinin diğerine "Türk'ün zamanı artık bitecek ve kuzu eti ile domuz etinin aynı fırında pişeceği zor zamanlar gelecek!" dediğini duydu. Diğer de oturduğu yerden kıpırdarak "Bu şehir sahipsiz kalacağına ve kuzular ile domuzlar aynı yerde otlayacağına, Dardanlar'ın Üsküp'üne olanlar bizim Üsküp'ümüzün başına da gelsin daha iyi!" diye cevap verdi. Öbür kadın "Kardeşim benim, Üsküp bir daha eskisi gibi olmayacak! Geçmişte olan bugünün özlemleri arasında ve bugün olan da yarının özlemleri arasında kalacak!" diye devam etti. Sonra onlar sadece gelecek kuşağın değil Vardar'ın da her şeyi unutacağı, bu nehrin bugünkü sokakları, etrafındaki dağları hatırlamayacağı hakkında sohbet ettiler. Çünkü bu nehrin dalgaları aynı taşları sadece bir kez ıslatabilir, çünkü dalgalar aynı yerden asla iki kez geçmezler, çünkü dalgalar sadece bir anlık şehri süsleyen şeyleri bakışları ile çalarlar. Tıpkı insanın hayal gücünde, önceden düşündüklerinin bir anda yer etmesi ve mevcut düşünceleri def ederek eskilerine yer vermesi gibi! İki kadın çok basit ama anlamlı bir konuşma ile aynı insanoğlunun hayal gücünde

olduğu gibi nehrin dalgalarında da yeşil bir ağacın yanından geçtiklerinde gördükleri yansımayı anlatıyorlardı. Ve bu yansımayı bir adım sonra dar pencereleli bir yapının gölgesi silecek ve bu evin camları ardında bir çocuk gözü, acaba hep aynı su mu akıyor diye kendi kendine sorarak bu nehrin akışını izliyor olacaktı. Sonra bu iki kadın nehrin kenarına oturdular, ayaklarını suya soktular ve şarkı söylemeye başladılar. Soğuk su ile dizlerini yıkamaya başladıklarında kadınlardan biri “Ölüm ve doğum, bu yeryüzünün göbeğinde olan ikiz kardeşler!” dedi. Sonra geceyi geçirmek için köprüünün altındaki kemere uzandılar. Dulla onları ne rahatsız etmişti ne de kim olduklarını sormuştu ama onların konuşmaları uzun zaman boyunca Dulla’nın kulaklarında bir lanetmiş gibi çınladı. Onların seslerini, beyaz sakalları ile oynayan vezirlerin söylemesi gereken şeyleri beklediğinde de duyuyordu. Tahtın olduğu yerde oturan üç kişiden biri “Birbirimizi tanımasak da biz sizin kim olduğunuzu biliyoruz. Şu an burada sizinle birlikte Sultan’ın emirleri olarak bulunmaktayız. Bu buluşmanın öldüğünüz gün dahi aramızda bir sır olarak kalmasını bekliyoruz!” dedi. Sonra, sanki kafasındaki sarık ağır geliyormuşçasına başı eğik duran kişi sözü aldı.

- Dilenci halkalarının liderleri olarak, Sultanımız sizden İmparatorluğun hâkimiyeti dışında kalacak olan yapıları dürüstçe ve bağlılıkla korumanızı beklemektedir!

Orada kabul gören bu adamlar sanki canlı değil de cesetmişçesine sessiz kaldılar. Dulla’nın başı dönmeye ve vücudu terlemeye başlamıştı. Sonra her şey o kadar imkânsız gibi göründü ki bunun rüya olmadığına ve oradaki vezirlerin İmparatorluğun çöküşünü haber veren kişiler olmadığına ikna olmak için yumruk yaptığı elleri ile birkaç kez gözlerini ovaladı. Bu duyduğu sözler, bundan birkaç ay önce Üsküp’teki Taş Köprü’nün altında tanımadığı iki kadının konuştuğu sözler kadar inanması güçtü. Dulla, vezirlerin onlarla dalga geçtikleri ya da impa-

ratorluğun geçirdiği bu zor günlerde onların yardım edip etmeyeceklerini ve bağılılıklarını test ettikleri şüphesine kapılmaya başladı. Sultanın adamlarının söyledikleri sözlere inanmamazlık edemezdi, aynı şekilde öteden beri bu senenin sıkıntılarının çok acımasız olacağını, şu anki Üsküp'ün daha önceden bildiği Üsküp gibi bir daha olamayacağını, bundan yüzyıllar önce birkaç kez daha olduğu gibi bu şehrin yeniden doğmak için öleceğini söyleyen kendi iç sesine de inanmamazlık edemezdi. Vezirler uzaklaştılar ve dilencilerin liderleri duyduklarından dolayı şaşkın ve sarsılmış olmalarına rağmen, sanki bir anda konuşma yetisi kazanmışlar gibi birbirileriyle konuşmaya başladılar. En sonunda onlar imparatorlukların gelip gittiğini, bu dünyanın onu kuran ile yıkanların arasında var olduğunu ama yeni yapıların oluşumuna yardım edecek ve yıkıcıların ardında bıraktıkları enkazları sürekli temizleyecek bir krallığın her zaman var olacağını bilen kişiler gibi davranmaya başladılar. Ve bu krallık, ebedi süren bu düzen, dilencilerin kardeşliği idi. Bu öyle bir kardeşlikti ki bu dünya üzerinde insanlık savaşının hep sürüp kendi deliliğinin imzasını her seferinde bırakacağını anlamıştı. Bu imza, toprağın toprağa değil insana ait olduğunu gösteren, insanlığın en büyük saçmalığının göstergesiydi. Dilenciler çay ve taze yemek servis edecek birini beklerken, Sultan'ın hizmetkârları bir şalvar ve gümüş işlemeli bir ceketin verileceği yere, dışarı çıkmalarını söylediler. Dulla hiç kimseyle konuşmaya ihtiyaç duymuyordu. O hâlâ onu bekleyen işleri düşünüyordu. Hâlâ mirasını ne yapacağı endişesini taşıyordu çünkü henüz genç olduğunu düşünüyordu ve hangi oğlunun Üsküp dilencilerinin lideri olma şerefini hak ederek bu mirasa layık olacağını belirlemek için vakti vardı. Sonra birkaç gün önce kendisini çamurlu bir yolda yürürken gördüğü rüyayı hatırladı. Rüyasında, dilencilik sanatını layığı ile öğrensin diye Çamerya'ya (Çamëri) gönderdiği için yıllardır görmediği büyük oğlu onun önünde yürüyordu. Üsküp dilencilerinin liderinin kendi vârisi olarak gördüğü büyük oğlunu Çamerya'ya

hizmet etsin diye göndermek bir gelenek haline gelmişti. Oğlu, yapışkan çamura basmadan yürümeye çalışan babasını görmek için bile kafasını arkasına çevirmeden acele ile önden yürüyordu. Daha fazla ileriye gitmeye gücü olmayan baba yere yığıldı ve ağzı sanki yapışkan çamurla doldu. Rüyasında, bırak ona yardım etmeyi ona bakmak için bile kafasını geriye çevirmeyen oğluna “Beni bırakma, yardım et! Sen benim kanımsın!” diye yalvarıyordu. Oğlu uzaklaşırken, “Senin sözlerin bana, anılarının korunması gerektiğini çünkü geçmişin şu an akan zaman için sadece acı getireceğini, yarın bugün olduğunda bile geriye bize anıların ve acıların kaldığını hatırlatan uzak bir ses artık!” dedi. Bu tüyler ürpertici rüyasını hatırlarken Dulla’nın aklına İstanbul’da yaşayan eski dostu falcı Fatka geldi. Bu yüzden Dulla, Sultan’ın sarayındaki buluşmanın bir an önce bitmesini bekliyordu ve on sene önce, ikisi de genç ve güzel dilencilerken ve Dulla daha yeni Üsküp dilencilerinin lideri seçilmişken iki aile arasında bağ olan Bağdat dilencilerinin liderini görmek için İstanbul’a geldiğinde, Fatka’yı ilk kez gördüğü Galata köprüsüne, onu aramak için tekrar gitmek istiyordu. Akşamüstüne doğru hediyelerin dağıtımı da bitti. İşte o zaman dilencilerin liderleri Sultan’ın sarayını terk ettiler. O anda Dulla ne Bağdat dilencileri liderinin seslenişlerini ne de bir an önce Galata Köprüsü’ne gitmek için yolda yürürken ittiği insanların küfürlerini işitti. Fatka’nın köprünün çiti-nin yanında oturduğunu görünce yüzü güldü. Fatka başını beyaz bir eşarp ile örtmüştü ve ayaklarının dibine para bırakmak için eğilen insanları bile görmüyordu. Dulla’yı gördüğünde yüzünde tatlı bir tebessüm belirdi. Yerinden kalkmadı ama sanki yüzündeki tebessümü gizlemek için eli ile ağzını kapattı ve Dulla yanına otursun diye yana kaydı. Hiç kimse onların birbirlerine kenetlenen ellerinin titremesini gizleyemezdi. Tam on senedir birbirlerini görmemişlerdi. Fatka artık şişman bir kadındı ve gençlik zamanlarındaki güzelliğinin sadece uzak izleri kalmıştı. Onun güzelliğine hayran kalan Dulla onu

beraberinde Üsküp'e götürmüş ve dilencilik zanaatından vazgeçmemeleri durumunda böyle bir şeyin mümkün olmadığını bile bile Fatka'ya onunla evlenmesi için yalvarmıştı. Fatka, Üsküp'te bir sene boyunca yaşadı ve günlerini Taş Köprü'de Dulla'nın yanında oturarak geçirdi. Dulla'nın onu eve almasına izin verilmediği için Fatka geceleri Gazi Mahallesi'nin mezarlıklarında geçiriyordu. Orada hem şehrin hem birbirlerinin güzelliklerini izliyorlardı. Dulla, Fatka'nın onu asla bırakmayacağına ve bir daha İstanbul'a dönmeyeceğine inanmaya başladığında, Fatka farklı davranmaya başladı ve Taş Köprü'de ona eşlik edeceği yerde, tepelerinde gezinip gününü geçirdiği Kroya Dağı'na doğru gitmeye başladı. Bir gün sarsılmış bir şekilde Dulla'nın yanına dönmüş ve ne zaman dağın tepesine doğru yola koyulsa birinin takip ettiği hissine kapıldığını, sanki o kalabalık yeşilliğin ve odunların ardında onu takip eden bir çift gözün olduğunu hissettiğini söylemişti. Ertesi gün Fatka ortadan kayboldu ve birkaç gün sonra Dulla'ya onun İstanbul'a döndüğü haberi geldi. Dilenciden dilenciye Dulla, Fatka'nın geri dönmesi için haber salmıştı. Ona olan özlemini ve eğer dönerse o ne isterse yapmaya hazır olduğunu ilettirmişti. Üzüntüden bitap düşen Dulla günlerce Taş Köprü'ye gitmemişti. Fatka'nın onu terk etmeden önce yaptığı gibi Dulla da Üsküp'ün güneyindeki Kroya Dağı'na doğru gitmeye başlamıştı ve orada saatlerce şehrin sokaklarını izleyip gözyaşlarının özgürce akmasına izin veriyordu. Onun garip davranışlarından endişelenen kız kardeşi, kardeşine ne olduğunu anlamak ve derman bulmak için Yakova'nın (Gjakovë) şeyhine gitmişti. Şeyh Dulla'nın kız kardeşine "Kurtların gözü değmiş! Dağın ateş böcekleri onu kör etmiş. Siz sakın araya girmeyin çünkü ya büyüünün etkisi geçince kendine gelecek ya da delirecek!" demişti. O zamanlar Dulla Üsküp dilencilerin lideri olma görevini üstleneli daha iki sene daha olmamıştı. Üsküp dilenciler halkasını yönetmesinde kimsenin etkisi altında kalmasın diye babası evi terk edeli bir o kadar sene olmuştu ve bu yüzden

Dulla'nın kız kardeşinin yardım isteyebileceği kimse yoktu. Üzerine düşen işlerle ilgilenmesi gerekirken, Kroya Dağı'nın yamaçlarında gezmeye devam eden Dulla'ya kız kardeşi bakıyordu. Ve birkaç gün sonra, Kroya Dağı'nın tepelerine çıkarırken Dulla'ya, onu adım adım takip eden ama dağın içindeki ormanlık alanda bulunan kulübelerde saklanan biri varmış gibi geldi. Dulla bir an durmuş ve o seslerin geldiği yöne doğru sessizce gitmişti. Orada, odunların arkasında yerde yüzüstü sürenen bir kurt görmüştü. Dulla kendisini takip edenin o olduğunu anladı. Belki Fatka'yı da korkutan bu kurttu. Dulla bu vahşi hayvanın yanına oturmuş ve sanki evcil bir köpekmiş gibi onu sevmeye başlamıştı. Bir anda Fatka'ya olan özleminin yükünün nasıl ortadan kaybolduğunu hissetmiş ve zorla Taş Köprü'ye dönmüştü. Bu kadar sene sonra, neredeyse delirmesine sebep olacak bu kadını tekrardan gördüğünde Dulla vaktiyle yaşadıklarını neredeyse tamamen unutmuştu. Sultanın vezirlerinin verdikleri hediye bohçasını tutan Dulla'ya bakarken, Fatka "Yeğenim Samimiye dönsün, sonra Koca Mustafa Paşa'nın camiine geceyi geçirmek için gideriz!" dedi. Daha önce hiç görmediği, on beş yaşındaki Samimiye onlara yaklaşıırken, Dulla "Fatka, neden bu karmaşık günlerin yaşanacağını haberi verilmişken Üsküp'e gelmiyorsun? Görülmemiş karmaşanın yaşanacağı bu şehirde yalnız başına kalman doğru değil!" dedi. Fatka'nın, genç kardeşinin yetim kızı olduğunu söylediği bu kızın güzelliği Dulla'yı çok etkiledi. Küçük kız teyzesini öptü ve Fatka'nın yanında oturan yabancı adama kafasını bile çevirmedi. Bir süre sonra onlar yerlerinden kalktılar ve Aksaray'a doğru yola çıktılar. Yol boyunca birbirleriyle neredeyse hiç konuşmadılar. Gece geç saatlerde küçük kız uyuyakaldığında, Dulla gençken oldukları gibi Fatka'nın kınalı saçlarını okşadı ve özlemle onu öptü.

- Seni hiç unutmadım ve sadece senin yokluğun dilencilik işimi zorlaştırıyordu.

- Senden bir çocuğum olsun istiyordum ama o zamanlar sana sonuna kadar doymamı engelleyen bir büyüden mustarıptım! dedi Fatka.

Sonra her şey, onların Koca Mustafa Paşa'nın camiinde geçirdikleri tatlı bahar gecesinde eriyip gitti. Dulla İstanbul'a gelmeden önce gördüğü, oğlunun onun çamura batmasına izin verdiği rüyasını anlattıktan sonra "Fatka, bu aklımdan çıkmayan lanetli rüyanın anlamının ne olduğunu söyler misin?" diye sordu. Fatka ona gözleri yaşlı bir şekilde bakmış ve "Gördüğün bu rüya zannettiğinden daha da üzücü bir rüya! Bu rüya, kendi oğlun olarak gördüğün kişinin başkasının kanını taşıdığını anlatıyor!" demişti. Dulla bu büyücünün söyledikleri karşısında donup kalmıştı. Başka bir şey sormadan Fatka'ya bakmış ve acılı bir şekilde bağırmişti. İlk aklına gelen şey Fatka'nın yeğenini yanında götürmekti. Yatağında sessizce uyuyan güzel kıza bakarak Fatka'ya "Bırak yanımda götüreyim ve olacak felaketlerden onu kurtarayım! İnsanların üzüntüsünden beslenen ve yalnız insanları takip eden kurtların olduğu Kroya Dağı'na gitmesine izin vermeyeceğim!" dedi. Kendi kızımıymış gibi titiz davrandığı kız kardeşinin yetim kızını Dulla'nın yanında götürmek istemesine önyargı ile yaklaşan Fatka gülümsedi. Bir dilencinin tâbi olması gereken kurallardan örnekler verirken Dulla'ya "Çok iyi biliyorsun ki sen babanın belirlediği ya da sana göz kulak olan kız kardeşinden başka bir kadını evinde tutamazsın! Unutma ki gelecekte hiçbir kaynak gençliğinde serinlediğin kaynak gibi susuzluğunu gideremez!" dedi. Fatka'dan hiçbir şey saklamak istemeyen Dulla "-Yabancı tohumu senin tarlanda- kuralını kullanacağım!" diye cevap verdi. Her ikisi de sadece kız çocuğu olan ya da çocukları olmayan tüm dilencilerin uyduğu bu yazılmamış tuhaf kuralın ne demek olduğunu biliyordu. Bu kurala göre, daha sonra dilencilik mirasını devralacak yabancı bir dilenciden doğacak çocuğu rahminde taşıyan bir kadını eve almaları gerekiyordu. Bu durumda, çocuğun gerçek babasının

kim olduğunun açığa çıkmaması ve gerçek babasının başka bir adama baba diyen bu çocukla olan bağını bilmemesi şartı vardı. Fatka önce uyuyan yeğenine sonra da Samimiye’den gzlelerini ayırmayan Dulla’ya baktı. Sessizce birbirlerine tek kelime etmeden ikisi de bu kız çocuğunun kendi kaderini takip etmesi gerektiği konusunda hemfikir oldular. Gözleri yaşlı Fatka, “Bu kıza kimsenin el sürmediğini biliyorsun! Eğer beni ve İstanbul’u zlerse lütfen ziyarete gelmesine mni olma!” diye Dulla’ya yalvardı. O gece, Dulla’nın sessizce oğullarından hiçbiri-
rini değil, Samimiye’nin doğuracağı çocuğu kendi vârisi yapacağına dair yemin ettiği geceydi. Dulla daha fazla zaman kaybetmemesi ve bir an önce Üsküp’e dönmesi gerektiğini biliyordu. Dulla, ona güzel bir kızın eşlik ettiğini gören ve oğlu olmadığı için onu vrisini doğurmak üzere eve almaya karar verdiği ile ilgili yayacağı haberi duyan herkesin şaşıracağını biliyordu. Samimiye’nin yabancı bir tohumu değil kendi çocuğunu taşıyacağı gerçeğini sadece o ve Fatka bildiği için bu yalanın ortaya çıkmasından korkmuyordu ama onu, şehrini ve yönettiği dilenciler halkasını zor günlerin beklediği düşüncesi üzüyordu. Dulla, Gazi Mahallesi’ni uzaktan görür görmez içinde bir acı hissetti. İlk kez tehlikeli bir durum seziyordu. Bu sefer olmasını öngördüğü durumlar sebebiyle üzerine binecek yükten dolayı belinin bkleceğini hissediyordu. Belki de bu dünyayı farklı imparator ya da sultanların yönettiği ama dilencilerin hep orada olduğu ve dönemler arası köprü görevi gördükleri gerçeğiyle yüz yüze kaldığında üzüldü. İmparatorlar ve sultanların kendileri de krallıklarının içinde Dulla’nın yönettiği gibi başka bir krallığın daha olduğunu ve ülkeler veya başka krallıkların sınırları yok olsa bile bu krallıkların sınırlarının aynı kalacağını çok iyi biliyorlardı. Dulla, Avrupa’nın dilenci halkalarının altıncı yüzyılın sonunda oluştuğunu, Balkan Yarımadası’na Slav topluluklarının gelmesinden ve bu yarımadaya yapışkan bir çamur gibi sızıp yerli halkları dahi rtmelerinden sonra bile Üsküp dilenci halkasının kendi

bütünlüğünü kurtardığını biliyordu. Ayrıca bu dilenci halkasının lideri olarak Dulla'nın, masonlarda ve başka topluluklarda olduğu gibi güçlerinin ve etkilerinin olmamasından değil ama dilenci kardeşliği gibi görünmez ve sabit olan, insanların var ettiği en eski topluluk olan bu kardeşliğin değişmez düzenini bilmemesine imkân yoktu. Bu yüzden Dulla, Avrupa'nın, Üsküp, Roma, Münih, Avignon ve Kahire dilenciler halkaları tarafından çevrelendiğini biliyordu. Sosyal toplulukların en eski-lerinden olan bu dilenci halkaları dışında, Avrupa'da Yahudilerin dilenciler halkası olan tek gezgin dilenci halkası da vardı ve bu diğer dilenci halkalarında olduğu gibi bir şehrin ya da kent merkezinin adını değil de İnançlı Dilenciler Halkası adını taşımaktaydı. Bunun nedeni, bu halkanın bölgesel bazda kurulmayan bir halka olması ve etnik bir bütüne bağlı olmayıp sadece üyelerinin dini bağlılığına dayanmasıydı. Bu yüzden bu dilenci halkası dünyadaki en geniş olanıydı ve zaman zaman kimse bilmeden diğer dilenci halkalarına da uzanıyordu. Bu durum farklı dilenci halkaları arasında anlaşmazlıklar ve kavgalara sebep olmuştu. Özellikle tartışmalar tanınmayan dilencilerin kendi dilenci halkaları çevresinde hareket ettiklerini gördüklerinde kızışıyordu. Üsküp dilenci halkası güneyde Selanik ile Prag'a bağlanıp, doğuda Varna'ya değin uzanıyordu. Ardından İyon ve Adriyatik denizi kıyıları boyunca gidip bugünkü Budva'ya (Budvë) kadar ulaşıyordu. Bu halka kuzeyde ise Podgorica, Yeni Pazar ve Niş'e kadardı. Buranın sessiz, öne çıkamayan yerlileri, daha sonraları yeryüzünün sadece yemek yemek ve ısınmak için ateş yakılan bir yer değil insanı besleyen tohumun ekildiği ve yeşerdiği bir toprak parçası olduğunu anlayan güney Slavları tarafından, yerleşim yerlerinin mahvedildiğini gördüklerinde canlanan bir imparatorluktu. O zamandan bugüne kadar birçok şehir ve imparatorluk kurulmuştu ama sonsuza dek kalan tek şey dilenci halkalarıydı ve dünya onların görünmez sınırlarında her zaman aynı kalmıştı. Bu görünmez oluşum o kadar kırılmaz ve güçlüydü ki dilenci halkası

ayırımları yapıldığında, altıncı yüzyılın sonundan itibaren konulan ve değişmeyen kurallara herkes uyuyordu. Örneğin bu kurallara göre dilencilerin vârislerinin olmasına izin veriliyor ama evlenmeleri yasaklanıyordu. Ayrıca dilenci halkalarındaki bireylerin altıncı yüzyıla kadar derin bir soyları vardı. Hatta vârislerin kan bağına göre seçilmediği sadece dilenci liderinin bildiği bir özellik neticesinde seçildiği gerçeği konuşulduğu zamanlarda bile onların aynı soydan ve aynı kandan olduğuna inanılıyordu. Evlenmelerine izin verilmese dahi dilenciler hangi dilenci kadından çocuklarının olduğunu çok iyi biliyorlardı çünkü dilenci kadınlar önceki birlikteliklerinden hamile kalmadıklarına emin olmadan kimseyi yanlarına yaklaştırmazlardı. Hamile kaldıkları takdirde onlar en son birlikte oldukları kişinin kim olduğunu biliyorlardı ve bu yüzden çocuğu doğurur doğurmaz onun kendi çocuğu olduğunu söylemek için babasını buluyorlardı. Çocuğunun doğduğunu haber alan baba da nerede olursa olsun çocuğunu görmek için gidiyor ve ikisi beraber çocuk eğer erkekse boynunun arkasına, eğer kız ise bacağına bir yere dövme yapıyorlardı. Bu dövmeler sayesinde çocuk annesinden ayrıldıktan sonraki zamanlarda anne onu ve aynı anne ama asla aynı babadan olmayan çocukları da daha sonra birbirlerini tanıyabilirlerdi. Ayrıca dilencilerin çocukları asla beraber yaşamıyorlardı. Daha doğrusu kız çocuk ise on beş yaşına kadar, erkek çocuk ise on sekiz yaşına kadar anneleri ile yaşıyorlardı. Ardından her biri, hiçbir zaman doğduğu dilenci halkasının dışına çıkmayacağını bilerek kendi hayat yoluna bakıyordu. Ancak bu içlerinden birinin dilencilikten asla el çekmeyeceği anlamına gelmiyordu. Bu durum, sadece iki gencin arasındaki aşk her şeyin üstesinden geldiğinde ve bu aşk sebebi ile dünyanın geri kalanı gibi birleşip bir hayat kurduklarında gerçekleşen çok nadir bir durumdu. Bu dövme ile işaretleme nadir de olsa karşılaştıklarında birbirlerini tanımaktan daha büyük sebepler için yapılıyordu. Bu dövmenin amacı daha çok aynı soydan olan gençlerin birbiri ile

ilişkilerini engellemek ve miras zamanı geldiğinde dilenci liderlerinin kendi çocuklarını bulabilmeleri içindi. Ebeveynler, çocuklarının üzerlerindeki dövmeyi bilen tek kişiydiler ve bu dövmelerin yanına babasının kanını taşıdığını temsil eden bir sıralama sistemi yer alıyordu ve dövmelerinin yanında bir sayı vardı. Sadece dilenci halkasının liderinin çocuklarının üzerindeki dövmeyi diğer tüm dilenciler biliyordu. Üsküp dilenci halkasının dilencilerinin çocukları olduğunu belli eden bu döme yemyeşil yılan çizimiydi. Vârislerin belirlenmesi konusunda acaba karışıklıklar olmuş muydu sorusunu sormak, bu dünyada bir çocuğun hiç tanımadığı, hatta hiçbir akrabalık bağı bile olmayan bir adama, sadece annesinin kocası diye baba demesinin daha önce yaşanılmış bir şey olup olmadığını düşünmek ile aynı şeydi. Kendi yuvalarında başka kuşların yavrularını bilmeden büyüten anaç kuşlar gibi hiç şüphesiz dilencilerin liderlerinin kendilerinin olmayan çocukları evlat olarak kabul ettikleri olmuştur ancak bunu kendi çıkarları için böyle bir hinlik yapan kadınlardan başka kimse bilemezdi. Buna benzer bir şeyi Dulla kendi rızasıyla yapmıştı ve bunu kendi vârisleri olmadığından yapmamıştı. Ama Fatka ona rüyasının anlamını anlattıktan sonra o, erkek çocuklarının olmadığını kabul etmeye ve çocukları olmayana veya sadece kız çocukları olan dilenci liderleri söz konusu olduğunda nadir uygulanan ‘Yabancı tohumu senin tarlanda’ kuralını uygulamaya karar vermişti. İstanbul’dan döndükten sonra yanında getirdiği kızın hamileliğin başında olduğunu ve bu kız erkek çocuk doğurursa kan bağı olmasa dahi o çocuğun kendi vârisi olacağını herkese bildirmişti. Gece Samimiye ile uyumak üzere yatağa girdiğinde evinin üzerindeki mezarlıkta bir yangın çıktı. Dulla ertesi sabah üzgün bir şekilde uyandı. O, dilenciden dilenciye haber salmış ve Fatka’ya ya çenesini kapatması gerektiği ya da yeryüzünden yok olması gerektiği mesajını göndermişti. Birkaç gün sonra Fatka’nın cansız bedenini Eminönü’nün iskelesinde buldular. Bu olanlardan sonra Dulla eski huzuruna kavuşmuş

ve günden güne daha da büyüyen Samimiye'nin karnına mutlulukla bakıyordu. Samimiye ile birlikte Dulla, kurallara göre onunla ilgilenecek kadının kim olacağını da seçmişlerdi. 'Yabancı tohumu senin tarlanda' kuralına göre mirasçının annesi ve onun kız kardeşlerinden birisinin dilenci lideri ile ilgilenmesi gerekiyordu. Bir erkek çocuk doğurduktan sonra başka çocuk doğurmaması ve bütün kız çocuklarını gerekli yaşa geldiklerinde kendisinden uzaklaştırmak bir koşuldu. Ardından yüzyıllar boyunca olduğu gibi her şeyin kendi döngüsünde ve kan ile soy sırasının gerektiği gibi ilerlemesi lazımdı. Dulla'nın işlediği günahı Üsküp dilenci halkasının her bir yanına dağılmış olan otuz iki çocuğu da asla öğrenmeyecekti. Tabi bu gerçekleri bilen kadınlarla daha sonra başının derde girmesini engellememişti. Onlar sıklıkla Dulla'ya haber salıp, kendi oğullarını saklama ayıbını herkese anlatacaklarını söyleyerek onu tehdit ediyorlardı. Fakat her şeye rağmen birkaç ay içerisinde kendi oğullarına Dulla'nın onların babası olduğunu söyleyecek kadın kalmamıştı. Aynı zamanda, ölümcül bir hastalık baş göstermiş gibi enselerinde yemyeşil yılanın dövmesini taşıyan geçler de bir bir kaybolmaya başladılar. Onlara neler olduğunu hiç kimse bilmiyordu ve belki de bir tek Dulla onların kayboluşunu en acı şekilde tecrübe ediyordu. Genç bir dilencinin cansız bedeninin bulunduğunu her duyduğunda kendi odasına kapanıyor ve o odadan sadece çürümeye başlayan göğsünden gelen sert iç çekişleri duyuluyordu. Uzaklardan gençlerin bir sır şeklinde ölüm haberlerinin gelmesinden rahatsızlık duyan kardeşi "Dilenci halkamızda bu kadar genç çocuğu yok eden hata nedir?" diye sordu. Dulla hiçbir cevap vermemişti. İçince yaşadığı acı onu rahat bırakmasa da o kararlıydı ve bir şekilde kendi dilenci halkasında sakinliği korumayı başardı. İçinde yaşadığı acıları sadece artık gerekli düzene geçildiği düşüncesi azaltıyordu. Dilenci düzeninde sadece liderin daimi ikamet etme hakkı olduğunu belirtmekte fayda vardı. Gazi Mahallesi'nde Dulla'nın evinin olması gibi. Ama o evde artık Süla

ve o cuma günü kardeşi evden çıktığında içinde anlamlandıramadığı bir üzüntü hisseden ablası Fazile yaşıyordu. Ve su kovalarını kaynatırken hâlâ eski Üsküplüler arasında konuşulan yaşlı ve akıllı babası Dulla bir kez daha aklına geldi. Dulla'nın yaşadığı şeylerle, mesela 1912'de İstanbul'a gidişi ile ilgili somut gerçekler vardı. Ama eski Üsküplülerin inandığı bazı olaylarla ilgili herhangi bir somut kanıt yoktu. Ancak bu onların Dulla ve kendi şehirleri ile alakalı yakın geçmişte yaşananlara inanmalarına engel değildi. Sonuç olarak, tarih kitaplarının bile insanların dedikodularına göre yazıldığı, insanların tarihlerinin o halkı ve ülkeyi yöneten yöneticiye bağlı olarak her dört senede bir değiştiği Balkanlar'da, ne şahitlerle ne de belgelere kanıtlanamayan Fazile ile Süla'nın babası, Dulla ile ilgili anlatılan şeylere olan inanç hiçbir şekilde zedelenmiyordu. Dolayısıyla Üsküplülerin bugün bile anlattığı, İstanbul'daki hapishaneden kaçan ve Viyana'ya giden İsmail Kemal'e birkaç Üsküplünün Dulla aracılığı ile bir mektup gönderdiği hikâyeye insanın inanmaması için bir sebep yoktu. Üsküplü bazı yerlilerin anlattıklarına göre onların gönderdiği mektupta sadece birkaç satır yazıyordu.

“Ey İsmail Kemal, Arnavutluk olmadan bir Üsküp ve Üsküp olmadan bir Arnavutluk olamaz. Bu yüzden buraya gel ve Arnavutluk'u buradan yani Üsküp'ten kurmaya başla. Eğer bayrağı Üsküp kalesinde değil de Avlonya'da (Vlorë) diker sen büyük hata yapmış olacaksın. Çünkü eğer böyle yaparsan hiç tahmin edemeyeceğin kadar Arnavut'u bir araya toplayacaksın. Sultanın yakınları ile konuştuk ve bize eskiden olan oldu artık hasımlığımız yok, olabildiğince büyük ve güçlü bir devlet kurun dediler. Sizi hep iyi ve sağlıklı görmeyi umuyoruz çünkü siz her zaman yanımızda durdunuz ve bize sırtınızı dönmediniz!”

Gerçek şu ki bu mektubu arşivlerde aramak çok saçma olacaktı çünkü bugüne kadar o mektup hiçbir yerde bulunmadı ama şu

an hayatta olmayan birçok eski Üsküplü torunlarına o mektubu kendi gözleri ile gördüklerine dair yemin etmişlerdi. Buna rağmen hiçbir tarihçi Üsküplüler ile Avlonya’da bayrağı diken ve yarısı ülke dışında kalan Arnavutluk’un bağımsızlığını ilan eden İsmail Kemal arasındaki mektuptan bahsetmemiştir. Üsküplüler bütün benlikleri ile İsmail Kemal’in o mektuba cevap yazdığına da inanıyorlardı ve onlara göre mektupta şunlar yazıyordu:

- Sizin yaptıklarınızı biliyorum ve gönderdiğiniz mektup beni çok duygulandırdı. Sevgili kardeşlerim size açıkça belirtmeliyim ki bir devletten çok beni İstanbul’daki hapisten koruyacak bir hükümete ihtiyacım var. Bu yüzden Arnavutluk, İstanbul’daki sarayın bahçesi kadar bile olsa, eğer tüm dünyanın tanıyacağı kendi hükümetimi kurmama olanak sağlayacaksa ve beni İstanbul’un hapishanelerinden koruyacaksa bu yeterli olacaktır!

Bu cevabın Üsküplüleri hayal kırıklığına uğrattığı söylenir ve bu Üsküplülerden biri; “Arnavutlar her zaman hükümeti devletten daha çok sevecekler ve devleti yıkmak bir hükümeti devirmekten daha kolay olacak” demişti. Üsküplüler, Dulla’nın bu satırları okuduğunda bir çocuk gibi hıçkırdığını söylemişlerdi. Ve birkaç gün boyunca Taş Köprü’ye çıkmamıştı çünkü insanların onu ağlamaktan şişmiş veya ağlamak üzere olan gözlerle görmelerini istememişti. “Sana bir zararı yoksa inan” söylemi ile bağlantılı olan bu mektuplardan farklı olarak, kimse Dulla’nın ölümünden önce Üsküplülerin sıklıkla söyledikleri kelimeleri tekrarladığından şüphe duymuyordu. Ve o kelimeler özellikle yirminci yüzyıldan önce Tiran’da (Tiranë) ve Priştine’de (Prishtinë) yaşanan olayları anlatmak için kullanılıyordu: “Hükümeti sevmeye bizi iten bir şey var, ama devleti değil, bizim için devletin yıkılışı hükümetin çöküşünden daha kolay!” İşte bu yüzden Dulla’nın İsmail Kemal’in mektubunu okuduğunda çocuk gibi ağladığını söylüyorlar ve bu nedenle o sene içerisinde-

de Gazi Mahallesi'nin bulunduğu tepeye bir tekke inşa etmişti. Bu tekke ile Üsküp dilenciler halkasının liderleri olan ve bu yüzden taşlarla işaretlenmiş mezarlarda yatmaya hakları olan atalarının mezarlarını kapatmıştı. Dervişlerin tekkelerine benzeyen bu tekke bugün orada yok ve ondan bir iz bile kalmadı çünkü 1925 senesinde Burmalı Camii'nin yıkılışından birkaç gün önce Sırlar Gazi Mahallesi'ndeki Dulla'nın inşa ettiği bu yapıyı da yıktılar. Üç gün ve üç gece boyunca Dulla tekkenin kalıntıları üzerinde hıçkırılmış ve "Bu şehirde hiç adam kaldı mı?" diye söylenmiş ama kimse ona cevap vermemişti. Bu sırada dilenciler aracılığı ile Dulla Tiran'daki Arnavut hükümetine bir mektup göndermişti. Mektupta "Sizin oralarda, bizi buradan kurtaracak bir adam kaldı mı?" yazıyordu. Tiran'dan ona "İstediğin kadar adam var ama adamlık dersin o kalmadı çünkü bütün bu adamlar hükümet kurup devlet yıkmaktan çok yorgun düştüler!" şeklinde çok kısa bir cevap geldiği söylenir. Üsküplüler bu satırları okuduktan sonra Dulla'nın Kroya Dağları'nın tepesine doğru yola çıktığını söylerler. Oradan birkaç gün boyunca dönmeyince Samimiye de kucığında on iki aylık oğlu ile Kroya Dağları'na doğru yola çıkmıştı. Oraya vardığında Dulla'yı yüzyıllık bir kestane ağacının gölgesinde bir örtü ile sarılmış şekilde bulmuştu. Dulla'nın başında, etrafında uçan sinekler tarafından sokulmuş ve kendi yuvasını bırakıp gitmek üzere olan yemyeşil bir yılan görmüştü. Samimiye Dulla'nın ayağa kalkmasına yardım etmişti. Sonra onu küvetini sıcak suyla doldurduğu eve götürmüştü. Dulla, o cuma günü Fazile'nin kardeşi Süla için hazırladığı aynı küvette yıkanmıştı. Ve Süla Taş Köprü'ye doğru ağır adımlarla ilerliyordu. Oraya vardığında köprüyü çevreleyen taşlara yaslandı ve birini beklemeye başladı. Aynı Fazile'nin onu beklediği gibi. Son günlerde Süla Fazile'ye sanki bir yabancıymış gibi gelmeye başlamıştı. Anlatamadığı bir şey onu düşündürüyordu ve bunu kimse ile paylaşmak istemiyordu.

- II -

Öğlen vakti yaklaşıyordu ama Süla hiçbir yerde yoktu. Fazile kapının önüne oturmuş ve sokakta oyun oynayan çocukları izliyordu. Kafasında bir gece önce gördüğü rüya dolanıp duruyordu. Rüyasında gördüğü kızları sanki küçükken, tüm Debeliler ve etraf köylerden tanınan bir dilenci olan annesinin peşinden gittiği yıllarda gezindiği yerlerde görmüştü. Hatırlaması mümkün olmayan bütün o gezilerden Fazile, annesinin yolun yukarı Reka'dan ayrılıp Debre tarafına yönlendirdiği yerde, Radika'da (Radikë) yıkandığı geceyi hatırladı. Farklı farklı nehirlerde daha önce yıkanmadıklarından ya da annesini hiç yıkanırken görmediğinden değil ama annesinin nehre dalışları onu korkutuyordu, sanki kendisini boğmaya çalışıyormuş gibi geliyordu çünkü özellikle dalgaların en çok olduğu yere onu alıp götürsünler ve savunmasız bıraksınlar diye gidiyordu. Küçük Fazile nehrin kenarında korkudan bütün vücudu titreyerek otururken, annesi bağırarak ve yüksek sesle gülüyordu.

- Onu bulmadan bırakmayacağım!

Bir süre sonra annesi elinde altın bir zincir ile nehirden yüzünde büyük bir gülümseme ile çıktı. Kızına yaklaştı ve zinciri onun boynuna taktı. Sonra büyük bir özlemle ona sarıldı ve "Kanının ve uzaktaki mutluluğumun bu kutsal sembolünü

bulacağımı biliyordum!” dedi. Kızını kucaklarken kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor, Fazile’nin anlayamadığı kelimeler söylüyordu. Bunlar sanki geçmişin kuyularından duvarlara çarpa çarpa yankı yapan fısıldamalar gibi geliyordu kulağa. O çarpışmalardan fısıldamalar anlaşılamaz hale geliyor ve sanki anlamı olmayan ama anıları canlandıran seslere bürünüyorlardı. Aslında annesi eski bir şarkı söylüyordu ve bu şarkıyı bir zamanlar sevdiği adam ona söylemişti. O adamla, o gece yıkandığı nehirde buluşuyordu. Fazile’nin annesinin asla unutamadığı bir gece sevdiği adam umutsuz bir şekilde gelmişti. Sevgilisinin saçlarını okşarken onun boynuna, en sonunda nehrin derinliklerinde bulmayı başardığı aynı zinciri takmıştı. Aldığı hediyeden ve gördüğü sevgiden sarhoş olan Fazile’nin annesi mutluluktan ağlamıştı. “Benim bir dilenci olduğumu biliyorsun ve bu yüzden seninle evlenip birlikte bir hayat geçiremeyeceğiz! Ama yaşadığım sürece seni seveceğim!” Onu öpen genç adam da “Biliyorum bu yüzden bu değerli zincir ile bana yaşattığın mutluluğun karşılığını ödemek istiyorum.” demişti. İşte o an Fazile’nin annesinin bütün mutluluğu sönmüş, ayağa kalkmış ve altın zinciri nehre atmıştı. Hem ağlayarak hem de nehrin dibine çöken zincire bakarak “Evet ben dilenciyim ama senin sevgini sadaka olarak istemiyorum!” demişti. İşte o, kapının önünde oturup sokakta oyun oynayan çocukları izleyen Fazile’nin boynundaki aynı zincirdi. Artık Fazile, adım adım annesini takip eden o küçük kız değil, yüreğinde birçok hikâye taşıyan yaşlı bir kadındı. Bütün bu süreçte anılarını sessizliğe teslim etmişti çünkü sessizliği anlayamayan kişinin yaşanan olaylar hakkında anlatılanları da anlayamayacağını, çünkü sessizliğin kelimelere dökülemeyen şeyleri kendi içinde barındırdığını biliyordu, çünkü sessizlik kendi içinde tüm çıgıllıkları ve yankıları taşıyan bir nehir gibiydi, çünkü sessizlik bu dünyanın tüm seslerini içine çekerti. Tüm hayatını sessizce geçirmişti Fazile. Annesinin yanında geçirdiği çocukluk yıllarında ve çocuk bilinci ile geçirdiği o

dönemlerde, arkadaşlarıyla birlikte merakla kendi şehirleri dışında bir sokakta oturup dilenen birini izlemelerinden farklı olarak sonraki yıllarını kendi kendine konuşarak, ellerindeki kırıksıklıkların ve Üsküp dilenciler halkasını yöneten Süla'nın alnındaki kırıksıklıkların ne anlatmaya çalıştığını çözmeye çalışarak geçirdi. Son zamanlarda evlerindeki sessizlik daha önceki zamanlardan daha da derinleşmişti, bu yüzden onun kısa soruları ve kardeşinin tek hecelik cevapları nadir duyulur olmuştu. Zaman geçtikçe kardeşinin yüzündeki kırıksıklıklar sadece çoğalıyordu. Bu kırıksıklıklar Fazile'ye kardeşinin endişelerinin yazılı olduğu gizli bir kâğıt gibi geliyordu ve bu kırıksıklıklarda, Süla'nın göğsünde yuva yapmış ve zaman zaman parçaladığı ciğerlerinden dışarı çıkan, yaşadıkları evin odalarında uçtuktan sonra salınıp Süla'nın yüzüne mihlanan bir kuzgun resmi görüyordu ve bu resim ona kanatları açık bir kuşu andırıyordu. Belki de hayranlık duyuyordu belki de hayal görmeye başlamıştı. Belki o da Süla'nın günden güne battığı aynı üzüntüye dalmıştı. Ama kardeşinin yüzünde, resmedilmiş o kanatları açık kuşun dışında kara bir bulut gördüğünden de emindi. Ve sanki o kuş gökyüzüne ya da dağlara, çayırlara uçmak üzere bir çıkış bulamadığı için nereye uçtuğunu bilmez bir şekilde Süla'nın canını sıkmaya devam ediyordu. Sanki kardeşi, üzüntüsünün içinde hapis gibiydi. Süla'nın benliğinde kara bir kuzgunun yaşadığı fikrine o kadar çok inanıyordu ki bir gece Süla uyurken kardeşinin örtüsünü kaldırdı ve göğsünde ağarmış kılların ardında kara bir leke gördü. Uyuyan Süla'nın göğsünün içinde ya da yüreğinin derinliklerinde sanki bir yaranın sebep olduğu o izi okşadı. Süla'nın bedeninde o ize dokunduğu günden beri ellerinde hep bir sıcaklık hissetti. O kadar ki, Allah için namaz kılacağı her gün ellerini yıkasa bile, ellerini yıkarken avuçlarından dökülen su sanki kanmış gibi kırmızımsı bir renk alıyordu ya da günlerdir ellerinde kir birikmiş gibiydi. Bir cuma günü ellerini ovuştururken kardeşinin yıkandığı küvetteki suyun ağarmış kıllarla dolduğunu fark etti.

Elini sokup onları toplamak istediği anda Süla'nın bedeninden düşen kıllar kendi kendine suyun üzerinde yüzen bir öbek halinde toplandı. Sonra o yün öbeği küvetin dibine çöktü oradan da aşağıya aktı. Suyu kızılaştıran oradan da Fazile'nin anlına yansıyan kırmızımsı bir ışık gibi görünüyordu. O ışığın yansıdığı yerde bir sıcaklık hissetti. Belki de o ışıktan dolayı bir anda başı dönmeye başladı. Sanki annesi onun yanındaymış ve başını okşuyormuş gibi bir hayal gördü. Birbirlerinden ayrılmaları gerektiği gün annesinin ona söylediği sözler kulağında çınladı. "Ebeveynleri olan ama kendilerini yetim hisseden, evleri olan ama o eve sahip olamayan çocuklardan biri olacaksın!" Sonra annesinin onu sıkıca kucakladığını, gezdiği yerlerden bahsettiğini, bir gün bütün kardeşlerini göreceği umuduyla yaşayan her dilenci gibi hayallerini anlattığını hissetti. Bunlar Fazile'nin yıllardır içinde tuttuğu umutlarla aynı şeylerdi. Fazile de annesi gibi sık sık tanımadığı akrabalarını düşünüyordu. Ve onlar aynı Fazile gibi kendi toprakları olarak gördükleri ama bir yabancıymış gibi ayak bastıkları bu yeryüzünde geziyorlardı. "Boynunda taşıdığın zincir benim hayatımda yaşadığım en mutlu günlerimin, asla o güzelliği unutmayacağım senin benim rahmime yerleştiğin günlerimin bir sembolü!" Sonra annesinin ona fısıldadığını hissetti. "Sen Üsküp dilencilerinin liderinin kızı olacaksın, iki babanın kızı ve kimsenin bilmemesi gereken birinin doğurduğu kız olacaksın!" Fazile'nin bu kelimeleri anlamlandırmasına imkân yoktu. Annesi sevgilisinden ayrılmasından birkaç gün sonra midesinin bulanmaya başladığını hissetmiş ve bu yüzden bir iki gün boyunca Debre yoluna dilenmeye çıkmamıştı. O günlerde Radika Nehri'nin kenarında kusmaktan can çekişirken yanından Süla ile Fazile'nin babası, o zamanların da Üsküp dilencilerinin lideri Dulla geçmişti. Nehrin kenarındaki güzel kızı görünce Dulla dinlenmek için orada durmuştu. Sonra onun güzelliği Dulla'yı öylesine sarhoş etmişti ki devamındaki üç gün boyunca onunla orada kalmıştı. Dulla birlikte güzel vakit geçirdiği

kızın büyük bir derdinin olduğunu, birkaç gün önce sevgilisinden ayrıldığını anlayamamıştı. Dulla ayrıldıklarında “Eğer erkek çocuk doğurursan onu mirasçım ilan edeceğim!” demişti. Dokuz ay sonra unutulmaz günler geçirdiği kızıdan, bir kız çocuğu olduğu haberini almıştı Dulla. Fazile’nin annesine haber salmıştı. “Ne olursa olsun o benim kızım olacak ve kardeşine göz kulak olup beni onurlandıracak!”. Fakat Fazile’nin annesi bu dünyada kendisinden başka ne Dulla’nın ne de kimsenin bilmediği bir şey biliyordu. Fazile başka bir adamın tohumuydu. Fazile, annesinin Radika nehrine fırlattığı altın zinciri hediyeye eden adamın kızıydı. Ama kızını yemyeşil yılanın dövmesi ile kaplamaması için bir sebep yoktu ve eğer onu Üsküp dilencilerinin liderinin kızı ilan ederse bir şey kaybetmeyecekti. Kızı annesinin güzelliğini ve babasının güler yüzünü miras alarak büyüdü. Fazile’nin bir zamanlar nur yüzündeki güzellik, Süla’nın dönmesini beklediği günlerde ve iç sesi ona sorumluluklarını hatırlattığı zaman, kırıksıklıklarla mühürlenmişti. “Anne kemiklerinin nerede olduğunu bana söyle. İki babanın kızı olacaksın derken ne demek istemiştin? Bana bunun anlamını söyle!” Bu soruları kendisine her sorduğunda uzaktan gelen bir ses ona her seferinde aynı cevabı vermişti. “Ben, cesetleri yüzyıllardır erittiğini bilmeden yeryüzünün üzerinde yürüyen insanların yürüdüğü çok katmanlı dünyanın katmanlarından birindeyim! Sen benim aşkımın meyvesisin ve bizim gibi zorluklarla mücadele eden insanların hayatta kalma ışığı-sın!” Bu duyduğu ses hiçlikten gelen bir fısıldama gibi, yaşadıkları evin duvarlarından geliyor ya da en sonunda kırmızım-sı ışığın söndüğü ve suyun içindeki kılların tekrar eski haline dönüp dağıldığı odanın tavan arasından geliyor gibiydi. 1990 senesinin soğuk bir kış akşamında Süla’ya “Derdinin ne olduğunu bana söyle!” demişti. Fakat sadece bulanık bir bakıştan başka cevap vermemişti Süla. Ertesi günün akşamüstü evlerine genç bir çocuk gelmişti ve Süla o çocukla kendi odasına kapanmıştı ve uzunca bir süre konuşmuşlardı. O akşam Fazile,

hiçbir şeyi eksik olmasın diye göz kulak olduğu ve kardeşi ile birlikte yaşadığı yıllar boyunca daha önce hiç yapmadığı bir şey yapmış, iki adamın kapandığı odanın kapısının arkasına geçmiş ve onları dinlemişti. Genç adam Süla'ya "Hayatım boyunca beni dilenci olmaya mahkûm edecek bu kuralınıza uymak istemiyorum! Hayatımı bana ait olanı arayarak geçirmek istemiyorum!" Süla onu titrek ve yalvarır bir ses tonuyla ikna etmeye çalışıyordu. "Oğlum, yüzyıllardır ayakta kalan düzeni bozma! Ancak böyle devam edersen bir gün bize ait olanı ilan etme hakkını elde edebiliriz! Seni mirasçım olarak seçtim çünkü sen benim tek oğlumsun, çünkü sen atalarımız tarafından bu kadar özenle büyütülen tek tohumsun! Şunu unutma, bu dünyada kimin dilenci kimin zengin olduğunu belirleyen şey uzattığın el değildir, cebini nasıl doldurduğundur. İşte bu insanları zengin ve fakir diye ayıran şeydir!" Belki de genç adam babasının sözlerini anlamlandıramadığı için sessiz kalmayı tercih etti. Ama son olarak hıçkırıklar arasında "Sürekli gezerrek yaşamak kendini aramak için hayatını harcamakla aynı şey, kendi benliğinin etrafında başıboş dolanmak gibi, özgürce büyümesine izin verilmeyen bir ağaç gibi!" dedi. Fazile kapının diğer tarafında "oğlum" kelimesini duyunca sarsıldı, çünkü onun Süla'nın oğlu olduğunu ve babasının kararına karşı çıkmak, dilenciler lideri olmayı kabul etmemek için geldiğini anladı. Yüzyıllık bu dilenci halkasındaki dilenciler içinde ve dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şeyin olduğu daha önce görülmemişti. Hiç kimse daha önce dilenci liderlerinin mirasçılarının babalarının gücünü geri çevirdiğini ve dilenci halkasının lideri seçildiği için gururlanmadığını duymamıştı. Hatta bunun aksine, dilenci liderlerinin oğullarının bu göreve gelebilmek için kardeş katli yaptıkları bile olmuştu. Anlatılanlara göre sıradan dilenciler, dilenci liderlerinin çocuklarında bulunan dövmeyi kendi çocuklarına da yapıyorlarmış ve bu sayede asıl mirasçı belirlenince arada anlaşmazlıklar başgösteriyormuş. Gerçek bir hikâyeden çok bir hurafeye benzeyen ve Üsküp

yerlilerinin hâlâ anlattıkları bir hikayeye göre, Süla'nın oğullarından biri bütün kardeşlerini tek tek bulmuş ve onları kandırarak veya sarhoş ederek enselerindeki yemyeşil yılan dövmesini derilerinden kazımış. Bu sebeptendir ki dilenci lideri kimin onun mirasçısı olacağını asla söylememiş. Genç adam kafasını babasının göğsüne dayayıp bağırarak "Hiç var olmamış bir imparatorluğun hükümdarı olmak istemiyorum, yüz yıllarca başkalarına hep el uzatmış bir kardeşliği yönetmek istemiyorum!" dedi. Fazile onun sesini çok net duymuyordu ama sadece acı bir iç çekiş geliyordu kulağına. Süla'nın bu durumdan bir çıkışı olduğunu biliyordu çünkü Süla mirasçısı olarak Üsküp dilenci halkasının herhangi bir yerinde olan diğer oğullarından birini belirleyebilirdi. Bu yüzden Süla'nın neden ona karşı gelen oğlunu ikna etmeye çalıştığını anlayamıyordu. Süla'nın seneler önce yaşanan acı bir gerçekle karşı karşıya kaldığını nereden bilebilirdi ki. Farklı kadınlardan olan on altı çocuğundan, bu onun tek oğluydu. Aslında Süla'nın uzakta, İstanbul'da bir oğlu daha vardı ama onun dilenci liderinin oğlu olduğunu annesi hiçbir zaman söylememişti. Bu yüzden Süla'nın oğluna dilenci halkasının düzenini bozmaması ve aklından geçeni yapmaması için yalvarmaktan başka yolu yoktu. Oğlunun mirasını kabul etmediğini öğrendiğinde hemen ona haber salmış ve bu mevzuyu konuşmaları için gelmesini söylemişti. Şimdi ise genç adam ona açıkça karşı gelirken Süla'nın sesi, onunla işi olan herkesin tanıdığı sözü öz ve keskin birinden çok titrek bir ses gibi geliyordu. Süla her zaman kendi oğluna karşı farklı bir sevgi duymuştu. Farklı kadınlardan olan on beş kız çocuğunun arasında tek oğlu o olduğu için değil, onun kara gözlerine ve saçlarına baktığında, 1960 senesinde Taş Köprü'de gördüğü on yedi yaşındaki genç kızın yüzü geliyordu aklına. Aslında o sene Süla, Arnavutluk'tan daha yeni dönmüştü ve Üsküp dilencilerinin liderliğini daha yeni eline almıştı. O sene hâlâ orada yaşadığı olaylardan aldığı yaraları iyileştirmeye çalışıyordu. Bir sabah köprüye

oturmak için geldiğinde, karton kutuların üzerinde uzanmış, uyuyan kızı uzaktan görmüştü. Eğer Üsküp'ten bir dilenci olsaydı onu tanırdı, işte bu yüzden erkeklerin bile tek başına kalmaya cesaret edemeyecekleri o yerde geceyi geçiren kızın kim olduğunu bilmek için daha da heyecanlanıyordu. Sabah güneşinin vurduğu yüzünden yansıyan güzellikten sarhoş olmuştu. O gördüğü yüz ona dilenci olarak hayatını devam ettirmek için Çamerya'ya gitmek zorunda olduğu günlerde geride, Suka (Sukë) köyünde bıraktığı kızın güzelliğini hatırlattı. Uyuyan kızdaki her şey ona, kulenin çardağından gözü yaşlı bir şekilde onu yolcu eden ve mavi gözlerini görmeye cesareti olmadığı için kafasını bile arkasına çevirmeyen Dema'nın kızı ile olan anılarını hatırlatıyordu. Kim olduğunu bilmediği ve Süla'nın yanında duran bu kız fakir bir ailenin kızına benzemiyordu. Yatacak bir yeri olmayan bir kıza da benzemiyordu. Aksine gayet güzel giyinmişti ve yüzü, yiyeceği ve içeceği olan bir ailede yetişmiş biri gibi parlıyordu. Orada uyuyan kızın bacaklarından biri açılmıştı. Süla o an, vücudunun sıcaklığını artıran beyaz tenini eğilerek örtmemek için kendini zor tuttu. Süla oradan belki de uzaklaşıp gidecekti ama o anda kız uyandı ve ona bakıp sanki onun gelmesini beklemiş gibi tatlı bir şekilde gülümsedi. Kız "Senin yanından birçok kez geçtim ve oturup seninle sohbet etmeyi çok istedim! Bana yardım etmeni, bu pis yeri nasıl bırakacağımı, sınırı geçip Arnavutluk'a nasıl gideceğimi bana öğretmeni istiyorum!" dedi. Süla sanki sırf bir şeyler söylemiş olmak için "Beni tanıyor musun?" diye sordu. Sonra yan yana oturdular. Onun gök mavisi gözlerinde Dema'nın kızının gözyaşlarını görüyordu. O kız, Süla'nın anısında, ona armağan ettiği ilk öpücük kadar derindeydi. Süla kızın anlattıklarını, devletin yüksek güvenlik yetkililerinin onu nasıl ele geçirdiklerini dinledi. Kız gözleri yaşlı, nereye gittiğini bilmeden ilk kez bindiği arabayı anımsarken "Bir gün bizim okulumuza geldiler, beni sınıftan çıkardılar, çantamı kontrol ettiler ve bırak çantama koymayı daha önce hiç görmediğim Enver

Hoca'nın bir kitabını buldular!" dedi. "Ne kadar yol gittiğimizi ve nerelerden geçtiğimizi bilmiyorum ama motorun sesinden tünellerden geçtiğimizi ve bayır yukarı gittiğimizi anlıyordum!" diye anlatmaya devam etti. Sonra araba durmuştu, onun gözlerini bağlamışlar, birkaç merdiven çıkarttırmış ve odalarında düğün yataklarının olduğu bir eve sokmuşlardı. Daha sonra kendisini koca göbekli bir adamın odasında bulmuş ve bu adamı daha önce gazetelerde görmüş ama hiçbir zaman kim olduğu ile ilgilenmemişti. Onlar kıza "Eğer ağzını kapalı tutarsan güzel bir kariyerin olacak!" demişlerdi. Kız hiçbir zaman o evin nerde olduğunu, nerde onun masumiyetini ellerinden aldıklarını ve ilerde seveceği adam için sakladığı mahremiğini nerde çaldıklarını öğrenememişti. Giyinirken bulunduğu odanın penceresinde işlemeli beyaz perdeleri görmüştü. Pencereden dışarı baktığında ise evin önündeki küçük kapıyı ve ilerideki dar sokağı fark etmişti. Baktığı o küçük kapının önünde beyaz tülbentle bir kadın oturuyordu. Kadın oturduğu yerden kalkıp içeri girmek için yöneldiği zaman bahçenin yeşilliğini de fark etmişti. Eğer çantasında buldukları kitaptan dolayı başına bir bela almak istemiyorsa bundan sonra onların söyleyecekleri şeyleri yapması gerektiğine dair tanımadığı adamlardan aldığı tehditten ve bu acı tecrübeden daha fazla başına ne gelebilirdi? Yapması gereken şey çok basitti ama bu onu çok korkutuyordu çünkü aynı ona yaptıkları gibi gizlice çantalarına Arnavut öğrencilerin okumasının yasak olduğu kitaplardan birini soktukları kızların sonlarının nasıl olacağını biliyordu. Bu yaşadığı olaydan sonra o artık eski benliğini kaybetmiş, geçmişten farklı olarak, ailesini de endişelendirecek şekilde tuhaf davranmaya başlamıştı. Ona neden bu kadar üzgün olduğunu ve eski haline ne olduğunu soran dertli annesine "Ölmek istiyorum, bu şehirde nefes alamıyorum!" demişti. Annesi kızının âşık olabileceğinden şüphelenmişti ama âşık bir kişinin ölmeyi istemekten ve acı çekmekten ziyade yaşamak isteyeceğini ve hayat dolacağını biliyordu.

Annesi “Sevgilin seni incitmiş olmasın?” diye sormuştu. Kızı da “Artık aşkı değil sadece acıyı yaşayabilirim ben!” diye cevap vermişti. Anlatıklarını bitirirken en son Sûla’ya “Evvel-den beridir başka bir şey istemiyorum. Bir an önce Arnavutluk’a gitmek ve Enver Hoca ile görüşmek istiyorum. Burada bize yapılanları anlatmak istiyorum!” dedi. Sûla genç kızın ne istediğini çok iyi anlamıştı ama içinde öfke ve intikam duygusunu barındıran genç bir kızı kendi dilencileri arasına sokarsa neleri tehlikeye atacağını da biliyordu. Ama bu nadir güzellikteki kızı yanında tutmak ve ona yardım etmek için kalbinin durmadan nasıl attığını hissediyordu. Sûla sınırın diğer tarafında neler olabileceğini ve kızın bu isteğinin büyük bir hayal kırıklığı ile sonuçlanacağını biliyordu. Sınırın diğer tarafından daha yeni dönmüştü. Onun Çamerya’daki yaraları ve bu yaraların üzerine binmiş daha sonraları, önce polis olarak sonra da çevirmen olarak çalıştığı Avlonya’da aldığı yaraları hâlâ tazeydi. Sûla kıza, cennetin olduğunu zannettiği yerde aslında neredeyse herkesin tutuklandığı başka bir cehennemin olduğunu anlatmaya ihtiyaç duyuyordu ama böyle bir şeyi yapmanın kendini öldürmek isteyen bir kimseye bu iş için en uygun yerin neresi olduğunu söyleyip ona kendini öldürmesi için yardım etmekle aynı şey olduğunu anlıyordu. Bu yüzden Sûla Çamerya’da ve Arnavutluk’taki geçmişinden hiç bahsetmedi ve hâlâ kanayan yaralarını açıp ona göstermedi. Sûla o an farklı bir şekilde hareket etmeye, genç kızın kendini avuttuğu rüyasını bozmamaya karar verdi. Elini ona uzatarak “Gel benimle!” dedi. Elinden tuttuğu genç kızla, Sûla’nın ablasının kıyafetlerini verdiği evine doğru gittiler ve vakit kaybetmeden Kroya Dağı’na çıktılar. Sûla, kızın bahçedeki kuyuyu kaplayan güllere ve ona giyinmesi için yardım eden ablasına nasıl baktığını gördü. Sokağa çıktıklarında kız gözlerini birlikte çıktıkları evin önündeki küçük kapıya dikti ve karşıdaki ahşap eve baktı. O evin pencerelerinden birinde beyaz perdeleri gördüğünde ayaklarının bağı çözüldü. Sonra hayal gördüğünü düşünerek

kendini topladı, çünkü o dar sokaklarda bütün evler birbirine benziyordu ve pencereler oralı kadınlarının elleri ile işledikleri perdelerle doluydu. Birlikte Süla'nın sanki Dema'nın bir zamanlar pencereden gök mavisi gözlü kızının onları izlediğini hisseder gibi olduğu Suka köyünden geçtiler. Gece çökmeden önce Mala'nın (Malë) yapay gölündeki kayaların yükseldiği yere vardılar. Suyun üzerine yansıyan gökyüzünü izleyerek dinlenmek için orada durdular. Süla kızın elini sıkarak "Görüyor musun, insan sadece onun yüksekliğine tırmanarak gökyüzünde dans edebilir." dedi. Sonra, dört günün ardından Debre'ye varmak için dağları tepeleri aştılar. Bu sırada Süla genç kızın bütün çiçeklerden daha güzel olan benliği ile bir oldu ve onun sanki meleklerin yıkandığı serin sulara susuzluğunu dindiren aşkını hissetti. Debre'ye vardıklarında Süla, oranın dilencilerine, sevgilisinin sınırı sağ salım geçmesi için ellerinden geleni yapmaları konusunda haber saldı. Süla gözü yaşlı bir şekilde kıza "Orada da aynı kirliliği göreceksin, ama seni üzen ve uykusuz bırakan buranın gölgelerinden ve kirliliğinden uzak olacak olman yeterli!" demişti. Ayrıldıktan sonra hiç gecikmeden Süla Üsküp'e dönmüştü. O seneler Üsküp'ün ona en çok ihtiyaç duyduğu senelerdi çünkü Türkiye'ye göç eden Arnavut kalabalıkları şehri basmıştı. Bir daha asla geri dönmek için gidenlerin çoğu, Üsküp'ün kendi yüzünü değiştirdiği ve her yeri kan gibi kırmızı bayrakların süslediği zamanlarda ona bir emanet veya saklaması için değerli bir şeylerini bırakıyorlardı. O sıralarda Süla'nın, aileleri devletin hekimlerinden çocuklarını sünnet ettirmek için izin almalarını gerektiren ve Müslüman çocukları berberlerin sünnet etmesine müsaade etmeyen yeni kanunun vurduğu insanlara yardım etmek için bir şeyler yapması gerekiyordu. Yani çocuklara bakıp sünnet olmaları gerekip gerekmediğini belirleyecek olanlar komünist hekimlerdi. Hiç kimse, ailelerin kendi çocuklarını sünnet etmek için o çocuğun nasıl görünmesi gerektiğini ve buna nasıl karar verildiğini anlamamıştı. Doğal olarak bu sebeplerden

dolayı sünnet olmak için izin alabilen çocuklar çok nadirdi. Süla'nın payına da çocukları sünnet eden berberleri bulup gizlice Üsküplülerin evlerine götürmek düşmüştü. Küçük çocukların derilerinden parçaları bir torbaya topluyor ve Vardar Nehri'ne atıyordu. Ancak böyle komünist bekçilerin onu yakalamasını engelliyordu. O sene çok sayıda çocuk sünnet olmadı. Sünnet olmayanların sayısı çok sonraları, yaşlı adam olduklarında korkularından değil ama utanç duydukları için şehrin berberlerine gizlice gidip sünnet olduklarında oraya çıktı. Ayrıca kendilerini kâfir gibi hisseden genç delikanlıların, berberlerin çocuk yaştayken yapması gereken işi kendi başlarına yaptıkları da çok nadir bir durum değildi. Üsküp şehrinde, sosyalist devletin buradaki Müslümanların sünnet olmasını yasakladığı zamanlarla ilgili çok hikâyeye anlatılıyordu. Bütün bu hikâyeler arasında gerdek gecesinden önce kendisini sünnet eden Sefo ile ilgili olan hikâyeye de vardı. Sonra günler boyunca Sefo yatak odasından çıkmamıştı. Bu ailesini üzse de gelinleri onlara bu durumun herhangi bir büyü ile ya da oğullarının yetersizliği ile ilgili olmadığını, geçici bir durum olduğunu ve onların endişelenmemesi gerektiğini söylemişti. Yine de Sefo dedikodu olmaması için yarası iyileşmeden gerdeğe girmişti. Bu yüzden yarası çok kanamıştı ve oradaki kanın kendisinden mi karısından mı geldiğini bilmiyordu. Bu ikilem onu o kadar rahatsız etmişti ki günlerce karısının göğsüne kafasını yaslayarak iç çekmişti. Kadın bir gece kocasının neden dertli olduğunu anladığında yataktan kalkmış, giyinmiş, eşyalarını almış ve onu terk etmişti. Terk etmeden önce de “Bir adam şüphe ederse çocuk gibi ağlamaz onun yerine ya şüphesini yok eder ya da gelir vurur. Benim temizliğime dair duyduğun şüpheye ben başa çıkamam ve yaşayamam!” Bu sözleri duyduğunu Sefo nasıl bir hata yaptığının farkına varmıştı. Günlerce ona geri dönmesi için yalvarmıştı ama o kabul etmemişti. Birkaç gün sonra, Sefo'yu duvarlarından aşağıya atlayıp kendini öldürdüğü Üsküp Kalesi'nin dibinde bulmuşlardı. Kendini öldüren

Sefo'nun düştüğü yerde kan yoktu sadece bir daha asla evlenmeyen karısının getirip bıraktığı birkaç çiçek vardı. O zamanlardan beri Üsküp'ün genç kızları kalenin yanındaki bu yere sık sık gider ve çiçek buketleri bırakırlar. Debre'den döndüğü gün Süla da o yere gidip iki rekât namaz kıldı. O zamandan beri de sınırın ötesine geçmesi için yol bulmasına yardım eden insanların eline bıraktığı kızı bir daha unutmadı. Üsküp'ten daha kötü olan o yere giden kız ile ilgili bir haber almayalı yıllar olmuştu. Bu sıralarda yaşanan hadiseler Süla'nın, bir zamanlar hiç beklenmedik bir şekilde yüreğini çaldığı hatta Üsküp dilenciler halkası lideri olmaktan vazgeçip onunla sınırın ötesine geçmeyi bile düşündüğü o kızı daha nadir düşünmesine sebep olmuştu. Süla belki de o kızı tamamen unutacaktı ama dört sene sonra bir ilkbahar gününde Taş Köprü'de otururken, tanımadığı bir adam yaklaştı ve bozuk para vermesi gerekirken onun yerine kucağına bir mektup bıraktı. Süla ona kim olduğunu ve bu mektubu kimin gönderdiğini sormak istemişti ama tanımadığı adam sanki onun gözlerine bakan ve mektubu onun kucağına bırakan adam değilmiş gibi yürümeye devam etti. Mektubu Debre'nin dağlarından geçip sınırı aşp Arnavut topraklarına geçen Üsküplü kız göndermişti. Mektupta, beraber geçirdikleri birkaç günün tohumu olan oğlunun üç yaşını doldurduğunu ve onu atalarının doğduğu yere göndermek istediğini yazıyordu. Şu an yaşadığımız bu yer karanlık ve karmaşık diyordu mektubunda. Süla bir oğlan babası olduğunu öğrendiğine sevindiği kadar annesinin oğlunu sınırın bu tarafına geçirmek istemesinden de bir o kadar endişelenmişti. İki ülke arasındaki sınırdan küçük oğlanı nasıl geçireceği endişesinden daha çok Süla'yı üzen şey o çocuğa kimin bakacağı, oğlunun diğer dilencilerin çocuklarından daha kötü şartlarda, annesini ve babasını tanımadan büyüdüğünü öğrendiğinde nasıl hissedeceğiydi. Ama varsayımlar için yeterli zaman yoktu. Bu yüzden ona hizmet eden Debre'deki dilencilere, oğlunu sınırın bu tarafına geçirmek için bir yol bulmaları konusunda

haber salmıştı. Çok zaman geçmeden Debre'den beklediği haber geldi. Bu konuda maharetli olan dilenciler çocuğun annesine kurallar doğrultusunda hareket etmesini söylemişlerdi. Başka şansı olmayan dilenciler annesine afyon çekirdeğinden sıvı içirerek çocuğu uyutmasını ve bir eşeğin karnına bir battaniye ile bağlamasını, sonra da yüklü olan hayvanı, otlanması için olabildiğince sınıra yaklaştırmasını söylemişlerdi. O zamanlarda onlarca dilenci iki gün boyunca sınırın yanındaki dağlarda gezmiş ve Süla'nın oğlunu getirecek olan eşeğin ayak seslerini duymayı beklemişlerdi. En sonunda eşekle birlikte onun karnında bağlı duran ve açlıktan neredeyse ölecek olan çocuğu bulmuşlardı. Süla'ya haber göndermişlerdi ve o da Debre'ye gitmişti. Oraya sadece oranın dilencilerine teşekkür edip küçük yavrusunu öpmek için değil aynı zamanda oğluna bakacak olan dilenci bir kadın bulmak için de gitmişti. Oğlunu öper öpmez, bir zamanlar annesini öptüğünde duyduğu kokunun aynısını duymuştu. Oğlunu, ondan kızı olan Ohri'li bir dilenci kadına emanet etti ve bütün çocuklarına baktığı gibi oğluna da bakması için yalvardı. Oğluna bakması için Üsküp dilenciler liderinin onu seçmesinde onur duyan kadın Süla'ya "Onun başına kötü bir şey gelmesinden önce benim gözlerimin kör olması gerek!" dedi. O küçük çocuk, bütün gece Süla'nın konuştuğu ve Fazile'nin kapının arkasından konuşmalarını dinleyip, neden kardeşinin oğlunun bu karşı gelişlerine sabır gösterdiğini anlamaya çalıştığı ve onun yerine neden başka oğullarından birini mirasçısı olarak seçmediğini düşündüğü genç adamdı. Çok seneler sonra, yirminci yüzyılın dokuzuncu on yılında Süla bir zamanlar tanıdığı o güzel kızı tekrar görecekti ama artık yaşlanmış ve bir zamanlar barındırdığı o güzelliğinin gölgesinde kalmış olarak. Ayrılmalarından çok sene sonra onunla konuşma ve oğlundan neden ayrıldığını öğrenme fırsatı bulacaktı. Eskiden tanıştıkları o yerde yeniden birbirlerinin yanında oturarak, o Süla'ya sınırı geçtikten sonra Arnavutluk güvenlik güçleri tarafından yakalandığını ve üç

sene boyunca bir sürü başka tutuklunun da bulunduğu bir hapishanede kaldığını anlatacaktı. Çektiği acıları “Orada seni tanıyan bir subay ile tanıştım ve sınırı geçmek için bana yardım ettiğini anlattığımda bunu başka hiç kimseye söylemem gerektiği hususunda beni uyardı, çünkü bu müebbet almakla aynı anlama geliyormuş!” diye anlattı. “Bizim oğlumuz o hapishanede doğdu!” diye ekledi. Hapishaneden çıktıktan sonra güzelliğini artık kaybettiğini ve başka bir akrabası olmadığı için Tiran’ın sokaklarında gezdiğini anlattı. Gözü yaşlı bir şekilde Süla’ya “Enver’i görüp ona subaylarının sınırın diğer tarafındaki Arnavutlara nasıl davrandıklarını anlatmak için çok uğraştım, o meydandan geçerken yolunu kesip sarılmak için çok seneler harcadım!” dedi. Sonra ona eğer onunla bir gece beraber olursa derdini Arnavutluk’un devlet adamlarına anlatacağını söyleyen bir askerle nasıl tanıştığını anlattı Süla’ya: “Benim bedenimin bir değeri yoktu, bu yüzden bana yardım edebilecek her kim olursa onunla olabilirdim!” Asker onu yanına almış ve birkaç arkadaşı ile beraber gecelerce ona tecavüz ettikleri sahil kenarında bir yere götürmüştü. Debre’nin yollarında gezdikleri, beraber geçirdikleri zamanlardan çok seneler sonra ikinci kez görüştüklerinde Süla’ya “Oğlum benimle birlikteydi. Beni kahreden şey küçük bir çocuğun o görüntüleri asla hatırlamaması gerektiği idi. İşte o günlerde sana haber gönderip senden yardım istemeye karar vermiştim. Ya oğlumu sınırın diğer tarafına geçirecektim ya da kendimle beraber onu da öldürecektim!” demişti. Süla’ya “Oğlumu nerede bulabilirim, nerede görebilirim?” diye sormuştu. Süla ona kendisinin bile oğlunu uzun zamandır görmediğini ve Üsküp’e gelmesi için haber saldığını çünkü kendisinin yerine geçmesi gerektiğini anlatmıştı ama oğlunun Üsküp dilenciler lideri olmayı reddettiğini söylememişti. Oğlu henüz gelmeden, Arnavutluk’tan dönen ve onunla konuşmak için günlerce Taş Köprü’nün yanında Süla’nın olduğu yerde oturan kadını Vardar Nehri’nin döküldüğü Treska (Treskë) gölünün yakınında ölü

buldular. Kadını can verdiği yerde gömdüler ve dilenciler arasında âdet olduğu üzere onun gömüldüğü yere hiçbir işaret koymadılar. Şimdi orada her yerde olduğu gibi otlar büyüyor. Birkaç gün sonra, işte odaya kapanıp uzunca aralarında konuştukları Süla'nın oğlu Üsküp'e geldi. Oğlu babasına "Eğer her zaman başkalarının merhametine bağlı olan senin gibi bir dilencinin ellerine düşmemiş olsaydı, annemin yaşamak istediği gibi yaşamak istiyorum!" diyordu. Süla da kısık ve yalvarır bir ses tonuyla "Bana bu kötülüğü yapıp Üsküp dilenciler halkasını lidersiz bırakamazsın!" diyordu. Süla'yı derinden acıtan şey oğlunun ona söylediği ağır sözler değildi, zamanında babası Dulla'ya karşı Çamerya trajedisi zamanında hissettiği gibi neredeyse oğlunun gözlerinde de aynı öfkeyi görüyor olmasıydı. Bu yüzden Süla boşuna onu ikna etmek için uğraştığını biliyordu. Hatta Süla o an belki de dilenci düzeninde artık bir şeylerin değişmesi gerektiğini anladı çünkü her şey ters gidiyordu. Bir an için bulanık bir güzellik olarak hatırladığı ve görüntüsünü daha sonra halasının anlattıkları ile bütünleştirdiği annesi de aklına geldi. Babasını ise hiç düşünmüyordu çünkü kurallara göre zaten onu asla tanıma şansı yoktu. Hiç bilmediği başka bir dilencinin tohumu olduğu ihtimaline rağmen Dulla'yı tek ebeveyni olarak bilirdi. Hatta Dulla'nın fiziksel özelliklerini o kadar çok barındırıyordu ki damarlarından akan kanın bile Dulla'nın kanı olduğunu hissediyordu. Sonuç olarak da dilenci kurallarına göre Süla herkes tarafından dilenci liderinin oğlu olarak biliniyor ve kabul ediliyordu. Neticede herkes Süla'yı Samimiye'nin doğurduğunu biliyordu. Süla aile köklerinin karıştığını biliyordu bu yüzden de Üsküp'e dönüp dilenci halkasını yönetmesi için oğlunu ikna etmeye gücü kalmamıştı. O anlarda Fazile de bedeninin ürperdiğini hissetmiş ve kapının arkasından uzaklaşmıştı. Kardeşinin yalvarır ve acıklı sesini daha fazla duymaya tahammülü kalmamıştı. Süla ağlamaya başlamış ve Üsküp'e dönmeyi kabul etmesi ve bir gün istedikleri gibi yaşayabilsinler diye bu görevi kabul

edip hayallerini daha da ileri taşıyabilmeleri için oğlunun ayaklarının önünde diz çökmüştü. Onu büyüten kadından babası hakkında birçok hikâye dinleyen ve ilk kez karşısında gördüğü babasının belki de gözyaşlarından incinmiş olan oğlu en sonunda “Ohri’ye döneceğim! Sınırın ötesindeki annemle görüşebilmek için elimden geleni yapacağım! Karar vermeden önce onunla konuşmam gerek!” dedi. Süla ona “Senin annen artık yaşamıyor!” demişti. Oğlu ilk başta ona güvenmemişti ama babasının gözyaşlarını gördükten sonra Süla’nın ona doğruyu söylediğine inanmıştı. Geri dönüp dönmeyeceğini ya da tüm gençliği boyunca yaptığı gibi etrafta gezmeye devam edip etmeyeceğini söylemeden evden çıkmış ve gitmişti. O gecenin sonra Süla ile Fazile’nin evinde sessizlik daha da derinleşmişti. Bu öyle bir sessizlik ki iki kardeşi yavaş yavaş köleleştirmişti. Öyle bir sessizlik ki, Fazile artık kendi kendine konuşur olmuştu ve sokaktaki çocukları oynarken gördüğünde, çocukluğundaki annesini, eski senelerde anne kız beraber gezmelerini, bir yerden diğerine beraber gitmelerini, annesine sadaka veren insanların kendisinin de kıvrıcık saçlarını okşamadan gitmediğini hatırlıyordu. Evin en küçüğü olarak, yaşını doldurup da dilenci olacakları yerlere giden abi ve ablalarını yolcu ettiği günleri hatırlıyordu. On beş yaşını doldurduğunda, onun da sırası gelip kaderinde olduğu gibi dilenci olması için annesinin onu gözü yaşlı bir şekilde Debre’de tek başına bıraktığı günü de hatırlıyordu. Annesi gözyaşlarını saklayarak “Uzanan el, vermeyi bilmeyen ve başkasının cebine giden elden daha çok utandırmaz.” demişti. Daha önceleri söylediği gibi Fazile gene annesine “Gerçek babamın kim olduğunu asla söylemedin bana!” demişti. “Sen bu bölgelerin karışık kanındansın! Babanın kim olduğunu sorma, onun yerine abilerini ablalarını unutmamaya çalış!” O sözleri duyduğunda Fazile’nin aklına abileri ve ablaları geldi. Onlar annelerinden uzağa gitmiş ve bir daha geri dönmemişlerdi. Sonra boynundaki zincire dokundu ve gözleri yaşlı bir şekilde gökyüzüne baktı.

Artık onun da, belirli yaşı dolduğunda, anneleri ile büyüyen çocukların babalarının kim olduğunu bilmeden annelerinden ayrılma kuralına uyma zamanı gelmişti. Bu ayrılıştan sonra, hangi bölgede olduklarından başka birbirleri hakkında herhangi bir bilgi alamıyorlardı. Ancak uzun zaman geçtikten sonra yakınlarının ölüm haberlerini almak sıklıkla yaşanan bir durumdu. Bu durumda ise yapabilecekleri tek şey kaybettikleri yakınları için yas tutmak ya da gözyaşı dökmektir. Fazile, abilerinden en büyük olanını Elbasan'ın pazarında görme şansını yakalamıştı. Birbirleriyle rahatça iletişim kuramayacakları zamanlar için hazır olmaları konusunda dilenci liderinin mesajını iletmeye gönderildiği zaman görmüştü abisini. Yani Enver'in dünyadaki diğer komünistlerle arasının bozulduğu ve korunması gereken bir şeymiş gibi Arnavutluk'u sosyalist birliğinden ayırmaya karar verdiği yirminci yüzyılın ellili yıllarıydı bu yıllar. Elbasan'a doğru yola çıktığında her genç kız gibi mutlu olmuş ve bölgenin dilenci lideri için önemli bir görevi yerine getirmenin gururunu yaşamıştı. Şehre girer girmez Elbasan Kalesi'nin girişinde oturan yakışıklı dilenciye görmüştü. Genç ve yakışıklı dilenci de ona yaklaşan güzel kızı görmüştü. Onu kendi şehrinde daha önce görmediği için o dilenci kızın başka bir yerden geldiğini fark etti. Allah'tan zamanında birbirlerini tanıdılar ve aynı kandan olduklarını öğrendiler yoksa genç kalplerinin çarpışıyla belki de büyük bir günaha gireceklerdi. Fazile ona yaklaşıp yaklaşmaz abisini tanıdı. Sonra hasretle sarıldılar, birbirlerine olan özlemlerini giderdiler ve o günü annelerinin yanında yaşadıkları zamanları anarak geçirdiler. Fazile, abisine diğer tüm dilencilere iletmesi için görevlendirildiği haberi söyledi ki bu habere göre bütün dilencilerin hazırlıklı olması gerekiyordu çünkü sınırın bu tarafına gelen ve Arnavutluk'ta kalacak olan dilenciler arasındaki iletişimin kopacağı zamanlar gelecekti. Üsküp'e gidip Taş Köprü'nün dilencisini görmesi gerektiği haberinin üzerinden on yıllar geçtiği gibi abisi ile Elbasan'da görüşmesinin üstünden

de uzun zaman geçmişti. Debre'ye kadar ulaşan, dilenciden dilenciye aktarılan haberi kimin getirdiğini bilmeyen Fazile bu habere karşı gelemeyeceğini biliyordu. Üsküp'e geldiğinde bu şehrin büyüklüğüne ve gürültüsüne hayran kalmıştı. Uzaktan tanıdık ve yakın biri gibi hissettiği Taş Köprü'de oturan dilenci daha kim olduğunu söylemeden ona gülümsemişti. Onun yanına oturdu ve elini tuttu, sanki uzun zamandır görmediği bir tanıdığıymış gibi. Daha önce hiç görmediği dilenci ona "Uzak yoldan geldin, yoruldun mu? Ne kadar da büyümüşsün!" dedi. O da ona "O kadar da yorulmadım çünkü yıllardır görmediğim abilerimden ya da ablalarımın birini görmeyi umarak yer yer durup dinlendim. Hep özlediğim ve hasretlerinden acı çektiğim kardeşlerimin nerelerde olabileceklerine dair hayal gücümü canlandırdığı için uzak yolculuklardan yorulmam!" diye cevap verdi. Yaşlı adam ona sarılarak "Annenden hiç haber aldın mı? Onun şu an nerede olduğunu biliyor musun? Kızım seni en son ufacıkken görmüştüm!" dedi. Yanında oturduğu adamın sözlerinden babası olduğunu anladığında sarsıldı. "Seni Üsküp dilencileri halkasının lideri olarak vârisim olan Süla'ya göz kulak olman için seçtim!" Fazile sakalları ağarmış adamın gözlerine baktı ve gecelerce hayal ettiği adam gibi olmadığını fark etti. Rüyalarında onu daha uzun, daha güler yüzlü görmüştü ve sakallarından yüzü görünmeyen bu adama hiç benzemiyordu. Sadece gözleri benziyordu. O gözler, kızı ile görüşmesinden dolayı üzüntü ile sevincin karıştığı iki su kütlesi gibi parıldıyorlardı. Tıpkı Vardar Nehri'nin suları gibi soyu durmadan akıp gideceği, bölünmeyeceği ve kendisinden sonraki dilenci halkası bozulmayacağı için gözleri bir umutla parlıyordu. Fazile, farklı annelerle büyüyen abileri ve ablaları için babasının bir şeyler anlatmasını bekliyordu. Fazile bu adamın soyu-sopu ile ilgili her şeyi öğrenmek istiyordu ama yaşlı adam az konuşuyordu ve belki de mezara kadar götüreceği şeyleri gün yüzüne çıkartmaya niyeti yoktu. Dilencilerin çocukları sadece beraber büyüdükleri

anne tarafından kardeşlerini tanırlardı ve başka annelerle büyüyen, baba tarafından kaç kardeşleri olduklarını bilmelerine imkân yoktu. Babasının ‘göz kulak olacaksın’ dediği erkek kardeşi başka bir anne ile büyüdüğü için onu ne tanıyordu ne de hakkında bir şey duymuştu. Yanına oturduğu yaşlı adamın parlayan gözlerine baktığında annesinin ona asla söylemediği sırrı, Üsküp dilenciler halkasının liderinin kızı olduğunu daha iyi anladı. Ayrıca o bölgeleri yönetecek olan ve babasının mirasçısı olan erkek kardeşine bakmak için seçilmişti. Fazile neden babasının onu seçtiğini, neden abisi ile sonsuza dek beraber yaşayacağı evde ona bakma yükümlülüğünün ona verildiğini bilmiyordu. Böylece sonsuza dek dilenme işinden ayrılmış olacaktı. Fazile sadece annesinin ona anlattığı kuralları biliyordu ve bu kurallara göre mirasçısı ve ona bakacak kız kardeşi evine geldiğinde dilenci lideri artık yıllarca yaşadığı o yeri bırakıp gidecekti. Yani evini terk edecek ve diğer dilenciler gibi bir daha geri dönmek üzere gidecekti. O bundan sonra canı nereye isterse oraya gidip gezecek ama atalarının olduğu yere gömülmek istediği için her zaman ölümün onu Üsküp’ün yakınlarında bir yerlerde bulmasına özen gösterecekti. Fazile baba tarafından erkek kardeşini görmek için sabırsızlanıyordu. Çocukların birbirini tanımadan büyüdükları o karmaşa durumunda bile ister baba tarafından ister anne tarafından olsun aynı kandan bir kadının ve adamın evlendikleri asla duyulmamıştır. Aslında annesi, boynunda yeşil yılan dövmesi olan bir erkekle asla birlikte olmaması gerektiğini çünkü onların babası tarafından kardeşleri olduğunu Fazile’ye söylemişti. Bu bilgileri diğer çocuklarına söylememiştir çünkü onların dilenci liderinin çocukları ile herhangi bir kan bağı yoktu. Her ne kadar karmaşık görünse de, dilenci düzeni, dünyadaki sıradan insanların hayatlarında bile karşımıza çıkabilen aynı soydan kişilerin evlenmesi sonucu olan olaylar gibi kanın bozulmasıyla hiç sarsılmadan işlevini devam ettiriyordu. İşlenebilecek günahlardan en büyüğü ve en affedilmez olanı, dilenci

liderinden alınan emirleri yerine getirmemektir ve Allah korusun kendi kanından biri ile birlikte olmaktır. Affı olmayan bir diğerk günah ise, bir sene boyunca biriktirilen servetin saklanmasıdır. Paralar ortak olan birikimi korumakla yükümlü olan dilenci liderine gönderilmeliydi. Dilenci lideri ve onun güvendikleri kişiler dışında toplanan servetin nerede saklandığını ya da geri ödemesi koşulu ile borç veya yardım olarak kimlere verildiğini hiç kimse bilmiyordu. Ortak birikimin daha önce kötüye kullanıldığı da olmuştu ama bunu yapanlar farklı şekillerde cezalandırıldı. Mesela Tetovalı (Tetovë) iki dilenci, Arnavutlar hakları için protesto yaptıkları 1968 senesindeki karışıklık zamanında, Güneş Tepesi'ne gitmişler ve o karmaşanın kendi yaptıklarını örtbas edeceğini düşünerek bir koyun almışlar ve sanki hayatlarının son kutlamasıymış gibi yemişlerdi. Bu haber dilenci liderine ulaştığında, dilenci lideri onları beş sene boyunca dilenmeme cezası ile cezalandırdı ve borçlarını ödemeleri için onlara en kötü işleri yükledi. Fazile bütün bu kuralları biliyordu. İnançlı bir insanın kendi dininin şartlarını yerine getirdiği gibi Fazile de o kurallara uyuyordu. Aynı şekilde hayatının görevinin belirlendiği o günden sonra, yüzyıllarca değişmemiş kanunlarına göre yazıya dökülmemiş bir kuralı yerine getirmesi, erkek kardeşinin izni olmadan asla evini terk etmemesi gerektiğini biliyordu. Hatta onun çocuk sahibi olmak için de izni yoktu. Yaşadığı evi ancak erkek kardeşi mirasçılarından birine devrettiğinde bırakabilecekti ve o mirasçı ile de ablalarından biri ilgilenecekti. Yani Fazile bu miras düzeninin sonuna kadar korunması gerektiğini biliyordu çünkü bu düzenin yüzyıllardır birbirine kenetlenmiş halkalarının, birçok hükümdarın gelip geçtiği ama asıl yönetenlerin dilenciler olduğunu kimsenin bilmediği bu dünya yok olana kadar, sonsuza dek devam etmesi gerekiyordu. Fazile omuzlarına kafasını dayayarak babasına “Seni o kadar çok görmek istedim ki, o kadar çok rüyalarımda gördüm ki!” dedi. Babası da ona “Süla seni evde bekliyor! O iki gün önce geldi ben de senin

gelmeni bekliyordum ki sonrasında sizi rahat bırakayım ve siz de kendi hayatınıza bakın!” dedi. Sonra ayağa kalktı ve Üsküp sokaklarına doğru yürüdü. O uzaklaşırken Fazile içinde babasına olan o yıllardır süren özleminin ağırlığını hissetti ama aynı zamanda o, dilencilerin özlemlerinin en hafif şeylerden biri olduğunu biliyordu çünkü bu özlem daha önce hiç duymadığı veya varlığını bile bilmediği yakınlarına karşı duyduğu özlem ile de alakalıydı. Fazile ayrıca, akraba olup ama tanımadığı sadece nasıl göründükleriyle ilgili tahmin yürütebildiği insanlara karşı duyulan özlemin, daha önce hep yanında olup da sonra bir anda giden insanlara duyulan özlemden daha ağır olmadığını biliyordu. Daha önce tadılan ve sonrasında kaybedilen bir sevgiye karşı duyulan özlem öyle bir acıya dönüşür ki sanki bedeninin içinde bir kurt beliriverir ve özlem duyan kişinin benliğinde daha da sağlamlaşan bu kurt insanın beynini, yüreğini kemirip durur. Üsküp’e geldiği o günden sonra Fazile babasını bir daha asla görmedi. Onu sadece bir defa daha, hiç beklenmedik bir anda can verdiği Suka köyünden getirilip de yakınlarının yanına gömdüklerinde gördü. Dulla’nın gömüldüğü gün Üsküp’te ölenlerin sayısı akıl almaz bir şekilde artmıştı. O günün sabahında, 1963 senesindeki o korkunç deprem olmuştu ve tüm şehri neredeyse yerle bir etmişti. Fazile’nin babasını da Gazi Mahallesi’ndeki atalarının bulunduğu o mezarlığa defnettiler. Suka Köyü’nün camisinden aşağı inip Beran’ın Yuri’sini (Juri) ziyaret etmek isterken ölmüş olmasına rağmen, Fazile’nin babasını da depremin yıkıntılarında ölenler arasına katmışlardı. Hayattayken Dulla oraya çok sık giderdi. O yeri Üsküp dilenci liderlerinin anılarını korumak için Süla da düzenli olarak ziyaret edecekti. Beran’ın Yuri’sinde senede bir kez Üsküp dilenci halkasının liderlerinden çoğu toplanır ve o geceyi orada geçirirlerdi. O köyün yerlileri o bölgeye asla ev inşa etmemiş ve kendi tarlalarında yaptıkları gibi asla bir şey ekmemişlerdi. İnsanlar, orada Pollog’a doğru giden Üsküplülerin vurulduğu, Balkan savaşları zamanından kalma bir yadır

olduğuna inanıyorlardı. Yirminci yúzyılın altmışlı senelerinde, o yerin hep boş kaldığını ve yerlilerin oradan korktuğunu fark eden komünistler orayı atölyelerini inşa etmek için ressamlara vermeye karar verdiler. Atölyelerin temellerini atmak için yerleri kazan işçiler oradan sadece toprak ve taş değil insan cesetleri ve kemikler de çıkarıyorlardı. Üsküp dilenci halkasının lideri de ölümlere bu kadar saygısız oldukları için devlete lanet yağdırıyordu. Bu yüzden kendi emrinin altındakilere kazıdan çıkan kemikleri toplayıp Suka'daki eski mezarlıklarında tekrar gömmeleri için emir verdi. Bugün o yataırın olduğu yere koca bir mahalle kurulmuş durumda. Beran Köyü'nün yerlileri hâlâ Yuri'nin yüzlerce metre uzağında akan Treska nehrine yansıyan dolunay, kışın ortasında ortaya çıkınca, o yatırdan kucağında bir bebekle bir kadının kalktığına, anlaşılması güç kelimeler telaffuz ederek avazı çıktığı kadar bağırdığına inanırlar. Bu kadının gölgesini ve sesini sadece Üsküp dilenci liderlerinin kanından olanlar duyabilirmiş çünkü o kadın onların atalarından biriymiş. Samimiye Süla'yı doğururken Dulla tam orada uyumuştı. O gece birkaç çocuk onun göğüs boşluğunu kazıyormuş gibi hissetmişti. Rüyasında ona acı çektirmemeleri ve zulüm etmemeleri için yalvarıyordu ama onu dinlemiyorlardı ve açık yarasını kazımaya devam ediyorlardı. Dulla rüyasında sanki o çocukların ellerini onun göğsüne sokup oradan ay ışığında parlayan bir inci çıkardıklarını görüyordu. İşte o an uykusundan uyanmış ve daha hava aydınlanmamasına rağmen şehre doğru gitmişti. Eve döndüğünde, kız kardeşi ona Samimiye'nin bir erkek çocuk doğurduğunu söylemiş ve Dulla ona İnci ismini vermek istemişti ama sonra kız kardeşi dedelerinin ismini hatırlatarak ona karşı gelmiş ve Dulla da oğluna Süla ismini vermişti. “Yabancı tohumu senin tarlanda” kuralına göre dilenci liderinin bir oğlunun olduğu haberi çok çabuk yayılmış ve Üsküp dilenci halkasının her yerine ulaşmıştı. Dulla kendi emri altındakilere, yeni doğan ve onun evinde büyüyecek olan oğlunun, gelecekteki dilenci lideri olacağı haberini

verdiğinde sene 1914'tü. O zamanlar Fazile iki yaşını doldurmuştu ve annesi ile Debre'de yaşıyordu. Çocukken gezdiği ve dilenci olarak büyüdüğü yerler babasının öldüğü gün de aklına gelecekti Fazile'nin. Babasının ölümünden duyduğu acı ile akıttığı gözyaşlarının parlamasında, kendinin Debre pazarının yanında oturup gelen geçene hiç bakmadan çocuklar için örgü ördüğü halini görüyordu. Bir gün yanından genç bir dilenci geçmişti ve bu dilenciye daha önce hiç görmemişti. Onun doğrudan bakışı Fazile'yi de o şelale gibi sıırıslıkam olan mavi gözlere bakmaya itmişti. Güzelliğine hayran olan genç delikanlıların sayısının az olmamasına rağmen daha önce asla yapmadığı, birine bakıp gülümsemesine neden olan o şeyi hiçbir zaman anlayamamıştı. Adam ellerini cebine sokmuş ve onun gülümsemesine bile karşılık vermeden sanki hiçbir şey olmamış gibi yürümeye devam etmişti. Bütün günü o tanımadığı genç dilencinin kim olduğunu düşünerek geçirmişti. O anlık durum belki de hayatın getirdiği başka olaylarla unutulup gidecekti ama o akşam Radika Nehri'nin yakınlarında uyuyacağı yeri ayarlarken, birinin onun arkasında durup kendisini izlediğini hissetti. Kafasını kaldırdığında o gün gülümsediği delikanlıyı gördü. Ne diyeceğini bilemiyordu ve neden onu takip ettiğini sormadı. Aniden delikanlı onun elini tuttu ve kendisine doğru çekti. O anda Fazile tuhaf bir şey hissetti ve onu tutan o el ona doğaüstü geldi. Sonra karşı konulamaz bir üzüntü hissetti ve çocuğun parmaklarının ve tırnaklarının yastıkların içindeki parçalardan olduğunu fark etti. Belki de korkusundan çığlık atacaktı ama delikanlı onun korkusunu hissedip “Doğduğumdan beri ellerim böyle ve korkularından ailem beni terk etti!” dedi. Daha önce hiç görmediği o dehşet verici görüntüden dolayı artık korku yerine acıma hissetmeye başlamıştı. Sanki yıllardır tanıyormuş gibi onu kendisine yakın hissederek, “Hepimizin kendimizi eksik hissetmemize neden olan, görünen ya da görünmeyen eksikliklerimiz vardır!” dedi. Sonra yan yana oturdular. Başka insanların onu görürlerse

korkacağını dūřındūđı için cebinde sakladığı ellerini sıkıca tuttu. Fazile ilk defa ateşten bedeninin nasıl yandığını hissetti. Mutluluk dolu bir şekilde birbirlerine sarılmış vaziyette uyu-yakaldılar. Fazile daha önce hiç olmadığı kadar geç uyanmıştı. Etrafına baktığında kimseyi görmemişti. O genç adam ona bir hoşcakal bile demeden bırakıp gitmişti. Her zaman dilendiği pazara gitmeden önce kolunda bir bilezik olduğunu fark etti. O hediye-yi, řkp’e geldiği zaman yanında getirdiği kutuda saklıyordu. Kendi geçmişini her hatırlamak istediğinde ve Ra-dika Nehri’nin kenarında yaşadığı o olay nerede aklına gelirse gelsin, o bileziği eline alır, o genç adamla onu ayıran yıllar kadar uzak olan bir mutluluk onu sarardı. O genç ile birkaç sene sonra, bir cuma günü Süla’nın eve dönüp de cuma nama-zı için hazırlanmasını beklerken yeniden grşecekti. Fazile o cuma günü de diğer günler gibi evin önündeki kapıda oturuyor ve oyun oynayan çocukları izliyordu. Aniden bir adam ona yaklaştı ve yanına oturdu. Bir zamanlar onu hayran bırakan o parlak bakışları, tıpkı parmaklarındaki turnakları fark ettiği gibi tanıdı. Adam onun elini sıkarak “Bütün bu seneler boyunca senin teninin kokusunu arayan bir dilenci oldum!” dedi. Fa-zile elini çekmedi ve bütün bedenini saran sıcaklıktan sarhoş olmuş gibiydi. Ayađa kalktı ve adama sarıldı. Daha sonra bir-kaç eşyasını tuttuğu sandığını açtı ve ilk görüşmelerinin ze-rinden geçen yılların da süslediği o gümüş bileziği çıkardı. Yatağında oturan adam, sandıktan eşarplar, gömlekler ve asla giymediği kıyafetler çıkarırken kendisinin hareketlerini izli-yordu. Sanki gözlerinden akmak istemeyen gözyaşlarının bir-riktiği gözlerle bakan o adama “Beni bu gece Tař Köprü’de bekle!” dedi. O gece Fazile beyaz kıyafetler giyip evden ıktı. Gecelerce hayalini kurduğu adamla görüşmek için belirledik-leri yere doğru yola ıktı. Tař Köprü’de el ele tutuştular ve soğuk suya girdiler. Suya girer girmez köprünün üzerinde on-larca ocuk belirdi ve onlar da beyazlar giyinmişlerdi. Başları-nın üzerinden çiçekler atıyorlardı. Fazile adama “Bu bizim

düğünümüz olsun!” dedi. O anda adam sanki soğuktan güçsüzleşti ve suya düştü. Fazile onu oradan çıkartmaya çalıştı ama tuttuğu eller sürekli kayıyordu ve aynı eller onu tutmak için bir hareket göstermiyordu. Sonra bir anda suyun üzerinde yüzen bir tabut gördü Fazile. Şiddetli bir baş dönmesi yaşamadan önce adamın sanki tabutun kapağını açıp içine girdiğini sandı. O an başlarının üzerindeki çocuklar da kayboldu ve Fazile sadece nehrin kenarına nasıl bitap bir şekilde ulaştığını hatırlıyordu. Süla’nın ne zaman gelip de onu kolundan tutarak eve soktuğunu hatırlamadığı gibi, başka hiçbir şey de anımsamıyordu. Hiçbir şey sormamıştı Süla ona, sadece eve bir daha asla tanımadığı insanları sokmamasını söylemişti. Sene 1968’di ve o sene Üsküp’te, komünistlerin yakalandığı ve uyuz olmuş gibi kaşınmalarına ve derilerinin görünen kısımların kızarmasına neden olan, hekimlerin bile bilmediği bir deri hastalığından bahsediliyordu. Yüzlerinin derilerini bile yolmalarına sebep olan bu hastalık yüzünden bir toplantı yapıldı ve insanlara ne ile karşı karşıya oldukları anlatıldı. O zamanlar Makedonya Komünistleri Merkez Komitesi üst düzey yetkililerinin kaşınmaktan çektikleri işkencelerin Yugoslavya’nın iyiliğini istemeyen sosyalistlerin bir işi olabileceği haberi yayılmıştı. Bu haberi duyar duymaz Süla içindeki şüpheyi anlatmak için Kroya Dağı’na doğru yola çıkmıştı. Oraya vardığında, rüyasında gördüğü gibi, ölü yeşil yılanlarla beslenen ve yerleşim yerlerine yaklaşmayıp sadece üslerinde uçan sinek öbeklerini görmüştü. Bu yüzden şehre döner dönmez Merkez Komitesine gidip, Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti liderleri ile görüşüp, acı çektikleri bu deri hastalığını bulaştıranların revizyonistler veya irredantistlerin değil sineklerin olduğunu söyledi. Doğru söylediğini kanıtlamak için de komite binasının önünde yakaladığı onlarca sineği cebinden çıkardı. Ağızları açık ona şaşkın bir şekilde bakan devlet adamlarına “Bu sineklerin değdiği yerlerde deri iltihap kapıyor!” dedi. Süla’nın söylediğine inanmayan Üsküp’ün komünistleri, iddiasının

doğruluğunu araştırmak için sinekleri alıp Belgrat'ın laboratuvarına gönderdiler. Birkaç gün sonra, sineklerin tükürüklerinde yılanın zehrinin yer aldığına dair rapor geldi. Böylece Süla Üsküplüleri bir sonraki baskıdan ve yapmadıkları bir şeyden dolayı suçlanmaktan kurtarmış oldu. Süla bu olay ile alakalı ablasına hiçbir şey söylememişti ama birkaç gece boyunca ablasının yerin altındaki odasının önünden geçip durmuştu. Fazile yattığı odanın önündeki döşemelerden gelen hafif sesi duyduğu geceler boyunca Süla'nın ne yaptığını ne sormaya ne de onu takip etmeye yeltenmemişti. Değişik eşyalarla dolu aşağıdaki odada bir zamanlar Süla, insanların unutmalarına yarayan ve hayatın ağırlığını taşımalarına yardım eden ilacı üretti. O ilaç, dağ sineklerinin ve yeşil yılanların derilerinin kaynatıldığı sudan oluşmaktaydı. Bu, İdrizova (Idrizovë) hapishanesinde yatan ve sadece Makedonya'nın batışının onların anavatanlarının doğuşu olacağını söyledikleri için cezalandırılan kişilerin üzüntüsünden acı çeken birçok Üsküplü aileye derman olacaktı. Hatta bu kişilerden bazıları sadece dağlara doğru işaret edip 'eğer Üsküp o tepeyle birleşmezse çukurda gömülü kalacak olan üçgenin bir ucu olacak' dedikleri için eziyet çektiler. Ve zamanla olaylar duruldu. Üsküplü komünistler, derilerinin kaşıntısından onları kurtardığı için Süla'ya minnettardılar ve bu yüzden ona kendi dilenci zanaatını daha özgürce yapması iznini verdiler. Süla bu ayrıcalıkları, gün içinde toparladıkları demir paraları ellerinden alan işgalcilerden şikâyetçi olan adamlarının onun emirlerine daha çok uymaları için kullanıyordu. Birkaç gün sonra artık evlerindeki eski düzen geri geldi ve Fazile, kardeşinin her cuma camiye gitmek için yıkanacağı suyu hazırlamaya devam etti. Tıpkı 1990 senesinin baharının bir cuma gününde yaptığı gibi, sokağın ötesinden onun gölgesinin görünmesini bekleyip, geldikten sonra beraber evlerine girdikleri gibi. Fakat cuma namazı vakitleri her yaklaştığında Fazile'nin içindeki endişe daha da artıyordu. Fazile, Süla'nın o sene boyunca dilenmek için Taş

Köprü'ye çıkmadığını bilmesine rağmen, onun bir daha geri dönmeyeceğini düşünmesini gerektirecek bir durumun da olmadığını biliyordu. Son aylarda Süla sadece bir defa cuma namazını mahallelerindeki camide değil de şehrin dışında kılmıştı. Bu olay bir gün Vardar ve Treska'nın birleştiği çayıra dua etmeye gittiğinde olmuştu. Süla bir zamanlar bir sürü taşın olduğu yerde namazını kılmıştı. O taşların Üsküp dilencileri için çok değerli bir anlamı vardı çünkü o taşlar 1925 senesinden, yavaş yavaş sayıları azalana kadar, yirminci yüzyılın ellili senelerine kadar oradaydılar. O taşlar Üsküp'teki Burmalı Camii'nin duvar taşlarıydı ve sadece yaşlılar o taşların oraya hangi şartlarda ve kim tarafından getirildiğini biliyorlardı. 1925 senesinde, Sırp hükümetinin Burmalı Camii'ni yıkacakları haberi ile sarsılan Süla'nın babası Dulla, Sırp Kralı'na haber göndermiş ve eğer onların çöpe atılmasına engel olursa caminin her bir taşı için çeyrek lira vermeye hazır olduklarını söylemişti. Dulla'nın bu teklifini Sırp kralı ancak onları şehrin dışına taşıdıklarını kimse görmesin diye sadece geceleri taşımaları şartı ile kabul etmişti. Dulla kendi dilencilerine Üsküp'e gelmeleri için haber göndermişti ve Sırpların Burmalı Camii'ne dinamitleri koyup onu yıktıkları gün tüm şehir birbirlerini tanımayan ama onlara öncülük eden kişinin emirlerini bekleyen dilenciler tarafından sarılmıştı. Dulla onlara, gece boyunca caminin düşen taşlarını toplamalarını ve Treska ile Vardar Nehri'nin birleştiği noktaya götürmelerini emretmişti. Omuzlarında çuvalar, yüklü eşekler ve tam bir sessizlik içinde yıkılan caminin taşlarını Dulla'nın belirlediği yere götürdüler. Fakat, Sırpların alıp Belgrat'ta bir kilisenin inşaatı için kullandıkları söylenen, caminin işlenmiş mermerden, güzel direklerini almayı başaramadılar. Dilenciler, aynı zamanda caminin pahalı kilimlerini ve insanların camiye bağışladıkları değerli eşyalarının yanı sıra onlarca kehribardan yapılan tespihi ve çok az kişinin kökenini bildiği, caminin kapılarının ve pencerelerinin hasar görmüş süslerini de almayı

başaramadılar. Bazıları onları Dulla'nın alıp İstanbul'a götürdüğünü söylüyor. Ama Sırp askerlerinin onları bir arabaya yükleyip kendi krallarına hediye olarak göndermeleri ihtimali daha inanılırdı. Hatta çok seneler sonra, birçok krallığın yok oluşundan ve sosyalist krallığın kuruluşundan sonra Üsküplü biri, Tito'nun doğum günü için yapılan kutlamayı beklerken, Yugoslavya gençliği adına cumhurbaşkanına uzun ömürler dileyerek olan koşucunun koşacağı yerin başında Burmalı Camii'nin kilimlerinden birinin serili olduğunu söylemişti. Dulla artık hayatta olmadığı için onun, gördüğü şeyin doğru olup olmadığını sorabileceği kimse yoktu. Yıkılan caminin taşlarını taşıdıkları gece boyunca oraya birkaç Üsküp yerlisi de toplanmıştı. Dulla caminin birkaç süsünü çalıp sonra da bir hiç uğruna satmalarına engel olamamıştı. Koruyabildiği şeyler; gaz lambası ve birçok Üsküplünün gömülmek üzere taşındığı tabuttu. Hatta aralarında onun ataları da vardı. Dulla, Arap harfleri ile yazılmış birkaç kitabı ve mihrap seccadesini de almayı başardı. Bütün o malzemeleri evinin, yer altındaki odasına yerleştirdi. O taşların olduğu yer yıllarca hiç dokunulmadan olduğu gibi kaldı. O taşlar, Türkiye'ye göç edecekler eğer Burmalı Camii'nin duvarlarına ait taşlardan birer tane götürürlerse, Türk hükümeti tarafından ödüllendirilecekleri söylentisine dair haberlerinin çıktığı senelerde bir bir yok olmaya başladı. O zamanki Makedonya'nın devlet adamları bunu duyduklarında, göç etmek isteyen Türkler ve Arnavutlar arasında bu haberi daha da yaymışlardı. Hatta Bulgar ve Yunan sınırları ile anlaşp, göç eden insanların yanlarında götürdükleri taşları geçirmelerine engel olmamalarını sağlamışlardı. Dulla onları büyük bir günah işlediklerine ikna etmeye çalışmıştı, çünkü o taşların ne ırk ne de din ile bir ilgisi vardı ve onların orada olduğu yerde kalması gerekiyordu. Ama artık haber alıp başını gitmişti ve o seneler boyunca her gün yaşlı insanların o ağır taşları yüklenip, onları gittikleri yerlere beraberinde götürdükleri görülüyordu. Bugün hâlâ Üsküplüler,

Dulla'nın Taş Köprü'ye çıkması gerekirken, tren istasyonuna gidip, ana vatanlarını bırakanlara, 'zannetmeyin ki taşıdığınız taşların ağırlığı özleminizi bastıracak' dediği günleri anlatırlar. Dulla'nın o sene, aynı Taş Köprü'de oturduğu ve boyunlarında haç kolyeleri ile karşısından iki kızın geçtiği günlerde olduğu gibi yeniden alnının soyulmaya başladığı söylenir. O kızlardan biri durmuş ve Dulla'nın ayaklarının önüne serdiği mendile altından yarım lira atmıştı. Dulla, bu kadar değerli bir şey veren eli bol kızın kim olduğunu görmek için kafasını kaldırdı ve karşısında genç, kısa boylu, kendisinin gözlerinin içine bakan bir kız gördü. Bakışları birbirine değdiğinde kız onun alnına dokundu ve "Yarım hilali ve haçı aynı ruh sever!" dedi. Dulla da ona "Evet anne!" diye cevap vermişti. Alnına dokunmaya devam eden kız "Nereye giderse gitsin insan anılarını ve acılarını yanında götürür!" diye fısıldamaya devam etmişti. Dulla ise yeniden "Evet anne!" diye cevap vermişti. "Bu topraktan ve bu çamurdan bizim rüyamız var edildi!" Ondan çok daha genç olmasına rağmen Dulla üçüncü defa "Evet anne!" diye cevap vermişti. Ertesi gün alnını, baş ağrısı yapmayan ama tatlı bir okşama hissi uyandıran hoş bir sıcaklık kapladı. Sonra derisi soyulmaya ve yeniden çıkmaya başladı. O zamandan beri de ne zaman alnı terlese, en güzel kokan çiçeklerden yapılmış, hoş bir koku duyardı. Günlerce, ona altından çeyrek lira veren ve saf bir Arnavutça konuşarak arkadaşı ile birlikte oradan uzaklaşan, o genç Üsküplü kızın kim olduğunu düşünmüştü. Birkaç gün sonra, yaşlı kambur bir kadın, Dulla'nın ayaklarının dibine gazete kâğıdına sarılmış helva bıraktı. Helvayı yemek için gazete kâğıtlarını açtığında, içlerinden birinin ona altından çeyrek lira hediye eden, iki kızın yüzlerini tanıdığı bir fotoğraf gördü. Gazeteyi yanına alıp, 1932 yılının Kasım-Aralık ayına ait "Blagovijest" sayfasında "Bu resimlerde, Hindistan'a giden Üsküp'ün iki misyoneri olan Gonca (Gonxha) ve Nasta'yı görüyorsunuz." diye yazan yazıyı ona okuyacak olan altıncıya gitti. Çok seneler sonra, Rahibe Teresa kendi

doğduğu yeri ziyaret edeceği zaman, bir zamanlar dilenci Dulla'nın durduğu Taş Köprü'ye gidecek ve orda duracaktı. Bu uzak anı, Dulla'ya sosyalizm yıllarının getireceği zorluklarla başa çıkmasında yardım edecekti çünkü o zamanlar Dulla'nın Üsküp dilenci halkasının liderliğini oğlu Süla'ya teslim edeceği zamanlardı. Oğlu Süla'ya dilenci halkasının liderliğini teslim ettiği gün Dulla "Biz hep aynı şeyleri yaşarız ama farklı yerlerde ve farklı zamanlarda!" demişti. 1966 senesinde Süla, tıpkı babasını Osmanlı askerlerinin alıp da nereye olduğunu söylemeden götürmeleri gibi Tito'nun polisleri kendisini aldığı anda aynı olayı yaşadı ve Süla kendisini tutuklamayacaklarını onu lüks bir arabaya sokup bilinmeyen bir yöne doğru yola çıktıklarında anlayacaktı. Polisler ona, Taş Köprü'nün oturduğu o köşesinden kalkıp gayet dikkatli bir şekilde kendilerini takip etmesini söylediklerinde akşamüstüydü. Yolculuk neredeyse tüm gece boyunca sürdü. Süla'ya eşlik edenler ne ona bir şey söylediler ne de kendi aralarında tek kelime ettiler. Süla geçtikleri yerleşim yerlerinin ışıklarına bakarken, Kumanova (Kumanovë) ve Vraya'yı (Vrajë) geçip Niş'in sokaklarına ayak bastıktan sonra Belgrat'a doğru yola çıktıklarını anladı. Bir hafta boyunca onu kimse görmedi. Sadece dertli Fazile evin kapısına çıkıp kardeşini bekliyordu. Hiç kimse her gün Taş Köprü'de gördükleri, tanıdıkları dilenciye ne olduğunu sormadı. Onu polislerin aldığını gören az kişi de ne umursadı ne de ona ne olduğunu görmek için kafalarını çevirdi. Bir hafta sonra Süla kaybolduğu gibi aniden ve habersizce eve döndü. Ona kötü bir şey olmadığını ve yaralanıp, darp edilmediğini gördüğünde Fazile sevindi. Sonra, Süla'nın kişisel olarak Tito ile görüştüğü, Yugoslavya'nın yöneticisinin Süla'dan yardım istediği, emrindeki dilencilerin sosyalist federasyon altında yaşayan milletler arasındaki güvenin oluşmasına yardım ederlerse Süla'ya ayrıcalıklar tanınacağı haberleri yayılmaya başladı. Arnavutları onlara kötü muamele yapan Rankoviç'ten kurtarması konusunda Tito'yu ikna edenin Süla olduğuna

yemin eden Üsküplüler vardı. Aslında bu yerlerini terk etmek için yaptıkları baskının bir bahanesiydi. Süla, kendisinin aniden kayboluşu ve aynı şekilde beklenmedik dönüşü ile ilgili söylemleri ne yalanlıyor ne de kabul ediyordu. Üsküp dilenci halkasının liderliğini aldığı günden beri, o zamanlar tüm devleti karşı devrimci tutumlardan arındırmak isteyen komünistlerin tehditlerinden dilenci bölgesinin zarar görmemesi için elinden geleni yaptı. Gizli seyahatinden döndükten sonra Süla, Kosova dilencilerini beklenmeyen bir durumun gerçekleşmesi karşısında hazırlıklı olmaları için bilgilendirdi. Hatta Kaçanik'e kadar gitmiş ve oradaki dilencilere kısa ve net bir şekilde “Bugüne kadar geçirdiğimiz en kötü zamanlar gelecekte yaşayacaklarımız olacak! O olaylar, her şey daha güzel olacak bilincini besleyecek! İyi ile kötünün sınırının birbirine karışacağı zamanlar gelecek! Bu bizi sadece yüzyıllık rüyamızdan uzaklaştıracak!” demiş ve sonra Üsküp'e dönmüştü. Evlerinin altındaki odaya inmiş ve üç gün boyunca oradan çıkmamıştı. Fazile'ye sadece ezan okunduktan sonra yere birkaç defa vurarak onu yukarı çıkıp yemek yemesi için çağırmasını söylemişti. Aslında Fazile'nin girmesinin yasak olduğu bu odaya Süla'nın kapanması ilk kez olan bir şey değildi ama orada asla gece vakti de kalmamıştı. Genellikle orada yaptığı işleri bitirdikten sonra uyumak için yatak odasına dönerdi. Fazile belki neyle uğraştığını anlar diye ona göz ucuyla bakmadığından değil ama Süla onun dikkatini çekecek hiçbir şey yapmamıştı. Süla bir hafta sonra oradan çıktı ve acı bir şekilde vahlanarak “Hiçbir hayat yolu kendini kandırmak kadar boş değil!” dedi.

- III -

Ezan sesi Üsküp'ün tüm camilerinden duyuluyordu. Müezzinlerin seslerinin yankısı Taş Köprü'yü aşıp meydana kadar ulaşıyordu. Meydanda gezen ve ezanı duyan bazı kişiler kulaklarını kapatmamak için kendilerini zor tutuyorlardı. Belki de Allah'a değil de Hz. İsa'ya ibadet ettikleri için böyle yapıyorlardı. Belki de o ses onları rahatsız ediyor ve bu dünyanın tek hâkiminin olduğunu ama herkesin O'na aynı dilde, aynı dua ile aynı şekilde ve aynı ibadethanede yönelmediğini hatırlatıyordu. Öyle ki, Vardar Nehri'nin ucunda yaşayanlar, aynı şekilde onun sağ tarafında yaşayanlar gibi Üsküp'ün yerlileri Allah'a ibadet ediyorlar ama daha büyük bir bağlılıkla bu dünyada üzerinde onların yaşayış şekillerini belirleyen kişilerin önünde de diz çöküyorlardı. Böylece onlar da tüm dünyanın insanları gibi iki kat bir korku ile yaşadıklarını ortaya koyuyorlardı. Bunlar ahirette onların durumunu belirleyecek olan Allah'a ve bu dünyada misafir oldukları süre boyunca yaşam şartlarını belirleyen egemenlere karşı duydukları korkuydu. Üsküplüler sadece kendi şehirlerinde değil, dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi egemenlerin ona karşı gelenleri yenmek için hemen kılıç kuşanmadığını onun yerine gerekirse dini sembolleri dahi kullandıklarını biliyorlardı. Üsküp meydanında gezinen yerlilerin çoğu belki de Hristiyanlığın ve İslam'ın kendileri arasında asla bir çatışma ve anlaşmazlık çıkarmadı-

ğını unutmuşlardı. Aksine, kendi baskı yönetimlerinin devamı ve dinin yerini işgal etmek için kontrol edilemeyen hatta mümkünse onu yok etme amaçlarına hizmet etmek için kullandıkları sembollerinin arkasına gizlenenler egemenlerdi. Bu yüzden Piccolomini'nin camilerin kendi şehrindeki katedrallerden daha büyük ve güzel göründükleri için şehri yakması gibi Üsküp'te her iki dinin de ibadet yerleri yakılmıştı. General Piccolomini, Üsküp'ü sadece, eğer Osmanlılar Viyana'yı kuşatırsa aynı şeyi oraya da yapacaklarına inandığı için yaktı. Buna rağmen insan elinin yaptığı şeyleri yakan alevlerden sonra bu şehir yüzyıllar boyunca var olan dinleri de yeniden canlandırarak sıfırdan kuruldu. Piccolomini tarafından Üsküp'ün yakılışı dilenci halkasının düzenini çok ağır bir şekilde zedelemişti. O zamanlar Piccolomini yükselen alevleri şehrin güney tarafındaki Kroya Dağı'nın bir köşesinden izlerken, yüz yıllar sonra Süla'nın adamları da alevleri Gazi Mahallesi'nin bulunduğu Suka'dan görmüşlerdi. Ve Piccolomini, Viyana'ya göndermek üzere yazdığı raporda “senin olmayan güzelliği hiçbir zaman düşmanın eline bırakmamak gerek” diye yazarken, Süla'nın adamları ise yanan camileri ve diğer yapıları izlerken ağlıyorlardı. Bütün o güzel binalarla ve tuğlalarla inşa edilmiş basit evlerle beraber kendi varlıklarını kurtarmaya çalışan çok dilenci de yandı. O sene Süla'nın atalarından biri olan bir dilenci lideri de Gazi Mahallesi'nin mezarlarını da yakmaya başlayan alevleri ne ile söndüreceğini bilmediği için alevlerin üzerine yatmış ve bedeni ile atalarının yattığı toprakları örtmüştü. Kundakçıların uzaklaşmasından sonra dilenci liderine ne olduğunu görmek için gidenler inanılmaz bir şey ile karşılaşmışlardı. Onun bütün kıyafetleri yanmıştı ama bedeninde yanığa dair bir şey yoktu. Hatta Piccolomini'nin, Gazi Tepesi'nde çok renkli bir ateş gördüğü anda Üsküp'ü terk ettiği söylenir. Renkli dumanların çıktığı ateşi ve gökyüzüne doğru yükselirken o dumanın bir gökkuşağına benzediğini gördükten sonra adamlarına geri çekilmeleri için emir vermişti.

Aniden her şeyin yanabileceğini ama insanın iradesinin ve yaşama içgüdüsünün yanamayacağını anlamıştı. Belki de o, Gazi Mahallesi'nin mezarlarından yayılan çok renkli dumanda, canlıların yerleşim yerlerini yakabileceğini ama toprağın kabuğunun koruduğu ölülerin yerlerini yakamayacağı gerçeğini gördü. Piccolomini, Kosova'ya girdiği Kaçanik Boğazı'ndan geri çekilmişti. Ama lanet onu Priştine'de yakaladı. İnce hastalıkla cebelleştiğini görenler, büyük bir alevin içinde yandığından ve mezarın üzerinde yatan bir kişi gördüğünden şikâyet ettiğini söylemişlerdi. Alevlerin arasında, sadece ölüleri koruyarak canlılara hayat verilir diyen bir kişi görüyordu. O zamanlar aynı gün iki definin, birinin Piccolomini diğerrinin de dilenci halkası lideri olduğu söylenir. İkisi de aynı gün can vermişti. Bugünkü Üsküplüler, dilenci liderini gömenlerin, cenaze namazını kılacak cami bulamadıkları için namazını Gazi Mahallesi'nin yanındaki mezarlıklarda kıldıklarını anlatırlar. Merhum için mezar yeri açtıklarında, kazılı olan çukurun her yanından rengârenk su damlaları akmaya başlamıştı. Onu gömmek için gelen az sayıdaki adam çukuru dolduran o suyu gördüklerinde neredeyse kaçacaklardı. Tam o sırada onlara “Korkmayın onlar toprağın gözyaşları, atalarımızın hayallerinin gözyaşları!” diyen genç biri yaklaşmıştı. O sözleri söyledikten sonra çukura inmiş, merhumu kucağına almış ve onu ıslak toprağa yatırmıştı. Tam o anda oradaki insanlar genç adamın ensesindeki yeşil yılan dövmesini görmüşler ve bu sayede onun ölen dilenci liderinin vârisi olduğunu, bundan sonra da dilenci düzeninin iyi bir şekilde yaşamaya devam edeceğini anlamışlardı. Gerçekten genç adam davranışıyla oradaki insanları şaşırtmıştı. Kentten kovulan Müslümanların koloniler halinde şehri terk etmelerinden birkaç gün önce Üsküp'e gelmişti. Bu şehrin birçok kuşağının gözyaşı akıttığı toprağa gömülen babası, ona bir an önce gelmesi ve görüşmeleri için haber göndermişti. Yol boyunca denk geldiği kişiler, daha fazla gitmemesi gerektiğini çünkü Üsküp'te taş üstünde taş kalmayacağını

ve sadece tüm şehirlerin anasına benzediği için ondan nefret edenlerin ellerinde olduğunu söylüyorlardı. Ama genç adam, onlara iyi yolculuklar dileyerek “İnsanlar ölülerini bile yanlarında götürmeyi başarırsa şehirler ölür! Çünkü şehirler canlılar tarafından korunduğu kadar, hatta daha fazla uzağa gidemeyecek olan, yattıkları mezarlardaki ölümler tarafından da korunuyor, bu yüzden şehirler; mezarlar hâlâ görünebilir olduğu sürece var olurlar!” demişti. Üsküp’e doğru yoluna devam ederek, Gazi Mahallesi’nden geriye kalan kişilerin merhum dilenci liderini gömmek için hazırlandıkları gün oraya varmıştı. O zamanlardaki dilenci liderinin mezarı, Üsküp dilenci halkasını yöneten tüm liderlerin gömüldüğü onlarca mezarın arasındaydı. Onun mezarı diğer mezarlardan daha kolay fark ediliyordu. Çünkü onun mezarı şehrin başka hiçbir bahçesinde görülmemiş rengârenk çiçeklerle kaplanmış durumdaydı. Bölgedeki birçok kişi bu çiçeklerden kopartıp bahçelerine ya da pencerelerinin önündeki saksılara ekmişlerdi ama hiç kimse onları çoğaltıp, Piccolomini Üsküp’ü yaktığı sene ölen dilenci liderinin mezarı dışında başka yerlerde de yetişen çiçekler haline getirememişti. Bugün hâlâ o çiçekler, sadece o mezarda yetişirler. O çiçekler solmadan önce rengârenk bir sıvı salıyor ve o zamanlar orada evler daha azken o sıvıdan büyük çarşının sokaklarına kadar yayılan hoş bir koku geliyordu. Şimdi ise her şey çok farklıydı. Üsküp’ün havası artık farklı kokularla kaplı ve bu çiçeklerin kokusu aynı isimle yer alan Gazi Mahallesi’nin bulunduğu tepecikteki mezarların on metre etrafından daha uzağa yayılmıyor. Onların kokusu sınırlı bir alanda hapsediliyor, aynı şehrin sağ tarafında kapalı kalan Üsküp camilerindeki müezzinlerin sesi gibi. Aslında çan sesleri de büyük çarşısının sokaklarına eskisinden daha zor ulaşıyor ve bunun nedeni insanların gürültüsü değil, Üsküp’ü Üsküp’ten ayıran duvarın betonunu delip geçememesiydi. Buna rağmen bu şehir öyle zaman aralıkları tanıyordu ki, inançlı insanlar, müezzinlerin ve çanların seslerini yutarak ebedi sessizliğe dönüştüren gökyüzü-

nün yeterince büyük olduğunu anlamışlardı. Diğerlerinden daha ikna edici olan şey ise, Üsküplüler, insanı içine çeken gökyüzünün ve havanın ne etnik bir kökeninin ne de bir dininin olmadığını anlamışlardı çünkü toprak ne üzerinde yürüyenlerle ne de ıslaklığında çürüyen cesetlerle ilgileniyordu. O mükemmel ve zamansız rotasyona adanmıştı kendini çünkü gökyüzü için kimin ona aşağıdan kimin tepeden baktığı hiçbir zaman önemli olmamıştı. O kendi inkâr edilemez gizini korumaya odaklanmıştı ve yokluğu halinde yeryüzündeki her canlının öleceği hava, kendisini soluyan insanların dinlerini umursamıyordu bile. İnsanların ona yüklediği kirliliğe neden olan ağırlığı düşünüyordu sadece. Onlar toprağın ve gökyüzünün, herhangi bir işaret olmadan, ipek elbiselerin insanın değerini belirlediği yerde yaşamanın gerektiği kuralına bağlı kalarak ve dünyayı, insanların varoluşundan kaynaklanan, onları birbirine bağlama fikrinin yaşadığı bir yere dönüştürmek için savaşmaya değer diye düşünen dilenci düzeni ile uğraşmadığını anlamışlardı. Sadece Dulla ve öncesindeki ataları ya da sonrasındaki vârisi Süla değil, kimsenin isimlerini bile hatırlamadığı birçok kişi, hayatlarının uzun ve yorucu olacağını anlamışlardı çünkü onların sadece bugünü yaşama gibi bir imkânları yoktu, onlar gönüllü olarak kendi zamanlarından geleceği inşa etmek için el çekmişlerdi. Yani yarını düşünerek yaşadıkları için onlar sonsuza dek bekleyen ve hayal kuran kişilere dönüşmüşlerdi. Aslında dilencilerin bu dünyadaki diğer insanlardan bir farkı yoktu. Onlar da geçmiş kuşakların hayallerinin bugünün hayalleri ile birleştikleri düğümlerdi. Gelecekte hayalperestlerin düşlerinin bir araya geleceği, sonra gözyaşları ve ter ile ıslanmış tüm bu kamburların umutlarını ve beklentilerini birleştirecek düğümler... Yüzyıllık bu dilenci düzeneğinin, Kroya Dağları'nda yaşayan ve kestane ağaçlarının beşinci gövdesinde kendi kendine çürüyen yuvalar yapan yeşil yılanlara çok benzer yanları vardı. Yani dilenci düzeni aynı toplum çerçevesinde, görünmez bir şekilde hareket edebilecekleri yeterli miktar-

da boşaltılmış olan o boşlukta, kendi kaderleri ile ilgilensinler diye diğerlerinin umursamazlığı ve gizliliği ile örtülmüş bir şekilde yaşıyordu. Yüzyıllarca ayakta tutulan bu düzen daha sonraları bir lokma ekmek için tüm şehrin sokaklarını talan edecek ya da artık kendilerine para vermeyecek kadar insanları rahatsız eden sıradan dilencilerin sayısı arttığı zaman çok ağır bir şekilde zarar görecekti. Hayır, Süla'nın yönettiği dilenci düzeninin sadaka dilenmekle alakası yoktu, aksine hak ettikleri ama bir süreliğine aslında onun sahibi olmayan kişilere ait olmuş olanı istemekle alakası vardı. Bu yüzden bu dilenci düzenini ve yüzyıllardır kurallara göre organize bir şekilde işlemiş, kimsenin değiştirmeyi ve çiğnemeyi başaramadığı düzeni bugün zedeleyen, her şehirde görülen sıradan dilenciler ile karıştıranlar büyük hata ediyorlardı. Diğer insanlarla dilencilerin arasındaki fark, dilencilerin hayatın düğümlerinin nasıl atılması gerektiğini doğru bir şekilde çözmüş olmalarından ileri gelirdi. Onlar çok iyi biliyorlardı ki geçmiş, şimdiki zamanı ve geleceği bağlayan güç, hayallere ihanet edilmemesi için inanmaktan ve kendini adamaktan gelirdi. Dilenciler birbirleri ile ucu, geçmiş yüzyılların derinliklerinde olan ve onların birbirlerinden kopmalarına müsaade etmeyen, görünmez ve şeffaf bir ip ile bağlı bir şekilde yaşıyorlardı. O ip, yüzyıllardır dikkatli bir şekilde geleceğe bağlanan geçmişin ve şimdiki zamanın göğsünü süsleyen değerli taşlara benzeyen düğümlerin yok olmaması bilinci ile örülmüştü. Onlar hayatı, tüm hayalleri parlatacak olan, kendini adanmış hayalperestler ile hiçbir zaman hayal kurmayanların, aslında büyük bir rüyanın parçası oldukları ortak kaderi sonsuza dek birbirine karıştıracak olan bağlantı noktalarından yoksun bir tasma gibi görünüyorlardı. O gün kardeşini beklerken Fazile, ne kendi hayallerini ne de müezzinlerin seslerinin nereye kadar ulaşabileceğini, ne kendi kaderini ne de kendisinin de mensubu olduğu, atalarının bin bir güçlkle korudukları bu düzeni düşünüyordu. Fazile o gün, Dulla ile Süla'nın kanından ve soyundan olacak olan gelecek nesillerin

kaderini de düşünmüyordu. Fazile'nin, Süla'nın dönüşünü beklediği şehre dair bir endişesi de yoktu. O, belki de diğer herkesten daha özgürce kendi gerçek hayatlarını yaşayan, onun yanı başında oyun oynayan çocukları da düşünmüyordu. Hayatı bu şekilde tatmak onun için çok uzak bir şeydi. Fazile sadece erken çocukluk döneminde insanın kendisine ait olduğunu, sadece bu dönemde hayal ile gerçekliğin birbiri içerisinde eriyip büyük bir bilmece oluşturduğunu biliyordu çünkü küçük çocuklar için rüyasında gördüğü ve gerçek dünyada onun etrafını saran şey de aynı şekilde belirsizlik örtüsü ile kaplıydı. Çocukken bir keresinde annesi ile birlikte yıkandıkları Radika Nehri'nin suyunun neden bitmediğine çok şaşırılmıştı. Nehrin kenarlarındaki yerlerde uzanıp yıldızlara bakarken kaç kere kendisine onu yukarılardan, gökyüzünden biri görüyor mu diye sormuştu. Bir gün de acaba dağların arkasında ne olabilir diye tahminler yürütmeye başlamıştı. Bir keresinde de yukarıdan farklı varlıkların gelip ona anlaşılmayan bir dilde kendisi hakkında bir şeyler anlatmalarını, bulutların sakladıkları başka dünyalardan ona bir mesaj gelmesini beklemişti. Ve hayallerindeki her şey bir kelebeğe dertlerini anlatması kadar saçmaydı çünkü keleklerin onu anlamasına imkân yoktu, onların dilinin sözlüğü kanatlarının çırpınışıydı. Fazile'nin Süla ile ilgili olduğu yıllarda dertleri yoktu. Onun dertleri daha sonraki zamanlarda, tüm hayatı neredeyse kardeşinin alnındaki kırışıklıklar tarafından beslenen büyük bir endişe haline gelince ortaya çıkmıştı. Fazile, tüm geleceğinin o erken çocukluktaki cıvıl cıvıl ve tertemiz hayatı bir kez daha yaşama isteği olacağını da bilmiyordu. O da diğer birçok insan gibi, çocukluktan sonraki hayatın başakların arasında uyuyakaldıktan sonra çöken gece gibi olduğunu öğrenmişti. Artık hayat sadece gerekli zamanlarda başkalarının istekleri doğrultusunda onların istediği gibi olmaktı. Bu yüzden Fazile, geleceğin dilencisi olacağı bilinciyle kendisini tamamen adayarak, ait olduğu düzen sarsılmasın ve zarar görmesin diye elinden gelen her şeyi yapacaktı. Bugünü,

yüzyıllar boyunca beklenen bir sunağa adayan Fazile artık çocukluğunun sorularını da sormuyordu; hayatın uzun ve zor olduğunu, bugünün olmadığını çünkü aslında onun yarının kurbanı olduğunu söyleyenleri de duymuyordu. Kısacası yaşadıkları hayata borçlu oldukları için değil kendisinden sonra gelecek ve atalarının kanlarını taşıyacak nesillerin iyiliği için kendisine iyi bakan bir kadındı. Diğer bütün hemcinsleri gibi, büstleri ve heykelleri yapılmayan ama kendisinden sonra gelecek kuşakların temel taşı olan sessiz bir kahramandı. Yani aslında Fazile sıkıcı bugününe üzülüyordu. O gün, Süla sadece onun kardeşi diye üzülüyordu, onun başına gelebilecek herhangi bir kötülük, gelecek kuşaklar için olabilecek iyi şeyleri yok edecekti, onlara doğru gelen ve nereden geldiği belli olmayan ama en nihayetinde ulaşacak olan iyiliğin gelişini engelleyecekti. İyiler dilenci düzeninin geçmişi ile birleşecek ve o düğümden sonra herkes kendi zamanını yaşayacak, herkes bugünü kutlayacak ve böylece hayat onlara daha kısa ve daha yavaş görünecekti. Belki de bugünü özgürce yaşayanlar hayatları hızlı geçtiği için şikâyet de edeceklerdi ve belki de bir günü bir asır gibi hisseden, kendilerinden öncekilerin şikâyetlerini anlayamayacaklardı. Belki de gelecek kuşaklar hangi hayatın daha değerli olduğunu tartacaklar, zor geçen ama bir asır gibi gelen ve geleceğin sularına gömülüp kalan mı yoksa bir gün gibi süren lezzetli bir hayat mı ikilemi ile yüzleşeceklerdi. Kısacası yarının nasıl olacağını düşünmeden bugünü yaşayacak olanlar Allah'ın insanlara hızlı ya da yavaş yaşayıp yaşamama seçimi sunduğunu anlayacaklardı. Belki de bu imkânı vererek Allah, insanların, acıların hayatı uzattığını mutlulukların ise hayatı kısalttığını anlamalarını istemişti. Böylece Allah hayatlarının kısa görünmemesini sağlamak için onlara daha çok acı verdi. Aynı Fazile'ye o cuma gününün sıkıntısını verdiği gibi. Fazile'ye o gün, yerde sürünen bir şey kadar yavaş gelmişti. Bazen de saatler o kadar hızlı uçuyormuş gibi geliyordu ki, sanki sabah ile öğleni birbirinden ayıran hiçbir şey yoktu.

Aslında müezzinlerin sesini duyduktan sonra, gelse bile Süla'nın abdest alıp camiye gitmeye vaktinin olmayacağına emin olduktan sonra gün uzamaya başlamıştı. Kardeşinin geç kalmasından endişelenen Fazile, evlerinin önündeki dar sokakta oyun oynayan çocukları izlemek için kafalarını çıkaran kadınları da görmüyordu. Kadınlardan bazıları hem Fazile'yi hem de onun üzgün suratını fark ediyorlardı ve hepsi zavallının hiçbir komşusuyla iletişim bile kurmadan yalnız bir hayat yaşadığını görüyordu. Belki de Fazile'ye acıyorlardı ama onun bunu asla bilmesine imkân yoktu. Komşularıyla görüşmek ya da yüreğine ağır gelen şeyleri biriyle paylaşmak istemediğinden değildi, belki de Fazile'ye yaklaşmaya cesaret edemeyenler diğer kadınlardı. Komşuları belki de, kendi işlerini ifşa etmeden herkesin ne yaptığını bilen ama bir o kadar da gizli bir hayat süren bir dilencinin ablası ile konuşacak bir şeyleri olmadığını düşünüyorlardı. Fazile o avluların duvarlarının arkasında yaşayan o kadınları, kendilerini kutsal görevlerine adayıp çocuk doğuran, o çocukları büyüten ve evin namusunu koruyan o anaları seviyordu. Onlar Fazile'nin gücünün kaynağıydılar, ara sıra gördüğü o komşular hedefe ulaşmak için her şeyin feda edilmeye değer olduğuna inancını arttıran kişilerdi. Bu kadınların yaşayış tarzı hedefe ulaşmanın değil o hedefe giden yolun daha değerli olduğunun en açık çözümlemesiydi çünkü hedefe giden yol hayatı taşıyan direkti. Büyük çarşıya gitmek için sokaklardan aşağıya inerken kendi güzelliklerini gizlemek adına başlarını örtü ile kapatan -ve Fazile'ye annesini hatırlatan- tüm o kadınlar, yüreklerinin saflığını korumak için vücutlarını örtüyorlardı. Fazile, eğer o kadınlar kendi evlatlarını korumak için bu kadar istekli veya her şeyi aile saygınlığı için feda etmeye hazır olmasalardı daha başında bu soyun bu topraklardan yok olup gideceğini biliyordu. O gün kardeşini beklerken, geçmişle ilgili düşüncelerinden kurtulmaya ihtiyacı vardı. O, Süla'nın camiye gitmek için eve zamanında gelip yıkanmasına engel olan şey ile ilgili kötü düşüncelerinden de kaçmak isti-

yordu. Anıları defetmek ve kardeşinin zamanında eve gelmesine engel olan şeyi düşünme ikilemi, hayalinde en küçük kız kardeşinin hastalandığı zamanlardan kalan ve annesinin bir gölgeye dönüşüp üzerlerinden eksilmediği bir çukuru derinleştirmişti. O zamanlar Fazile ilk kez Üsküp'ü duymuştu. Debre'nin doktorları annesine kızının çok hasta olduğunu ve tedavisi için daha iyi koşulların olduğu başkente göndermesi gerektiğini söylemişlerdi. Fakat annesi bunu kabul etmedi. Fazile gözünde yaşlarla kardeşini neden Üsküp'ün hastanesine götürmediğini sorduğunda annesi ona “Bir damla su için can vermek üzereyken yardım istediğinde onu kimsenin anlayamayacağı bir hastanede olmasındansa benim göğsümde ölsün daha iyi!” dedi. Fazile'nin anne tarafından olan kız kardeşi birkaç hafta sonra öldü ama annesi neden onu Üsküp'ün hastanesine götürmediği gerçeğini asla söylemedi. Hatta o hastanelerin dillerini konuşamayanları iyileştirmek için açılmadığına, çocukların hastalıklarından dolayı değil, neye ihtiyaçları olduğunu anlamayan doktorlar yüzünden, analarının dilini kimse bilmediği için azap çekerek öldüklerine dair düşüncesine sonuna kadar sadık kalmıştı. Onun yaşadığı mahallenin kadınları da Fazile'nin annesi gibi bir bilince sahiptiler. Bu yüzden Fazile o kadınlarla eşlerinin kavgalarını, çocuklarını başkentin hastanelerine göndermek istemeyen annelerin bağırışlarını birçok kez duymuştu. Çünkü onlar orada çocuklarının dillerini kimsenin bilmediğini biliyorlar ve bu hasta küçük çocukların sadece sanki hayatın ve ölümün dilini bildiğine dair inançlarından ve hayallerinden onları ayıran başka bir dünyaya gitmişler gibi hissetmelerine neden oluyordu. Hatta Fazile annelerin, çocuklarının bir damla su için ölmelerinden ve bunun sadece onların ne istediğini ve neden ağladıklarını anlamayacakları için olacağından korktuklarından hastanelerin pencerelerinde gizlice durduklarını da duymuştu. Fazile, tüm geceyi devlet hastanesi yanında geçiren ve çocuğunun inlemesini duyduğunda duvarlara tırmanıp oğlunun olduğu odanın camını açıp, onu yanına

alan Gazi Mahallesi'nden bir kadını tanıyordu. Ertesi gün Üsküp gazeteleri bu olaydan, Arnavut annelerin sağlık sektörüne inançsızlıklarını vurgulayarak bahsetmişlerdi. Aslında çocuklarına bu kadar önem veren o anneler, ninelerinden duydukları ninnileri korumaya çalışırken ölen o kadınlar, evlerinin bahçelerini terk ettikleri anda kendilerini savunmasız hissediyorlardı. Taş Köprü'nün diğer tarafına geçen çocuklarının da savunmasız olduklarını düşünüyorlardı. Çok kez Fazile'ye, o dar sokaklarda yaşayan diğer kadınların hayatlarına kıyasla kendi hayatı daha kolay gibi gelmişti. Çocuk doğurup onları korumalarının dışında, sık sık evlerini basan polislerden eşlerinin erkekliklerini de koruyan muhafızlardı onlar. Kafasındaki düşünceler ve Süla'nın hâlâ dönmemesinden duyduğu endişe saatleri yavaşlatan türdendi; yüzündeki kırışıklıkları derinleştiren ve bir zamanlar önünden geçen tüm insanların dönüp onu sevmek istedikleri çocukluğunun tazeliğini ve Debre'nin tüm genç delikanlılarının âşık oldukları genç kızlığının güzelliğini kapatan bir örtü gibiydi. O genç kız geçmişte bir yerlerde kalmıştı. Yüzündeki kırışıklıklara gömülmüş ve bu yüzden uzak anılarının bir parçası olmuştu. 1990 baharının o cuma gününde belki de kimsenin onu sevip öpmek istemeyeceği yaşlı bir kadındı sadece. Bedenindeki her hücrede geçmişin izleri ve kokusu vardı. Bunu bildiği için de bugün onu sevmelerini beklemiyordu, geçmişteki sevilmeleri ile yaşıyordu. O, Üsküp'ün tüm camilerinden ezan sesinin duyulduğu gerçeğine odaklanmıştı. Cuma namazı başlamış, Süla ise dönmemişti. Fazile hâlâ onu evinin önündeki küçük kapıda beklemeye devam ediyordu. Bakışlarını dar sokakta oyun oynayan çocuklara çevirmiş olsa da onları görmüyor hatta arabalar onları ezmesin diye bağırان annelerin seslerini bile duymuyordu. Fazile kendi yalnızlığı ile sohbet ediyordu. Israrla Süla'nın neden dönmediğine, haftanın en önemli namazı için neden zamanında gelip hazırlanmadığına dair yorumlar yapıyordu. Bu namazı kardeşi; hasta olduğu, komünistlerin Allah'a olan inançlarından dolayı sarhoş oldukları-

nı düşündükleri için camiye gidenleri, tüm umutlarını ahiretteki iyiliklere bağlayanları, sosyalist düzeni geri kalmış, işe yaramaz, faydasız ve yalancı bir düzen olarak yansıtmak isteyenleri sayıp onların kaç kişi olduklarını hesapladıkları zaman bile bırakmamıştı. Süla onu tutukladıkları zaman bile namaz kıldardı ki bu Tito Üsküp'ü ya da yabancı devlet adamları Makedonya'yı ziyaret etmek için geldiği zamanlarda olurdu. Tito Üsküp'te kaldığı süre boyunca Süla'yı Üsküp'ün hapishanesine kapatıyorlar ya da bir polis merkezinde tutuyorlardı ama Süla onu yalnız bıraktıkları anları kollayıp istemeden yaptığı günahlarını bağışlanması ve kutsal kitaplarına hakaret ederek günah işleyenleri ıslah etmesi için Allah'a dua ediyordu. Süla muhafızlar başındayken de namaz kıldardı. Bunu da Allah'a dualarını fısıldayarak ve hiç yerinden kıpırdamadan dursa bile seccadeye eğilip kalkmayı ima eden hareketler yaparak gerçekleştiriyordu. Süla son hapsinde de tüm namazlarını kılmıştı. En son onu Yugoslav komünistlerin liderinin Üsküp'ü ziyaretinde hapsetmişlerdi. Bu sefer en yüksek hapishanenin tepesine çıkmış ve neredeyse bunu kendi isteği ile yapmıştı. Polisler onu evden çıkardığında, Fazile Süla'nın yüzünde gizli bir gurur, hoş bir gülümseme gördü. Henüz Süla'nın ilk kez devletin başındaki güçlerin şüphelendikleri şeyi yaptığını bilmiyordu. Tito'yu öldürmek isteyenlere yardım etmişti. Fakat bu girişimi hazırlayanlar için her şey çok acı bir şekilde son buldu. Çok geçmeden Süla o kadar üzülecekti ki, Tito'nun Üsküp'e yaptığı son ziyaretini asla unutmayacaktı. O son ziyaretten sonra tüm hayatını hapsolmuş, hapishaneden kaçmasınlar diye bacaklarına bağlanan demir topları sürükleyen bir köle gibi geçirdi. Bütün bunları Tito'yu öldürmek isteyen ve Vardar Nehri'nin köprüsünde saklanan kişinin cansız bedenini Üsküp'ün çıkışında buldukları için hissedecekti. Belki de polisler değildi. Birinin ona ihanet etmiş olabileceğinden kimse bahsetmiyordu. Yugoslavya Cumhurbaşkanı'nın spor merkezinin ortasındaki otelde konaklayacağını öğrendikten sonra, başarısız girişimin

iş birlikçilerinin onu soktukları gizli yerin içinde boğulmuştu. Vücudu uyuşmasın diye bir o tarafa bir bu tarafa dönerken, bir insanın girebileceği kadar geniş olan ve nehrin bir tarafından diğer tarafına tesisat borularının geçişi için hizmet veren o gizli yerdeki telefon kablolarına dolanmıştı. Tito'nun lüks arabasının geçişini haber eden sirenlerin çaldığı anda oradan çıkıp kurşunları onun anlına boşaltmayı bırak, sayısız kabloya o kadar çok dolanmış ki o kablolardan biri boynunu sıkıştırmıştı. Boşu boşuna bağırmıştı çünkü nehrin sularının ve köprüünün üzerinden geçen arabaların sesinden kimse onun yardım çığlıklarını duyamamıştı. Tito'ya yapılan saldırıyı duymayı bekleyenler güvendikleri adamın bu işten vazgeçip uzaklara kaçtığını düşünmüşler ve Süla'yı o kişiyi seçtiği için suçlamışlardı. Hapishaneden çıktıktan üç gün sonra Süla, rüyasında kendisinin demir bir köprüünün üzerinden geçtiğini görmüş ve aylardır kendisi ve arkadaşları tarafından planlanan eylemi gerçekleştirmesi için uzaktan getirdiği dilencinin çığlıklarını duymuştu. Ertesi gün eylemciyi sakladıkları yere gitmiş ve orada onun tellere dolanmış cansız bedenini bulmuştu. Zavallıyı vücuduna dolanan kabloları keserek, oradan çok zor çıkarmıştı. Ve ertesi gün Üsküp Radyosu Vardar Nehri'nin üzerindeki demir köprüde inanılmaz bir sabotaj eyleminin olduğunu ve belki de telefon tellerini kesenlerin sosyalizmin düşmanları olabileceği haberini vermişti. Radyodaki spikerin sesi "Olay yerinde sabotaj eyleminin günlerce sürdüğü ve birkaç kişi tarafından gerçekleştirildiğini kanıtlayan taze kan ve kurumuş kan izleri bulunmuş." diyordu. Ölen kişi için ise kimse bir şey sormadı çünkü o uzaktan gelen bir dilenciydi ve dilenci lideri dışında kimse eylemcinin bedeninin nerede olduğunu bile bilmiyordu. Anlaşılacağı üzere, onun ölümüyle ilgili o zamanın gazeteleri de bir şey yazmadı. Bu olay Yugoslav Sosyalist Birliği'nin düşüşlerinin ve yükselişlerinin anlatılacağı tarih kitaplarında da yer almayacaktı. Tito'ya yapılmaya çalışılan bu saldırı, sosyalist bir imparatorluk kuran bu kişiye yapılan diğer saldırı eylemleri

arasında da yer alamayacaktı. Hiç şüphe yok ki bu, polisler tarafından örtbas edilen saldırı eylemleri arasında kalacaktı fakat bu örgütün kuruluş sebebini ve olanları bilen insanlar için ölen dilenci düzenin kurbanı olan birçok kişi gibi unutulacaktı. Bu yüzden Büyük Çarşı'da, Süla'nın bu planın başında olduğunu söyleyen esnafın ve zanaatkârların dediklerine kimse inanmıyordu. Tito'nun gidişinden birkaç gün sonra polisler Süla'nın evine baskın yapmış ve iki yatak ile gizli devlet dairelerinin kulağına kadar giden haberlerin inandırıcılığını kaybettiren birkaç parça bez bulmuşlardı. Polisler, Fazile ile Süla'nın yataklarını açmış ve içlerinde siyah kuş tüyleri olduğunu görünce şaşırmışlardı. Polislerden biri yere dağılan kuş tüylerini toplayan Fazile'ye bakarak "Bu kara suratlılar uykularını bile kafalarını siyaha koyarak yapıyorlar!" demişti. Polis, Fazile'nin yattığı yumuşak yastığının içinde ördek tüyü değil de karga tüyü olduğunu ilk kez gördüğünü bilmiyordu. Evlerinin her köşesini arayan polislere Fazile "Süla'yı bir hafta boyunca tuttuğunuz hücreyi neden aramıyorsunuz, onun yerine gelmiş bu evdeki birkaç eşyayı evirip çeviriyorsunuz!" demişti. Öfke ile baktılar ama söylediklerini kabul etmemelerine imkân yoktu. Tito'nun Üsküp'ü ziyareti boyunca Süla onların yanında Şutka Hapishanesi'ndeydi. Evlerine baskın yaptıkları gün ise ona para uzatanlara teşekkür ettiği Taş Köprü'deydi. O gün uzaktan gelip Tito'yu vurmadan önce gizli yere saklanan dilencinin, ilk çocuğunun doğmasını beklediğini ve eğer ona bir şey olursa ve hayatının en mutlu günlerini yaşadığı dilenci kadın bir erkek çocuk doğurursa ona kendi ismini vermelerini söylediğini unutmamasına imkân yoktu. Sonra Süla'nın göğsüne kafasını dayayan genç dilenci ağlamıştı. Sanki her şeyin kötü gideceğini hissetmiş ya da olabilecekleri bildiği için geldiği yere bir daha dönemeyeceğini biliyordu. O, dilenci liderinin onu neden çağırdığını bilmeden Üsküp'e doğru yola çıkmış ama kötü hisler daha Kaçanik Boğazı'nı bile geçmeden onu sarmaya başlamıştı. Aslında Üsküp'ün etrafındaki köylerin görüldüğü tepeyi

tırmandığında yolunu genç bir kız kesmiş ve ona kim olduğunu nereye gittiğini bile sormadan, kar beyazı dizlerinin üzerine çökmüş ve gitmemesini söylemişti. Çimlerin üzerine uzanmış ve birbirlerine sarılarak öylece zamanın geçmesini beklemişlerdi. Rüyalardaki gibi bir mutluluk yaşadığı anda bedeninde soğuk ve ürpertici bir şeyin gezdiğini ve alnındaki teri silen bir eli hissetmişti. Gözlerini açtığında yanında ona acıyarak bakan, kıvrıkcık ve ağarmış saçlı yaşlı bir kadın görmüştü. Genç adam ona bir şey sormadan yaşlı kadın “Eğer doğumunun sebebi kurban olmaksızın ve bu, ölümü hak ettiğini düşündürüyorsa işte o zaman gerçek bir hayat yaşadığını söyleyebilirsin!” demişti. Ona kim olduğunu ve rüyalandaki gibi mutluluk yaşadığı genç kızın nereye kaybolduğunu sormak istediğinde yaşlı kadın onun ağzını avucu ile kapatmış ve ayağa kalkmıştı. Yaşlı kadın “Kelimeseler değil sessizlik beklediğimiz cevapları kendinde gizler! O, bizi uğraştıran tüm açıklamaları kendi içinde barındırır!” diye sözlerine devam ederek, rüzgârın savurduğu bir gölge gibi çalılıkların arasında kayboldu. Yakova’dan Kaçanık’ın o dar çıkışına kadar uzun bir yol kat ederken kendi kendine “Bu cinlerin yaşadığı yerden bir an önce gitmeliyim!” diye mırıldanmıştı. Başına kötü bir şey geleceği hissi ile yoluna devam etmişti. Ertesi gün Süla ile görüştüğünde, lideri onu neden çağırdığını söylemiş ve belki de ağır bir şekilde bedel ödeyeceği ya da aksi durumda başkalarına büyük iyilik yapmış olacağı bu işi yapmak için hazır olup olmadığını sormuştu. Yakovalı genç hiç düşünmeden kendinden emin bir şekilde evet demişti. O görüşmeden sonra Süla daha öncekiler gibi üzgün bir şekilde değil gururla Şutka Hapishanesi’ne gitti. Üsküplüler, Belgrat’tan ya da dünyanın başka bir yerinden devlet adamlarının geldiği zamanlarda Süla’nın günlerce yokluğuna alışmışlardı. Hatta onlar Tito’nun ziyaretleri boyunca Süla’yı neden Taş Köprü’de görmediklerini bile sormuyorlar çünkü onun nerede olduğunu biliyorlardı. Yugoslavya sosyalizmi için Süla tehlikeliler listesindeydi ve bu Üsküplüleri aslında şaşır-

tan bir durumdu çünkü bu sebepten onlar kendi kendilerine Süla'nın Tito ile ahabap olduğu söylentilerinin doğru olup olmadığını soruyorlardı. Süla ile Tito'nun görüştüğüne dair şüphe duyanların, eğer Süla devletin iyiliğini istemeyen şüphelilerin grubundaysa Tito'nun onunla neden buluştuğunu sorgulamaları için sağlam bir nedenleri yoktu. Bu görüşmenin gerçekliğinden şüphe duyanlar Süla'nın Tito'nun karşısına oturduğunda Yugoslavya Cumhurbaşkanı'nın birkaç defa içtiği sigarasının söndüğünü kendisinin anlattığını söyleyenler karşısında teslim oluyorlardı. Böyle bir şey daha önce hiç başına gelmemişti çünkü o kalın purolar Küba Cumhurbaşkanı Fidel Castro tarafından hediye edilmişti. Birçok Üsküplü Tito'nun purosunun Süla'nın keskin bakışları yüzünden söndüğünü ve bunu Yugoslavya'nın Cumhurbaşkanı'nın fark ettiğini ama sessiz kaldığını savunuyordu. Tito ile görüşmesini Süla'nın kendisinin anlattığına yemin eden Üsküplüler, Yugoslavya'nın Cumhurbaşkanı'nın Süla'nın gözlerinde dünya üstü bir vahşilik, yaz fırtınaları sırasında yıldırım gibi parlayan bir öfke gördüğünü ve adamlarına onu gözetim altında tutmaları için emir verdiğini savunuyorlardı. Yani Tito, Yugoslavya'nın milletleri arasında kardeşlik bağının güçlenmesi için Süla'nın bütün adamlarına emir vereceğine ve görevlendireceğine söz vermiş olmasına inanmamıştı. Yugoslavya'nın Cumhurbaşkanı dilencilerin sadakatini bildiğini ve onların kendi işlerini gerçekleştirdikleri, meşhur kahramanlıkları hakkında çok şey duyduğunu söylediğinde Süla "Emrimdeki her bir adama, onlara sadaka vermeyen ve bunu paraları olmadığı için değil farklı milletlerin bireylerine karşı tahammülleri olmadığı için yapan insanların bir listesini hazırlamalarını isteyeceğim!" diye söz vermişti. Bugün bile hâlâ Tito'nun iyi niyetinin ve dostluğunun nişanesi olarak Süla'ya altından bir cep saati hediye ettiğini söyleyen Üsküplüler var. Onun böyle bir saat taşıdığını bırak sıradan bir saat taşıdığını gören kimse yoktu. O zamanın Üsküplüleri, Süla'nın Tito'ya gelecekteki bir kongreyi Üsküp

dilenci halkasının liderinin finanse etmesi için ricacı olduğunu söylüyorlardı. Bunun için sadece bir isteği olmuştu, o da kendi dilenci halkasının finanse edeceği kongrenin ambleminde Taş Köprü'nün bir kısmının görünmesiydi. Onun bu isteğini Tito'nun kabul ettiğini savunanlar, Yugoslavya Komünist Partisi'nin onuncu kongresinin ambleminde, Üsküp'ün Taş Köprüsü'nün orta şeridine benzeyen bir sembol olduğunu söylüyorlardı. Tito'nun altı kapılı arabasının parasını ödeyenin de Sula olduğunu ve onu yetmiş beşinci yaş günü hediyesi olarak verdiğini savunanlar da vardı. Ama bu anlatılara az sayıda insan inanıyordu çünkü Yugoslavya Cumhurbaşkanı'nın, onu takip etmek ve bütün görüşmelerini dinlemek için dinleme cihazı koymuş olabileceğinden dolayı bir dilenci liderinden gelen bu kadar pahalı bir hediyeyi kabul etmesi imkânsız gibi geliyordu. Bunları duyan ve Tito'nun lüks arabasını Sula'nın satın aldığına inananlar, Üsküp dilenci halkası liderinin Tito'ya o arabayı sanki yabancı bir devlet adamından hediyeymiş gibi doğrudan Almanya'daki Mercedes firmasından alması için ayarlama yaptığını söylüyorlardı. Bu söylentiye inananlara göre tüm bu ayarlamaları Sula bu arabaların üretildiği yerdeki dilenci arkadaşları sayesinde yapmıştı. Fakat ne olmuş olursa olsun hapisshaneden çıktıktan sonra birkaç gün boyunca üşümeleri yüzünden zor günler geçirmişti. Hedefine ulaşmadan kendi kendine kurban olan genç adam için çok büyük üzüntü duyuyordu. O, eğer hedefine ulaşıp Tito'yu öldürseydi Üsküp'ün sonrasında polisler tarafından çevrileceğini ve Gazi Mahallesi'nin ilk darbeyi alacak yer olacağını biliyordu. Sula aynı zamanda bu örgütün üyelerini asla bulamayacaklarını da biliyordu çünkü suikastçıyı sadece kendisi tanıyordu ve Üsküp'e gelmeden önce suikastçının kendisi bile dilenci liderinin neden onu hemen gelmesi için çağırdığını bilmiyordu. Tüm bu olanlardan sonra bir gece uykuya dalar dalmaz terlemeye başlamış ve terden ıslanan giysilerini değiştirmek için yeni kıyafetler getirsin diye Fazile'yi çağırmıştı. Terini silerken Fazile

“O lanetliler sana hapishanede kötü bir şey mi yaptılar?” diye sormuş ve gece yarısına kadar Süla’nın yanında durmuştu. Uykuya daldığını fark ettiğinde de kendi odasına uyumak için gitmişti. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Süla yatağından kalkmıştı. Sonra Taş Köprü’ye doğru yola çıkmış ve orada yıkanan birkaç çocuk görmüştü. “Hasta olacaksınız... Nehir alıp götürecektir sizi!” diye bağırıyordu ama onlar birbirlerine su sıçratarak oyun oynamaya ve Vardar Nehri’nin sularında yüzmeye devam etmişlerdi. Sonra aniden nehrin suları bulanık sular getirerek yükselmeye başlamıştı. Süla tam çocukları kurtarmak için köprüden atlayacakken o anda birinin onu kendine doğru çekip sıktığını hissetmişti. Yanında oturan ablası ona “Sen bozulmayan kanın evladısın, büyük bir acının çocuğusun!” diyordu. O ise Fazile’ye aniden “Sen gerçekten ablam mısın?” diye sordu. Fazile ise Süla ile ilgili sadece başkalarından duyduklarını biliyordu. Süla doğduktan üç sene sonra, Samimiye İstanbul’daki geçirdiği günleri çok özlediğini ve insanlara o günleri anlattığını fark ettiğinde Dulla, Süla’nın yabancı birinden değil kendisinden olduğu gerçeğini ve kurallara göre doğurduğu çocuğun vârisi olamayacağını söylemesine dair korkuya kapılmaya başlamıştı. Sırrının ortaya çıkmasından korktuğu için Dulla, bir gece Samimiye’yi yanına almış ve Kroya Dağı’nın tepesine çıkmışlardı. Orada onu ilk defa Üsküp’e getirdiği zamanlardaki gibi büyük bir aşk ile sevmişti. Sonra ikisi beraber Mala’nın yapay gölünün üzerindeki sarp uçurumlara kadar gece boyunca yürümüşlerdi. Uçurumun en tepesine vardıklarında Samimiye nehrin üzerine yansıyan ay ışığının güzelliğinden sarhoş olmuştu. Belki de başı döndüğü için o uçurumun kenarına aşağıya doğru yuvarlanmıştı. Dulla onun suya çarpışını görmüş, gözyaşlarını silmiş ve eve dönmüştü. Ertesi gün kendi kız kardeşine “Samimiye İstanbul’a dönmeye karar verdiği için oğlanı emzirmek üzere hazırlan!” demişti. “Ben hiç çocuk doğurmamışken ve göğsümde de süt yokken nasıl onu emzireyim!” dediğinde Dulla da ona “Onu

göğsüne daya, emmesine izin ver, kendi kendine süt gelecek!” demişti. İki yaşındaki bebek Dulla’nın kız kardeşinin göğsünü emdikten iki gün sonra süt gelmişti ve iki sene boyunca Dulla’nın oğlunu emzirmiş ve onu büyüttü. O soruyu duyduğunda Fazile’nin aklına babası gelmişti ve ona kardeşine göz kulak olması gerektiğini söylediği hatırlamıştı. O günden beri Fazile, Süla’yı kendi kardeşi olarak kabul etmişti. Ayrıca Fazile inanması en güç olarak, Samimiye’nin Dulla’dan hamile kaldığı ve aslında yabancı tohum kendi tarlанда kuralının çiğnendiği gibi dedikodular da duymuştu. Buna rağmen o ait olduğu düzene daha çok inanıyordu ve her ne olmuş olursa olsun, Dulla’nın Samimiye ile her ne bağı varsa da onun dilenci düzeni adına en iyisini yapmak için uğraştığına inancı tamdı. Aynı şekilde Fazile annesi tarafından olan ama başka babaları olan ve beraber büyüdükleri kardeşlerini bildiği gibi, babası tarafından kaç erkek ve kaç kız kardeşi olduğunu öğrenmek bile istese bunu öğrenemeyeceğini biliyordu. Fazile, Süla’ya “Seni kardeşim olarak görüyorum, sen benim kardeşimsin, babamızın istediği gibi hep senin yanında duracağım!” diye cevap verdi. Süla ise onun gözlerine sarhoşmuş gibi bakıyordu. Sakin akan nehrin sularına bakan Fazile’ye “Taş Köprü’nün altında boğulan çok çocuk gördüm!” dedi. Fazile onu kendine çekerken “Beni bir şey için suçlayan erkek ve kız kardeşlerimmiş gibi hissettim!” diye mırıldandı Süla. Sonra yavaşça evlerine doğru yola çıktılar. Süla birkaç gün boyunca köprüye çıkmadı. Fazile onu, koyun yağı ile karıştırdığı cevizlerle besledi. Birkaç gün sonra da Süla kendine geldi. Baş döndürücü ağrılarına neyin sebep olduğunu bilmeden benliğinde gezindiğini hissettiği zehirden, bedeni ve yüreği kurtuldu. Birileri onun yokluğunu hissettiği için değil belki dilencilerden biri gelip bir haber getirir ya da fikir danışır diye Taş Köprü’ye çıkmaya devam etti. Tabi ki bahtı kara suikastçıyı gizlice gömdükten sonraki birkaç gün böyle oldu. O zaman Yakovalı dilencilerden biri yanına yaklaşıp, kuşların dilini bildiği ve bazen onları salıp vücuduna konmasına izin ver-

diği için şehirdeki herkes tarafından çok sevilen genç dilenciği haftalardır göremediklerini söyledi. Yakovalı dilenci Süla'ya "O kuşlarla örtölmüş şekilde uyurdu!" dedi. Gerçekte ne yaşandığını ona söylemeden "Avlonyalı arkadaşlarımıza yardım et-sin diye gönderdim onu!" dedi. Bütün bu olan bitenden Fazile'nin haberi yoktu. Onun benliğinde geçmiş ile ilgili birkaç başka anı yankılanıyordu. Her şeyden önce onun zihnini, 1990 baharın cumasında, Süla'nın neden geciktiği, neden vaktinde dönerek yıkanıp camiye gitmediğiyle ilgili endişe verici sorular yoruyordu. Acaba daha önce olduğu gibi uzaktan gelen ani bir haberle başka bir şehirde onu bekleyen emrindeki insanların derdini çözmek için Üsküp dışına yolculuk etmek zorunda kalmış olabilir miydi? Bundan bir sene önce Taş Köprü'ye Tetova'dan birkaç dilenci gelip, sakladıkları yerden hazinelerini boşaltılmış bulduklarını, yıllardır biriktirdikleri mal varlığını birinin patlattığını söylediklerinde Süla Fazile'ye haber verme fırsatı bulamadan, ona günlerce geri dönemeyeceğini söyleyemedi yola çıkmıştı. Yıllarca değil yüzyıllarca o şehrin dilencilerinin hazinelerini koruduğu, üzerinde bir mermerin olduğu kayaya geldiğinde Süla diğerlerinin dikkatini çekmeyen bir iz fark etmişti. Herhangi bir polisin ceketinden düşen bir düğme! "Dikkatli olun, hırsızlık yapanlar devletin adamları!" Tetovalı onlarca dilenci ağızları açık kalmışlardı. Ne yapmaları gerektiğini sormadan, Süla onlara dönmüş ve "Hiçbir şey olmamış gibi davranın ve benim buraya geldiğimi kimseye söylemeyin! Sadece şimdi değil onlarca sene boyunca bu devlet bizim malımızı çalmıştır! Evet, çaldı ama hiçbir zaman şimdiki gibi değil! Şimdi hırsızlığı, kazandığımızı korumamız gereken kişilerle beraber yapıyorlar!" demişti. Birkaç gün sonra Üsküp gazetele-ri, yıllarca Tetova'nın Paşa Camii'nin yanında avuç açan dilencinin cansız bedenini bulduklarını yazdılar. Gazeteler, kimliği belli olmayan biri tarafından iki dilencinin önce silahla vurulduğunu sonra da ağızlarına demir paraların tıktırıldığını da yazdılar. Tetova'da ve Üsküp'te, dilencileri hedef alan seri bir

katilin olduğu konuşuluyordu. Bu durum Süla'nın adamlarını endişelendirip korkuttu. Onlar liderlerine haber gönderip bu kötü durumdan nasıl korunacaklarını ve ne yapmaları gerektiiklerini sordular. Süla dilenciden dilenciye haber salıp emrindeki adamlarına her şeyin kendi kontrolünde olduğunu söyleyerek korkmamalarını söyledi ve "Bizden çalan ve bizi yağmalayan devletin elidir ama bizim düzenimize ait kişilerin ölümünü sadece dilencinin eli yapabilir!" dedi. Tetova'nın en tanınan üç dilencisinin ölümü çabuk unutuldu. Devlet kimsenin çıkarının olmadığı insanların ölümüyle bu kadar çok ilgilenmezdi. O seneden sonra kimse bir daha Süla'nın o şehre gittiğini görmedi. Paşa Camii'nin dilencisi ve hayvan pazarında dilenen diğer iki kişinin ölümünden sonra tüm Tetova sakinleri, şehirlerini tanımadıkları yeni dilencilerin sardığını fark ediyorlardı. Onların konuşmalarından başka şehirlerden geldikleri anlaşılıyordu. Süla aslında geçmişte dilenci liderlerinin nadir de olsa yapmak zorunda oldukları şeyi yaptığını, bir şehrin dilenci düzenini değiştirip oraya başka şehirlerden gelen dilencileri yerleştirdiğini kimseye söylememişti. Dilenci düzenindeki bu nadir müdahale sadece özel durumlarda, bir dilenci bulunduğu yerde düzeni bozduğunda ya da kimsenin bilmemesi gereken gizli bilgileri ortaya döktüğünde yapılırdı. Sadece o zaman aniden Tetova'ya gitmesi gerektiğinde Süla gecikmişti ve günlerce eve gelmemişti. O zaman da Fazile aynı 1990 baharının o cuma gününde sarsıldığı gibi sarsılmıştı. Fazile bu sefer de derdi olan birine yardım etmek için gitmiş olabileceği ile kendini avutuyordu. Süla'nın başına kötü bir şey gelmemiş olmasını umuyordu. Kardeşinin bir an önce dneceğiyle ilgili kendisini avuturken sokağın karşı tarafında duran kimsenin yaşamadığı, kapalı duran ağşap eve bakıyordu. O ev, Fazile kardeşi ile yaşamak için buraya geldiği günden beri böyleydi. Etraftakiler o evin Osmanlı İmparatorluğu'nun çkş zamanında boşaltıldığını ve terkedildiğini söylüyorlardı. Evin kapısını kapatan tahta çrmşt ama pencerelerdeki beyaz perdeler temizdi sanki yıllarca

üzerine düşen toz onları sarartmayı başaramamıştı. Fazile, etraftaki evlerin göremeyeceği bir yerden birinin girip o eve iyi baktığını düşünüyordu. Evin etrafındaki avlu diğer evlerinki gibiydi ve dışarıdan sadece otların örttüğü ağaçların bahçeye yayılan dalları görünüyordu. Fazile karşıdaki evin pencerelerinin kararmış tahtalarına bakıyordu. O anda babasını defnettikleri gün aklına geldi. Tüm gün, merhum babasının bedenini yıkamak için su kaynattığı süre boyunca tahta evin tepesini kaplayan kargaların sesleri duymuştu. Onun her hareketini takip eden bu kuşlara bakarak kendi kendine “Lanet olasıcalar!” diye mırıldanmıştı. Fazile, o gün acaba kargalar kötü olayların habercisi olan uçuşlarını yaparlar mı diye korktuğu kadar kendilerinden korkmuyordu. Bu uçuşu kargaların su bulunan bir yerin üzerinde yaptıklarını bilse de Fazile’ye o evin çatısında toplanmaları anlamsız geliyordu. Öğlen ezanı okunmadan önce mahallenin hocası cenazeyi yıkamaya başladığı anda tüm kargalar Dulla’nın cesedinin bulunduğu yere gelip kondular. Süla onları kovalamak için saldıracakken hoca elinden tutup “Bırak son kez görsünler onu! Kargalar insanların yüzlerini hatırlayan tek hayvandır!” dedi. Süla hocaya karşı gelmedi. Cese de gözlerini diken ve merhumu yıkamak için hocaya yardım eden kişileri hiç fark etmeyen kargalara bakıyordu. Hoca cenazeyi kefen ile örttüğünde kuşlar kendi kendilerine uçup yeniden Süla’nın evinin önündeki ahşap evin çatısına kondular. Daha sonra tabutu taşıyan insanların başlarının üzerinde uçarak merhumun cenaze alayını takip ettiler. Mezar kapandıktan sonra kargalar ıslak toprağın üzerine kondular ve tüm günlerini orada geçirdiler. Sonrasında ise kimse onları bir daha görmedi. Kimsenin enteresan kargaları düşünmeye fırsatı yoktu çünkü o gün Üsküp koca bir mezarlık gibi olmuştu ve her yerden yakınlarını arayan kişilerin bağırıları duyuluyordu. Bütün bunların yanında 1963 senesinin o yaz gününde ölen binlerce kişi için mezar açmak üzere tanklar geliyordu. O gün ve o günden sonraki haftalar Üsküplüler için tam bir felaketti. Ağızdan ağıza

kulaktan kulağa, şehrin etrafındaki dağlarda gezen hayaletlerin oradan geçen insanlara o senenin 26 Temmuz’unda olan depremin yanında gelecek olan depremin bir hiç olduğunu söyledikleri haberleri yayılıyordu. Bu deprem 585 senesinde yerin yarıp üzerinde insan bina ne varsa içine çekmesi gibi Üsküp’ü yerle bir edecekti. Süla, Üsküplülerin yaydığı bu söylentilerin doğru olup olmadığını anlamak için Lepents (Lepenc) kıyılarına gitti. Bir zamanlar Üsküp’ün olduğu söylenen bu yerdeki bahçelerde saatlerce gezmişti. 1963 senesinin yazında kendi evlerinde değil de bahçelerinde uyuyan Üsküplülerin bahsettikleri olayla ilgili bir iz yakalayabilmek için iki gün boyunca arama yapmıştı. Üzerine yıkılabilecek duvarların olmadığı şehrin tepelerine, çayırılarına çıkıp geceyi orada geçiren çok insan vardı. Üçüncü gece Süla kuru çimenlerin üzerine uyumak için uzandığında yerin altından gelen bir ses duymuştu. Sonra kondukları ağaçları terk eden kuşları görmüştü. Her taraftan, Blats (Blatsë) çukurunun etrafındaki dağlarda uluyan vahşi hayvanların daha da ürpertici hale getirdiği büyük bir endişe hissediliyordu. Yerin altından gelen ve etraftaki dağlarda yaşayan vahşi hayvanların seslerinden korkan Süla nehrin yanından yürüyerek Blats çukuruna doğru yola çıkmıştı. Bir anda Lepents Nehri’nin sularının üzerinde yüzen birkaç siyah leke görmüş ve çok düşünmeden nehrin sığ sularına girmişti. İlk başta siyah bez parçalarına benzeyen şeyler aslında suyun sürüklediği ölü kargalardı. Süla bilinçsizce, bedenleri hâlâ sıcak olan cansız kargaları toplamaya başlamıştı. Sonra acele ile eve gitmiş birkaç çuval almış ve Fazile ile birlikte hayvanların kanatlarını yolmuşlardı. Karga tüyleri ile dolu olan çuvalları ertesi gün Süla bir yorgancıya götürmüş ve onlarla iki yastık doldurmasını söylemişti. O günden beri Fazile ile Süla’nın karga tüyleri ile doldurulmuş yastıkları vardı. Ne tüyü ile dolu olduğunu ona söylemeden elinde iki yastıkla eve döndüğünde Süla ablasına “Madem tüm hayatımızı yas tutanlar gibi geçiriyoruz bari başımızı kuş tüyünden yastıklara koyup uyuyalım!” demişti.

Yastıkların ne ile dolu olduğunu Fazile, Tito'nun Üsküp'ü son ziyaretinden birkaç gün sonra polis onların evlerini bastığında öğrenecekti. Kardeşinin getirdiği yastıkta birkaç gece uyuduktan sonra o yastığı kullandığı günden beri rüyasında kara bulutlar gördüğünden şikâyetçi olmuştu. Onlar arkasında ne olduğunu görmesine engel olan kara perdeler gibiydiler. Süla'ya "Sadece yüzümü parçalamak isteyen kuş gagaları görüyorum!" demişti. Süla da ona "Eğer o bulanıklığı aşmayı başarsan önünde çok güzel şeyler göreceksin!" demişti. Gerçekten de birkaç gece sonra rüyasında gördüğü kara bulutları geçmeyi başardığında, Fazile Süla ile birlikte çiçeklerle süslenmiş birkaç çocuğun arkasından koştukları, sonu gelmeyen çiçek bahçeleri görmüştü. Gördüğü güzellik karşısında şaşkına dönen Fazile "Bu cennet olmalı! Bunlar yüce Allah'ın kutsal kitaplarındaki melekler!" demişti. Sonra çiçek açmış bir elma ağacının gölgesine oturmuş ve oradan çocukların oyunlarını izlemişti. Aradan biraz zaman geçince, masallardaki gibi o sonsuz güzelliğin içinde eğlenerek birbirleriyle oyun oynayan erkeklerin ve kızların yanına babasının geldiğini görmüştü. Ona yaklaşan yaşlı adamı gördüklerinde çocuklar ona doğru koşmaya başlamışlardı. Etrafını çevreleyen çocukları severek onlara "Sizden sonrakilerin geleceğini korumak için sizi kurban ettim!" demişti. Sonra sanki o çocuklar koyun sürüsüymüş o da tecrübeli bir çobanmış edasıyla onların önlerinde yürürken Dulla ve çocuklar, kuşların uçtukları bahçelerde kaybolmuşlardı. Fazile'ye sanki Dulla ve çocuklar evlerinin bahçelerine giriyorlar gibi gelmişti. Dulla, sürükleyerek onları kuyuya doğru yönlendirmişti. Kuyunun kapağını açtı ve oradaki çocukların hepsi kuyunun merdivenlerinden aşağıya indi. Sabah uyandığında Fazile duygusallaşmıştı. Süla'ya bir şey demeden birkaç beyaz gül fidanı aldığı Büyük Çarşı'ya doğru yola çıkmıştı. Gülleri evlerinin bahçesindeki kuyunun etrafına ekmişti. Geçen yıllarla beraber güller büyümüş ve kuyunun etrafını iyice sarmıştı. Sadece Fazile'nin su dolduracağı ya da o çok

beğendiği serinlikte dinleneceği zamanlarda geçtiği bir giriş kalmıştı. Evlerinin bahçesine Debreli bir kadın dilenci girdiği o bahar günü de orada oturuyordu Fazile. Yorgunluktan bitap düşen yaşlı kadın kapıyı çalmadan ve evin sahiplerine seslenmeden bahçeye girmişti. Süla orada değildi. Taş Köprü'ye gitmişti, Fazile ise bahçedeki ayak seslerini duyduğunda yarıda bıraktığı ev işleriyle uğraşıyordu. Dışarı çıktı ve yorgunluktan terini silen beyaz eşarplı kadını gördü. Tanımadığı yaşlı kadına yaklaşırken onun yolunu kaybetmiş ve susamış bir yabancı olduğunu düşündü. Fakat daha tamamen yaklaşmadan kadın kollarını açtı ve sarılmak için ona doğru koştu. Fazile'ye "Gelip de annenin emanetini yerine getirmeme gibi bir şansım yoktu!" dedi. Sonra kuyudaki güllerin serinliğine yöneldiler ve yan yana oturdular. Fazile annesinin vaktiyle arkadaşlık ettiği o Debreli kadını hatırladı. Kadın ona "Dikkatli ol kardeşim, Dulla'nın kanı toprağın görünmeyen damarlarında akan su gibidir! Kimse onun nereden geldiğini bilemez!" dedi. Sanki söylemek istediği şeyi bir an önce söyleyip gitmek istercesine "Dulla ile senin kanın su kaynağının değil, bir dağın birleştirdiği iki dağ geçidi gibi! Bu yüzden olan olaylara değil inandığın şeye sadık kal!" diye konuşmaya devam ediyordu. Fazile onu ağzı açık dinlerken kadın birden gitmek için ayağa kalkmış ve "Kardeş sadece kan bağı olduğunu kişiye denmez, aynı rüyanın birleştirdiği kişiye de kardeş denir!" demişti. Fazile "Yani Süla ile ben kardeş değiliz mi demek istiyorsun?" diye sormak istemişti ama yaşlı kadın güllerin gölgesinden çıkmış ve kapıya doğru hızlıca yönelmişti. Birbirlerine hoşça kal demişler ve Fazile evine üzgün bir şekilde dönmüştü. Kardeşi eve geldiğinde sanki onu ilk kez görüyormuş gibi dikkatlice bakmıştı. Ondaki her şey ona yakın geliyordu, onunla ilgili her şeyi bir ablanın kardeşine hissettiği gibi hissediyordu. Süla ona üzgünmüş gibi geldi ve bir şeyin ona yük olduğuna emindi. Fazile'ye "Debre'den bizim düzenimizi bırakmak isteyen dilenci bir kadın geldi!" dedi. "Ama neden?" diye sordu Fazile. "Son günlerde içine düşen şüphelerin yükünü

taşıyamayacağını söyledi!” Debre’den gelen dilenci kadının nasıl görüldüğünü sormak istemişti ama Süla’nın sohbeti uzatmaya hazır olmadığını hissediyordu. Ertesi sabaha Vardar’ın suları kim olduğu bilinmeyen bir kadının cansız bedenini kıyıya çıkarmıştı. Süla, Üsküp dilencilerine “Onu alıp kendi mezarlığımıza gömeceğiz!” demişti. Merhumun cenazesini gördüğünde Fazile, bir gün önce habersizce evine gelen kadını tanımıştı. Bilinmeyen sebeplerden Vardar Nehri’nde intihar eden Debreli dilenci kadını defnettikleri gün, Fazile Debre’ye ve Radika Nehri’nin kenarında çiçek açan çayırlara farklı bir özlem duyduğunu hissetmişti. Başlarında çiçeklerle etrafını çevreleyen çocukların arasında babasını gördüğü rüyadan sonra da böyle hissetmişti. Dulla’nın peşinden giden ve babası ile birlikte kuyudan aşağıya kendilerini atan çocukları rüyasında gördükten sonraki gece, Süla’ya “Sanki bir şey bedenimden akıp gitmiş gibi hissediyorum! Bugün kendimi o kadar hafiflemiş hissediyorum ki havada uçacakmış gibiyim!” demişti. Süla da ona “Bu biz hayal kurduğumuzda değil başkalarının hayalleri olduğumuzu anladığımızda gerçekleşir!” dedi ve Büyük Çarşı’ya doğru yola çıktı. O gün de bir cuma günüydü ve Fazile küveti hazırlaması gerektiğini biliyordu. Kendi bedenini sanki benliğinden her şey akıp gitmiş gibi hafiflemiş hissettiği o uzak günde kardeşini evinin kapısında bekliyordu. Dik sokaktan yukarı tırmandığını gördüğünde acele ile küveti doldurmak için eve girdi. Yani şimdiki gibi o gün de, müezzinlerin cuma namazını haber verdikleri ezanın Üsküp’te yankılandığını duyana kadar, tüm hayatını, o bölgelerin iyiliği adına bu kadar önemli bir görevi üstlenen kardeşine adama imkânı olduğu için kendisini mutlu hissediyordu. Fakat 1990 senesinin o cuma gününde Süla hiçbir yerde yoktu. Eğer o anda dönmüş olsa bile yıkanıp cumaya yetişmeye vakti olmayacaktı. Buna rağmen Fazile hâlâ kapının yanında oturmaya devam ediyordu. Orada oyun oynayan çocuklara gözlerini dikmiş ama bir şey görmüyordu. Onların gürültülerini ve Müslümanları namaza davet eden müezzinlerin seslerini de işitmiyordu.

- IV -

Kroya Dağları'na gitmek için aniden gelen şiddetli isteğin nereden kaynaklandığını anlamadı. Büyük Çarşı'ya doğru gitmek için yola çıkmıştı. Dilenci liderinin yeri olan ve sahibinin kim olduğu bilinmeyen farklı zanaatkârlara verilen dükkânların durumunu görmek istiyordu. Senelerdir o sabit kalan mal varlığı vakıf yeri olarak varsayılıyordu. Süla'nın ataları aralarında, Türk beyleri ve ağalarının İstanbul'a gitmeden önce mal varlıklarını Üsküp dilenci liderine hediye ettikleri imzalı tapular bırakmışlardı. Belki de Bâb-ı Âli'den gelen emirle hanlar, hamamlar, camiler, konaklar, mektepler, nerdeyse bir şehir kadar değerli olan ve bir faydasını göremedikleri bu mal varlığının hepsi bu dilenci halkasına geçmişti. Sadece dilenciler kayıtlı olmadıkları ve bu düzen devlet tarafından tanınan herhangi bir organizasyon ya da topluluk olmadığı için o değerli ve çok olan mal varlığını kendi adlarına kaydettirmek üzere öne çıkamazlardı. Bu yüzden Osmanlı'dan geriye kalan tüm bu mirası Dulla vakıf malı olarak beyan etmişti. O elinde bulunan tapuların değerlendirileceği ve tüm o mal varlığının kendi sahiplerine geri döneceği günü bekliyordu. Fakat hedeflediği yere, tapularını evinin altında sakladığı dükkâncıları ziyaret ederek onlara her şeyin nasıl gittiğini soracağına, Süla

Kroya Dağı'nın yeşilliğine aldandı. O yüzden, kendisine sevgi ile eğilip selam vererek sıcak bir çay ısmarlamak isteyenleri bile duymuyordu. O cuma, Süla seneler önce bir kazancının çalıştırdığı şimdi ise bir terzinin kullandığı dükkânı da ziyaret etmek istiyordu. Bir zamanlar, II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra bu kazancı, Süla'nın babasını çağırmış ve işyeri ile evini ayıran duvarların arasından gece olur olmaz vakitte gelen seslerden şikâyetçi olmuştu. Dulla, neden kendisini çağırdığını anladığında bir çekiç alıp duvara vurmaya başlamıştı. Çekiç ile duvarda vurduğu yerlere yaslanarak "Duvarın içi yer yer boşluk kalmış!" diye savunmuştu. Endişeli kazancıya "Dükkânını kapattıktan, diğer dükkâncılar kendi evlerine gittikten ve insanlar dağıldıktan sonra gelip duvarların ne sakladığına bakacağız!" demişti. O gece her ikisi de, dükkânın anahtarını ceplerinde taşıyan kimseler gibi değil de adeta bir hırsız gibi girmişlerdi oraya. Dulla'nın duvarın içinin boş olduğundan şüphe ettiği yerlerde sadece ellerini içeri sokabilecekleri kadar bir delik açmışlardı. Dükkânın duvarlarından birinde eski birkaç harita ve içinde ağır bir şey olan deri bir kumaş bulmuşlardı. O bezi açtıklarında altından bir taşın parlaması gözlerini kamaştırmıştı. Dulla "Altını kendine alabilirsin ama haritaları ve diğer eşyaları ben alacağım!" diye teklif etti ve kazancı büyük bir istekle kabul etti. Daha sonra kazancı çabucak kendi eşyalarını topladı ve dükkânı kapattı. Birkaç hafta sonra da Türkiye'ye gitti. Bu arada Dulla evinin altındaki odada gecelerce kaldı ve kazancının dükkânının duvarlarında bulduğu haritalardaki işaretleri çözmeye çalıştı. O haritalarda Üsküp'ün tüm mahalleleri ve etrafındaki yerleşim yerleri işaretlenmişti. Fakat ne yazık ki haritaların üzerindeki işaretlerin anlamını çözmeyi başaramadı. Okuyabildiği işaretler şehrin parkının olduğu yere konulan ve Burmalı Camii'nin direklerinin yerini gösteren işaretlerdi. Yıkılan camimin diğer süsleri gibi o direkler de ezelden beridir unutulmuştu ve 1925 senesinde dilencilerin

onları alıp caminin duvar taşlarını biriktirdikleri yere götürmeyi başaramamalarından sonra kimse o direkleri kimin aldığını bilmiyordu. Daha ertesi gün o direkler yıkıntılar arasında kaybolup gitmişlerdi ve geriye sadece onların trenlere yüklenerek bir kilisenin inşaatı için kullanılmak üzere Belgrat’a götürüldükleriyle ilgili söylentiler kalmıştı. Beyaz mermerden etrafı sarılan minarelerin taşlarının büyük çoğunun kaybolmasıyla ilgili söylenti de aynı yerde ortaya çıktı. Aslında II. Dünya Savaşı’ndan sonra birileri o güzel taşları aramayı ve onları şehrin parkını güzelleştirmek için kullanmayı akıl etmişti. Komünist Merkez Komitesi giriş kapısının mermerlerinin saklanması için emir vermişti. Mermerden direk parçaları verilen emre göre şehrin parkındaki bankların ayakları olarak kullanılacaktı. Bugün hâlâ Üsküp şehrinin parkında, zenginlerin köpeklerinin işediği o yerde kimsenin dikkatini çekmeyen güzel mermer taşlar var. Hâlâ Burmalı Camii’nin bazı parçalarının yerin altında olduğuna inanan Üsküplüler var. Onlara göre, caminin yıkılışından hemen sonra, o mermer direkleri diğer taşların yanına götürmeye ne zamanlarının ne de güçlerinin olmadığını anladıklarında dilenciler gömmüştü. Belki de günü geldiğinde taşları saklandıkları yerden çıkarak İstanbul’a götürüp, orada yeni bir caminin inşaatı için kullanacaklarına dair umutları vardı. Hatta Burmalı Camii’nin bir kapısının bazı parçalarının bugünkü şadırvanın bulunduğu yere gömüldüğünü söyleyen Üsküplüler de vardı. Bu söylentiler Süla’yı bunların gerçek olup olmadığının nasıl kanıtlanacağı yönünde düşüncelere daldırmıştı. Süla çok defa babasından miras kalan haritalarla şehrin parkına gitmişti. İşlenmiş ve süslerle bezenmiş direk taşlarının ağır olacağını hesap etmiş ama onları oradan nasıl çıkarıp başka korunaklı bir yere götürebileceğinin yolunu bulamamıştı. O işlenmiş taşları parçalayıp o şekilde taşımak aklına gelmişti. Ama bunu yaparken etraftan geçen insanların ve polislerin de onu göreceğini düşünmüştü. Bu yüzden o taşlara “BXH” harflerini kazımaktan

ve Üsküp'teki Türk Elçiliği'ne bu işareti barındıran taşların Burmalı Camii'ne ait olduğunu bildirmekten başka bir şey yapamamıştı. Türk Elçiliği bir zamanlar Üsküp'ü güzelleştiren objelere karşı gösterdiği özenden dolayı ona teşekkür etmiş ama üzülen devletlerinin geçmişin taşlarıyla ilgilenmek için ne güçlerinin ne de zamanlarının olduğunu bildirmişti. Üsküp'teki Türk Elçiliği'nden aldığı cevaptan sonra Süla kendi kendine "Türkler bu bölgeleri kaplayan geçmişin gölgeleriyle neden uğraşırsınlar ki" diye düşündü. O gölgeleri Kroya Dağı'na tırmanmak için Taş Köprü'yü geçerken de düşünmüştü. O gölgeler artık orada yaşayan insanları körleştirmişti. Bu yüzden onlar Süla'nın Vardar Nehri'ni geçerken gördüğü şeyi görmüyorlardı. Vardar'ın suları ölü balıklarla dolmuştu ve o sığ suların üzerinde kuzgunlar uçuyordu. Bir anlığına köprünün üzerinde durdu ve duvarına yaslandı. Diğer insanların, nehrin üzerinde yüzen ölü balıkları ve onların üzerinde uçuşan kuzgunları görmediklerini fark ettiğinde şehrin meydanına doğru yoluna devam etti. Süla, Üsküplülerin anlattıkları seneleri düşünürken, Türkiye'ye gidenlerin zengin olduğuna dair gelen haberleri hatırlarken, neden o cuma günü çarşısının dar sokaklarının kendisine daha dar göründüğünün ve neden karşıdaki bahar yeşilliklerinin ortaya çıktığı Kroya Dağları'ndan bakışlarını alamadığının cevaplarını bulmaya çalışıyordu. O cuma günü sanki bir şey göğsünü sıkıyormuş gibi kendisini çaresiz hissediyordu. Bu yüzden zor nefes aldığı o yerden bir an önce uzaklaşmak için acele ediyordu. Sanki etrafındaki hiçbir şeyi fark etmiyordu. Onu selamlayanları da görmüyordu, sadece bir an önce o dağın yeşilliklerine varmak istiyordu. Ona para veren kişilerin yüzlerine bile bakmadan bağdaş kurup yılların özlemini giderdiğini düşünecekleri Taş Köprü'de durdu. Gerçekte geçmişine özlem duymuyordu, suların uzağa götürdüğü ölü balıkları görmek ve o dehşet verici görüntünün diğer insanların nasıl dikkatini çekmediğini, Vardar'ın bir yanından öteki yanına

geçen insanların nasıl bu görüntüyü görmediklerini düşünmek için Taş Köprü'nün duvarına yaslanmıştı. Sonra İstanbul'dan gelen haberler ve Dema'nın kızına yolladığı talimatlar da onu çok sarsmıştı. Bu yüzden, üzerindeki pis kıyafetlere dokunmak istemeyenlerin ya da zavallı birinin yolunu kaybedip yanlışlıkla pahalı kravatlar takan insanların olduğu o tarafa geçtiğini düşünenlerin bulunduğu kalabalık meydana doğru yola çıktı. Hastalarını ziyaret etmek için gelenlerin ya da hastalıklarına şifa arayanların bulunduğu devlet hastanesinin yanından geçti. Henüz yeni çiçek açan yeşil ağaçların bahar kokusuyla birlikte dağın tepesine uzanan dar yamaçlara doğru gitti. Dağın zirvesine ulaştığında Kroya Dağı'nın batısında bulunan boşaltılmış köylere baktı. Çocukken, çobanların seslerinin yankılandığı o dağlarda babasıyla birlikte gezmişti. Sadece söyleyeceği bir "evet" kelimesi, Dulla'nın anlatacağı -daha önce çok anlatılan- bu köylerde yüzyıllar önce yaşayan köylülerle ilgili hikâyelerin kapısını açan bir anahtar olduğu için babası ona "O köyleri görüyor musun? İnsanların seslerinin, esintinin hafif ıslığı ve yaprakların hışırdamasıyla nasıl uyum içinde olduğunu hissediyor musun?" diye sorardı. Hikâyelerinin anlatıldığı o insanlar, Dulla'ya göre, sadece o bölgelerdeki Arnavutları kurtarmamışlardı. Onlar, ne zaman tehlikeye düşecek olsalar ya da kendilerine yardım edecek insana ihtiyaçları olsa, dilenci halkası liderinin ailesine de yardım ederek dilencileri de kurtarmışlardı. Belki de istemeden bir keresinde Dulla oğluna, birkaç güvenilir dilenci ve Suka Köyü'ndeki Dema ailesinin en yaşlısı dışında, dilenci halkasının sırlarını ve o bölgenin hazinelerinin nerede saklandığını kendisinin de bildiğini söylemişti. Belki de oğlunun unutmaması gereken şeyleri anlaması, atalarının bıraktığı emaneti ona aktarmak için "Çoğu kez biz de orada yer almış olsak da onlara her zaman borçlu kalacağız! Sarayın ön tarafının inşaatında kullanılan kırmızı tuğlaları, Kosovalı dilencilerimiz Üsküp'e ne getirdikleri belli olmasın diye çantalarının

içlerinde taşıyarak getirdiler! Ayrıca pencerelerin çerçeveleri Avlonya'nın etrafındaki dağlardan getirildi ve onları Suka'ya bitap şekilde varan onlarca dilenci haftalarca sürükleyerek ulaştırmıştı!" diye anlatıyordu Dulla, çünkü onlar kendilerine ait yerleri olmadığı için ne zaman bir kalenin inşa edildiğini görseler, bir an önce bitsin diye onu yapan insanlara yardım ediyorlardı. Dulla o yerlileri oğluna, insanın sevdiğini anlattığı gibi anlatıyordu. O köylülerin bu yerlere ölmüş atalarına olan özlemlerini gidermek için yukarı Reka'dan geldiklerini ve onların işgalcilerin kılıçlarından kurtulmak için oraları terk etmek zorunda kalan, Üsküp'ün eski yerlilerinin torunları olduğunu anlatıyordu. Uzak geçmişte kalan bu olayları anlatırken öyle yorumlar katıyordu ki insanın hayatta kalmak için içgüdüğü artıyordu ve bu içgüdü insana doğduğu ve yaşadığı yeri bıraktı, atalarının yattığı yerlere gitmesine sebep olan bir içgüdüydü. Ama sonra insan doğduğu yere özlem duymaya başlıyor ve bu özlem hiçbir yerde iç huzur vermiyordu. Sana nereye dönmen gerektiğini hatırlatan bir sesi durmadan işitiyordun. Bu köylerin yerlilerine de aynı şey olmuştu ve onlar nerden geldiklerini her zaman hatırlayıp bunu gelecek kuşaklara aktarmışlardı. Yukarı Reka'dan dönenler, yanlarına alabilecekleri kadar eşya yüklenerek Pollog'a doğru gidip oradan da Mavrova'yı (Mavrovë) geçmiş ve yukarı Reka'nın yamaçlarına tırmanmışlar ve dağların tepelerinden yukarı Reka'da mezarları bulunan atalarının doğduğu yerleri izliyorlardı. Orada evler inşa etmiş ve ölüleri için mezarlar açmışlardı ama hiçbir zaman Üsküp'e olan özlemlerini gömecekleri bir mezar bulamamışlardı. "En batıdaki, Kroya Dağı'nın uzağında son yerleşim yeri olan o köyü görüyor musun? Mala'nın uçurumlarını görüyor musun? Sadece vahşi keçilerin tırmandığı o yüksek kayalar bir zamanlar onlara kötü muamele yapmak isteyenlerden kaçan Üsküplü kadınlarla doluydu. Ve utanç içinde yaşamasınlar diye uçurumdan kendilerini aşağı attılar. Tıpkı 1792 senesinde Sulyotlu kadınların düşmanları

tarafından tehdit edildiklerinde, birbirlerinin ellerinden tutup çocuklarını da göğüslerine basarak, kızlarına sarılıp Zal-long'un uçurumundan kendilerini aşağı atmaları gibi!“ Sadece çocukken değil daha sonra büyüdüğünde de Süla ne zaman Mala'nın yüksek kayalarına baksa birbirlerinin ellerini tutup ölüm halayı çeken kadınları görüyormuş gibi oluyordu. Kro-ya Dağı'nda ne zaman gezmeye gitse yanına aldığı küçük oğluna “Diğerlerinden daha yüksekte ve ölümün hayatın tepesinde durduğu gibi tepede duran o kayayı görüyor musun?“ diye sorardı. Süla, sözlerine devam etmesi için babasının beklediği “evet”i söylüyor ve batıdaki kaya ile yüksek tepeye kurulan köye bakıyordu. Oğlunun “evet”ini duyduktan sonra Dulla anlattıklarına devam ediyor ve belki de Süla onu dinlediği için değil, atalarının ona Suka Köyü ile ilgili anlattıklarını unutma korkusu yüzünden kendi kendisine hatırlatmak için anlatıyordu. O köyün temellerini yukarı Reka'nın Ştirayt'ından (Shtirajt) gelenler atmıştı. Aslında onlar eski Üsküp'ün artık izi bile kalmayan bir mahallesinden gelenlerdi. Bu yüzden Sukalılar kendilerini başka yerden gelen kimseler gibi değil de oranın yerlileri gibi hissediyorlardı. Babası Süla'ya Üsküp'ün etrafındaki yerlere dönenleri anlatıyor ve derin bir nefes aldıktan sonra sanki tüm benliğinden çok eskimiş bir anı çıkaracakmış gibi İstanbul'a ilk gittiği seneleri ve orada onu bekleyen Arnavut Hanı'nın sahibini yâd ediyordu. Oranın giriş kapısında, Yukarı Reka'nın Nistrova'sından (Nistrovë) getirilmiş koyun yünü ile içi doldurulan asılı bir hayvan duruyordu. Gece uyumak için yattıklarında Dulla'ya sanki uyku tutmayan o dar odada bir şeyler arayan yaşlı bir kadının gölgesi varmış gibi gelmişti. Dulla'nın yattığı yatağın yanına oturarak ve yardım isteyen bakışlarla onun gözlerine bakarak “Beni yanına al ve yüreğimi yakan bu ateşi söndürmem için yukarı Reka'ya götür!” demişti yaşlı kadın. Onu yaşadığı yerden söküp atanlara lanet edercesine kafasındaki tülbenti çıkarıp sanki bir duayı içinden tekrar eder gibi “Oğlum nereye

gidersen git toprak topraktır ama gözyaşları ve mutluluk hiçbir zaman doğduğu topraklardaki gibi tat vermez!” diye fısıldadı yaşlı kadın. Arnavut Hanı’nın sahibinin onu yerleştirdiği odadaki kadının gölgesinden korktuğu için değildi ama Dulla’nın gözüne uyku girmiyordu. Nereye dönse, elinde siyah tülbentiyle darmadağın aklaşmış saçlarını sanki geçmişini okşar gibi okşayan yaşlı kadını görüyordu. Kadının ortadan kaybolması yavaşça olmuştu. İlk önce ağarmış saçları değişti ve odayı dolduran kestane ağacının kelebekleri çıkmaya başladı. Sonra duvara yasladığı bedeni pencereden giren ışığa karşı koyamayan bir benliğe ve ıslak bir lekeye dönüştü. Sonra her şey odanın duvarında asılı olan çerçevelenmiş fotoğraftaki kadının yüzünün şeklini almaya başladı. Tüm gece boyunca başına geleni anlatırken hanın sahibi Dulla’ya “Evet o, ölü bile olsa Nistrova’nın mezarlarına dönmek isteyen annem! Bana da, o fotoğraftan çıkıp benden doğduğu yerlerdeki dağlardan su getirmemi istiyormuş gibi geliyor! Sürekli dehşet verici bir ateşin onu yaktığından şikâyet ediyor!” demişti. Gözleri yaşlarla dolan hanın sahibi sözlerine “Ölülerimizin ruhları birçok yerde geziyorlar ve bazıları onları Üsküp’e diğerleri ise yukarı Reka’ya geri götürmemizi istiyorlar! Ölülerimiz de kökler ilk tohumları nereye attıklarını unuttukları için her yerde yeşerebilen fidanlar misali biz hayatta olanlar gibiler. Bizler Yukarı Rekalı olduğumuz için tüm hayatımızı doğduğumuz yerin serinliğini arayarak geçiriyoruz! Ölülerimiz de aynı bizim gibiler. Ölü bedenleri yabancı bir toprakta çürüyor, gömüldükleri o yerde huzur bulamıyorlar. Ruhları atalarının huzura kavuştuğu mezarlarda huzur bulmak istiyor! Bizim bir dağdan diğerine gözlerimiz yüzünden hem doğum yerlerimiz hem de ölüm yerlerimiz karışmış durumda!” diye devam etmişti. Sula çok kez babasının İstanbul’a yaptığı ilk seyahatle ilgili hikâyeyi duymuştu. Ama Dulla’nın oğluna hiç anlatmadığı bir şey vardı. Güzel genç kızı yeter ki yanında tutsun diye neredeyse dilenci liderliğinden vazgeçeceği, Fatka’yı gördüğü ilk an!

Onunla, İstanbul'a halletmek için geldiği tüm işleri bitirdikten sonra Üsküp'e dönmeden hemen önce tanışmıştı. O gece hem oranın yerlileri hem de uzaktan gelenler kendilerini uykuya teslim ettikleri saatlerde Dulla, İstanbul'un güzelliklerini izlemek için dışarı çıkmıştı. Fatka'yı tesadüfen ve 1912 senesinde onu rızası olmadan İstanbul'a getirdiklerinde ikinci kez gördüğü aynı yerde bulacaktı.

Dulla, Fatka ile olan o ilk görüşmesini hiç unutmuyacaktı. Ölümünden birkaç gün önce Gazi Mahallesi'nin sakinlerinden bir kaçına, öldüğünde bedeninin kefenle değil İstanbul Boğazı'nın üzerinde uçan martıların tüyleri ile örtülmesini istediği anlatılır. Bunun Dulla'nın son emaneti olduğuna yemin eden Üsküplüler, onun son isteğini -gerçekleştirmek istemediklerinden değil ama cenaze onlar İstanbul'a gidip martı tüyleri toplayana kadar bekleyemeyeceği için- yerine getirememişlerdi. Dulla'nın emaneti ile ilgili Fazile de bir şeyler söylemişti. Oradaki adamlara merhumun bedeninde birkaç yaranın bulunduğunu ve eğer ceset gerektiğinden daha fazla toprağın üzerinde durursa o yaraların çürüyüp kokmaya başlayacağını söylemişti. Merhumu, Süla'ya miras kalmadan önce yaşadığı eve getirdiklerinde, Üsküp'ü ve yüzlerce bölgeyi toz kaplamış deprem tren yolunu da çökertmişti. Dolayısıyla ısrarla Dulla'nın emanetini yerine getirmek isteyenlerin İstanbul'a yolculuk yapabilecekleri bir vasıta kalmamıştı. Merhumun son istediğini yerine getirmek istemiyorlarmış gibi olmasın diye Üsküplüler daha önce hiç görülmemiş bir şey yaptılar. Güvercin tüyleri topladılar ve merhum mezara indirilince o tüyleri başının üzerine koydular. Dulla'nın cansız bedenini örten kefenin üzerini de aynı güvercin tüyleriyle kaplamışlardı. Süla hemşerilerinin bu yaptıklarına karşı çıkmıştı ama onlar Üsküp dilenci liderinin son emanetini yerine getirmek için kendisine sorup izin almamışlardı. Nihayetinde Süla da bu olaya sesini çıkarmamıştı. Ama Dulla'nın asıl son isteği neydi? O ne zaman İstanbul'a ilk gidişinden bahsetse,

aslında sadece son gece Galata Köprüsü'ne gidip oradan ayın denize yansımısını seyretmek istediği anısını anlatmaktan haz alıyordu. Daha oraya tam yaklaşımadan köprünün üzerinde havada asılı gibi duran martı sürüsünü fark etmişti. Sanki tümsek ya da kambur bir yere çöküp orada dinleniyorlarmış gibi görünüyorlardı. Onların yanına yaklaştığında kuşların, tüylerinin yumuşaklığında uyuyan genç bir kızın üzerine konduklarını gördü. O görüntüye hayran kalmış hatta uyuyan genç kızın yanaklarının pembeliğinden sarhoş olmuştu. Kızın yanına yaklaştı ve kuşları uzaklaştırmak için her elini uzattığında martılar onun elini ısırarak için gagalarını uzatıyorlardı. Biraz zaman geçtikten sonra genç kız uyandı ve kuşlar denizden uçarak gecenin karanlığında kayboldular. Şaşkınca kıza bakan Dulla'ya "Onlar ben uyurkenki tek örtüm ve tek koruyucularım! Martıları çok seviyorum. Onlar insanın yalnızlığını hisseden hayvanlar ve yalnız insanları severler! Onları insanların bana verdikleri simitlerle besliyorum!" dedi. Sonrasında birbirlerinden ayrı olan ama birbirleri için yaratıldıklarını hemen anlayan iki genç için her şey masallardaki gibi gelişti. Dulla ve Fatka, o gece yüreklerini birleştirdiler. Dulla sonsuza dek onunla kalabilmek için Üsküp'e dönmekten vazgeçmek üzereydi. Fatka, onun kendisine bağlandığını fark ettiğinde "İnsanın elindeki ile mutlu olmayı öğrenmesi gerekiyor çünkü ancak bu şekilde hayallerine ulaşabilir!" demişti. Dulla da ona "Neden benimle Üsküp'e gelmiyorsun? Dilenci lideriyle konuşup bizim dilenci düzenimize katılman için izin isteyeceğim!" demişti. Fatka da ona "Beni bu şehre bağlayan şey, senin yanında sonsuza dek yaşama isteğimden daha derin! Bugünden sonra sana olan özlemimden dolayı yüreğimden bir boşlukla yaşayacağım. Eğer Üsküp'e gelirim kendi huzurunu asla bulamayan bir gölge gibi yaşamış olurum!" şeklinde açıklama yapmıştı. Fakat Dulla yine de onu kendisiyle beraber Üsküp'e gelmesi yönünde ikna etmişti ama Fatka çok geçmeden Galata Köprüsü'ne dönecek ve Dulla

onu ikinci İstanbul ziyaretinde bir kez daha orada görecekti. Fatka İstanbul'a döndüğünde, Dulla o gece bir boşluktan bahsederken ne demek istediğini anlamıştı. Fatka, Üsküp'ten gittikten sonra, ne zaman birinin İstanbul'a gideceğini duysa, ona Büyük Çarşı'da satılan lokum ve şekerlerden gönderirdi. Çoğu kez de, fırından çıktığı andaki lezzetini kaybettiği için yeniden ısıtılması gerekse de sırf Fatka çok sevdiği için sadece Üsküp'te yapılan simit ve poğaçalardan gönderirdi. Fatka onun kendisine gönderdiği simit ve poğaçaları boğazın üzerindeki martılarla paylaştığını iletmişti. Babasının ona anlattığı eski anılarını anımsayan Süla, yapay gölü oluşturan duvarların dağı ikiye böldüğü, Mala Kayası'na kadar uzanan Kroya Dağı'nın yamaçlarından geçerek batıya doğru yola çıkmıştı. Orada tepeden Suka'nın, yıllardır terkedilmiş olan ve yerlilerin ya Treska kıyılarına ya da Türkiye'ye göç ettiği köyün kalıntılarını görüyordu. Suka köyünün bulunduğu yere inmek için kestane ağacı dolu dağda yürürken, başının üzerinde uçuşan sinekleri ve kelebekleri kovalayan yeşil bir yılan gördü. Uzun zamandır çektiği açlıktan yorulan yılan arkasındaki Süla'nın yavaşça attığı adımların sesini bile duymuyordu. Süla ona ulaşmayı başardı ve doğrudan ölümcül bakışı bedenini delip geçeceğini bildiği için kafasını çevirip kendisini görmesine izin vermeden dikkatlice onu yakaladı. Elinde yılanla ormanın derinliklerine girdi ve yuvasına bir daha dönemesin diye onu kandıran sineklerden ve kelebeklerden kurtarmak için yuvasının bulunduğu en yaşlı kestane ağacını aramaya başladı. Biraz ileride Süla yılanın yuvasının olduğunu düşündüğü kalın gövdeli yüksek bir kestane ağacı gördü. Ağaca doğru yöneldi ve yılanın olduğu belli olan bir delik gördü. Yılanı o delikten içeri saldı ve köyüne gitmek için arkasını döndüğü anda sağır edici bir ısıklık duydu. Arkasını döndüğünde delikten iki yılanın çıktığını gördü. Hata ettiğini, yakaladığı yılanı başka bir yılanın yuvasına bıraktığını anladı. Şimdi de Üsküplülerin hep anlattığı ama kimsenin kendi gözleriyle

görmediği bir olayın gerçekleşmesini bekliyordu. İki yeşil yılan arasındaki savaş! Yılanlar kafalarını kaldırmış birbirlerine bakıyorlardı, sonra herşey sanki birbirlerini seviyorlarmış gibi son buldu. O anda, iki ince iple birbirlerine bağlanmış kalın bir halata benziyorlardı. Birbirlerine dolanmış o iki beden solmaya ve birbirlerinin içinde kıvrılmaya başladılar. O iki yilandan sadece biri, kalın olanı kaldı. Süla'nın o manzaradan neredeyse dizlerinin bağı çözülecekti. Süla, birbirleri ile az önce savaşıyan iki yılanın tek beden olduğunu ve sonrasında tek beden olan yılanın biraz önce ikisinin de çıktığı deliğe geri girmesini izlerken hiçbir şey düşünemiyordu. Süla, Üsküplü yaşlıların anlattığı ama kendisinin görebileceğini asla hayal bile etmediği çok nadir ve olağanüstü bir olaya şahit olduğunu biliyordu. Yılanın içine girdiği kestane ağacının dibinde uzun süre durmuştu ve hâlâ sarsılmış olmasına rağmen iki rekât namaz kılmıştı. Bu olayla ilgili anlatılardan bildiği kadarıyla birbirleri ile tek beden olan bu yılanların bir gün birbirlerinden ayrılacaklarını biliyordu. Ama bu da bedenlerinin birleşimi kadar ilginç olacaktı. Birbirlerinden ayrılışlarının, tek beden olarak yaşadıkları kestane ağacının gövdesini sarabilecek uzunluğa ulaştıklarında mümkün olabileceği söyleniyordu. Bedenleri ile o büyük halkayı oluştuktan sonra derilerinin yavaşça çatlayıp içlerinden sanki yumurtadan çıkan yılanlar gibi çıkacakları ana kadar üç gün üç gece kıpırdamadan beklemeleri gerekiyordu. Süla'nın bu olayı düşünmeye vakti yoktu. Yılanın girdiği yuvanın yakınındaki sinekleri etraftan kovalamış ve Suka köyüne doğru yola koyulmuştu. O anda cuma namazı vaktinin geldiğini hatırlamıştı fakat şimdi dönse bile yıkanıp mahalledeki camiye gitmek için yeterli vakti olamayacaktı. Süla'nın o anda aklına suyunu her zamanki gibi hazır eden ve evin kapısında onu bekleyen Fazile geldi. Sonra o cuma günü neden ona bir bayram günümüş gibi geldiğini anlamadan, Fazile'den ona babasından kalan şık kıyafetleri hazır etmesini istediğini de hatırladı.

Derin düşüncelere dalan ve ablasının üzgün yüzünü düşünen Süla, Suka Köyü'nün o sessiz yıkıntıların koruyucusu gibi duran camisine gelmiş olduğunun farkında değildi. Aslında o gün Süla'nın aklında o saklı köyü gezmek yoktu ama bir zamanlar yerlilerinin en güzel günlerini yaşadıkları ve yüksek kulelerin bulunduğu o köye ayakları götürmüştü. Bir şey Süla'yı o köye bağlıyordu. 1931 senesinde on sekiz yaşını doldurduğunda Dulla onu yanına almış ve Suka Köyü'nün Dema Kulesi'ne götürmüştü. Çok seneler önce Dema'nın ataları ile Dulla'nın ataları kardeşlik bağı kurmuşlardı. Şehirden gelenleri yüzünde gülücüklerle beklemek için kapıya çıkan Dema'ya Dulla "Misafir ister misiniz?" demişti. Sevgili dostuna sarılırken Dema alay ederek "Köylü, Üsküp'ten dalkavuk misafir gelince mutlu olur!" dedi. Bir yaşını doldurduğunda saçlarını kestiği ama şimdi tanıyamadığı arkadaşının oğluna dönerek "Yanında getirdiğin bu yakışıklı kim?" diye sormuştu. Sonra Süla'ya sarılmış ve misafirlerini erkeklerin oturduğu odaya buyur etmişti. Merdivenleri çıkarken Süla nefesini kesen güzellikte bir kız fark etmişti. O sene Süla daha yeni olgunluk yaşına erişmiş ve babası ona evini bırakıp kendi dilenci hayatını yaşamasının vaktinin geldiğini söylemişti. Aslında o gün Suka Köyü'ne gitmek için yola çıktıklarında, Dulla oğluna Dema'nın ailesini ziyaret ettikten sonra bir daha Üsküp'e dönmeyeceğini, dilencilik yapacağı Çamerya'ya doğru yola çıkacağını ve babasının mirasını devralması gerektiği haberini alana kadar orada kalacağını söylemişti. Bunu yaparak, daha sonra kendi ataları gibi mirasçısını ilan etmeden önce Dema'nın büyük dedelerinden biri ile kardeşlik bağı kurdukları zamanlardan kalan geleneği yerine getiriyordu. Eskiden beri Dema'nın kulesi dilenci düzeninde olan yeni şeylerden haberdar edildiği gibi Üsküp dilenci düzeninin sıradan dilencilerinin bile bilmediği iç değişikliklerden de haberdar ediliyordu. Dema'nın ailesi olacakları önceden bilenlerin ilkiydi. 1912 senesinde İstanbul'dan döner dönmez Dulla'nın

gelip Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmekte olduğunu, bu yüzden kendi mirasının bir kısmını Dema'nın kulesinde saklamak istediğini söylemesi gibi. O zamanlar altın dolu üç kavanozu yağmur suları ile dolan sarnıca saklamışlardı ve onların bulunduğu yer ile ilgili -hangi sebepten olduğu bilinmese de- Dema, Türkiye'ye göç etmesinden sonra bile kimseye bir şey söylemedi. Bilinmeyen sebeplerden dolayı Dulla da para dolu üç kavanozun nerede olduğuyla ilgili Süla'ya bir şey söylememişti. Altınların bulunduğu yer bugün bile bilinmiyor. Dema'yı Türkiye'ye uğurlayanlar, onun bahsedilen ağırlıktaki altın yüküne benzeyen herhangi bir şeyi yanına almadığına yemin ediyorlardı. Kulenin göç eden sahibinin, arkasında iki kadın ve kızının elini sıkıca tuttuğu on dört yaşında bir çocukla beraber öyle bir ağırlığı taşıması imkânsızdı. Daha sonra Dema'nın Kulesi'nin hem içinde hem de bahçesinde her köşeyi kazıp arama yapanlar, bugün Üsküplülerin hâlâ anlattıkları o hazineden bir iz bile bulamadılar. Hazine avcılarının bazıları, karanlık ve artık dibinde az suyun kaldığı sarnıca her indiklerinde korkarak geri çıktıklarını çünkü o sarnıcın duvarlarından çıkan sağır edici ıslık sesine dayanamadıklarını anlatıyorlardı. Ayrıca oradaki suyun yüzeyinin parlaklığının onları kör edercesine gözlerini kamaştırdığını ve kör olmaktan korktukları için o hazineleri aramaktan vazgeçtiklerini de söylüyorlardı. Dulla, Dema'nın Türkiye'ye göç etmesinden sonra da onun kulesini ziyaret etmişti. Sukalı birkaç yerli, Dulla'yı tüm gece boyunca kulenin bahçesinde otururken gördüklerini söylüyorlardı ama hiç kimse onun neden zamanında altınları sakladığı yere hiç gitmediğini açıklayamıyordu. Bugün hâlâ, Dulla'nın sarnıca inip oradan altın dolu kavanozları çıkarmaya çalıştığını ama bunu deneyen diğer herkes gibi sarnıcın dibindeki suyun parlaklığını gördüğünde gözlerinin kamaştığını söyleyen ve II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Dema'nın Kulesi'nin bahçesinde gecelerce çocuklar gibi

hıçkırığına yemin eden Üsküplüler var. Ama onlar Dulla'nın arkadaşına olan özleminden dolayı mı yoksa kulenin sarnıcında saklı olan hazinesini çıkaramadığı için mi ağladığını bilmiyorlar. Üsküplüler, Dulla'nın yıkılmış olan Dema'nın kulesini son ziyaretinde, Türkiye'ye göç eden kulenin sahibinin çılgınlığının duyulduğunu anlatırlar. Dema'nın yüksek sesi dağın yamaçlarında tek bir cümle olarak yankılanıyordu: "Kulenin sakladığı şeyi sadece oranın sahibi gün yüzüne çıkarabilir!" Suka Köyü'nün yaşlıları da Dulla'nın kulenin giriş kapısını öptüğünü ve Dema'nın savaşta Bulgarlar tarafından öldürülen üç oğlunun mezarına gittiğini anlatırlar. Üç mezarın arasına oturmuş ve ağlamaya başlamıştı. Hem de bu sefer kulenin bahçesindeki gibi sessizce değil köyde ağıt yakan kadınlar gibi bağıarak ağlamıştı. Suka'nın birçok yerlisi o zaman evlerinin bahçelerine çıkıp Dema'nın oğullarının mezarında ağıt yakıp etraflarında dönen Dulla'nın mezarlıktaki ilginç manzarasını görmüşlerdi. Gün ağarmadan önce tepeden aşağıya doğru inmeye başlayan Dulla'nın, bir daha köyün camisinin önünde onu ölü buldukları ana kadar o köyü ziyaret etmediğini söylerler. Ve zaman içinde yirminci yüzyılın altmışlı senelerinde, geriye kalan ve Türkiye'ye göç etmeyen Sukalılar nehrin daha yakın olduğu vadilerde yaşamak için köyden aşağı inip köyü tamamen terk etmişlerdi. Dulla, Samimiye'yi Üsküp'e getirdikten sonra iki kez daha Dema'nın kulesine gelmişti. Sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sırasında yaşanacakları anlatmak için değil, kendi geleceği için de Dema ile yüz yüze görüşmek istemişti. Dema'ya belki herkesten saklayabileceği ama Üsküp dilenci düzeninin onsuz ayakta kalamayacağı kişiden saklayamayacağı şeyden bahsedince, Dema da ona "Diğerleri bizim hakkımızda sadece bizim anlattığımız kadarını, hatta çoğu kendi hakkımızda, bizim düzenimizin parçası olan gerçekleri örtbas etmek için anlattığımız kadarını biliyorlar! Ama bu kendimiz ile ilgili bildiklerimizi değiştirmez!" demişti. Sonra kuleden dışarı

çıkılmışlar ve neredeyse tüm geceyi Kroya Dağı'nın yamaçlarında gezerek geçirmişlerdi. Dulla, oğulları ile ilgili duyduğu şüpheyi anlatarak "Dema beni bu şüphe mahvetti! Gecelerim uykusuz geçiyor!" demişti. Başkalarına güvenmeyenlerin en güvenilmez kişiler olduğunu ekleyerek Dema da Dulla'ya "Şüphe hayal gücünün oluşturduğu bir kurt gibidir ama sonrasında o kurt insanın bedeni ve ruhu ile beslenir! Şüphe denilen kurt genellikle inanmadığımız gerçeklerden meydana gelir. Hatta o gerçeklere inanmak kendimize ve sahip olduğumuz özelliklere karşı bizi tereddüte düşüreceği için şüphe meydana gelir!" demişti. "Sahip olduğum tüm oğullarım hiçbir şey ile benim kanımdan olduklarını kanıtlayamıyorlar! Hepsi çok bilmiş ve burnu havadalar. Bu bizim atalarımızın özelliği olan bir şey değil ve bu beni dilenci düzenini yönetmeye yarayan şeyin sükûnet olduğunu asla anlayamayacaklarına inandırıyor. Eğik başı kılıcın ne kadar kolay kesebileceği gerçek ise gerçek bir adamın da eğik bir başı kesmek için kılıcını çıkarmayacağı da bir o kadar gerçek!" Arkadaşının derdine ortak olan Dema, "Eğer şüphe sebepten daha ağır basarsa, ihtimaller gerçeği görmene engel oluyorsa, o zaman tek bir şekilde bu şüphelerinden kurtulabilirsin. O şüpheyi inanılması gereken bir şey olarak ortaya sunmak ve gerçeğin peşinden gitmemek!" demişti. "Uzun zamandır kanımızın karıştığını ve tekrardan temizlenmesi gerektiğini hissediyorum! Senelerdir ne zaman dilenci düzeninde bir yerlere dağılmış oğullarımı düşünsem burnumdan kan gelir oldu!" Sonra Dema'ya burnundan kan gelen gecede nasıl zar zor o kanı durdurduğunu ve burnundaki damarların sanki tüm kanını boşaltmak istercesine nasıl çatladığını anlatmıştı. Burundan akan kan "Artık eminim, kanımızın temizlenmesi gerek!" diye bağırdığı anda durmuştu. Dulla'nın Samimiye ile birlikte ve şüpheyle yüklü olarak İstanbul'dan döndüğü zamanın üzerinden çok seneler geçmişti. Geçmişle şimdiki zamanın ve onun on sekiz yaşındaki oğlu ile birlikte Suka'ya geldiği zamanın

arasında artık onlarca yıl vardı. Dulla ile o gece konuşurken, altın dolu kavanozlar Dema'nın Kulesi'nin sarnıcında bulunuyordu ve Süla o zamanlar hiçbir şey bilmiyordu. Bahsi geçen hazine ile ilgili konuşulduğundan, babasının mirasını devralmak için Üsküp'e döndükten sonra haberdar olacak ve sürekli kendisine neden babasının o hazine ile ilgili bir şey söylemediğini sorup duracaktı. Neden ayrıldıkları gün -o Çamerya'ya babası da Üsküp'e gitmek için yola çıktıklarında- ona kulenin sarnıcında Üsküp dilenci düzeninin hazinesinin bir kısmının saklandığını söylememiştir? Geçmişte kalan o günde, Dulla oğlunu sadece Dema'nın ailesi ile tanıştırmak için değil aynı zamanda arkadaşına kendisinden sonraki mirasçısını göstermek için yanına almıştı. Böyle bir dövmeye sahip erkeklerin Üsküp dilenci düzeninde zor bulunabileceğini bilmesine rağmen Dema'ya "Süla dışında, boynunun arkasında yeşil yılan dövmesi dahi olsa kimseyi oğlum olarak kabul etmiyorum!" demiştir. Sanki Dulla'nın mirasçısını ilan etmek istediğini biliyormuşçasına Dema misafirlere "Bu geceyi birlikte geçirmek için ne kadar iyi ettiniz de geldiniz!" dedi. Dema emir vermeden eşi akşam yemeğini hazırlamaya başlamıştı bile zira o kuleden kimse yemek yemeden çıkamazdı. Sonra Dulla onlara, bugünün, oğlunun aileden ayrılıp tek başına sürdüreceği dilenci hayatına başlayacağı gün olduğunu anlattı. Dema, yeni görevini ataları gibi yüzü ak bir şekilde gerçekleştireceğini umduğunu söyleyerek Süla'ya başarılar diledi. Dulla'ya "Bırak da burada bizimle birkaç gün kalsın. Çünkü bu yağmurlu günler uzak yola çıkmak için elverişli değil!" dedi. Dulla da "Bugünden sonra yapacağı şeylere, yolculuklara ve günlerini nerede geçireceğine kendisi karar verecek!" diye cevap verdi. Geçmiş zamanın güzel günlerini konuşarak geceyi geçirdiler. Gelecek hakkında da konuştular. Süla ne onların konuştuklarını dinliyor ne de Çamerya'ya yapacağı yolculuk için endişe hissediyordu. Onun kafasını kurcalayan tek şey Dema'nın kızının gökyüzü gibi

mavi olan gözleriydi. Ara sıra erkekler odasının kapısı açıldığında, annesine yardım eden kızın sarhoş edici güzelliğini ve gözlerini görüyordu. Kızın üç erkek kardeşi, Süla ile her göz göze geldiğinde kız kardeşlerinin yanaklarının pembeleştiğini fark ediyorlardı. Bu yüzden onlardan biri dışarı çıkmış ve kardeşine tanımadığı birine sanki kan bağı varmış gibi yakın davranmamasını söylemişti. Annesi ona “Sakin öyle bir şey yapma. Dulla’nın ailesi ile tek kandan gibiyiz!” demişti. Ama bu konuşmalara rağmen büyük olan erkek kardeş, Süla’nın kız kardeşine attığı her bakışı takip ediyordu. Hiçbir kadının güzelliği daha önce Süla’yı böylesine sarhoş etmemişti. Hatta daha önce bir kadına böyle bir şey hissetmemişti. Onu gördüğünde sanki daha önce hiç tatmadığı duygular ortaya çıkıvermişti, sanki bütün bedenindeki damarlardan kan fışkırıyordu. Aniden kuledeki tüm insanları kendisine yakın hissetmişti. Hemen yanında kendisi ile aynı yaşta olan Dema’nın en küçük oğlu oturuyordu. Ara sıra Süla’ya Üsküp’te işlerin nasıl gittiğini ve birkaç hafta önce Üsküp kalesinden çıkan siyah dumanların ne olduğunu soruyordu. Süla, kalenin kalın duvarlarında hâlâ onu yapan Yustinyan’ın doldurduğu barutun olduğunu anlattı. Süla, o barutların Üsküp’ü işgal edenlerin inşa ettiği duvarlardaki taşların ağırlığından kendi kendine söndüğünü anlatıyordu. Kendisi ile yaşıt olan çocuğa, kalenin tünellerini bir gece gezerek o tünellerin kesiştiği noktaya gittiğini ve orada şehri korurken ölen asker iskeletleriyle dolu bir galerinin bulunduğunu anlatıyordu. Piccolomini’nin, Kroya Dağı’ndan yanan Üsküp’e bakarken “Yeryüzünün üzerinde olan her şeyi yaktım ama toprağın kendisini ve tekrardan inşa edilebileceği taşları değil!” dediği söyleniyordu. Belki de Üsküp Kalesi’nin taşlarında gezen nadir kişilerden biri olduğunu kanıtlamak istediği için Dema’nın küçük oğluna “O galeriye ulaşmak için, su dolu ve yerin altında yetişen birçok canlının bulunduğu derin kanalları geçmek gerek!” demişti. Şehirde yaşanan olayları anlatırken, Dema’nın kızının mavi

gözlerini görmek için adeta can çekişiyordu. Ama kızın gözleri yarı açık olan kapının ardından görünmediler, küçük ayaklarının sesleri de duyulmadı. Ertesi gün Dulla, şehre doğru yola çıktı, Süla ise Dema'nın yağmurun durmasını beklemesi ve kulelerinde birkaç gün daha geçirmesi gerektiğine dair önerisine karşı çıkmadı. Bu öneriyi kabul etmesinin yanı sıra içinden bir ses ona, Üsküp'ün Gazi Mahallesi'nin ince çizgilere benzeyen, yanındaki evlerin de kibrit kutularını andırdığı dar sokakları dâhil tüm mahallelerinin görüldüğü Suka Köyü'nde yaşayan o güzel kızı bir kez daha görmeden oradan uzaklaşmaması gerektiğini söylüyordu. Dema'nın evinde geçirdiği o günler, hatırasında tasasız bir şekilde çocukluğunu yaşadığı hayat ile Çamerya'da ve başka bölgelerde yaşadığı dilenci hayatını ayıran bir sınır gibi kaldı. Dema'nın evinde geçirdiği o günler onun için hayatının en güzel anlarını yaşaması demekti çünkü bir gece uykusuzluktan bir sağa bir sola dönerken bahçeye çıkmaya karar vermiş ve orada gök mavisi gözlü kız ile yıldırımın toprakla buluşması gibi buluşmuştu. İlk başta inanamamıştı ama sonra kızın bakışlarının sıcaklığından sarhoş oldu. Sonra birden sanki hayatın anlamı tek bir anmış gibi hissetti. O öyle bir andı ki yaşamın tüm hayati noktalarını içinde barındırıyordu, öyle bir dakikaydı ki her insana ömründe tek bir defa dünyada tadılabilecek tüm güzellikleri tatmak ve hepsinden sonra ölünse bile öbür dünyaya yeryüzünün bütün güzelliklerini tatmış biri olarak gitmek için verilen bir şanstı. Birbirlerine hiçbir şey söylemediler çünkü duygular konuşurken seslerin onları korkutabileceğini, kırabileceğini ve yok edebileceğini biliyorlardı. İki gün sonra Süla Çamerya'ya gitmek için yola çıktı ama benliğini var eden her şey kulenin tepesinden onu yolcu eden ıslak ve mavi gözlerin bakışlarında kaldı. O mavi bakışları bir daha asla göremeyecekti ama her yerde, tüm hayatı boyunca dünyayı, her zaman, sadece geçmişinde kalan o bakışlarla kıyaslanabilir bir şey olarak görecekti. Birkaç ay sonra Prag'da

deniz kenarında otururken, işlediği günah ve Dema'nın Kulesi'nin namusunu kirletmesinden dolayı Dulla'nın onu asla affetmeyeceğine dair haber geldi. Daha sonra Dema'nın, günden güne şişen karnındaki ayıbı örtmek için kız kardeşlerini uzak köylerden birine gelin göndermek isteyen oğullarını dinlemediğini duymuştu. Bütün bunlar yaşanırken genç kız yaptıklarından asla utanç duymuyor ve Süla'nın ayrıldığı gün gittiği yolu izlemek için kulenin tepesine çıkıyordu. "Ayıbımı başka bir kulede örtmek istemiyorum! Kuleme bulaşan lekeyi bir başkasının yanına yerleştirmenin azabı ile uyumaktansa, evli olmayan bir kızın, ailesinin evinde çocuk doğurması gibi daha önce duyulmamış ve görülmemiş bu olayla, kendi kuledeki ayıpla uyumak daha iyi!" Dema kendi oğullarına böyle söylemişti ve kızının kaderinin asla evlenmemek olduğunu belirtmişti. Doğumdan birkaç gün önce kız, annesine "Kendini incinmiş gibi hissetmene gerek yok çünkü ben düşünülmemiş bir şey yapmadım. Tüm hayatımı mutlu bir şekilde geçirmek adına onun çocuğuna sahip olmak benim için yeterli!" demişti. Dema'nın evli olmayan kızının bir erkek çocuk doğurduğu haberi Çamerya'ya kadar gitti. Bu haber birçok kişinin incinmesine neden oldu. En çok da Dulla'nın. Dulla günlerce Taş Köprü'ye çıkmadı. Eve kapandı ve ne yapacağına dair kafa patlattı. Birkaç gün sonra yola çıktı ve bir akşamüstü Dema'nın Kulesi'nin kapısını çaldı. Onların arasında geçen konuşma çok açıldı! Üzerlerine yapışan ve ancak etin kesilerek ya da ölümün gölgesi ile çıkarılabileceği, derinin üzerindeki lekeyi temizlemek için uğraşan iki adamın gölgesi ile başlamıştı her şey! Dulla ona "Ben bütün bunları kendi oğlumun kanı ile temizlemeye hazırım!" demişti. Dema da ona "Vurulan birinin kanı onu öldürenin kanı ile temizlenir ama evladın kanı babasının kanı ile temizlenmez!" diye cevap vermişti. Böylece Dulla bir daha asla Dema'nın ailesi ile eskisi gibi olmayacaklarını ve kızın her iki adamın torununu dünyaya getirdiği günden itibaren artık ikisinin birbirlerine en

uzak kişiler olduklarını anlamıştı. Bir zamanlar arkadaşı olduğu ve bir daha asla görüşmediği Dulla'yı geçirirken Dema "Katil canını alır ama namusunu kirletmez! Senin oğlun bana bir can armağan etti ama ailemin namusunu kirletti!" demişti. Dema ile Dulla'nın görüşmesi, daha yeni doğum yapan kızın erkek kardeşlerini sakınleştirmeye yetmemişti. Sonra Dema'nın torununu kendi oğluymuş gibi büyüttüğü seneler gelmişti. II. Dünya Savaşı başladığında, oğullarının evlenme çağı geldiğinde hiç beklenmeyen bir şey oldu ve Bulgarlar üçünü de öldürdü. Dema kızı ve torunu ile kalakaldı. Savaş biter bitmez de sahip olduğu birkaç eşyayı yüklenip, kulenin yüksek kapısına kilit vurup Türkiye yollarına düştü. Kulenin bahçesinden çıkmadan önce sarnıca gidip orada öylece durdu ve Dulla'nın sakladığı kavanozları gördükten sonra yoluna devam etti. Sonra, köyü terk eden en yaşlı insana bakmakta olan kadınları fark etmeden vadiye doğru gitti. Ne karısının ne de oğlunun elinden tutan kızının gözyaşlarını görmezden geldi. O zamanlar Süla, Yunan askerlerin kılıcından kaçmayı başaranlarla birlikte daha yeni Avlonya'ya varmıştı. O dönemde Suka Köyü'nü ve oradaki geçmişini düşünmeye fırsatı yoktu çünkü yaşadığı dehşet, hayatındaki tüm güzellikleri perdelemişti. Süla, çok seneler sonra dilenci lideri olmak için vâris olarak onu belirleyen babasıyla gittiği Suka Köyü'nden ayrıldığı günlerin anıları ile boğuşmuyordu. Çamerya'daki savaş sonrası da kötü anılardan uzaklaşmak istemişti ve ilk aklına geldiği an cuma namazı vaktinin geçtiğini hatırladı. Bu yüzden namazını kılmak için köyün camisine gitti. Sanki hiç kimse ziyaret etmediği için bir ağıt gibi gıcırdayan kapıyı açtı. Senelerdir temizlenmemiş kilimlerdeki tozları silkeledi ve namaz kılacağı yeri hazırladı. Sonra, hâlâ geri dönmediği için kahrolan ablası aklına geldi. Namaz esnasında ellerini kulaklarına götürdüğünde bir anda tüyleri diken diken oldu. O ani ürperti, çocukken ezbere öğrendiği "İhlas" suresinin satırlarını hiçbir şekilde hatırlayamadığı için gelmişti. Bu daha

önce asla başına gelmemiş ve daha önce hiç bu duanın Arapça kelimelerini ve satırlarını tersten okumak kulağa nasıl gelir diye düşünmemişti. Anlamsızca telaffuz ettiği kelimelerden ürken Süla namazını yarıda kesti ve Allah'tan af dileyerek tekrar namaza durdu. Ne zaman "İhlas" suresini okumak istese dua başından değil sonundan aklına geliyordu. İşte o an dizlerinin üzerine çöktü ve korkunç bir şeyle karşılaşp onu teselli edecek kimsesi olmayan bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Bedenini tüm günahlarından temizlemediğinden ve benliğinde günahlarıyla örülü perdenin dışına bakmasına mücadele etmeyen lanetli bir şeytanın yaşamasından dolayı bunun olduğunu biliyordu. Namaza durmasına engel olan ruhani bir acı ile mücadele edip ağlarken bir anda yüreğinin derinliğinde bir süre lanet ettiği babası sanki yanındaymış gibi hissetti. İşte o zaman namazının karışmasına, duanın aklına gelmemesine ve kelimeleri tersten okuma isteğine neden olan şeyin belki de ebeveynlere karşı duyulan nefret duygusu olabileceğini düşündü. Onun Dulla'ya karşı duyduğu nefret bir anda gelmişti. Tıpkı müdahale etmenin mümkün olmadığı ilginç rüyalar gibi. Sanki daha önce görmediğin ve sevdalanmadığın bir kadınla beraber olmayı hayal etmek gibi! Ama rüyalar ve duygular, onlara sahip olan kişinin kontrolü altında olmazlar. Onlar belki de insana ait bir parçanın emrinde olan ama beynin ve bilincin kontrolü dışında kalanlardır. 1944-1945 seneleri arasında Süla babasından o kadar çok nefret etmeye başlamıştı ki fırsat verilse ve Üsküp'e dönüp onunla yüzleşse belki de onu kendi elleriyle boğabilirdi. O sıralar, misafirperver insanların misafirlerini ağırladığı gibi sadece kapıyı çalana değil çalmayana da açan Çamerya'ya geleli on dört sene olmuştu. II. Dünya Savaşı dönemi boyunca da Çamerya halkının dertlerine ortak olmuştu. Orada kaldığı seneler boyunca Çamerya bölgesinde yaşayan onlarca dilencinin topladıkları yıllık kazançları birkaç defa göndermişti. Ama savaşın son seneleri boyunca Süla, Napolyon Zerva'nın ve Yunan askerlerinin

toprağı oradaki Çameryalılar'ın kanlarına bulayacaklarını anladığında babasına bir an önce Türk parası göndermesi için haber göndermişti çünkü sadece o paralarla Çameryalılar'dan bazılarının canlarını kurtarabilecekti. Dulla'ya, bazı Yunan dilencilerle iletişim kurduğunu ve bu sayede Zerva ile Arnavutluk'a gitmelerine izin vereceği her Çamerya insanı için beşer altın Türk parası alması için anlaştığını anlatmaları için haberciler göndermişti. Onlar da söz verilen paranın belirlenen zamanda verilmesi şartıyla bu anlaşmayı kabul etmişlerdi. Süla, babasına “Dilenci halkamızın sahip olduğu tüm paraları bana gönder, ben de böylece ölüm hâlâ kapılarına gelmemiş olan bu insanlardan olabildiğince fazlasını kurtarayım!” diye haber göndermişti. Fakat Dulla bu duruma kayıtsız kalmıştı. Süla'nın Çamerya kolonileri ile birlikte Arnavutluk sınırına doğru gittiği, Yunan askerlerinin Çamerya kadınlarına işkence yapmak için kullandıkları kedileri uzaklaştırmaya çalıştığı o günlerde, ne Allah'a yalvarmıştı ne de yorgunluk ya da üzüntü hissetmişti, sadece Dulla'ya, yüreksiz davranan ve oğlunun isteğini yerine getirmeyen kendi babasına lanet ediyordu. Katledilen her Çamerya insanında bir günahkâr olan lanetli babasını görüyordu. Bu yüzden sınırı geçer geçmez ileride tarih kitaplarının yazmayacağı ama sonsuza dek Üsküp dilenci halkasının laneti olacak olan bir şey olacağına dair bir haber gönderdi. Belki de oğlunu ikna edebileceğini düşünerek Dulla “İçindeki öfkeyi anlıyorum ama zannetme ki senin çektiğin acı benimkinden daha büyük!” diye haber göndermişti. Aslında çocukların hayatını kurtarmak için Süla'nın istediği paraları Dulla'nın göndermesinin başka sebepleri vardı. O zamanlar Dulla da savunmasız olan Çameryalılara yapılan soykırımı durdurmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Kendi adamı olan ve daha sonra Vasil Bıllım (Vasil Bëllëm) tarafından vurulan bir adamını özellikle Yasin Sadık'a (Jasin Sadiku) göndermişti. Dulla, dilenci düzeninin bilinen bir dostu olan Yasin'den, oğlunun

anlattıklarının ne kadarının doğru olduğunu anlatmasını istemişti. Yasin ona “Yunanlara güvenim var o yüzden sen canını sıkma sevgili dostum!” diye cevap göndermişti. Benzer sözleri, müftü Hasan Abdullah (Hasan Abdulla) ve Yunanlıların o bölgelerdeki tüm Çameryalıların canını almak için geldiklerini söylediğinde Rıza Necip’e (Rıza Nexhip) inanmayan arkadaşları da iletmişti. Müftü Hasan Abdullah, Rıza’ya “Yunan hükümeti burada böyle şeyler olmasına izin vermez çünkü kendini ve tarihini lekeler!” diye cevap vermişti. Aynı cevabı Üsküp’teki Dulla’ya da vermişti. Hatta Rıza Necip’in söylediği şeylerin Çameryalıların korkup kaçmaları ve kaçarken tüm mal varlıklarını geride bırakmalarını isteyen korkakların söyleyeceği iftiralar ve palavralardan ibaret olduğunu da eklemişti. Bu da Dulla’nın oğluna inanmamasına ve Süla’nın asla affetmeyeceği kararı vermesine neden olmuştu. O yüzden o cuma günü “İhlas” suresini düzden okumaya çalışırken babasının gölgesinin etrafında dolandığını hissetmişti. Süla, sanki babası ondan Çameryalılarla ilgili işlediği günahın ağırlığından onu kurtarmasını ve oğlunun istediği gibi hareket etmemiş bile olsa hakkını helal etmesini istiyormuş gibi hissediyordu. Süla’nın “Aslaaaaa...!” diye bağırduğu dehşet verici sesi caminin her yanında yankılandı. Süla’nın içinde, sanki babası ona “Beni bedduandan kurtar, çünkü mezarıma bile katledilmiş kadınlar geliyor ve karınlarına saplanan kasaturları bedenlerinden çıkarmam için bana yalvarıyorlar!” diye yakardığını hissettiği anda içinden bağırmak gelmişti. Dehşet verici bir şekilde, caminin her yanından duyulan bağırışlarında, hayatı boyunca ve cuma namazlarını kılarken hep söylediği gibi Süla “İhlas” suresini hatırladı. Ama tam kibleye döndüğü anda sanki caminin tavanında bir şeyin kıpırdadığını hissetti. Etrafta kedi ya da köpek gibi temiz olmayan canlıların bulunduğu yerde namazın kılınamayacağını biliyordu. Bu yüzden minareye ve üst kata tek çıkış yolu olan merdivenleri tırmandı. Gözleri tavandaki karanlığa alıştığında gördüğü şey

yüzünden kalakaldı. Örümcek ağları ve tozlarla kaplanmış olan tavanda, neredeyse birbirlerinin üzerine basarak geçen sayısızca gelincik koşuyordu. Sûla tahta kapıyı açtığı anda içeri giren ışık sebebiyle gözleri kamaşan gelinciklerin dikkatlerini onu varlığı bile çekmiyordu. Kendi kendine belki de Suka Köyü'nün tüm gelinciklerinin orada toplandığını düşündü. Sûla o canlıların doğdukları ve yuvalarının olduğu yeri asla terk etmediklerini biliyordu. Tavanda gördüklerinden sonra aşağıya indi ve kim bilir kaçınıcı kez namazını kılmaya çalıştı. Fakat namaza durduğu anda caminin camlarından biri kırıldı ve içeri sanki bir şeyden korktukları için öten kırlangıçlar girdi. Caminin içini dolduran kuşların gagalarından korunmak için elleriyle başını koruyor ve kendisi bile ne kadar süre öylece kalakaldığını bilmiyordu. Kendisini toparladıktan sonra kafasını kaldırdı ve yerlerinin kırlangıç tüyleriyle olduğunu gördü. Kuş tüylerini temizlemek için ne gücünün ne de zamanının olmadığını biliyordu. Camiden namazını kılmadan çıktı. Dışarıda kara bulutlarla kaplanmış Kroya Dağı'nın tepesini gördü. Çok şiddetli bir yağmurun başlayacağını anladı. Aslında bunu korunmak için yer arayan telaşlı kırlangıçlar da anlatmıştı ona. Bu yüzden şehre dönmemeye ve camide kalmaya karar verdi. Bu sırada kendisini tuhaf hissetmeye başlamıştı, artık mantıklı bir açıklaması olmayan, bütün öğlenden önce yaşadığı o olaylara anlam yüklemeye çalışmakla yormuyordu kendisini. Beklemekten vazgeçmiş olmasını umduğu Fazile'nin endişeli yüzü gözünün önüne geliyor, küvetin sıcak suyunu sokağa döken ablasının hüznünlü halini düşünüyordu. Fazile'nin o cuma günü daha önce hiç yapmadığı bir şeyi yapıp, su dolu küvete yıkanmak için uzandığı nereden aklına gelebilirdi ki! O her zaman evin dışında olan tuvalette yıkanır. Sadece dilenci liderlerinin yıkandığı küvette yıkanmak daha önce asla aklının ucundan bile geçmemişti. Sonra yağmur yağmaya başladı. Her şey gökyüzünün akıntısına benziyordu. O şiddetli yağmur, sanki Allah'ın gökyüzünü delip

tüm yeryüzünü sular altında bırakmaya karar verdiğini hissettiriyordu. Süla, birkaç kez şahadet getirdi ve sanki o delikleri açan eli görmek istercesine bakışlarını yağmur döken gökyüzüne çevirdi. Aniden yağmur yavaşlamaya başladı ve doluya döndü. Bir an için etraftaki boşluk beyaz tanelerle kaplandı ve her yer bir buzdağını andırdı. Sonra köyün ıssız sokakları sanki vadiye dökülen akarsulara dönüştü. En sonunda yağmur dindi. İlkbahar güneşinin ışıkları geri geldi. Güneş ışıkları yanında Kroya Dağı'nı süsleyen rengârenk gökkuşağını da getirdi. Gökkuşağının renklerinde o an, bir zamanlar ona hayatın en güzel renklerini armağan eden ve şimdi oğluna baktığı Türkiye'de, uzak bir yerlerde yaşayan kızın gözlerinin maviliğini de görüyordu. O renk cümbüşünde Süla, bir zamanlar Taş Köprü'nün altında uyurken gördüğü ve onda da Süla'nın asla unutmayacağı aynı göz rengi olan kızın ışıltısını da fark etmişti.

Belki de o kızın gözlerinin maviliği yüzünden o lanet şehirden çıkabilmek ve Arnavutluk sınırının diğer tarafına geçebilmek için yalvarışına kayıtsız kalamadı. Debre yolunda ilerlerken, bir zamanlar Çamerya'ya gitmek için babası ile geldiği Dema'nın Kulesi'nde yaşadığı mutluluğu bir kez daha tadabilmek için o kızla beraber oldu. İnsan gözünün ayırt edebileceği her rengi taşıyan gökkuşağına bakarken Üsküp'ten gelen kızla Radika Nehri'nin kenarında beraber uyudukları gece aklına geldi. Aniden uykusuzluğa yenik düşmeye başladığını hissetti ama uyuyamadı çünkü onu özleyen ablasının beklediğini biliyordu. Vadiden aşağı inmeden önce caminin girişine oturdu. Oradan şehre bakıyor ama baktığı yerde sadece kendi geçmişini görüyordu.

- V -

Fazile oturduğu yerden kalktı. Bir kez daha gelip geçen insanlara baktı ama Süla'yı hiçbir yerde göremedi. Kroya Dağ'ının tepelerine yeryüzü ile gökyüzü arasına konulan, güneş ışıklarının şehri aydınlatmasına engel olan bir perde gibi ağır kara bir bulut çökmüştü. Kara bulutlar, Fazile'nin geçmişi ile bugünü ayıran ve etrafında olanı görmesine engel olan ama hayal gücünün diğer tarafında, anılarının olduğu yerde onu tutacak kadar ağır ve yoğunlardı. Dağın tepelerinde, şehirden bir patlama gibi duyulan gök gürültüsünün sesi insanları evlerine girmeleri için uyarıyordu. Fazile, bu sesler Üsküp'ün güneyinden her gelişinde şehrin fırtınadan kurtulamayacağını biliyordu. İyi ki yağmur yağacak diye düşündü kendi kendine. Hiç olmazsa Gazi Mahallesi'nin sokaklarını temizleyecekti yağmur çünkü o sokaklara şehrin belediyesi iyi bakmıyordu. Fazile artık cuma namazı vaktinin geçtiğini, cemaatin çoktan evlerine döndüklerini ve hatta ikinci namazı için hazırlandıklarını biliyordu. Artık yıkanması için Süla'ya hazırladığı küveti onun kullanacağına ihtimal vermiyordu. Kardeşi dönse bile artık kazayı kılmasının dışında yapabileceği bir şey kalmamıştı. Ama gene de Süla hiçbir yerde görünmüyordu ve bu da Fazile'nin, kardeşinin başına kötü bir

şey gelmiş olabileceğini düşünmesine neden oluyordu. Son günlerde onu kahreden üzüntünün Süla'yı çok yormuş olabileceğini ve bu yüzden artık eve dönmek için bile mecalinin kalmadığını düşünüyordu. Ya da belki o da ablası gibi bugünü yaşamak için heyecanını ve cuma namazlarına olan inancını da kaybetmişti. Süla'nın bu kadar gecikmesinin nedeni, esnaftan biri ile oturup çay içmesi ya da Büyük Çarşı'nın yakınlarında bir camide namazını kılmış olmasına benzemiyordu ve bu yüzden aklına her türlü şey geliyordu. Ara ara sanki onun sokaktan yukarı çıktığını görür gibi oluyordu. Onun kardeşi değil de başka bir yaşlı adam olduğunu anlaması için bakışını keskinleştirmesi gerekiyordu ama aslında kardeşini yüzlerce adamın arasında da olsa tanırdı. Onun tek bir hareketini ya da bedeninden tek bir parçayı görmesi diğerlerinden ayırt etmesi için ona yeterdi. Şimdi ise bakışı zayıflamış ve göz bebeklerinin önüne sanki bir perde inmişti, bu yüzden Süla'nın silüetini zor ayırt ediyordu. Kardeşi yalnız başına yürüyor ve sanki sağ omzunu bir şey ağırlaştırıyordu. Sanki bedeni senelerdir omuzlarına yüklenen dilenci düzeninin ağırlığı nedeniyle iki büklüm olmuştu. Sokağı nasıl çıktığını izlerken Süla, ormanlarda büyüyen bir ağaca benziyordu. Güneş ışınlarını çekmek isterken ve etrafını çevreleyen ağaçlar arasında kendisine bir alan bulmaya çalışırken gövdesini yamultan ve ona hayat veren ışıklardan ayrı kalan, yüzyıllık bir meşe ağacına benziyordu. Süla, son yıllarda evden çıktığında bile, ablası ev işlerini bitirmeden önce dönerdi. Çarşıya sadece ablasının sipariş ettiği şeyleri almak için ya da onu görmek isteyen dertli kişilerle görüşmek için çıkardı. O da aynı Fazile gibi yalnızlığı sevmeye başlamıştı. Tüm günü uyumadan ama tavanın tahtalarını seyrettiği yatakta uzanarak geçirmekten rahatsızlık duymuyordu. Aynı ablası gibi o da sessizlikle örülmüş yalnızlığını yaşıyordu. Bazen hayal gücünden, ardında uzak anıların saklandığı o ağır perdeyi uzaklaştırmayı başarıyor ve onun ötesine geçiyordu. Geleceğin ona getireceklerine

dair ruhunda beslediği umutları unuttuğu gibi bugünü de unutup anılarını gördüğü bir pencerenin tam önündeymiş gibi oluyordu. Kendini geçmişe dalan bir dalgıç gibi hissediyordu ve orada beklenmedik şeyler olmazdı çünkü orada herhangi bir müdahale ya da en ufak bir değişiklik yapılmayacak kadar her şey korunaklıydı. Süla da Fazile gibi ya acıların çarşafına ya da huzursuzlukların örtülerine bürünen geçmişteki anıların fısıldamalarının eşlik ettiği yaşa gelmişti. Bu fısıldamalar onu anıların ve acıların yaşlılığa ait kalan tek şey olduğuna inandırıyordu. Çünkü hayatın alacakaranlık yaşı, deliklerinden anı çöplerinin düştüğü bir ağ gibidir. O çöplerden Kroya Dağı'nın tepesi kadar büyük bir birikim oluşur ve o büyüklüğün gölgesi bugünü de geçmişin kurbanı edecek kadar örtmeye yeter. Fazile, evin bahçesine girerken hayatın güzelliklerine dair her şeyin, bir anı ve tüm ruhunu kaplayan bir acı olduğu zamanlara doğru bir yürüyüşten başka bir şey olmadığını düşünüyordu. Kafasındaki bu düşüncelerle evin dar kapısını yavaşça açtı ve bahçeyi kaplayan, kırmızı bir halkayı andıran kuyunun etrafını çevreleyen güllere baktı. Bir an için bahçenin ortasında durdu. Sanki eve girmek ya da günlerini beraber geçirdiği o güllerin serinliğinde oturmak arasında kalmıştı. Fazile, orada çok şey düşünerek günler geçirmişti. Bu düşüncelerinin arasında, ahşap evin içerisinde insan sesleri ve kadın çığlıkları duyduğu geceler de vardı. O çığlıklar Fazile'nin tüylerini diken diken ediyordu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden beri o eve kimsenin girmedigi söylentisine de inanası gelmiyordu. Birkaç sene önce bir kış gününde evin bahçesini kaplayan karları temizlerken karşıdaki evin penceresinden kendisini bir çift göz izliyormuş gibi hissetmişti. Bu şehirde belirsiz bir geçmişin ve sır dolu bugünün birlikte yaşandığı çok ev olduğunu söyleyen kardeşine "Süla, o ahşap evin kapısını kimsenin asla açmadığı ve orada kimsenin yaşamadığı doğru mu?" diye sormuştu. Kapıyı kapatmadan önce Fazile, yolun diğer tarafındaki ahşap eve bir kez daha bakmış ve pen-

cerenin perdesinin kıpırdadığı sadece ona görünmüştü. Camın ardından biri ona bakıyormuş, birinin gözleri sanki sokaktaki insanları gözetliyormuş gibi hissetmişti. Çocuklarına “Yağmur henüz başlamadan içeri girin!” diye bağırان annele-
rin seslerinin geldiğı bahçede gezerken kendi kendine “Geç-
mişin saçmalıklarına bakmaktan yoruldum, bugünün yalnızlı-
ğından da sıkıldım!” dedi. Kara bulutların arasından ardı
ardına çakan ve Kroya Dağı’nın tepesini aydınlatan şimşekler
de Fazile’ye yağmurun haberini veriyordu. Sonra o şimşekler
Gazi Mahallesi’nin sokaklarını da aydınlatmaya başladı. Ya-
vaşça dağdan aşağı inen ve şehre yaklaşan bulutlar güneşi ka-
patmışlardı. Gök gürlemelerinin ardından yağmur damlaları
tek tük inmeye başlayınca Fazile su dolu küvetin olduğu oda-
ya girdi. Parmak uçları ile suya dokundu ve hâlâ ılık olduğunu
fark etti. Neden olduğunu kendisinin bile anlamadığı bir şe-
kilde soyunmaya başladı ve hayatı boyunca asla yıkanmadığı
küvete girdi. Yıkanmaya başlamadan önce elini yeleğinin ol-
duğu yere uzattı. Cebinden birkaç tane mavi boncuk ve her
zaman yanında tuttuğı birkaç tılsım çıkardı. O boncukları ve
tılsımları bedenini örten suyun üzerinde yüzmeleri için küve-
te attı. Bedeni kırıışmıştı ve kocası tarafından seilmeyen bir
kadının başına geldiğı gibi solmuş bir çiçeğe benziyordu. Fa-
zile, buruşan derisine bakıyor ve o deride bir zamanlar güzel
olan bu kızdaki kasların eksik olduğunu görüyordu. Aslında
bu kaslar yaşlılıktan değil, bedenini ve kemiklerini de kemi-
ren huzursuzluklardan eriyip gitmişlerdi. Sonra suyun üzerin-
de yüzen boncuklarla oynamaya ve çocukluğundan, annesi-
nin o beş yaşını doldurmuş olmasına rağmen tek bir kelime
bile söylemeyen kızı için hocalardan, falcılardan yardım iste-
diği andan beri yanından ayırmadığı tılsımları yaymaya baş-
ladı. Belki de bir gece “Anne, hayır!” diye bağırmasına neden
olan olayı yaşamamış olsa, hiç konuşamayacaktı Fazile. Bu
olay o beş yaşındayken yaşanmıştı. Abisinin dönmesini bek-
lediğı bu cuma günü gibi bir bahar gününde, daha önce yap-

maya asla cesaret edemediği, sadece dilenci liderlerinin yıkandığı küvette yıkandığı bu cuma günü gibi bir günde yaşanmıştı. Bir cuma günü mü yoksa haftanın diğer günlerinden biri mi olduğunu hatırlamadığı o uzak bahar gününün akşamında annesi beş yaşındaki Fazile’yi yanına aldı ve birlikte yukarı Reka yollarına düştüler. İlk başta önünde hızlı adımlarla giden annesine yetişmeyi başarıyordu fakat dağın en yüksek yeri olan Gelin Yamacı’na doğru yöneldiklerinde annesinin yardımını olmadan çıkamaz olmuştur. Yamacın tepesine daha da yaklaştıklarında annesi elini daha sıkı tutuyor ve kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. En yukarı çıktıklarında annesi, en fazla dört beş kişilik yerin olduğu tepede bağdaş kurup oturdu. Hiç kıpırdamadan kızını kucağında tutarken onu daha önce hiç sevmediği gibi sevip okşamaya ve öpmeye başladı. Fazile, annesinin yanaklarında süzülen gözyaşlarını da gördü ama neden ağladığını bilmiyordu. Annesine sarılmak istiyordu çünkü sadece bu şekilde o bulundukları korkunç tepenin korkusunu yenebilirdi. Orada birbirlerine sarılmış şekilde, gece yarısında etraftaki dağları aydınlatan ve bulundukları uçuşunu daha da korkunçlaştıran dolunay çıkana kadar durdular. Annesinin parmakla gösterdiği yöne gözlerini çeviren ama ne üçgen ne de kareye benzeyen bir şey görmeyen dilsiz kızına “Dolunayın solunda duran yıldızlardan oluşan o üçgeni görüyor musun? O üçgenin köşelerini oluşturan ve diğer yıldızlardan daha çok parlayan o yıldızları fark ediyor musun?” diye sordu. Annesi “Bakışlarını o üçgene odakla ve o üçgenin bozulduğunu, köşelerini oluşturan yıldızların bize doğru geldiğini gördüğünde bana elinle işaret et!” dedi. Fazile yıldızlara gözlerini dikti ve bir an sanki gökyüzünü aydınlatan yıldızlar değil de beyaz duvaklı bir gelin, beyazlar giyinmiş bir kadın görür gibi oldu. Küçük Fazile korkup annesinin elini daha çok sıkı ama o henüz kendine gelemeden annesi onu kucağından indirip, tepede bıraktı ve kendisi aşağı doğru inmeye başladı. Annesinin uzaklaştığını

gördüğünde “Anne, hayır!” diye bağırdı. Annesi hissettiği mutluluktan kahkaha atıyor ve sanki yamaçta sıçrayarak koşuyordu. Eğer kendisini takip etmeyi başaramazsa, kızını o tepede bırakmaya karar veren annesi “Hadi beni takip et, dik-katlice in, çünkü iniş de tepelere çıkış kadar zahmetli ve yorucudur!” dedi. Küçük Fazile ayağa kalktı. Nerdeyse aşağı yuvarlanacağı bir baş dönmesi hissettiği anda sanki az önce gördüğü beyaz duvaklı gelinin onu elinden tuttuğunu ve uçurumdan aşağı düşmesin diye yardım ettiğini sandı. Onu tutan ellerin asla bırakmayacağından emin olan Fazile, annesinin peşinden gitti. Kızının konuşma yetisini kazanmasından duyduğu mutluluğu gizleyemeyen annesi ile yamacın başında buluştuklarında annesi ona sıkıca sarıldı. Sonra ikisi de beyaz bir duvakla örtündüler ve Gelin Yamacı’nın yanında mutlu bir şekilde oyun oynadılar. O geceyi yıkandıkları, annesinin kızının bedenini ovaladığı ve falcının ona, konuşma yetisinin ancak Fazile’nin sanki bütün sevdikleri onu bırakacakmış gibi bir korku yaşarsa geri geleceğini anlattığı Radika’nın kıyılarında geçirdiler. Debre hamamının yanında beklerken tesadüfen karşılaştığı falcı, Fazile’nin annesine “Sen ona konuştuğunda eğer seni dinliorsa bu onun sağır olmadığını ama konuşmaktan korktuğunu gösterir! Allah tarafından sağır yaratılanlar ses çıkarmazlar ama kendi etraflarındaki sesleri de duymazlar! Onlar kendi sessizlikleri ve dünyanın büyük bir sessizliğe gömülü olduğu fikri ile uyumlu bir şekilde yaşarlar ve belki de bu yüzden dünyayı insanların seslerinden zarar görmemiş olan farklı bir yer olarak görürler!” demişti. Fazile’nin dertli annesine falcı “Gelin Yamacı’na götür onu, orada yalnız bırak, ölümün sesini duysun ve yaşamın çağrısını hatırlasın. Böylece ya konuşmaya başlayacak ya da duyma yetisini de kaybedecek!” demişti. Annesi aslında kızı dilsiz yaşayacak diye üzölmüyordu ama dilsizken dilencilik işini yapamayacağını biliyordu. Bu yüzden kızının konuşma yetisinin geri geldiği gece onu Radika Nehri’nde yıkadı. Dulla’ya en büyük

kızının hayat boyu dilsiz kalmayacağını haber edeceği için çok mutluydu. O eski günleri anımsarken buruşmuş derisini, özü gitmiş ve sadece dış kabuğu kalmış bir meyveye benzeyen ama bir zamanlar gençliğin damarlarını taşıyan dizlerini ovaladığı küvetin suyunda Fazile şimşeklerin parlaklığını da görüyordu. Bedenini ovalarken sanki gökyüzü bir anda şimşeklerle parçalandı. Suyu yansıyan o parlamada Fazile, bir zamanlar Debre’de karşılaştığı ve tırnaklarının içlerinden de tırnak çıkan o genci gördü. Artık uzak bir anı ve geçmişten bir gölge gibi kalan, hayatının tek mutlu anlarını yaşadığı delikanlı Fazile’ye “Bedenimizin dış kısımlarında olan şeyler net şekilde görülür! Vücudun nasıl büyüdüğünü ve nasıl kırıştığını kolaylıkla fark edersin ama hiç kimse o bedeni var eden duyguları ve hisleri göremez! Hiç kimse ruhun tam olarak nerede bulunduğunu ve duyguların nereden geldiğini bilemez! Ruh ve duygular bize hizmet etmek için verilen dilenci ordusu gibidir ama onları biz kontrol edemeyiz!” demişti. Hayatının en mutlu anlarını yaşadığı o delikanlıyı hayal etmeye devam etmeden önce yıkandığı oda şimşeklerin ışığıyla aydınlandı. Küvetteki suyun yüzeyinde bir anda bir karartı, mavi dumanlar çıkan bir delik belirdi. O mavi sisin içinden Dulla’nın yüzünü görüyordu. Yüzü, caminin dibinde aniden can verdiği ve onu tesadüfen şehre doğru giden iki gencin bulup Suka Köyü’nden getirdikleri günkü gibi beyaz ve cansızdı. Onun o cansız yüzüne bakarken sanki babasının ayağa kalktığını ve Suka Köyü’ndeki kulenin yıkıntılarına doğru gittiğini görür gibi oldu. Şahit olduğu görüntüden korkan Fazile, gördüğü şeyi yok etmek istercesine ellerini suyun üzerine vurdu ama sudaki halkalar kaybolup suyun sade yüzeyi yeniden geri geldiğinde tekrar babasını gördü. O, geriye sadece Türkiye’ye gitmeden önce ev sahibinin kapıya vurduğu zincirin neredeyse zor tuttuğu avlunun yamuk kapısının ve yıkık duvarlarının kaldığı Dema’nın kulesine doğru gidiyordu. Artık gözünün önünde beliren o görüntüyü yok etmeye

uğraşmayan Fazile küvete yaslandı ve gözlerini kapattı. Kaybolmaları gerekirken Suka Köyü ve Dulla onun hayalinde daha da netleşir oldular. Artık kulenin bahçesinde yürüyen, erkekler odasına giden merdivenlerde diz çöküp ağlamaya başlayan babasını görüyordu. Diz çökmüş ağlayan babası, Allah'tan yardım dileyen ya da ona günah işleten gölgeden kurtulmaya çalışan birine benziyordu. Aniden babasının yanında beliren Samimiye'nin görüntüsü ona "Kalk, geçmişin alıp götürdüğü şeyler için kendini suçlama! Anılar dilencilerin geçmişlerini dolduran olaylar değildir. Onlar bizim görünmeyen ruhumuzu ağırlastırırlar!" diyordu. Samimiye gelinlik giymişti ve elinde bir gül tutuyordu. Dulla yanibaşında duran güzel kadına baktı, ellerini ona uzattı ama onun ayağa kalkmasına yardım etmek yerine Samimiye elinde tuttuğu gülü sıktı ve avuçlarından akan kan Dulla'nın yüzüne damladı. Oradan uzaklaşmaya çalıştığı anda "Temizlenebilen ve silinebilen lekeler vardır ama bedeninde olan ve sadece kişinin kendisinin görebildiği izler gibi sonsuza dek insanın yüzünde kalan izler de vardır! Bu yüzden bizim başkalarının göremeyeceği ama benliğimizin bir parçası olduğunu bildiğimiz izlerimiz var!" dedi ve Dulla ayağa kalkmayı başarıp onun yanına yaklaşmak için çabaladı. Ama Samimiye'nin gölgesi onu alıp götüren rüzgârla bir anda kayboldu. Ona dokunmaya çalışan Dulla'ya "Benim kemiklerimi hâlâ Mala Dağı'na yansıyan dolunay örtmekte! Seni çok sık o tepede görüyorum ama yukarı çıkmasını bilen fakat aşağı nasıl ineceğini bilmeyen birine benziyorsun!" dedi. Samimiye sırtını dönüp sanki hiç orda olmamış gibi durduğu anda Dulla ona "Nehrin üzerindeki kayaya çok sık geldim! Senin suya yansıyan gülen yüzünü gördüm! Samimiye ne zaman nehrin sularına yansıyan dolunaya baksam, eksikliğini hissettiğim yaşlı gözlerini ve gülen yüzünü de görüyorum!" dedi. Dulla Samimiye'nin gölgesine yalan söylemiyordu çünkü Mala Nehri'nin üzerindeki kayalara gittikleri günden beri ne zaman dolunay çıksa Dulla evi terk eder

Kroya Dağı'na çıkar ve sonsuza dek Samimiye'den ayrıldığı o yere giderdi. Dolunaylı bir gecede o kayalıklarda uluyan ve ayın yansıması ile Samimiye'nin yüzünün çok net görüldüğü nehrin sularına bakan kurtlar görürdü. O gece bazı yüzlerin ve bazı izlerin hayal gücümüzde mıhlanıp kaldığını, benliğimizin sadece gördüğünü ve dokunabildiğini hissetmediğini, onların nereye gidersen hep yanında olacağı bilinci ile yaşandığını anladı. Fazile, babasını ve babasının anılarının karışımı olan hayalleri Dema'nın Kulesi'nin önünde görürken sanki bütün olaylar birbirinin içinden geçmişe benziyor. Bu yüzden yıkandığı küvetteki suyu kaplayan mavi siste Samimiye'den ayrıldıktan sonra Dema'nın Kulesi'nin sarnıcına gidip kendisini oradan aşağı atan babasının hayalini görüyordu. Aşağı indiğinde zamanında Dema ile birlikte sakladıkları kavanozların kırık camlarını buldu ve onları belki de kimse bulmasın diye Dema'nın bilerek kırdığını düşündü. Dulla, arkadaşının sonsuza dek evinin kapılarını mühürlemeden önce paraları, ona ait olmayan birilerinin almaması için sarnıcın dibine döktüğüne inanıyordu. Suya dalan Dulla ceplerine sığdıramadığı altın paraları topluyordu. Bu yüzden onları yukarı fırlatmaya başladı. Ama sarnıç derindi ve yukarı fırlattığı paralar bahçeye değil, gitgide bulanıklaşan suya geri düşüyordu. Aniden kulenin bahçesinde Dema beliriverdi. Kulesinin yıkık dökük duvarlarına baktı, bir taşla kapatılan kuyuya yaklaştı ve orada dinlenmek için oturdu. Dema belki de eski bir şarkı söylüyordu ya da kendi kendine mırıldanıyordu ama o duyulan ses başka şeylerden daha çok bir anırmaya benziyordu. Fazile, Dema'nın yanaklarından süzülen yaşları da çok net görüyordu. O gözyaşları bir an dudaklarında duruyor sonra da kucağına düşüyordu. Aslında Dema ne şarkı söylüyordu ne de kendi kendisine bir şeyler mırıldanıp Allah'a dua ediyordu, o kızıyla konuşuyordu. Ona Suka'ya dönmesi ve oğlunu doğurduğu kulede büyütmesi için yalvarıyordu. Büyüyen ve artık koca adam olan torununa bakarken kızına bir zamanlar "O benim

kanımdan, benim erkekliğimi zedeleyen lekenin bir parçası değil! Yüreğimde yuva yapan ve beni geceleri uykusuz bırakan baykuşun sesini susturmak için kulemize dön!” demişti. Kızını geri dönmesi için ikna etme çabaları, kendisini kulenin bahçesinde zanneden ve bulundukları evin kapısının önüne çıkıp şarkı söylerken nerdeyse delirmek üzere olan eşi öldükten sonra daha da arttı. Bir gün Dema’nın karısı evlerinin çatısına çıkmış ve ona aşağı inmesini söylediklerinde “Dünyayı kulenin yüksekliğinde kendi etrafımda görmeye alıştım bu yüzden bana Suka’daki gibi yüksek bir çatı inşa edin ki hissettiğim acılar için ağıt yakarken köyün kadınları beni duya-bilsin!” demişti. Torunundan başka hiç kimse inmesi için onu ikna edememişti ve o gün Dema kızına geri dönüp, yüzyıllardır oradaki yerlilerin hem acılarını hem de mutluluklarını barındıran o yeri yeniden canlandırması için son kez yalvarmıştı. Son dileğini yerine getirmesi için kızına yalvarmasının dışında kendisini asla affetmeyeceği bir şey yapmış ve kızının önünde çocuk gibi ağlamıştı. Kızının saçlarını okşayarak ona “Dulla’ya git ve ona, Süla evlenmiş bile olsa torunumu kendi dilenci halkasına kabul etmesini ve sana da kendi kızıymışsın gibi bakmasını söyle!” demişti. Kızı ona “Asla! Uzatılan el onur kırıcıdır, veren el ise Allah tarafından övölür!” diye cevap vermişti. Konuşmayı sonlandırmak için kapıya yönelmeden önce babası kızına “İsteyen el olmasaydı veren el ne ile övünürdü?” diye sormuştu. Kızı kapıyı açmak istemiş ama bir şey vücudunu dondurmuştu. Ağlayarak babasına “İsteyen elin ne demek olduğunu biliyorum! Gecelerce, gelip de ona olan özlemimi dindirsin diye yüreğimi uzattım, Süla’nın basacağı yollara taş ettim ruhumu! Artık bendeki her şey kül oldu ve ne özlem ne öfke ne de mutluluk hissetmiyorum, sadece beni bu dünyadaki her şeyden uzaklaştıran bir boşluğun yükünü taşıyorum!” demişti. Bu konuşmadan sonra Dema, ona oğlu ile birlikte geri dönmeleri konusunu bir daha asla açmadı. Bu konuşmadan sonra artık onların evlerinde kimse birbiriyle hiçbir

konuda konuşmaya yeltenmiyordu. İstanbul'un sokaklarından birinde olan Dema'nın evini sessizlik vebasası sarmıştı. O evde yaşayanlar artık imkânsız başarıp kendi yalnızlıklarını kabullenen ve ona sevdalanan bir gölgeden ibaretiler. Sonra, sadece Dema'nın karısının artık yaşayanları fark etmediği ve ölülerle ya da Suka'daki eski komşuları ile kendi kendine mırıldanarak konuştuğunun duyulduğu seneler geldi. Dema, onun Bulgarlar tarafından öldürülen üç oğlunu bazen evlendikleri için kutladığı bazen de ağıt yakabileceği bir çatı inşa etmedikleri için kendisine kızmaya başladığı zaman odadan çıkıyordu. Ona yemek yedirmeye çalışan kızı kendi kendine “Doğduğu yere olan özlemi ve oğullarının mezarlarının yanında olamamaktan duyduğu acı onu kahretti!” diye düşünüyordu. Kendine geldiği ve gelin oldup dört evlat dünyaya getirdiği Suka'da değil de İstanbul'da olduğunu bildiği nadir anlardan birinde kızına “Beni ölüm değil, sevdiklerimin mezarlarından uzakta olmam korkutuyor! Öldüğümüzde de bir-birimize hasret kalacağız diye çok korkuyorum!” demişti. Karısının öldüğü akşam Dema kimsenin onun yanında kalmasına izin vermemişti. Sadece kendisi torunuyla birlikte merhumun yanında kalıp tüm gece başında beklemişlerdi. Merhumun yatağının yanında başları eğik şekilde dururken birbirlerine bakmıyorlardı bile. Torunu dedesine “O bana bir zamanlar olan her şeyi anlattı ve kendi ağzıyla burada değil de Suka'nın mezarlıklarında gömülmesini vasiyet etti!” dedi. O an Dema'nın kafasını kaldırıp torununa baktığı tek andı. Torununun yüzünde Süla'nın keskin hatlarını ve kızının sessiz güzelliğini gördü. Elini sıktığı torununa “Ölüleri diriler gibi gezdiremeyiz! Diriler ayaklarının götürdüğü her yerde yaşayabilirler, ölüler ise can verdikleri, dirilerin onları gömdüğü yerlerde kalırlar!” dedi. Her şeye rağmen ertesi gün çarşıya çıkıp ölen eşini nasıl Üsküp'e götürebileceğine dair bir yol aradı. O günlerde Üsküp'te ölüleri gerektiği gibi gömmediklerini, buldozerlerin açtıkları hendeklere attıklarını anlattılar

ona. Dema eve döndü ve torununa olan biteni anlattıktan sonra merhumu yaşadıkları mahallenin mezarlığına defnettiler. Ne kendisi ne de torunu, aynı gün Üsküp'te Dulla'yı da gömdüklerini ve Süla'nın birkaç senedir dilenci liderliği yaptığını biliyordu. Yani onlar vatanına hasret kalan kadını gömdükleri gün, şehri kaplayan toza ve karşıdaki ahşap evin çatısını dolduran kargalara endişe ile bakarken, Fazile'nin merhumun bedenini yıkamak için su ısıttığını bilmiyorlardı. Yaşanan depremden beş sene sonra Süla, Taş Köprü'de otururken yabancı biri gelip Dema'nın karısının son isteğini ona söyleyecekti. O günden sonra Süla, bir daha oturduğu yeri bilemedi. En sonunda İstanbul'daki dilencilere ona yardım etmeleri ve merhumun kemiklerinin bir an önce Üsküp'e getirilmesi için ellerinden gelen her şeyi yapmaları konusunda haber gönderdi. İstanbul'un çevik dilencileri, Süla'nın isteğini yerine getirmeme gibi bir şey yapmadılar tabii ki. Onlar hemen ellerine kazma kürek aldılar, merhumun mezarını açtılar ve kemiklerini toplayıp bir çuvala koydular. Sonra Üsküp'teki Süla'ya getirdiler. 1968'in sonbaharında kimse fark etmeden Süla çuvalı sırtlandı, Suka Köyü'ne doğru yola çıktı ve köylüler uyurken Dema'nın üç oğlunun yanında bir mezar açtı. Annelerinin kemiklerini oraya gömdü ve oradan uzaklaşmadan önce Dema'nın karısının hayattayken sıklıkla söylediği eski bir şarkıyı söylediğini duyar gibi oldu. O zamanlar Suka Köyü henüz tamamen boşaltılmamıştı ve birkaç gün sonra köylüler mezarlıklarındaki yeni mezarı fark ettiler. Onlar bu durumu fazla büyütmediler çünkü yakınlarını şehir mezarlığını defnetmek isteyen şehirlilerin sıklıkla onları Suka'nın topraklarına teslim ettiklerini biliyorlardı. İstanbul'dan getirilen kemikleri yeniden gömdükten sonra Süla kendi kendine "İki mezarı olan sadece Dema'nın karısı değil! Ölülerimizden çoğunun kemikleri gömüldükleri yerde rahat edemedi!" demişti. Üsküp gazeteleri o senelerde daha önce görülmemiş bir olaya yer verdiler. Üsküp'ün etrafındaki birkaç yerleşim

yerinde kayıt defterlerine kaydedilen ölü sayısından daha çok mezar sayısı vardı. Bu bilgileri veren kişilere göre bu durumun sadece iki açıklaması vardı. Ya hayatları boyunca nüfusa kayıt olmamış insanlar ölüyordu ya da bu köylerin yerlileri bir numara çeviriyorlardı. Böylece bu gölgelerin, annelerin yüksek doğurganlığı ile ilgili endişelerini dile getiren yazılara, mezarlar ve kayıtlara geçen ölümler arasındaki eşitsizliği anlatan raporlar da eklendi. Suka'ya yabancı ekipler ve gazeteciler gelmişti. Oranın sakinlerine Dema'nın oğullarının yanına kimin gömüldüğünü sormuşlardı. Onlar da o yeni mezarı kimin ve ne zaman açtığını görmediklerini söylemişlerdi. Gazeteciler gazetelerin ilk sayfalarına çıkan mezarın fotoğrafını çekmişlerdi ve bunun altına "acaba bu olay, ne dirilerini ne de ölümlerini, ne yaşadıkları evlerini ne de gömüldükleri mezarlarını isteyen iktidara karşı gelen, kaybedilen topraklarını geri isteyen Arnavutlarla alakalı olabilir mi" sorusunu da eklemişlerdi. O zamanların basınında yer alan bu haberleri netliğe kavuşturmak için Makedonya Komünist Partisi Merkez Komitesi acil toplantı yapmış ve o mezarların açılıp içlerinde gerçekten ölü olup olmadığının görülmesi veya bu çukurların sadece haberleşme yöntemi olarak kullanılıp kullanılmadığının tespiti yönünde karar almıştı. Eylemciler partinin bu önemli görevini üstlendiler, açılan mezarların içinde insan kemiklerinin olduğunu ama bu kemiklerin yatan insan şeklinde olmadığını, sadece mezarın bir köşesinde birikmiş olarak durduklarını rapor ettiler. Tutanaklara, hiçbir mezarda çürümüş kefen parçaları, saç örnekleri görmediklerini sadece kemiklerin örtüldüğü çuvallar bulduklarını yazmışlardı. Bu durum o zamanlardaki komünistleri çok şaşırtmış ve araştırmalarını daha da ileriye götürmeye itmişti. Bu yüzden bilirkişilerden, ölen insanların ölüm zamanını belirlemeleri istemişlerdi. Ölen insanların Suka'daki mezarlara gömülmeden çok önceki senelerde öldüklerini belirten raporları aldıklarında daha da fazla şaşırdılar ve cevapsız soruları ile kalakaldılar. Komü-

nistler Üsküp'ün etrafındaki fazla mezar sayısı olayının üstünü örttüler çünkü kendi ideolojilerine inanmayan dirilerle daha önemli meseleleri vardı. Onlar, hükümetten kendi ölüleriyle uğraşmamalarını isteyen Üsküplülerle uğraşmak istiyorlardı. Böylece, başka yerlerden getirilen ve gömülen kişilerin mezar sayısının gitgide arttığı söylentileri dışında kimse bu ilginç olayla ilgili bir açıklamada bulunmadı. Üsküplüler, Süla'nın artık dilencilikle eskisi kadar ilgilenmediğini, onun yerine başka yerlerde ölen yakınlarının doğdukları yerde gömülmeleri konusunda dertli olan kişilere yardım etmekle uğraştığını söylüyorlardı. Yirminci yüzyılın yetmişli seneleri boyunca Süla, gidip gelen trenleri, o trenlerde doğdukları yerlere duydukları özlemle ölen kişilerin kemiklerini çuvalarla getiren dilenci arkadaşlarını bekliyordu. Hiç kimse, ara sıra eşinin mezarına gidip, son isteğini yerine getiremediği için gözü yaşlı bir şekilde af dileyen Dema'ya, eşinin kemiklerinin o mezarda olmadığını söylemeye cesaret edemedi. Dema karısının ölümünden üç sene sonra öldü. Onun ölüm haberini duyduğunda Süla, Dulla'yı ölü bir şekilde evine getirdikleri zamandan daha çok üzüldü. Günlerce Taş Köprü'ye çıkmadı ve Fazile'ye neden kuyunun yanındaki gölgede durduğunu anlatmadı. Orada, gül kokuları arasında Kuran okuyordu. Seneler geçmiş ve Süla ara sıra ona "Onları arıyorum ama kimse karımın kemiklerinin nerede olduğunu bilmiyor! Onu hem orada hem burada dolanan iki gölge şeklinde görüyorum!" diyen Dema'nın sesini duyar gibi oluyordu. Bilincinden bir türlü ayrılmayan bu ses Süla'yı, Dema'nın torununa dedesinin de kemiklerini Suka'ya gömmesi konusunda haber yollamaya mecbur etti. Çocuk da ona dedesinin, bir zamanlar ocağı tüten kulesinden geriye bir şey kalmayan yerde olmasındansa şu an olduğu yerde kalmasının daha iyi olacağı cevabını göndermişti. Dema'nın torunu dedesinin kemiklerinin Suka'da yeniden gömülmesine her ne kadar sıcak bakmasa da Süla, İstanbul'daki dilenci arkadaşlarında bir

iyilik daha yapmalarını ve Dema'nın kemiklerini Üsküp'e getirmelerini istedi. Birkaç gün sonra kim olduğu bilinmeyen biri Taş Köprü'de Süla'nın ayaklarının dibine bir çuval bıraktı. Süla onun içinde ne olduğunu biliyordu. Ona teşekkür etme fırsatı bulamadan yabancı uzaklaştı ve Büyük Çarşı'nın içindeki kalabalığın ortasında kayboldu. Gece çöker çökmez Süla çuvalı koluna taktı, Suka'ya doğru yola çıkıp karısı ile gençliklerini yaşayamayan üç oğlunun mezarının yanına Dema'nın kemiklerini gömdü. Bu sefer yeni açılan mezarı kimse fark etmedi çünkü mezarları artık otlar kaplamıştı. Türkiye'ye göç etmeyen Suka'nın yerlileri artık kendi evlerini nehrin aşağısında inşa etmişlerdi ve dağın eteklerinde yeni mezarlıkları vardı. Eski mezarları birileri çok nadir ziyaret ediyordu ve köyün doğusunda bulunan mezarlardaki kişilerin isimlerini hatırlayanlar da çok nadirdi. Dema'nın torunu anneannesinin kemiklerine ne olduğunu biliyordu ama dedesinin de mezarının boş olduğunu bilmiyordu. Süla bu bilgiyi Dema'nın kızına da vermeyecekti. Ama birbirlerinin atalarının mezarlarına bağlı şekilde yaşadıkları haberini, 1990 senesinin o cuma gününde, Üsküp dilenci liderinin sahibi olduğu, Büyük Çarşı'nın dükkânlarını ziyaret etmek için yola çıktığı ama onun yerine Kroya Dağı'na gittiği gün söyleyecekti. Yani aslında hep ziyaret ettikleri mezarların boş olduğunu Süla kendi oğluna, Fazile küvete girdiği ve bir sis bulutu gibi Dema'nın aniden ayağa kalkan hayalini gördüğü gün söyledi. O sanki birdenbire bir kez daha yerin altından gelen çığlıkları duydu ve kulenin duvarlarına son bir kez baktıktan sonra, Dulla'nın dibinde yattığı sarnıca doğru yöneldi. Dulla'yı sarnıcın dibinde yatarken gördüğünde ona tükürmemek için kendisini zor tutarak kendi ayaklarının dibine tükürdü. Birkaç saniye ne yapacağını düşünerek durdu. Sadece suyun üstünde yüzü ve biri ona yardım etsin, o çukurdan çıkartsın diye uzattığı elleri görünen Dulla'ya "Elini ver!" dedi. Dulla yavaşça ayağa kalktı ve ona daha kolay ulaşsın diye iyice sar-

nıcın içinde eğilen Dema'ya elini uzattı. Daha yeni sarnıçtan çıkan Dulla'ya "Ölünün sırlarını mezara götürmesi gibi bu kulenin içinde gizli kalan şeylerin her daim gizli kalacağını biliyorsun! Bu kule dilencinin fakirlikten ve memnuniyetsizlikten şişen torbası gibi değildir, ya övgülerin ya da adamlığın gömüldüğü yerdir!" dedi. Sonra sırtını döndü ve bayırdan aşağı indi. Onun durmasını ve bir zamanlar olanları açıklığa kavuşturmalarını isteyen Dulla, arkasından "Senin bedduandan kurtulmayı hiçbir zaman başaramadım!" diye bağıırıyordu. Bayıra yönelen ve neredeyse Dulla'nın bağıırışlarını duymayan Dema "Ben de, orada mı burada mı yaşadığımı bilemeden öldüm! Şimdi ölüyken bile kemiklerini aramaktan yoruldum!" dedi. Durup kendisi ile konuşmaya niyetinin olmadığını anladığında Dulla, şu an yıkıntıların kapladığı köyün dar sokaklarına doğru ilerledi. Caminin olduğu tepeye kadar çıktı ve kapısını açmayı başardı. Ama sanki aniden bedeni ağırlaştı. Caminin minberine çarptı. Ertesi gün cansız bedenini şehre doğru yola çıkan iki genç buldu. Fazile gözlerini açtığı anda, kendisini o uzak anılardan, şimdi suyun üstünde ona görünen o olaylardan bitap düşmüş hissettiğinde, zamanında kendisinin ve Süla'nın atalarının ellerinde tuttukları çuvalların duvarda asılı olduğunu gördü. Onların arasında koyun derisinden yapılmış olanlar gibi daha sonraları koyun yününden yapılmış olanlar da vardı. Hepsinin üzerinde de yeşil iple işlenmiş yılanbaşı figürü vardı. Onlardan bazıları ilk Üsküp dilenci liderlerine aitti ve yüzlerce yıllıktı. Aralarında Fazile'nin babasının da torbası fark ediliyordu ve sanki eşyalarını içinde unutmuş gibi hâlâ şişkindi. Fazile ayağa kalktı ve çıplak haliyle duvara yaklaştı. Babasının torbasını eline aldı ve içini açtı. Torbada bir avuç saçtan başka bir şey yoktu. Fazile, Dulla'nın Samimiye ile Mala Dağı'nın tepelerine çıktıkları gece, Samimiye yapay göle vuran dolunayın güzelliğinde kendisini kaybetmeden önce, Dulla onun bir taşa oturmasını ve başörtüsünü çıkarmasını istemişti. Örülü saçlarını sevip

okşadıktan sonra bir tutam saçını kesmiş ve onları öpmüştü. O siyah örülü saç her zaman torbasında tutardı. Fazile elinde tuttuğu kime ait olduğunu bilmediği o saçları okşuyor ve o gün Süla'nın, başka mirasçısı kalmadığı ve ölümünden sonra Üsküp dilenci halkasını yönetecek kimse olmadığından oğlunu Üsküp'e göndermesi için yalvardığı Dema'nın kızından aldığı haberle yaşadığını da bilmiyordu. İstanbul'dan gelen biri ile Dema'nın kızı Süla'ya "Oğlumun o dilenci torbası omzunda yaşamasını ve ölmesini istemiyorum! O torbanın içinde sadece hayal kırıklıkları ve bekleyişler var! İçinde sevgiden ve bu hayattaki güzelliklerden eser yok!" şeklinde bir cevap göndermişti. Dema'nın kızının oğluna, Süla'nın kanından olduğunu söylemeye niyetinin olmadığı haberini, Üsküp dilenci halkasına ait olan ama vakıf yeri olarak kaydedilen dükkânları ziyaret etmek için Büyük Çarşı'ya gittiği gün aldı. O haberi, bir zamanlar Dulla'ya duvarların içinden sesler geliyor diye şikâyet eden kazancının çalıştığı ama şimdi terzi olan dükkâna gireceği anda yoldan geçen birisi ulaştırmıştı. Yabancı, Süla'ya içinde Dema'nın kızının, "o torbayı senelerce kolunda taşıyan dilencilerin beden dengelerini ve duygularını tarttıkları düşünce yetisini kaybettiklerini ve her şeyi ulaşılmaz olana giden bir yol olarak gördüklerini" yazan bir mektup verdi. Mektupta Süla'ya "Eğer farklı olsaydı, şimdi değil de benim senin için nefes aldığım senelerde, bana olan özlemini hisseder ve Çamerya'dan dönerdin, Suka'ya gelip bana ve oğluna sevgi verirdin!" yazıyordu. Süla aniden büyük bir acı hissetti bu yüzden. Büyük Çarşı'nın dar sokaklarında gezerken normal nefes alamıyordu. Temiz hava ile içi dolsun diye Kroya Dağı'na çıkma ihtiyacı hissetmişti. Fakat haber getiren kişinin yanından ayrılmadan önce, ailesinin etlerinin İstanbul'daki mezarlarda çürüdüğünü ama kemiklerinin Suka Köyü'nde olduğunu Dema'nın kızına söylemesini ondan rica etti. Ayrıca o yabancidan, oğluna ve Dema'nın kızına onları hep özlediğini ve Dema ile karısının mezarlarını sık sık ziya-

ret ettiğini söylemesini de istedi. Mezara kadar yanında götürmek istediği gerçeği onlara ilettikten sonra Kroya Dağı'na doğru yola çıktı. Yamaçtan yukarı tırmanıp o yeşilliğin arasında yürürken bedenini ağırlaştıran yükten kurtulmayı başaramadığını ve sağ omzundaki o ağırlığı, gece yatmadan önce soyduğunda ve yatağına uzandığında da atamadığını fark etti. Bu görünmeyen yük ona o kadar ağır geliyordu ki omzunu açtı ve orada yıllardır taşıdığı torbanın bıraktığı izleri gördü. Biraz sağ omzunu sıvazladıktan sonra göğsü ile boynunu birbirine bağlayan kemiğin yumuşamış olduğunu hissetti. Aniden, neden bedeni biraz sağ tarafa eğik şekilde ve boynunu dikleştirip kafası yukarda yürüyemediğini bulduğunu düşündü. O anda yatıp dinlenme ihtiyacı hissettiği için durup eve geri dönmeyi istedi. Fakat sinekleri ve kelebekleri takip eden yeşil bir yılan gördü, bu yüzden sadece kaslarının değil, o dilenci torbasının ağırlığından tüm kemiklerinin yumuşadığı ve bedenini zorlukla ayakta tuttuğuyla ilgili endişelerini unuttu. Bedeninin çürük bir şeymiş gibi yere yıkılıp kalacağı hissini yanında, onu Suka Köyü'nden gelen o uzak ses de sersemletiyordu. Bu yüzden uzaktan gördüğü o yıkıntılara doğru ağır adımlarla ilerlemeye başladı. Suka'ya, müezzinlerin seslerinin camilerden yankılandığı anda vardı. Aynı ezan sesleri sayesinde Fazile de artık kardeşinin dönmeyeceğinden ve mahallenin camisinde namaz kılmayacağından emindi. Belki de artık küvetin içinde yatan Fazile, eskisi kadar kardeşinin neden dönmediğini ve nerede olabileceğini düşünmüyordu. Gözlerini duvarlara asılı atalarının torbalarına dikmiş ve sanki aklına bir şey gelmişti. Çıplak bir halde küvetten kalktı ve bir duvardan diğerine giderek torbaları odanın ortasında topladı. Belki de çıplak olduğunu unutmuştu. Odanın kapısını açtı ve kolunda torbalarla daha yeni açmaya başlamış güllerle çevrili olan kuyuya yöneldi. Kuyuya yaklaştı ve temizlenmesi gerektiği zamanlarda aşağı inmeyi sağlayan merdivenlerin olduğu kapıyı açtı. Orada kuyunun derinliklerine

götüren dönemeçli merdivenleri gördü. Üzerinde yüklerle kuyunun dibindeki beyaz noktaya doğru inmeye başladı. Aşağıya vardığında yüklerini suya bıraktı ve yıkanmaya başladı. Dizlerine kadar gelen buz gibi suyu da yukarıdan akan yağmur damllarını da hissetmiyordu. O anlarda sadece inanılmaz bir rahatlama içerisindeydi. Sanki biri bedenindeki kan akışını hızlandıracak şekilde onu okşuyormuş gibi hissediyordu. Kafasını iki üç kez suya daldırdıktan ve ağarmış saçlarını ıslattıktan sonra yukarı baktı. Kara bulutlar uzaklaşıyorlar ve kuyunun dibinden gökyüzü birinin siyah perdelerini çıkardığı bir pencere gibi görünüyordu. Hafiflemiş bedeni ve suya bıraktığı torbaların ağırlığı olmadan merdivenleri çıktı. Yukarı vardığında, bakışlarını Kroya Dağı'na çevirdi. Baktığı yerde rengârenk bir gökkuşağı çıkmıştı ve o halkaların arasında Fazile bir zamanlar tanıdığı turnaklarının içinde turnak çıkan delikanlının mavi gözlerini gördü. O renkleri daha net görebilmek için gözlerini ovuşturduğunda bir gül dikenini ona battı ve böylece çıplak olduğunu anladı. Giyinmek için eve girdi. Sokaktan çocuk sesleri geliyordu. Ardından Müslümanları ikindi namazına davet eden ezan sesi de duyulmaya başlandı. Giyindikten sonra yeniden sokağa çıktı. Süla'nın bir an önce döneceği ümidi ile evlerinin önündeki kapıda oturdu.

- IV -

İkinci namazını haber veren müezzinlerin seslerinin yankıları duyulduğunda Süla, o seslerin geldiği yöne, Üsküp'e doğru yürümeye başladı. O şehri artık eskisinden daha net görüyordu. Sanki gençlik yıllarındaki bakışı geri gelmiş gibi hissetmişti. Duran yağmur, şehrin kasvetli havasını ve tozlarını temizlemişti. Karşısında gördüğü koca çukurda akan ve Kroya Dağı'nın eteklerini örten rengârenk bir çarşafa benzeyen nehre hayran kaldı. Nehirleri birbirine bağlayan ve oradan da Üsküp'e ve Ege Denizi'ne akmasını sağlayan, kesişme noktasını çok net görebiliyordu. Güneyde, yüksek duvarlar gibi ötelere kadar uzanan ve ardında Kosova olan dağlar görünüyordu. Oradaki dilenciler tarafından davet edilmiş olmasına rağmen Süla, Kosova'ya gitmeyeli seneler olmuştu. Onlar, yabancı dilencilere karşı gelmelerinin artık çok zorlaştığı ve bu yabancıları oraya belki de Kosova'nın bir yağma yaşayacağına dair uyarı olsun diye birilerinin gönderdiği konusunda şikâyet etmişlerdi. Karşıdaki dağlara bakarken Süla, kendisini birçok felaket ve ölüm görmüş bir insan gibi hissediyordu. Felaketlerin ve ölümlerin ilk kez tadıldığı zaman korkunç olduklarını biliyordu. Fakat her yaşanan trajik olaydan sonra korku ve

hatta acı da azalıyordu. Hayatın, belirsizliğe doğru olan bir yolculuk olduğunu anlayan bir insan gibi de hissediyordu kendini. İşte, bu yolcunun önüne çıkabilecek engelleri aşması için her türlü malzeme ile yola çıkması gerekirdi. Buna rağmen Süla, o anda neden yaşadığı felaketlerin ve ölümlerin aklına geldiğini anlayamıyordu. Şimdi ardında Kosova'nın bulunduğu o dağlara bakarken, aklına bunların gelmesinden dolayı kendisini biraz suçlu hissediyordu. Batıdaki dağlara yaklaşan güneşe bakarken “Nerede, benim hayatımın mutlu anları nerede?” diye düşündü. Belki de insanın mutluluğu, yerini karanlığa bırakmak için batan güneşe benziyordu ve karanlık da etrafındaki her şeyi görmesini sağlayan ışıktan anılarını koruyordu. Süla batan güneş ışıklarının uzandığı yere kadar olan alanı gözlerinde sabitlemeye çalıştı ama gene de Kosova'daki dilencilerin, belki de gizli mallarını çalmaya başlayan yabancı dilenciler konusunda ne yapacaklarıyla ilgili yardım isteklerini aklından çıkaramıyordu. Onlar Süla'nın bir şeyler söylemesini bekliyorlardı. Yıllarca biriktirdikleri mal varlığını sakladıkları yeri garantiye almak için bir şeyler mi yapacaklardı yoksa kendilerine para vermeyen kişilere fiziksel şiddet uygulamaktan çekinmeyen bu yabancı dilenciler karşısında hiçbir şey olmuyormuş gibi yaşamaya devam mı edeceklerdi? Üsküp dilenci halkasının lideri, Kosova'daki kendi dilencilerine bir şeylerden rahatsız olduklarını belli etmemelerini, daha sonra gelecek talimatını beklemelerini söylemişti. Onlarla görüşmek istemediğinden değil ama ne zaman onları ziyaret etmek için yola çıkmaya hazırlansa, ne zaman Kaçanik Tepesi'ne varsa bir şey yüreğini ve bedenini ağırlaştırıyor, yola devam etmesine engel oluyordu. Gençlik yıllarında Çamerya'da dilendiği, masum kadın ve çocukların hayatlarının gün gelip de sadece altın para ile kurtulabileceğini ön gördüğü için babasından Üsküp dilenci halkasının tüm parasını göndermesini istediği günlerdeki gibi vücudunu bir titreme kaplıyordu. Kosova'ya gitmeye çalıştığı son sefer iki

sene önceydi. Blats'ı geçip yamaca tırmandığında ayaklarının bağı çözüldü ve yoluna devam edemedi. Hem yalnız olduğu hem de etrafta hiç kimse olmadığı için, yamacın aşağısından Lepents kıyılarını dolduran çocuk ağlamaları ve kadın sesleri duyar gibi oluyordu. Bağırışlar, yardım çığlıkları, tüyler ürpertici çocuk ağlamaları, Süla'ya, zamanında Çamerya kolonilerinin Arnavutluk sınırına yöneldiği zamanki sesleri andırıyordu. Blats'taki çukurda yardım isteyen kişilerin suretlerini gören Süla, kendi kendine “Bu zavallılar nereye doğru gidiyor böyle?” diye sordu. Kendisi de neden olduğunu bilmeden, eskiden acilen Üsküp'e gelmesi için çağırdığı Yakovalı gencin dinlenmek için durduğu o yere oturdu. Ve o gün o gence olduğu gibi Süla'nın da karşısına genç bir kız çıktı ve o daha anlamadan yanına oturdu. O güzel kıza baktıkça, çok eskiden beri hissetmediği şekilde bedeninin yandığını fark etti. Yıllardır artık çöktüğünü, bedenindeki erkeğin onu terk ettiğini ve yerini gençlik halinin gölgesinde kalan yaşlılığa teslim olduğunu düşünüyordu. Ama genç kızın gözlerine baktıkça bütün hisleri yeniden canlandı. Sanki kadın bedenine hasret kalmış biri gibi sarıldı kıza. Acaba bu güç içindeki erkeğin hâlâ canlı olduğunu kanıtlama isteğinden mi geliyordu yoksa o erkeğin son çırpınışı mıydı? Sonra her şey uzun süredir tatmadığı bir mutluluk halini aldı, artık kadınların çığlıklarını ve çocukların ağlamalarını duymuyordu sadece kendi nefesi ve genç kızın fısıltıları vardı. Bir zamanlar Yakovalı genç gibi o da aniden birinin terlemiş vücudunu sildiğini hissetti. Etrafına bakındığında, doğrudan gözlerinin içine bakan yaşlı bir kadın gördü. Genç kızın nereye kaybolduğunu, bu yaşlı kadının nereden çıktığını düşünüp ona şaşkınlıkla baktıkça, kadın ona “Lepents Nehri'nin kenarındaki çukurun, Kosova'dan kovulan annelerin ve savunmasız çocukların gözyaşları ile dolacağı günler gelecek! İşte orada eski Üsküplüler ile Kosova'dan sürgün edilenlerin çığlıkları birleşecek! Bu ikili acı çekişten, geleceğin çığlığı ortaya çıkacak ve bu

ığlık yüzyıllardır beklenen yeni bir başlangıcın habercisi olacak. Eğer bu vahşetle başa çıkmayı başarabilirsiniz işte o zaman sizi yüzyıllardır doyuran ve üzerinde barındıran bu toprağa borcunuzu demişsiniz demektir!” dedi ve uzaklaştı. Süla bir rüyayı andıran o görüşmeden çok sarsılmıştı. En sonunda aniden etrafında olan biteni değil de başka yerde ve başka zamanda olan şeyleri görmeye başladı. Bu yüzden, o genç kızla yaşadığı mutluğu ve o uzaklaşan yaşlı kadının gerçek olup olmadığını, her şeyin sadece bedeninin yorgunluğundan kaynaklanan bir hayal mi olduğunu sorgulamakla bile uğraşmadı. Sonra tekrardan yardım isteyen kadınların bağı- rışlarını ve korkmuş çocukların ağlamalarını duymaya başladı. Süla, ağlayan çocukların ve bu acılara katlanmak için tek sebepleri olan annelerin dehşetinden titredi. şaşkın bir şekilde ve kendisine ne olduğunu bilmeden Kaanık Yolu’na doğru devam etmedi ve şkp’e döndü. Ertesi gün Kosova’daki dilencilere gelmekte olan zor günler için hazır olmaları konusunda haber gönderdi. Mal varlıklarını sakladıkları yerlere giderken daha dikkatli olmalarını ve aynı zamanda dağlara çıkıp tehdit altında olan insanları götürebilecekleri en uygun yerleri bulmalarını söylemişti. Sonra şehre inip şkp dilenci halkasının mal varlığını sakladığı yerlere gitti. Bu sürede biriktirilen paraların hesabını yaptı ve ihtiyaç anında yanına alabileceği bir şey olup olmadığına baktı. 1988 senesinde Süla, lideri olduğu dilenci halkasının tüm dilencilerini şaşkına çevirecek bir emir verdi: hareket ettirilebilir tüm mal varlıklarının Kosova’ya gönderilmesini istedi. Mal varlıklarını nereye götüreceklerini sormak için Kosova’dan şkp’e gelen birlikte çalıştığı kişilere “Bizim için zor günler gelecek, oradaki bir çocuğun hayatını ancak altın para verebilirsek kurtarabileceğimiz günler yakındır!” dedi. O zamanlar Belgrad gazeteleri, açıklanması zor olan bir durum hakkında uzun yazılar yayınlıyorlardı. Orman bekçileri gibi Kosova’nın dağlarında gezen yalnız ama dilencilere benzeyen kişilerden bahsediliyordu.

Yazılıp çizilenler arasında, savaşlar boyunca dilencilerin rolünü ve küresel gidişatta da etkileri olduğunu anlatan bir Sırp akademisyenin makalesi içlerindeki en anlamlısıydı. Elle tutulur bir örnek olarak, sosyalizmin ilk yıllarında, devletin en güvenilir insanları olan Yugoslavya'daki dilencileri öne sürüyordu. Hatta hükümetin, gizli polis teşkilatlarından aldıkları haberlerden daha çok dilencilerin söylediklerine itibar ettiğini de ilave ediyordu. Sırp akademisyen, devlet adamlarının bazılarının Üsküp dilenci lideriyle gerçekleştirmiş olduğu görüşmelerde, onlardan dilendikleri yerlerde şüpheli bir durum gördükleri takdirde derhal bilgi vermeleri şartıyla işlerine devam etmelerinin istendiğini dile getiriyordu. Fakat akademisyenin bu yazısında, Üsküp dilenci lideri ve devlet adamları arasında geçen görüşmelerin gerçekten yaşandığı ama Dulla'nın onlarla işbirliği yapmayı asla kabul etmediğine dair gerçeğin eksik olduğu aşikârdı. Aslında Dulla, onların isteklerine doğrudan karşı gelmeye cesaret edememişti ama onlar Dulla'nın sadece yeni sosyalist düzenin kurulması için destek veriyormuş gibi görüneceği, önemli olmayan bilgiler verdiğini çok geçmeden fark etmişlerdi. Dulla'nın, kendilerinin isteklerini umursamadığını fark ettiklerinde, Üsküp dilenci halkasına kendi adamlarını yerleştirmeye karar verdiler ve Yugoslavya sosyalist döneminin ilk yıllarından itibaren onun başına dert açtılar. Hatta yönettiği dilenci düzenindeki herkesin kaydını tutmak için onu mecbur ettiler ve bu yaptığı kayıtlarla Dulla, dilenci düzenine ait olduğunu iddia eden büyük bir yüzdeyi kimsenin tanımadığını fark etti. Dulla bu beklenmedik olayın kendi düzenini bozmasına izin vermedi. Bu yüzden, gerçek bir dilencinin tuttuğu şekilde torbayı tutmayı bile beceremeyen bu yabancı kişilerin ortaya çıkması için bazı adımlar attı. Sonra onların her adımını takip etmeleri için kendi adamlarına emir verdi ve tüm gerçek dilencilerin torbalarını sağ omuzlarında tutmalarını ve torbanın ağzını yeşil bir ip ile bağlamalarını emretti. Yirminci yüzyılın ellili yıllarına

denk gelen Dulla'nın bu emirlerinden kısa bir süre sonra, kim olduğu tespit edilemeyen kişilerin dağlarda cesetlerinin bulunduğuna dair haberler gazetelerde yayılmaya başladı. Tüm o cesetlerde polisin bir seri katil vakası olmasını düşündürecek izler vardı. Katil cesetleri torbaların ipleri ile boğmuş ve o torbalarla yüzlerini örtmüştü. Cesetlerin yüzlerinin örtüldüğü torbaların içleri taşlarla doldurulmuştu ve o taşların arasında kafası koparılmış bir karga vardı. Polis Dulla'yı sorguya almış ve ondan bu gizli ölümlerle ilgili açıklama yapmasını istemişti ama o bu durumun kendisi için de bilinmeyen bir şey olduğunu ve bahsedilen kişileri tanımadığını söylemişti. "Torbalarını taşlarla doldurduğumuz kişiler yalnızca ait oldukları düzene ihanet edenlerdir ve bu gelenek dilencilik kadar eskidir! Torbası taşlarla doldurulan dilencinin uyumadan ve bir şey yemeden üç gün üç gece yürümesi ve ondan sonra ona mantıklı gelen seçimi yapması gerekir. Ya torbayı boğazına geçirip intihar etmesi ya da içindeki taşlarla kendisini öldürene kadar kafasına vurması beklenir!" Dulla'nın açıklamaları bu olaylarla ilgilenen polislere hiç yardımcı olmadı çünkü bir intiharın söz konusu olabileceğini onlara aktarmış oldu. Aslında dilenci düzeninde bal arılarından örnek alınmış bir kuralın uygulandığını açık etmemişti. Bal arılarından örnek alınan bu kural; yabancı ve işçi olmayan bir arının senin kendi arı kovanına girmesine izin vermemek ve hatta daha kovanın girişinde onları yok etmektir! Tüm bu açıklanamayan durumlar yaşanırken Süla Üsküp'te değildi, dilencilerin sınırın bu tarafındakinden daha büyük bir tehlikede oldukları Arnavutluk topraklarına geçmişti. Onların iki seçeneği vardı, ya partinin yandaşları olmak ya da hapse girmek! Bu yüzden Dulla'dan ne yapacaklarına dair açıklama istediler. Dulla, Süla'ya değil de başka bir dilenciye gönderdiği bir mektup aracılığıyla onlara "Çoğu zaman sadece kendi düzenimizi korumak ve kolumuza torbalarımızı takıp hayatlarımızı adadığımız mesleğimizi yapacağımız zamanı beklemek için başka birileri

gibi görünmeye mecbur kaldık! Bu yüzden eğer şu an olduğunuz kişi olmaya devam edecek gücünüz yoksa kim isterseniz o olun!” demişti. Dulla, Çamerya trajedisi yaşandığı zaman Süla’nın istediğini yapmadığı için oğlunun ona hâlâ büyük bir öfke duyduğunu biliyordu. Buna rağmen babasının bu kararına karşı çıkmadı. Böylece o dönemde ya partinin yandaşı ya da tarım kooperatiflerinde işçi olan birçok dilenci gibi o da kıyafetlerini Avlonya sokaklarında gezen sıradan polislerin kıyafetleriyle değiştirmeyi kabul etti. Daha sonra babasının mirasını almak için Üsküp’e döndüğünde, İşçi Partisi’nin aleyhine eylem yapanları ortaya çıkarmak yerine Arnavutça konuşan ama Rusça düşünen ve hareket eden o yerden uzaklaşmak ve sınırı geçmek isteyenlere yardım ettiği zamanları çok düşünecekti. O vakitler arkasında Blats çukurunu bırakır bırakmaz, Arnavutluk’a giden Çamerya kolonilerinin sesleri gibi bağrışmalar duyduğu için bir daha asla Kaçanik Yamacı’nı geçemeyeceği günlerin geleceğini asla hayal edemezdi. Hatta günün birinde aynı babası gibi düşünmeye başlayacak ve kime güveneceğini sorgular hale gelecekti. Balkanlar’da, Avrupa’nın kan akmasına izin vermeyeceğini söyleyenlere mi yoksa suçsuz binlerce Boşnak’ın öldürüldüğü Srebrenitsa (Srebrenica) olayı gibi Kosova’da çok olay yaşanacağını söyleyenlere mi inanacaktı? Ne yapacağını düşünürken babasından Çamerya trajedisi boyunca davranmasını beklediği gibi yaptı ve yönettiği dilenci düzeninin tüm biriktirdiği mal varlığını Kosova’ya gönderdi. Böylece masum insanların canları karşılığında para verecekti. Ama Süla, bu yaptığının ne kadar işe yarayacağını göremeyecekti. Camide oturup cuma namazını kılmaya çalıştığı o gün, eskiden olan her şeyi unutmaya çalışırken, birkaç gün önce Kosova’daki dilencilerin, her şeyin onun söyledikleri doğrultusunda yapıldığını ve Üsküp dilenci halkasından gelen tüm paraların Makedonya ve Arnavutluk sınırının yakınlarında çukurlara gömülerek saklandığını ona haber verdiğini hatırladı. Eğer beklenmedik bir

durumla karşılaşırlarsa o paraları alıp günahsız kişilerin hayatlarını kurtaracak bazı adamlar belirlediklerini söylemişlerdi. Belki de Süla mezarında, Blats Çukuru'nun Kosova'dan sınır dışı edilen kişilerle dolduğu ve yağmurdan ıslanmış açlık çeken çocukları kurtarmaları için her iki taraftaki polislerden de yardım istemeye çalışan dilencilerin hazin halini görmediği için huzur bulmuştur. Süla muhtemelen Fazile'nin onun geç kalışından dolayı üzgün olduğunu bildiği o cuma günü, Suka Köyü'nün camisinde oturup uzaktan Üsküp'ü seyrederken kulaklarında çınlayan o çığlık seslerini mezarında da duyuyordu. Etrafındaki boşluğu izlerken ve bu boşluğun zamanında kolunda taşıdığı torbadaki boşluğa ne kadar benzediğini düşünürken, o bahar gününün yaşadığı anı bırakıp hayal âlemine daldıracak cinsten bir gün olduğunu hissediyordu. Eskiden yaşanmış olayların gölgesiyle dolu olan bir ormanda yürüyordu fakat anılar ormanındaki bu gezintisini gerçek mi hayal mi olduğunu anlamadığı bir ses bozdu ve o sesin nereden geldiğini anlamak için etrafına baktı. Camiden çıkan ve kulenin yıkıntılarına doğru kıvrılan o gelinciklerin gerçek mi hayal mi olduğunu ayırt edemiyordu. Onların hareketlerinden şaşkına dönen Süla, ne olduğunu anlamak için ayağa kalktı. Gelincikler çalılarla kaplanmış kulenin bahçesinde dağıldıktan sonra yıkıntıların arasında kayboldular. Sonra birbiri ardına sıralanmış bir şekilde yamaçtan aşağı indiler. Fakat Süla, nereye doğru gittiklerini ve gitmelerine sebep olan şeyin ne olduğunu anlayamadı. Belki de eskiden bu tepelerde birlikte yaşadıkları insanların ziyaretlerine gidiyorlardı. Çok zaman geçmeden gittikleri yerden geri döndüler. Ağzlarında tuttukları çiçeklerle birer birer camiye girdiler. Süla kapıya yaklaştı ve yanlarında getirdikleri çiçeklerle tam ortada nasıl bir çember oluşturduklarını gördü. Hayvanların da kendilerine göre âdetleri olduğunu biliyordu ama gelinciklerin bu yaptıklarını daha önce hiç duymamıştı. Mesela kargaların baharın ilk ayında ve dolunay çıktığında suyun üzerinde

uçuştuklarını biliyordu. Bu yüzden gelinciklerin çiçekleri bıraktıkları yerde ne yapacaklarını görme isteği daha da artmıştı. Kapıdan bakmak yerine caminin pencerelerinden birine yaklaştı ve çiçekleri bıraktıkları yere en yakın olabilmek için birbirlerini itekleyen hayvanları gördü. Sonra teker teker sıralarını bekleyerek, çiçeklerle oluşturdukları çemberde uzanıp ardından minarenin kapısına doğru koşmaya başladılar. Boşuna onların caminin tavanına döneceklerini düşündü çünkü aniden minarenin tepesinden gelen seslerini duydu. Kafasını kaldırdığında onların en tepede durduklarını gördü. Gelinciklerin kafalarının üzerinden korkunç bir şekilde öten kırlangıçlar uçuyordu. Sonra uzaklaştılar ve Süla tepeye bakar vaziyette kalakaldı. Ne olduğunu anlamayan Süla, daha önce oturduğu yere geri döndü. Artık hiçbir ses duyulmuyordu. Batan güneşin ışıkları Kroya Dağı'nın tepelerini ve etrafta görünen her yeri aydınlatıyordu. Toprak suya doymuş ve hava tozdan arınmıştı. Şehre gitmek için ayağa kalkmak istediği anda sağ omzunda baş döndürücü bir ağrı hissetti. Belki de benliğimin kapılarını açan ölümdür diye düşündü. Üstelik ölmekten korkmuyordu sadece orada ölmek istemiyordu. Dulla'nın can verdiği yerde son nefesini vermek istemiyordu. Babasının öldüğü yerdense Dema'nın kızının mavi gözlerini daha kolay hatırlayabileceği o kulenin yıkıntılarında can vermeyi tercih ederdi. Hayır, ölüm bu tarz şeyleri düşünmene fırsat verecek şekilde kapılarını açmaz, bedeninin ruhundan artık uzaklaştığını, onun peşinden gelmediğini anlamana fırsat vermeden, baş döndürücü bir şekilde hayatına sızar ve gelir diye düşündü. Belki de ölüme teslim olan hayatı daha da düşünecekti ama ağrısı gitgide artıyordu. Ağrının olduğu yeri açtı ve sağ omzunun derisinin sanki çok ağır bir şey taşımışçasına kızardığını gördü. Ağrısını dindirmek için omzunu ovarken, akşamdan sabaha kadar tüm geceyi evinin alt katındaki odada geçirdiği seksenli yıllardaki uzun geceler aklına geldi. Sabah olunca, tüm gece kazdığı toprağı içine koyduğu torbayı om-

zuna atarak Taş Köprü'ye giderdi. Aslında o dönem, onu kendi evinden karşı sokaktaki ahşap evin bahçesine götürecek bir alt geçit kazmayı aklına koymuştu. O evin kapısını kimsenin açmadığını dair söylentilerden sadece Fazile şüphelenmiyordu, Süla'nın kendisi de o eve birilerin girip çıktığına emindi. Bu şüphesi kar yağan bir akşamda uykusu tutmadığı için bahçeye çıkması sonucu netleşti. Kendisi bile neden evin dış kapısını açıp karşıdaki eve baktığını bilmiyordu ama orada sokak tarafına bakan pencerenin perdesini aydınlatan bulanık bir ışık görmüştü. Sonra odanın içinde hareket eden gölgeler olduğunu fark etti. Ertesi günü, kimsenin yaklaşmadığı, sokaktaki herkesin gördüğü ama sanki kaldırım taşıymış gibi davrandıkları o evin ne olduğunu düşünmekle geçirdi. Sokaktaki insanlar nadir de olsa o eve dönüp bakıyorlardı ama Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden beri kapılarının hiç açılmadığını kabullenmişlerdi. Gazi Mahallesi'nin insanları gözünün önünde sürekli gördükleri şeyi fark edemeyen diğer insanlar gibi davranıyorlardı. Bu mahallenin insanları, söylenene inanan ve bu söylenenleri araştırmak için daha ileriye gitmeyen insanlığın ölüleriydiler. Bu yüzden, o evin bahçesini görmek isteyenlerin ve o ahşap evin avlusunun diğer tarafına geçmeyi başaranların bir daha asla geri dönmediğine, onlara ne olduğunu kimsenin bilmediğine dair söylentilere de inandılar. Hatta bu söylentilere inananlar, o bahçeye girmeyi başaranlara ne olduğuyla ilgili hiçbir ipucunun bulunmadığını, bırakın cesetlerini, izlerine bile rastlanmadığını söylüyorlardı. Kimsenin bu söylentilere dair bir kanıtı yoktu ama gene de kimse bunların gerçekliğinden şüphe duymuyordu. Kimse, o evin bahçesine girip bir daha da geri dönmeyen herhangi birinin ismini hatırlamasa da, Gazi Mahallesi'nin sakinleri o evden mümkün olduğunca uzak duruyorlardı. O ahşap evin bulunduğu taraftan geçen insanlar çok azdı. Evin avlusu diğer evlerin avluları kadar yüksekti ve ortalama bir adamın boyunu geçmiyordu. Onu ulaşılmaz yapan şey ise, Gazi Mahallesi

sakinleri için, o evin bahçesine açılan kapıdan girip bir daha geri çıkamamanın riskini göze almanın, Allah'tan cennet ile cehennemi ayıran bahçeden geçmen için izin vermesini istemekle eşit olduğuna dair olan inançlarıydı. Mahalle sakinlerinin bu sarsılmaz inançları, Süla'yı o evin sırrının ne olduğuna dair daha çok kafa yormaya itiyordu; gerçekten o avluda bir şey var mıydı yoksa orası sadece insanların düşüncelerinin yeşerdiği bir yer miydi? Fazile'nin işittiğini söyledi sesler de diğer anlatılan şeyler gibi hurafe miydi? Evinin avlusunun duvarına ve karşıdaki evin avlusunun duvarına bir merdiven dayayıp o merdiven köprü aracılığıyla karşıya geçerek, orada gerçekten hayat belirtisi olup olmadığını anlaması gerektiğine kendisini inandırdı. Belki de kendi evinin avlusundan karşı evin avlusuna geçmek için köprü vazifesi görecektik kadar uzun bir merdiven bulacaktı ama asıl engel gece boyunca sokaktan geçen insanlar ve polislerdi. Bir gece evinin alt katındaki odasında oturup karşıdaki eve girmenin planlarını yaparken, alttan bir tünel kazmasının daha iyi olacağını düşüncesi aklında şekillenmişti. İlk başta bu düşünce ona karşılıklı duran iki avlunun arasına konulan merdiven fikrinden daha risksiz gelmişti. Kafasındaki bu düşünceler onu bir türlü rahat bırakmadığı için bir gece güney tarafındaki temelinin taşlarını kaldırdı ve kolaylıkla kazınan yumuşak toprağa ulaştı. Belki plan dahilinde belki de zamanını geçirmek için kazmaya devam etti. Yaptığı işe tamamen kendisini kaptıran Süla, uymak için odasına neden dönmediğini merak ederken aşağıdan gelen kazma darbelerinin sarsıntısını hissettiğinde odasına kadar gelen Fazile'nin ayak seslerini bile duymamıştı. Ertesi sabahı yanındaki toprakları ne yapacağını düşünerek karşıladı. Ablasının onu endişeli bir şekilde beklediği evin üst katına çıktı ve kendi torbasını aldı. Elini yüzünü çamurlu ve yorgun gördüğü Süla'ya Fazile "Tüm gece gözüme uyku girmedim! Yerin altından hafif vuruş sesleri duyuyordum ve sen o aşağıdaki odadayken 1963 senesindeki gibi bir deprem olacak ve

evi yerle bir edecek diye çok korktum!” dedi. Ahşap eve onu ulaştıracak tüneli kazmaya başladığını gizlemek isteyen Süla, ablasına yalan söyleyerek “Korkma aşağıdaki oda fare dolu! O odayı daha da genişletmeye karar verdim çünkü oradaki eşyalar artık sığmıyor!” dedi. Sonra torbasını aldı ve yuvarlak merdivenlerinden aşağıdaki odaya inen minare şeklindeki o odaya döndü. Torbasını toprak ile doldurdu ve temizlenir temizlenmez Taş Köprü’ye gitti. Toprağı da nehre boşalttı. Sonra birilerinin ona para vermeleri için elini uzatacağı her zamanki yere oturdu. O geceden sonra tüneli kazmaya devam etti. Süla, ara sıra mantıksız gelen, bazen kazarken yığılıp kalacağından ve kimsenin cansız bedeninin nerede olduğunu bulamayacağından korktuğu o yorucu işin ne kadar sürdüğünü hatırlamıyordu. O günlerde Süla’yı, Gazi Mahallesi’ne bakan polis karakoluna çağırdılar. Son zamanlarda Üsküp’ü ziyaret eden Kosovalıların sayılarının arttığı yönündeki değerlendirmelerin doğru olup olmadığını sordular. Süla da onlara Taş Köprü’nün üzerinden geçen insanların uyruğu ile değil elleri ile ilgilendiğini söyledi. Yoldan geçen insanlar ya fakirlere kadar uzanan Allah’ın bir övgüsüydüler ya da bu dünyanın tüm zenginliğini kendi cüzdanlarına sokmak isteyen lanetli ellerdi. Polisler ona “Birkaç gecedir kendi odanın ışığını hiç yakmıyorsun! Senin evinin yakınlarından gelen ve sokakta yankılanan o sesler ne?” diye sormuşlardı. İşte o zaman Süla, onu polis karakoluna çağırma kararının asıl sebebini anlamıştı. Devam eden günlerde de yaptığı işi ağırdan almaya başladı. Gecelerce kaldırıma diz çöküp yerin altından gelen sesleri dikkatlice dinleyen polisleri izlemişti. Mevzu biraz soğuyunca toprağı kazmaya devam etti ve zahmetli çalışmalarından birkaç gün sonra kafasını çalılarla kaplı bir alana çıkardı. Ahşap evin bahçesine çıkmıştı. İlk başta her şey Gazi Mahallesi sakinlerinin anlattıklarına benziyordu ve sanki o yere insan ayağı değmemiş gibiydi. Fakat daha ileride, evin yüksek kısmında bahçenin yarısını kaplayan bir çukur gördü

ve orası sanki bir mezarmış gibi yavaşça yaklaştı. O çukur neredeyse tepesindeki ev kadar genişti. Alt kısma asfalt dökmüştü. Duvarları betondandı ve yukarı çıkmak için bir merdiven vardı. Güneyde kalan duvarda, Süla'nın yaptığı tünele benzeyen ama ondan daha geniş ve aydınlık olan başka bir tünelin başladığı karanlık bir giriş görünüyordu. Süla sanki bir anda gördüğü o çukuru unuttu ve enteresan bir şekilde kilitli olmayan evin kapısına yaklaştı. İçeri girdi, hâlâ düzgün ve düzenli olan, o zamanların en güzel süslemeleriye bezenmiş odalarda gezerken Süla, ne olduğunu anlamadığı bazı aletler gördü. Odaların yüksek duvarlarında Tito'nun fotoğrafları vardı. Mahalle sakinlerinin orada kimsenin yaşamadığına dair düşüncelerinin doğru olmadığını aklından geçirdi ama bu evdeki kişilerin kim olduğunu gösterecek herhangi bir iz yoktu. Vakit kaybetmeden ve birilerinin de gelmesi korkusuyla evden dışarı çıkıp çukura yöneldi. Aşağıya inmek için içindeki sese engel olamadı ve alt taraftaki giriş kapısına gitti. Tünel içinden her türlü arabanın rahatlıkla geçebileceği kadar genişti. Şehrin güneyine çıkan o tünelde yürümeye devam etti ve bir süre sonra su sesini duydu. İşte tam o anda bir nehrin altından geçmekte olduğunu anladı. Tünelin çıkışı birçok park edilmiş arabanın olduğu bir alandaydı. Etrafına bakındı ve gördüğü arabalardan Makedonya Komünist Birliği Merkez Komitesi binasının bodrumunda olduğunu anladı. Gördüklerinden şaşkına dönen ve birilerinin onu görmesinden korkan Süla geldiği yoldan geri döndü. Sarsıcı bir rüyadan yeni uyanmış gibi kendi evinin altındaki odaya çıktı. Kazdığı tünelin girişini eski bir çarşafı kapattı. Fazile'den ya da davetsiz gelip aşağı inebilecek her türlü misafirden saklayabilmek için de o çarşafın üzerine bazı eşyalar astı. Yerdeki döşemenin üzerinde iki rekât namaz kıldı ve dua etti. Sonra odanın içindeki neredeyse şehir kadar eski olan bazı eşyalara baktı. Duvarların birine zamanında Burmalı Camii'nin içini aydınlatan gaz lambaları dizilmişti. Tavuk yumurtasından daha küçük yu-

murtaların olduğu ve ısıtılı meyve sularıyla doldurulan cam kavanozların bulunduğu köşeye yaklaştı. O bardaklar belki de yüzyıllardır vardı çünkü babası onları atalarından miras aldığı söylemişti. Bu eşyalar hakkında ancak birkaç söz söyleyebilen Dulla'nın kendisi bile onlara zarar gelmesini engelleyenin ne olduğunu bilmiyordu. Süla o cam parçalardan birini aldı ve ışığa daha da yaklaştırdı. Camdan gelen parlama neredeyse onu kör edecekti. Kapağını açtı ve içinden buhar çıktı. Ardından yumurtadan da küçük bir kaplumbağa çıktı. Sonra orada bulunan tüm cam kavanozları açtı. Küçük kaplumbağalar, karşı eve giden gizli tünelin girişini kapatan perdeye doğru yöneldiler. Onların karşı evin bahçesindeki çalılıklardan başka çıkabilecekleri bir yer yoktu. Kırmızı ve yumuşak kabukları olan kaplumbağaların nereye gittiği bilinmezdi ama gerçek bir şey vardı ki, o da, birkaç gün sonra Süla'nın evinin karşısındaki evi polisler sarmıştı. Evin bahçesine girip çıkanlar etrafta neler olduğuna göz gezdiren mahalle sakinlerine öfkeyle bakıyorlardı. Gazeteler o günlerde, Gazi Mahallesi'ndeki boş bir evde daha önce hiç görülmemiş bir kaplumbağa türünün bulunduğunu ve bunun için hayvanlarla ilgilenen bilim adamlarının Üsküp'e çağrıldığını yazmışlardı. Gazeteler insanları bu mahallenin yakınındaki dağda gezinirken dikkatli olmaları konusunda uyarıyordu çünkü onların çoğalıp her yere yayılmış olma ihtimalleri vardı. Gazi Mahallesi sakinleri, farklı kaplumbağa türü haberlerinden çok o ahşap evin bahçesiyle ilgileniyorlardı. Bu yüzden, yıllardır kafalarında soru işareti olan o evin bahçesinin en azından bir köşesini görebilmek için birbirlerini ittiriyorlardı. Bazıları bahçeyi kaplayan çalılıkları ve evin içinden bazı elektronik eşyalar çıkaran insanları görmeyi başarabilmişlerdi. Evin eşyalarını taşıyanlar sokağa kadar çıkmadılar, bu yüzden aceleyle uzaklaştırdıkları eşyaların neler olduğunu kimse göremedi. Sadece Süla sokağa çıkmamış ve olayları kendi evinin penceresinden izlemişti. O günden sonra kendinden bile korkar olmuş ve o

ahşap evle ilgili yapılan sohbetlerden olabildiğince uzaklaşmıştı. Polislerin gelip onu almalarından korkuyordu. Fakat böyle bir şey olmadı. Süla artık eskisi gibi karşı evin pencere-lerini izlemiyordu ve omzunda taşıdığı torbası daha da ağır-laşmaya başlamıştı. O torbanın askı izlerini o cuma günü ca-mide otururken de görüyordu. Sağ omzunu ovalarken yan-lışlıkla göğüs kısmı açıldı ve vücudunun ön kısmını tamamen kaplayan bir kızarıklık olduğunu fark etti. Göğsü sanki kanla ıslanmışa benziyordu, Süla ise dokunmaktan korkar gibiydi. Göğsünün kızarıklığından bir anda görüşü bulanıklaştı. İçin-de tuhaf bir değişiklik hissetti. Sonra sanki aniden çığlıkların ona eşlik ettiği bir yere gitti. Zamanında gerçekten duyduğu şimdi ise hatırında canlanan, annelerin o çığlıklarını ve fer-yatlarını duymamak için kulaklarını kapattı. Gözünün önüne gelen görüntüleri görmemek için gözlerini de kapattı. Fakat kapattığı kulakları da zihnindeki sesleri duyuyordu, kapalı gözleri de beynine çakılıp kalan görüntüleri görüyordu. İşte o anda geçmişe; korkuyla bağırان ve ağlayan, Allah’a onları kurtarması için yalvaran, olan biteni hatırlayacak ve anlata-cak hiçbir canlı, ölenler için ağlayacak hiçbir göz bırakmama-ya karar veren ve Çamerya topraklarına dökülen kanları ölüm kapatsın diye Yunanlıların peşlerine düştüğü o güne gitti. Süla, kucağında sadece çocukların olabileceği kadar güzel olan, sadece günahsızların gülebileceği kadar güzel gülümse-yen, bu dünyanın tüm gizemini çözmüş gibi etrafına meraklı gözlerle bakan bir çocuğu taşıyan genç bir kadının arkasından gidiyordu. Süla, ona tatlılıkla gülümseyen günahsız gözlere bakarak kadının ardından yürüyordu. O gülen gözler, Sü-la’nın içindeki daha ileriye gidilmesi ve teslim olunmamasına dair umudu yeşertiyordu. O çocuğun günahsız gözlerinde ya-şam mutluluğu parlıyordu. O göz bebeklerinde masumiyetin ışığı vardı ve bu kirlili dünyayı ayakta tutan şeyin çocukların masumiyeti olduğuna inandırıyorordu insanı. Daha da ileriye gitmesine yardım eden o tatlılığa bakarken hayatın mı yoksa

ölümün mü daha ağır olduğunu düşünüyordu. Hayatın daha ağır olduğuna karar veriyordu çünkü hayat içinde ölüm korkusunu da barındırıyordu. Ve orada ölüme kendisini teslim etmek istemeyen hayatın bu ağır yükünü düşünürken Çameryalıların üzerine yağın kurşunların seslerini duydu. O kurşun seslerine ölümden hızla kaçmak isteyenlerin çığlıkları da eklendi. Kucağında çocuğı olan o genç anne koşmaya başladı. Süla da, belki de ‘o çocuğın tatlı bakışlarından ayrılırsam yaşama isteğinden vazgeçerim’ diye adımlarını hızlandırdı. O çocuğın gözlerinden uzaklaşırsa devam etmek için başka bir sebebi olmayacağına, hayatta başka tutunacak bir şey bulamayacağına, içindeki ölüm korkusu kaybolup hayatın ona anlamsız görüneceğine emin bir şekilde kadının arkasından koşmaya başladı. Yaşadıkları yerlerden sürgün edilen Çameryalılar artık dağılmış vaziyetteydiler. Silah sesleri ise susmuyordu. Annesinin omzuna dayanmış çocuğın kafası sanki uykusuzluğa yenilmiş gibi bir anda yana düştü. Ama çocuğın gözleri hâlâ açıktı. Fakat biraz önce yaşamak için cesaret veren bu gözlerdeki parıltıyı bulanık bir perde kapatmıştı. Süla anlamıştı! Çocuğın gözleri artık yaşamı değil ölümlü görüyordu. Bağırđı, annesine durması için seslendi ama o anda kadın yere yığıldı. Yanına yaklaştığında yavaşça kapanan bulut mavisi gözlerini gördü. Sonra kadın ayağı kalkmaya ve çocuğı Süla’ya vermeye çalıştı. Can vermeden önce “Lütfen yanına al ve oğlumu kurtar!” dedi. Süla kadının kucağındaki çocuğı aldı ve oğlunun kendisinden önce öldüğünü anlamadan ruhunu teslim ettiğı için bir rahatlama hissetti. Kucağında ölü çocukla, kurşunların isabet etmediğı az sayıdaki insanların arkasından koştu. Ne kurşunlardan ne de ölümün nefesinden korkuyordu. Ona o anda cesaret veren şey, o kanla yıkanmış toprakta çürümesin diye bu çocuğın kendisine ait bir mezarının olması isteğiydi. Kucağında ölümlle günlerce Arnavutluk sınırına doğru yürüdü. Yolda karşılaştığı insanlar, onun çocuğunun ölü-

münü kabullenmeyen bir baba olduğunu düşünerek cesedi gömmesini söylüyorlardı. Süla'nın kucağındaki çocuğu öpen yaşlı bir kadın "Korkma çocukların cesetleri büyüklerinki kadar erken kokmaya başlamaz! Onu saflığın melekleri korur!" dedi. "Onun babası mısın?" diye sordu kadın. Gözü yaşlı Süla "Tüm öldürülen Çamerya çocuklarının babasıyım!" diye cevap verdi. Yaşlı kadın onu da alnından öptü ve kendi trajedilerini sığdırdığı kolundaki bohçasıyla yoluna devam etti. Süla da küçüğün cesedini kucağında taşıyarak yoluna gitti. Kucağındaki cesetle üç gün üç gece yürüdü. Gece onu nerede yakalarsa orada uyuyordu. Sanki uyanıp dağlara gidecek ve orada başına kötü bir şey gelecekmiş hissiyle onu kendisine sıkıca yaklaştırmak için cesedin yanında yatıyordu. Yaşamın ve ölümün beraber olamayacağını söyleyip çocuğu gömmesi için ikna etmeye çalışanlar sayısızdı. Çocuğun cansız bedenini kucağında taşıırken kendi eski hayatını düşünerek bu yaşanan dehşet verici olayla ilgili bir ipucu bulmaya çalışıyordu. Çocuğun kapalı gözlerine bakarken, Çamerya'ya doğru yola çıktığı, yapay Mala Gölü'nün yamacına vardığı gece aklına geldi. Yoluna devam etmeden önce dinlenmek için oturduğunda suyun yüzeyine yansıyan dolunayı ve kayalıkları doldurmuş olan kargaları gördü. Daha önce hiç bu kadar çok kargayı bir arada görmemişti. Bu yüzden, zamanında Dulla'nın ona anlattığı, çok nadir kimselerin gördüğü o meşhur danslarını mı yapacaklar acaba diye düşünmüştü. Suyun yüzeyinde dolunayın yansımasını da görüyordu. Sanki ay güzel bir kadının yüzüymüş gibi geldi ve uzaklardan onu uykuya teslim eden ninnilerin seslerini duydu. Gölün üzerinde ayın yansımasına bakarken, eksikliğini hissettiği annesinin ellerinin okşamasına benzeyen rüzgârın hafif dokunuşlarını hissetti. Süla'nın daha uzun bir yolu vardı, bu yüzden durup daha fazla ayı izlemeye ve kuşların ne yapacağını düşünmeye vakti yoktu. Zaman kaybetmeden ve gideceği yere bir an önce varmak için yoluna devam etti. Fakat Çameryalıların yaşadığı trajedi

hakkındaki söylentiler ilk başladığı günlerden beri Mala Gölü'nün yanında öbek halinde toplanmış kargaları çok sık hatırlar olmuştur. O kargaları babasından ayrıldığı, ardında Dema'nın kızını gözü yaşlı bırakıp bir şehirden diğerine gezeceği, veren elin alan elden daha faydalı olduğunu öğreneceği ve dilencilerin veren insanlara o vermenin mutluluğunu nasıl yaşattıklarını öğreneceği Çamerya'ya doğru gittiği gün fark etmişti. Kollarında sıkıca tuttuğu cesetle yürüdüğü günlerde Süla'nın gözleri, beş yaşındaki oğlanın sanki uyur gibi yüzünden ve Mala Gölü'nün etrafını sarmış kargalardan başka bir şey görmüyordu. Hayatta kalanlar, Arnavutluk'un şehirlerinden bazılarında dağıldıktan sonra Süla yoluna devam etti ve kucağında taşıdığı ölü çocuk hakkında verilen öğütleri dinlemedi. Ölüm ile yaşam bir olmuş gibi yapayalnız yürürken Debre'ye kadar devam etti. Bugün Makedonya ile Arnavutluk'un sınır çizgisinin bulunduğu o yerde, artık Süla'nın bile nerede olduğunu bilmediği ayrı kalmış bir tepede, üç gün ve üç gece ölü bir şekilde kucağında taşıdığı çocuk için bir mezar kazdı. Toprakla mezarı kapatmadan önce ormanda gezindi ve kuş tüyleri topladı. Doldurduğu torbasıyla mezara geri döndü ve cesedi topladığı kuş tüyleri ile örttü. Sonra tüm göğsünü kaplayan o kırmızılığın çocuğun kanı olduğunu düşünerek üzerini temizlemeye çalıştı ama o kırmızılık onun derisinin rengi olmuştu artık. Bu olaydan sonra senelerce Üsküp'e dönmeyen Süla, baharın ilk ayında Arnavutluk dağlarına çıkar ve orada kuş tüyleri toplardı. Kendi torbasını bu tüylerle doldurur ve ufaklığın mezarına gider, o tüyleri mezarın üzerine serpiştirirdi. Topladığı kuş tüyleriyle polis olarak görev yaptığı Avlonya'daki diğer çocukların mezarlarını da örterdi. Onun bu enteresan huyu Arnavutluk'un güvenlik güçleri tarafından fark edildi ve onlar Süla'yı günlerce ne yaptığını anlamak için takip ettiler. Bazıları onun kuş tüylerini kaynatıp suyunu süzdükten sonra kalan birikintiden patlayıcı yaptığından şüphe ediyorlardı. Ama bilirkişiler böyle bir şeyin

imkânsız olduğunu söylediler. Güvenlik güçleri, Süla'nın kuş tüylerini serdiği yeri kazdıktan sonra daha da şüphelendiler. Çocuğun cesedini gördüklerinde, Süla'nın katil olabileceğini ve vicdanı bu durumdan rahatsız olduğu için gelip kendi çocuğunun mezarında ağlayan biri olabileceğini düşündüler. Bu yüzden Süla, Peşkopi'nin (Peshkopi) polis karakolunda bir hafta geçirdi. Onu Tiran'a gönderdikleri gün eskiden kendisini ve kucağındaki ölü çocuğu öpen yaşlı kadını gördü. Kadının onlara anlattıklarından sonra güvenlik güçleri Süla'nın, Yunanlıların öldürdüğü o çocuğu annesinin kollarından alıp gömdüğüne dair söylediklerine inanmışlardı. Çocuğu kendisinin öldürdüğünü kabul etmesi için ikna etmeye çalışan polislerle "O zamandan beri kendi göz bebeklerimde o çocuğun yaşam dolu bakışları ile yaşıyorum! Bahar geldiğinde ben yeşillik değil ölümün alıp götürdüğü o küçüğün gülümsemesini görüyorum!" demişti. Süla'nın suçsuz olduğuna şahitlik eden yaşlı kadının anlattıklarını dinledikten sonra Tiran'daki güvenlik güçleri onu serbest bırakmışlardı. Bu olay çok çabuk bir şekilde yayıldı ve Tiran gazetelerinin manşetlerinde de yerini aldı ama editörler Süla'nın ve ölü çocuğun, Makedonya ile Arnavutluk sınırından geçişinin yayınlanmasına izin vermediler, çünkü İşçi Partisi, Çamerya trajedisinin bir an önce unutulması gerektiğine dair kesin uyarı vermişti. Süla daha sonraki dönemlerde Avlonya'da polis olarak hizmet etmeye devam etti ama göğsünde mezar gibi duran, ne iyileşen ne de kötüleşen o kırmızılığı yok etmeyi bir türlü başaramadı. Aynı şekilde kendisinin her hareketini takip eden Arnavutluk'un güvenlik güçlerinin dikkatinden kaçmayı da başaramadı. Takip edilmesi gerektiğine kendisi inandırmıştı polisleri. Çünkü Üsküp'e gizlice dönmeden iki sene önce Avlonya'daki birkaç öğrenciyi, tarihi ve yaşananları teyit etmeleri ve tüm kahramanların isimlerini silip onların yerine öldürülen çocuklarla annelerinin isimlerini yazmaları için teşvik etmeye çalışmıştı. Süla'ya göre insanın öldürebilme kapasitesini bilenler ne

düşmanı vurduklarında ne de düşman tarafından vurulduklarında kahraman ilan edilmeyi hak etmiyorlardı. O kahramanlık unvanını, insan elinin vurmak yerine sadece okşamaya ve sevmeye yaradığına inanan, öldürülen günahsız çocuklar hak ediyordu. Süla'nın bu karşıt eylemi yüzünden alarma geçenler, üzerindeki polis üniformasını çıkarmış ve iki ay boyunca onu, amacının ne olduğunu, toplumun kahraman ilan ettiği kişileri neden silmek istediğini sorgulayarak hapis hanede tutmuşlardı. Süla büyüklerin kahramanlıklarına saygı duymadığını, onun yerine çocukların saflığına ve kendi evlatlarına sahip çıkmaya çalışan analara saygı duyduğunu boşuna anlatıyordu. Aslında onu senelerce hapse mahkûm edebilirlerdi ama İşçi Partisi Merkez Komitesi'nden biri, Süla'nın serbest bırakılmasını ve Güney Slav dillerinin hepsini çok iyi bildiği için çevirmen olarak kullanılmasını önermişti. Yani bir gün insanı kahraman öteki gün hain ilan eden bu devlette hem hapis haneden kurtuldu hem de komşu ülkelerden gelen gizli belgeleri çevirdiği bir ofiste tek başına çalışmaya başladı. Bir gün, Yugoslav bir casusun Arnavutluk güvenlik güçlerine dikkatli olmalarını çünkü Arnavutluk'un devlet adamlarından birinin Üsküp dilenci halkası lideriyle bağlantı halinde olduğunu bildirdiği bir belge eline geçti. Süla bu gizli bilgilerden şaşkına döndü ve onlara hangi devlet adamından bahsedildiğini bildiğini söyledi. Kimden şüphe ettiğini sormak için İşçi Partisi Merkez Komitesine çağırdıklarında sadece Enver Hoca ile yalnız kalmak istediğini söyledi. Herkes dışarı çıktıktan sonra Enver Hoca'ya şüphe ettiği kişinin Mehmet Şehu (Mehmet Shehu) olduğunu söylemişti. Enver o an şaşırmış ama Süla'nın gözlerinin içine baktıktan sonra Mehmet Şehu'nun hain olduğunu nereden bildiğini söylemesini istemişti. Enver'in asla unutmayacağını bilmeden "Benim ofisi me birkaç kez gelişinde hep aynı cümleyi tekrarlardı: "Her Dulla aptal ve her hoca Enver değildir!" Ve belki de sırf bu yüzden Mehmet Şehu daha sonraki senelerde intihar etmeye

zorlanacaktı. Bu olaydan sonra Süla kendinden daha da emin olmuştu. Belki de bu kendinden emin hali yüzünden Enver Hoca'ya bir mektup yazmıştı. Mektupta İşçi Partisi'nin diktatli olmasını söylemişti çünkü bu toplumun ne polis üniformasına ne adalete ne Allah'a ne de bilime inancı yoktu. Sadece İşçi Partisi'ne inanıyorlardı ve bu beraberinde gelecekte büyük yıkımlar getirebilirdi, çünkü bu toplum partinin üstünde devlet gibi bir asli gücün olduğunu unutacaktı. "Bu yüzden yoldaş Enver, toplumu sadece partiye adanmalarına alıştırman iyi bir şey değil" diye devam ediyordu cümlelerine. Enver'in Süla'nın bu yazdıkları karşısında çılgına döndüğünü anlatırlar. Allah'tan o sıralarda Süla'ya bir an önce Üsküp'e dönüp Üsküp dilenci liderliğini eline alması gerektiğine dair babasından haber gelmişti. Ve böylece başka bir hapis olayından kurtulmuştu. Ama her şeye rağmen göğsündeki o kızarıklığı hiçbir zaman yok etmeyi başaramadı ve şimdi Suka'daki camide otururken de o kızılığa bakıyordu. Aynı şekilde esnafı da Enver Hoca ile bir yakınlığı olmadığına inandırmayı başaramamıştı. Caminin içinde oturup bu olayları yeniden hatırlarken, göğsündeki kızarıklığı, o Çameryalı çocuğu gömdüğü günkü gibi silmeye çalışmıştı. Caminin içinde otururken rüyalar âleminde kalıp, oradaki sıcaklık hissiyle birlikte kendi çocukluğunu görmekten başka bir şey istemiyordu. İçinde körüklenen bu istekle babasının onu yanına alıp Kroya Dağı'nı gezdikleri zamanlarda, Dulla'nın arkasından gittiği o çocukluk arzusuyla yamaçtan aşağıya inmeye başladı. Şehre doğru giderken kapının önünde endişeli bir halde kendisini bekleyen Fazile'yi düşünüyordu. Sonra Mala Gölü'nü çevreleyen yüksek kayalıklara baktı ve adımlarını hızlandırdı. O anlarda Fazile'nin kuyudan çıkıp eve girdikten sonra merdivenleri alıp tavana çıktığını bilmiyordu Evlerinde yer altındaki odaya çıkan tek kapıyı açmıştı. Ama aşağıya uzanan yuvarlak merdivenlerden inip, orada ne olduğunu görmeye cesaret edememişti. Bu yüzden tavanda bir yerde oturmuş ve nasıl

aşığıya inebileceğini düşünürken ağlamaya başlamıştı. Fazile, senede bir gün dilenci liderinin o odaya kapandığını orada kendi kendisine konuşarak ve bir önceki sene içerisinde olanları çözümleyerek bir hafta geçirdiğini biliyordu. O an Süla'nın o odaya, Tito'nun Üsküp'ü ziyaret edişinden sonra inip üç gün ve üç gece kaldığını hatırlamıştı. Hatta Süla, odadan çıkınca bir ceset gibi tamamen rengi solmuştu. Ama çok çabuk kendisini toparlamıştı ve o günden sonra Fazile, kendisinin girmesinin yasak olduğu o odada ne olduğunu daha da merak eder olmuştu. Bütün bunlardan sonra tavandan indi, yatak odasına gitti ve orada bulunan tüm eşyaları dışarı çıkarttı. Sırtında bohçasıyla birkaç kere inip çıkarak odasında bulunan tüm eşyaları ve kıyafetleri tavana taşıdı. Evin odalarında tek kalan şeyler, küvet ve karga tüyleriyle doldurulmuş olan yastıklardı. Sonra kapının eşiğine oturdu ve annesinin ona küçükken öğrettiği kırmızı gül ile alakalı şarkıyı söylemeye başladı. Uzun zaman geçmesine rağmen hâlâ evine dönmeyen Süla'yı beklemek için dış kapıya inmek içinden gelmiyordu. O an bulunduğu yerden Kroya Dağı'nın tepelerini görebiliyordu ama o dakikalarda kardeşinin içinde olduğu Suka Köyü'nde bulunan o camiye göremiyordu. Fazile, Süla'nın nereye giderse gitsin geri döneceğini biliyordu. Çünkü dilenci liderinin ablasını yaşadığı evde yalnız başına bırakmasının imkânı yoktu. Ve bu kural sadece tek bir sefer kırılmıştı, o da Dulla'nın yanında İstanbul'dan Samimiye'yi getirdiği ve onu eşi ilan ettiği gündü. O dönemler bu evde; Dulla, Samimiye, dilenci liderinin ablası ve daha sonra da Dulla'nın oğlu Süla yaşamışlardı. Üsküp'e gitmek için yola çıkmadan önce Fazile, bu evi daha farklı hayal etmişti. Şehre bir an önce gelmesi için Dulla'dan haber alınca, bir sonraki Üsküp dilenci liderine göz kulak olması için seçildiğini biliyordu. Üsküp'e doğru giderken daha önce hiç görmediği o şehri ve yaşayacağı evi hayal ediyordu. Odalarında birer yatak olan evi gördüğünde burayı daha büyük ve eşyalarıyla daha zengin bir yer

olarak hayal ettiğini düşünmüştü. İki odayı birbirinden ayıran ve evin tam ortasında duran küveti ilk başta bir tabut zannetmişti. Onun küvet olduğunu daha sonra anlamıştı. Dulla çok seneler önce o odadan oğlunun yatağını ve eskiden Samimiye'nin uyuduğu yatağı çıkarmıştı. O evde ilk geçirdiği yıllarını anımsarken Fazile, sanki Üsküp'ün demiryolunda oturan ve onu Türkiye'ye götürecek olan trene binen Dema'ya gizlice bakan babasını görür gibi oldu. Tren hareket ettiği anda Dulla “Gitme!” diye bağırıyordu. Trenin dar pencerelerinden birinde kendi torununu ve Dema'nın yaşlı gözlerini görmüştü. Aslında o gözlerde Dulla kendi gözyaşlarını görüyordu ve oğlu Süla'nın günahının ağırlığını daha da hissediyordu. Dulla oğlunun bu yaptığını hiçbir zaman affetmedi. Hatta vârisinin Süla olmasına da razı değildi ama tüm düzenin bildiği bir şeyden kaçamazdı çünkü Samimiye'nin doğurduğundan başka mirasçısı olamazdı. Hatta Dema'nın ailesinin, Suka Köyü'nden gidişinden sonra Dulla Samimiye'nin güzelliğini taşıyan oğlu Süla'ya olan sevgisinin gitgide azaldığını hissediyordu. Birçok kez Süla'ya bu günahının bedelini ödetmeyi düşünmüştü ama bunun için en iyi yol onu dilenci lideri olmaktan mahrum etmekti. Ama “yabancı tohumu senin tarlanda” kuralına göre dünyaya geldiği bilindiği için Süla başka kimi kendi vârisi olarak belirleyebilirdi ki! Dulla'nın ona olan öfkesi seneler sonra Süla'nın dilenciliği bırakıp Avlonya'da polis olduğunu öğrendiği zamanlarda bile dinmemişti. Dulla dilencilerin sıklıkla dilencilik işlerinden el çekip de sırf oldukları kişi kalabilmek için dilencilik yapmadıklarını da biliyordu. Ancak yaşlılığının ağırlığını hissetmeye başladığı senelerde Süla'nın acilen Üsküp'e dönmesi için haber göndermişti. Bu sırada Süla'nın sınırın diğer tarafında geçebilmesi için gereken ayarlamalar birkaç gün sürmüştü. Taş Köprü'de birbirlerini gördüklerinde Dulla ona sarılmak için yaklaşmamıştı bile. Sadece elini sıkmış ve o günden sonra Üsküp dilenci halkasını kendisinin yöneteceğini Süla'ya söylemişti. 1960 senesinin o

gününde Üsküp'e Dulla'nın hasretle sarıldığı ve babasının gözyaşlarını kendi yüzünde hissedenden Fazile de gelmişti. Sonra babası yeni dilenci liderinin yaşayacağı evden çıkıp gidince her şey yüzyıllar boyunca süregelen kendi düzeninde devam etmeye başlamıştı. Devamındaki üç sene boyunca Dulla'nın nerelere gittiğini hiç kimse bilmiyordu ve kimse hiçbir zaman onun Büyük Çarşı'nın dar sokaklarında gezindiğini görmemişti. Bazıları hayatının son dönemlerinde Suka Köyü'ndeki camide yaşadığını ve günlerini Mala Gölü'nün kayalıklarına bakarak geçirdiğini söylüyorlardı. Süla ve Fazile onu bir kez daha, evine cesedini getirdiklerinde gördüler. O gün Süla, zamanında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bazı kişilerin, Dulla'ya armağan ettiği şık kıyafetlerini giydi. Tabutunu taşıyan kalabalığın önünde yürürken Süla gözyaşlarının nasıl içine aktığını hissediyordu. İşte o gün gözyaşlarının belli bir tadı olabileceğini söylemenin mümkün olmadığını anlamıştı. O günden sonra gözyaşlarının herhangi bir tadının olmadığını, onların duyguların sıvılaşmış hali olduğunu ve acı, mutluluk ya da hayal kırıklığı ifade ettiğini biliyordu. Ve gözyaşlarında sadece birbirine karışmış ölüm ile yaşamın tadı vardı.

- VII -

1990 senesinin bahar ayıydı. Ve günlerden cumaydı. Sayıların anlamlarını çözmeye çalışanlar bu seneyi oluşturan rakamları toplamış çarpmış ve bölmüştü ama her şey boşunaydı. Bu sayılara yapılan işlemlerde çıkan sonuçlara karşı gelenlerin itirazlarını çürütmeyi başaramamışlardı. En sonunda da bu senenin eski ile yeni bir şeyin başlangıcı arasındaki sınır olduğuna karar vermişlerdi. Her yeniliğin ateşle başladığını ve talihsiz insanların çılgınlıklarının içlerinde hapsoldüğünü söyleyenler kendi tezlerine inanmayı reddediyorlardı çünkü sayıların sembollerini çözenin bu dünyadaki insanlarla bir bağlantısı olmadığı, onun yerine evrende başka bir gezegenle alakalı olma ihtimalini de varsayıyorlardı. Mesela iki kuyruklu yıldızın kendi aralarında çarpışmasıyla, insanlar vurulacak ve bu insanların korkunç çılgınlıkları gökyüzüne kadar ulaşabilecekti. Sayıların anlamlarını çözümleyenler geleceğin işaretinin sadece sıfır sayısından ibaret olma ihtimalini de inkâr etmiyorlardı. Bu, her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğu kadar ileriye dönük de olacağının göstergesiydi. Kaplumbağaların kabuklarını yorumlayanlar da büyük dertler içindeydiler. Aslında onları yoran şey, tüm o kaplumbağaların sırtında görünen belirsiz haç ve yarım hilal işaretleri değil onları birbirin-

den ayıran boşluktu. Ve bu boşluk sadece iki anlama gelebilirdi, ya yeryüzü oradaki görünen boşluk kadar yarılacaktı ya da insanlar kendilerinden bir o kadar uzaklaşacaklardı ki onları birbirlerine bağlayacak hiçbir inanç olmayacaktı. Bu yüzden, insanlık bu ana kadar değerli gördükleri şeylere karşı bir inançsızlık taşıyacak diyorlardı. Din olgusunun laiklik ile eşit tutulacağını, insanların ise çobansız sürü gibi dünyada başıboş dolaşacağını da ekliyorlardı sözlerine. Kaplumbağaların kabuklarına bakarak geleceği gördüğünü iddia edenler, “işte bakın” diyorlardı. “Hayvanın ağzından başlayıp boynuna kadar inen şu beyazlığa bakın! Bu yolun kapalı olduğunu, gelecekte her şeyin farklı olacağını, herkesin konuşacağını ama kimsenin dinlemeyeceğini, herkesin ortak bir pencereden dünyaya bakacağını ama herkesin yalnız başına kendi dünyasında kendi duygularını yok ederek yaşayacağını gösterir” diyorlardı. İki eliyle tutmaya mecbur olduğu kaplumbağayı sıkıca tutan yaşlı bir çingene, Üsküp Meydanı’nda “insanlar eskisinden daha çok insanlıklarını kaybedecekler” diye bağırıyordu. Onun yanından geçenler ya hızlıca sırtlarını dönüyorlar ya da durup kadının çocuğuymuş gibi bağrına bastığı canlıyı nasıl öptüğünü izliyorlardı. “Biz öngöremediğimiz bir şeyi yaşamayız ama bize gönderilen işaretleri okumak ve görmek için cesaretimiz yok” diye bağırıyordu. Ama bu sözler Fazile’nin umurunda değildi. O sayıların bir şeyleri saymak dışında farklı anlamlarının olduğunu bile bilmiyordu. Hatta kuşların uçarak insanlara haberler getirdiğini ve geleceğin kaplumbağaların kabuklarından okunabileceğini daha önce hiç duymamıştı. Bildiği sayılardan onun için en önemlisi yedi sayısıydı çünkü o haftanın son günü olan cuma günüydü. O günde insanlar cuma namazlarını kılar, Allah’la bağlarını güçlendirirler, geçen haftanın diğer günleri için açıklama yaparlar ve gelecek olan diğer yedi gün için ondan destek isterlerdi. Yedi sayısı onun için tüm sayıların sonu gibiydi. Hiçbir zaman insanların neden sekiz ve dokuz sayısı ile daha da

ileri gittiklerini anlayamamıştı. Bu dünyadaki her şeyin yediye eşit olduğuna gayet emindi. Yediyi tüm sayıların kraliçesi gibi gören Fazile, kendi yeleşindeki iki düğmeyi kopartmış ve haftanın günlerinin sayısı kadar düğme bırakmıştı. Yavaş yavaş günün sonuna yaklaştığı ve Süla'nın hâlâ eve dönmediği o cuma gününde de yedi sayısı aklındaydı. Kuyudan atalarına ait torbaları çıkardığı anlamsız eylemlerinden ve tüm eşyaları tavana taşımasından sonra evin dış kapısının önünde oturmak için dışarı çıkmadı. Onun yerine, ara sıra çocukların oyun oynadığı ve insanların geçtiği sokağa baktı ama kardeşinin eve çıkan sokakta yürüdüğünü göremedi. Daha önce de acaba Süla'ya bir şey mi oldu endişesiyle karşı karşıya kaldığı olmuştu ama hiçbir zaman Süla'nın eve birini gönderip de gecikeceğini haber vermediği o cuma günü gibi bir olay yaşanmamıştı. Güneş batmak üzereydi, ışıkları Gazi Mahallesi'nin olduğu batı tarafını aydınlatıyordu. Evin girişine oturan Fazile, dallarının bahçedeki kuyuyu çevrelediği güllere bakıyordu. Aniden bu eve ilk geldiği günü anımsarken, güneşin batışını izler gibi, Debre'deki özgürlüğünün sonunu izlediği günü de hatırlamıştı. Sanki Radika Nehri'nin su sesleriyle birlikte annesinin de ayak seslerini duyar gibi oldu. Sonra sudan bir çarpma sesi ve bir "Ah!" sesi gelir gibi oldu. Radika'da yıkanan annesi "Soğuk su insanın bedeninin okşadığı gibi onun özlemlerini de okşar!" diyordu. Bu eski anılardan kurtulmak isteyen Fazile, oturduğu yerden kalktı ve etrafını kaplayan güllerin kuytusundaki kuyuya yaklaştı. Sonra odasının kapısının arkasında tuttuğu kazmayı aldı ve kokuları diğer komşu evlere kadar giden bütün güllerin kökünü kesmeye başladı. Kestiği gülleri kuyuya attı ve bir süre sonra kuyunun etrafında onu çevreleyen duvardan başka bir şey kalmadı. Evin bahçesi artık o eve ilk geldiği andaki haline benzemeye başlamıştı. Dallardaki yaprakları temizleyip onları da kuyuya attıktan sonra kuyunun dibine kadar inmeye yarayan yuvarlak merdivenlerin kapısını yeniden açtı. Kuyunun derinliklerinde kay-

boldu ve bir süre sonra sadece duvarlardan söküp suya fırlattığı taşların sesleri duyulmaya başlandı. Kuyudan dışarı çıktığında güneş artık tamamen batmıştı. Kuyu yarısına kadar taşlarla dolmuştu. O evdeki her şeyi yıkıp dökme ve her şeyi hayatına benzeyen büyük bir yıkıntıya dönüştürme isteğinin sebebinin ne olduğunu anlayamıyordu. O akşamüstü çocukluğu hariç hayatıyla alakalı olan her şey çıktığı kuyudaki karanlığa benziyordu ve sanki oradan geçmiş i hatırlatan gölgeler çıkıp duruyordu. Belki de insanın geçmişindeki duvarları da yıkmanın bir yolu vardır diye düşündü. Ayrıca anılar kuyusunu sonsuza dek kapatacak olan şeyin ölüm olduğunu da biliyordu. Ama o gün ölüm hakkında düşünmek istemiyordu. Ölüme dair duyduğu korku hiçbir zaman içinden gitmemişti. En sonunda da, yaşamı umutların beslemediğini aksine onu ayakta tutan şeyin ölüm korkusu ve yaşama içgüdü s ü oldu ğ u nu mırı ldandı. Bu yaşama içgü d ü s ü ve bu ölüm korkusu olmadan umudun ne olduğunu bile bilmeyen canlılar tehlikeden kaçmak yerine doğrudan onun üstüne giderlerdi. 1990 senesin o bahar gününün akşamında Fazile, ilk defa ölüm korkusu yüzünden yaşadığını, tüm içgü d ü l e r i n d e n g e r i y e k a l a n ı n s a d e c e yaşama içgü d ü s ü oldu ğ u nu kabullendi ve bu içgü d ü s ü n ü k e n d i s i o l m a d a n S ü l a ’ n ı n Ü s k ü p d i l e n c i l i d e r l i ğ i n i n g e r e k t i r d i ğ i yükleri tek başına üstlenemeyeceği inancıyla örtmüştü. O akşamüstü kendi hayatı Fazile’ye bir yıkıntı gibi geliyordu ve S ü l a ’ n ı n y a m a c ı n d a n a ş a ğ ı y a d o ğ r u y o l a c ı k t ı ğ ı S u k a K ö y ü ’ n d e k i k u l e n i n y ı k ı n t ı l a r ı n a b e n z e y e n o y ı k ı n t ı l a r d a n g e r i y e s a d e c e b i r a v u ç a n ı b ı r a k a n l a r ı n k i m o l d u ğ u n u b u l m a k i s t i y o r d u . E s k i b i r k e s t a n e a ğ a c ı n ı n y a n ı n d a g e ç e r k e n S ü l a , o a ğ a c ı n g ö v d e s i n d e b i r d e l i k g ö r m ü ş t ü . S ü l a ’ n ı n o d e l i k t e n i ç e r i e l i n i s o k m a v e o r a d a b u l u n a n y e ş i l y ı l a n ı y a v a ş ç a s e v m e i s t e ğ i ç o k a n l a m s ı z d ı . Y ı l a n ı n s o ğ u k b e d e n i n i h i s s e t t i ğ i n d e t e r l e m e y e b a ş l a d ı . A s l ı n d a k o r k u d a n t e r l e m i y o r d u , k e n d i e l i n i n s ı c a k l ı ğ ı i l e y ı l a n ı n s o ğ u k l u ğ u b i r b i r i n e k a r ı ş ı p e r i d i ğ i i ç i n t e r l i y o r d u . S o n r a y ı l a n ı n s a ğ e l i n i s a r m a l a d ı ğ ı n ı , y a v a ş ç a

omzuna doğru tırmandığını ve aniden soğuk bedeni ile torbanın iz bıraktığı yeri sıkıca sardığını hissetti. O izlediği görüntüden sarhoş olan Süla, yılanın bakışıyla insanı öldürdüğünü unutmuştu. Ve bir an için gömleğinin içine giren kafasına baktı. Göğsünü delip geçen bir sıcaklık hissetti o anda. Sonra sanki bedeninden ayrılıp kestane ağacının dibinde oturan ve uyukuyormuş gibi kafası öne düşmüş olan kendisini görür gibi oldu. Göğsündeki kırmızılığı kapatan elini de gördü. Avuç içlerini acaba kan yüzünden mi kızarmış olduklarını görmek için çevirdi ama onun yerine Kroya Dağı'nı kaplayan süt rengi bir sis gördü. O sis şehrin mahallelerini ve Vardar'ın üzerindeki Taş Köprü'yü de kaplamaya devam etti. O anlarda aşağıda evin giriş kapısında oturmuş olan Fazile de kendi ellerine bakıyor ve o ellerinin yıkıcı kimselerin ellerine benzediğine ve parmaklarında sanki yumuşak bir yastık olduğuna kendisini inandırmaya çalışıyordu. Ellerin derisi artık geçmişte yaşadığı tüm olayları birbirinden ayıran bir haritaya benziyordu. Bu dünyada yapan ile yıkan ellerin aynı anda çalıştığını biliyordu Fazile. Yaşadığı yerde, Üsküp'te de eskiden inşa edilen birçok şey artık yoktu. Onları eski inşaatçıların yaptıklarını beğenmeyen yeni inşaatçılar yıkmıştı. Yani Üsküp, Fazile'nin yaşamak için ilk geldiği yıllardaki gibi değildi ve o eski yerleşim yerinden izler bile yoktu. Bu yüzden bu şehir boşuna bu eski ismi taşıyor diye düşünüyordu. İsmi değiştirip bambaşka bir şeyle adlandırsam mesela diye mırıldanıyordu. O şehri şehir yapan tüm izlerini yok eden o insanlar büyük bir ego ile sanki soy isimleriymiş gibi kendilerine Üsküplü diyorlardı. Belki de bu şehrin isminin anlamını kaybetmiş olmasının sebebi budur diye düşündü. Üsküp dilenci halkasının artık var olmasına gerek yoktu, dilencilerin temeli olan ve her şeyden daha eski olan dilenci düzenini yöneten dilenci liderlerinin yaşamış olduğu evler de yıkılmayı hak ediyordu. İçinde hissettiği boşluk yüzünden Fazile'ye her şey daha fazla kendisini kandıramayacağı bir anlamsızlık, umut-

suzluk ve boşluk gibi göründü. O evi yıkmak için karşı konulamaz bir istek duyuyordu ama gücü yoktu. Seksen senelik hayatı ile Fazile artık ayakta zor duran bir yıkıntıya benziyordu. Ve 1990 senesini oluşturan sayılardan farklı olarak onun ömrünün uzunluğunu anlatan sayılar sekiz ve sıfırdan oluşuyordu. Artık onları kendi aralarında ne çarpmaya ne de bölmeye ihtiyacı vardı. Çarpma ve bölme dışında hangi matematik işlemini kullanırsan kullan geriye hep sekiz kalıyordu. Ve Fazile sekizin eşitliği sembolize ettiğini, simetrisinin bir rakamı olduğunu, eşit şekilde hiçbir rakamı bölemeyen yedinin aksine sekizin kendinden önceki her türlü çift sayıyla eşit şekilde bölünebildiğini bilmiyordu. Ömrünün uzunluğunu yansıtan sekiz sayısını düşünürken kendini umutsuz hissetti. Bunu sebebi de yedinin eksikliği hissettiği içindi ve hayatının bir on yılını fazlalıkmış gibi hissediyordu. Fazile sayıların anlamlarını bilmiyordu ama doğumunu yansıtan 1910 senesinin, Süla'nın eve gelip hazırlanan küvette yıkanarak Fazile'ye bile anlatmadığı şeyleri, Allah'a yüreği ve bedeni temiz bir şekilde açmak için cuma namazına gitmesini beklediği 1990 senesinin o bahar günü ile çok benzer olduğunu biliyordu. Süla ona ne Arnavutluk'taki geçmiş hayatından ne Suka Köyü'nden gittiği günden ne de Çamerya'ya doğru yola çıktığında onu çok korkutan, Mala Gölü'nün etrafındaki taşları kaplamış olan kargalardan bahsetmişti. Süla ona Kosova'ya doğru yola çıkışlarından ve Kaçanik Boğazı'nda Çameryalıların bağırış seslerini duyduğu için yolun yarısına bile gelemeden geri dönmelerinden bahsetmemişti. Geçmişteki o bağırışların yankıları geleceğin ona getireceği gözyaşlarıyla karışıyordu. Kardeşi onunla çok nadir konuşuyordu ve o konuşmalar da genellikle evle alakalı olan şeylerdi. Aralarında geçen konuşmalar genellikle Süla'nın "evet"i veya "hayır"ı ile bitiyordu ve bu Fazile için başka soru sorulmaması, henüz bitmemiş bir işe yönelmesi ya da kardeşinin gereksiz gördüğü bir konudan el çekmesi gerektiği anlamına geliyordu. Çok

uzun zamandır o evde bir sessizlik yaşanıyor ve senelerdir ikisi de sanki söylenmemişler için özür dilemek istercesine sadece birbirlerine bakıyorlardı. Fazile'nin de Süla'ya asla söylemediği birçok şey vardı. Her şeyden önce küçükken annesinden Dulla'nın daha çok erkek çocuğa sahip olduğunu duyduğu için onun gerçek kardeşi olabileceğine dair şüphelerini gizlemişti. Hayır, Fazile bilmesi gerekenin ötesine asla geçmemişti. Belki de bilinmeyenlere doğru yürümekten korkuyordu ve bu onun bildikleri ile gizli olanları birbirinden ayıran duvarın öbür tarafında ne olduğunu görme cesaretinin olmayışından kaynaklanıyordu. Fazile Süla'nın sıklıkla saatlerce kaldığı ve sonra sanki yüksek tepeleri tırmanmış gibi rengi atmış bir şekilde çıktığı aşağıdaki odaya gidişlerinden de korkuyordu. Belki yaşadıkları evden son zamanlarda bu kadar nefret etmesinin sebebi de buydu. Özellikle de o evin altındaki odadan! Hatta o oda olmasa Süla'nın onunla vakit geçirmek ve konuşmak için daha çok zamanının olacağına inanıyordu. Belki de o ev, bir insanın da herkesin görebileceği odalarının olduğunu ama sırlarını sakladığı ve kimsenin görmemesi gereken bir odasının daha olduğu gerçeğini yansıtıyordu. Yani insanın kendisiyle ilgili bilinenler ve sakladıkları arasında sıkışmış bir şekilde yaşadığını biliyordu. İnsan ayrıca yaşadıkları ve yapmaya asla cesaret edemedikleri yüzünden çekingen bir şekilde yaşıyordu. Fazile de asla o aşağıdaki odaya inmeye ve Süla'nın yıkandığı küvette yıkanmaya cesaret edememişti. O küvette yıkanmayı ve o odaya inmeyi asla hayal bile edemeyen Fazile, 1990 senesinin o bahar gününde kendinin tam tersi ve o evin tek sahibi gibi davranmaya başlamıştı. Gece çöküp çocukların da bağıışıları sustuğunda kafasını kapının girişine dayadı. Yatak odasına gitmeye niyeti yoktu. Gitse bile her şeyi tavana çıkardığı için ne oturacak ne de uzanacak bir yeri vardı. Odasının ortasında sadece karga tüyleriyle doldurulmuş yastıklar vardı. Orada, oturduğu yerde sanki uyuyakalmış gibi görünüyordu. Gerçekte sadece Gazi

Mahallesi'nin üzerine çöken geceyi görmemek için gözlerini kapatmıştı. Gözleri kapalı bir şekilde dururken 'acaba Süla'ya kötü bir şey mi oldu' düşüncesiyle daha kolay başa çıkabiliyordu. Son senelerde Süla sanki iç sıkıntısı kurtlarının yaşadığı bir izbelik gibi olmuştu. Ama üzgün de olsa mutlu da olsa her zaman Fazile'ye gecikeceği zaman haber vermişti. Düşündüğünden daha fazla süre bulunduğu yerde kalması gerektiğinde ise haber gönderip onu endişeli halde bırakmamanın hep bir yolunu buluyordu. Priştine'deki öğrenci karışıklıklarından sonra Kosova'ya gitmek için yola çıktığı, iki gün kalacağını söylediği ama aslında bir ay boyunca kaldığı zaman da böyle olmuştu. İlk iki üç gün geçtikten ve orada gerektiğinden daha fazla kalacağını anladığında, Fazile'ye eve göz kulak olması ve endişelenmemesi için haber göndermişti. Kosova'dan döner dönmez üç gün boyunca kaldığı polis karakoluna çağırılmışlardı Süla'yı. Polisler ona Priştine'deki karışıklıklarla ilgili birçok soru sormuşlardı. Yaralı olan birkaç öğrenciye olay yerinden uzaklaşmaları için yardım eden Süla'nın da bulunduğu birkaç fotoğraf göstermişlerdi. O da tesadüfen protestocuların arasında bulunduğu ve yaralanan gençlere yardım etmeme gibi bir şansının olmadığına onları ikna etmişti. Süla'nın polis karakolunda olduğu o geceler boyunca olduğu gibi, Fazile 1990 senesinin bu bahar günü de Süla'ya bir şey olmasın diye Allah'a dua ederek geçirmişti. Hatta Süla'nın ertesi gün döneceğine ya da birini gönderip ne zaman döneceğine dair haber vereceğine de emindi. Bu yüzden Üsküp'ü kaplayan gece yüzünden artık endişelenmiyordu ve ertesi gün ya Süla'nın kendisinin ya da haber getiren arkadaşlarından birinin evin dış kapısını açıp, orada gözü kapalı şekilde kapının dibinde oturan Fazile'nin iç sıkıntısını defetmesini bekliyordu. Ama boşuna umut etmişti. Ne ertesi gün ne de ondan sonraki iki gün bakışlarını ayırmadığı kapıyı hiç kimse açmamıştı. Üç gün geçip de kardeşinden hiçbir haber alamamasının ardından kafasını beyaz tülbenti ile örttü ve Taş Köprü'ye

gitti. Oraya kardeşini bulacağına dair umut beslediğinden dolayı değil kendisinin bile bilmediği bir şey onu çektiği için gitti. Sanki oradan şehrin tüm mahallelerini görmek ve Süla'nın ne tarafa gitmiş olabileceğini belirlemek istiyordu. Ormanın derinliklerine doğru girdi ve Kroya Dağı'nın tepesine ulaşmadan Süla'yı bir kestane ağacının dibinde yatarken gördü. Boşuna uyuduğunu umut ediyordu çünkü yanına yaklaşır yaklaşmaz bu hayattan ayrıldığını fark etti. Göğsünde sanki mermi izi gibi iki üç tane delik vardı ama aslında kimse onu silahla vurmamıştı. Fazile, kestane ağacına baktı ve orada her şeyi açıklayan o deliği gördü. Süla'nın ölümüne neden olan şey bakışlarıyla insanı öldüren yeşil yılan olmalıydı. Süla'nın yanı başına oturdu ve acı bir şekilde haykırarak ağladı. Sonra yanında her zaman taşıdığı eşyalardan hiçbirinin eksik olmadığını fark etti. O eşyalar arasında her zaman yanında tuttuğu evin odalarının anahtarları da vardı. O anahtarları eline alınca içi sızladı. Süla'nın kendi vârisine onları teslim etme şansının olmadığını anladı çünkü. Dilenci düzenine göre dilenci lideri o anahtarları kendisinden sonra gelecek olan vârisinden başka hiç kimseye teslim edemezdi. Sonra merhumun cesedini eve kadar taşımaları için insanlar çağırırdı ve Süla'nın öldüğü haberini her tarafa yaydı. Cenaze törenine onu sevip sayan, onu Üsküp dilenci halkası ve yaşadığı yer için birçok şey yapmış biri olarak gören binlerce kişi geldi. Herkes Fazile'ye acıyarak bakıyor ve Süla'nın vârisinin kim olacağı sorusunu da sormadan içlerinde kalıyordu. Bu soru Fazile'yi de düşündürüyordu çünkü bir dilenci liderinin vârisinin ismini söylemeden öldüğü daha önce görülmemişti. Ayrıca Fazile tahmin yürütecek kadar Süla'nın çocuklarını da tanımıyordu. İki kardeş bu konu ile ilgili hiç konuşmamışlardı. Gerçek olan şey şu ki, son zamanlarda Süla'nın bir derdinin olduğunu, bu derdin de vârisi ile alakalı olduğunu anlamıştı. Aynı zamanda Süla'nın son zamanlardaki Taş Köprü'ye gidişlerinin birilerini beklemekle ve belki de o kişinin kendi vârisiyle ilgili olduğunu

öngörebiliyordu. Fakat ne olursa olsun Fazile'nin ne olacağını tahmin edebilme şansı yoktu. Hatta o anlarda her şeyi bir anda unuttu ve kendisiyle ilgilenmeye başladı. Sûla'yı gömdükten sonra eve döndü ve yerin altındaki o odaya indi. Kendisi bile orada ne aradığını bilmiyordu ama şimdi o evin tek sahibi kendisiyken o odada ne olduğuna rahatlıkla bakabilirdi. Duvarlarda asılı olan aynalara ve o aynalara vuran güneş ışınlarının ocağın üzerinde kırılıp odayı aydınlatışını izliyordu. Sonra ya duvarlarda asılı ya da onların yanlarına dikkatlice yerleştirilen birçok eşya gördü. Odanın ortasında beyaz bir çarşafyla örtülmüş bir yatak bulunuyordu. Orada içinde koyu renkli bir sıvı olan birkaç şişe olduğunu fark etti. Onlardan birini açtı ve o an bedeninin yorgunluğunu hissetti. Odayı dolduran o ağır koku yüzünden neredeyse dizlerinin bağı çözölmüştü. O şişedeki, yeşil yılanın derisinden yapılan ve zeytinyağının içinde bekletilmiş olan bir ilaçtı. Tavanın ortasında asılı duran, birinde bir lira altınların, diğerinde iki buçuk lira altınların, öbüründe ise beş lira altınların olduğu üç tencere vardı. Tencereler içindeki liralara kadar değerli üç tane demir çengelle asılmıştı. O çengeller Havzi Paşa kendi sarayının inşaatından önce onları sipariş ettiği zamanlara denk geliyordu. O çengellere derileri yüzölmüş üç koç asmıştı ve onlar aracılığıyla kendi sarayını nereye inşa edeceğini belirleyecekti. Koçlardan birini Vardar'ın kıyısına asmıştı, diğerini Serava Nehri'ne, üçüncüsünü de Çayır Ovası'nın kuzey bölgesine asmıştı. Sonra da o koçlardan hangisinin en önce kokuşacağını ona haber vermelerini beklemişti. Böylelikle havası daha az nemli ve ciğerlerine daha az zarar verecek yeri belirleyecek ve sarayını oraya inşa edecekti. İlk çürümeye başlayan koç Vardar kıyısına asılmış olan koçtu, ikincisi Serava Nehri'ndekiydi ve en çok dayanan ise Çayır Ovası'ndaki oldu. Fakat Çayır Ovası'ndaki koçun kurtlanmamasına neden olan şeyin hava şartları değil de Havzi Paşa'nın sarayının nereye inşa edileceğini belirleyen Üsküp dilencilerinin olduğuna dair gerçeği tarih kitapları yaz-

mayacaktı. Onlar gizlice ağaçlardan birinin dallarına asılmış olan koçu tuzlamışlardı. O yerin altındaki odaya inmeden önce Fazile'nin izlediği mahallenin kurulmasını böyle sağlamışlardı. Odayın içinde dolanırken başının dönmeye başladığını hissetti ve yanlışlıkla içinde kırmızımsı bir sıvı olan şişeye dokundu. O sıvı yeşil yılanın kanından ve hindi yumurtalarından oluşmaktaydı. Fazile onun hava ile birleşmesinden sonra buharlaştığını ve ardından alev aldığını bilmeden şişeyi açtı. Gece vakti, ışık olmayan yerlerde yürürken etrafı aydınlatmak için kullanılıyordu. Bu sıvı ile dolu olan şişenin kapağını açıp buharlaşmasını beklemek, ortalığı aydınlatması için yeterliydi. Bunu genellikle Üsküp dilencileri kullanıyorlardı. Bu sıvı, fenerlere ihtiyaç duymayan dilencilerin ellerinde aydınlatmaya yarayan başka bir şey olduğu söylentilerine de sebep olmuştu. Henüz ne olduğunu anlamadan yerin altındaki o odayı alevler kapladı. Fazile sadece merdivenleri çıkmaya ve oradan da evin diğer kısmına gitmeye vakit bulabilmişti. Sonra da sanki gizli hazinelerini kurtarmak ister gibi bir odadan diğerine koştu. Ama odalar bomboştu. En sonunda başındaki tülbenti, ahşap küveti ve kardeşinin dönmesini beklediği o cuma gününden beri yerde duran yastıkları aldı. Başının üstünde küvet, iki kolunun altında yastıklarla Taş Köprü'ye doğru yola koyuldu. Köprüye ulaştığında küveti nehre attı ve Vardar Nehri'nin üzerinde uçuşan tüyleri de yastıktan çıkardı. O günlerde Üsküp gazeteleri Vardar'da yüzen bir cisim bulunduğunu yazmışlardı. Arkeologlara ve tarihçilere göre, o Güney Slavları'nın bu bölgelere akın ettikleri zamanlara aitti. Kökenini araştırdıkları o yüzen cismin bu bölgelerdeki Slavlar'ın da ne kadar eskiye dayandığını kanıtlaması gerekiyordu. O küveti yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarına kadar durduğu Üsküp Müzesi'ne koydular. Yüzen bir cisim olarak değerlendirilen o küvet daha sonraki senelerde başka bir müzeye yerleştirildi ve hâlâ orada bulunmaktadır. O müzede yamalı geçmişin parçalı geleceğe götürdüğünü gösteren başka birçok

sanat eseri de bulunmaktadır. Zamanında birçok Üsküp dilenci liderinin yıkandığı o küvetin yanında birçok ziyaretçi duruyor ve haklı olarak onun kestane odunundan yapılmış bir tabut olduğunu düşünüyorlardı. Eserin yanına konulmuş açıklama yazısını ise okumuyorlar, hatta orada “Leka’nın (Lekë) falang askerlerinin Vardar’ı geçmek için kullandıkları yüzen araç!” yazdığını bile fark etmiyorlar. Tabut şeklindeki bu cismin ne tür odundan yapıldığını ve duvarlarının birinde bulunan o deliğin özelliğinin ne olduğunu soranlar var. Rehberler o cismin kiraz ağacından yapıldığını anlatıyorlar. Üzerinde bulunan deliğin de onu içme suyuyla doldurmaya yaradığını anlatıyorlar. Süla’nın ve onun gibi birçok dilenci liderinin yıkandığı o küvete ne olduğuyla ilgili Fazile’nin pek bir şey öğrenebilme şansı olmadı çünkü o küvetin yükünden kurtulduktan hemen sonra Kroya Dağı’nın tepelerine doğru yola çıktı. Bugün büyük bir hac işaretinin bulunduğu ve Gazi Mahallesi’nin çok net görülebildiği Kroya Dağı’nın tepesine ulaştığında tüm evini kaplayan ve yıllarca yaşadığı mahalleyi aydınlatan ateşi gördü. Kendi evini kaplayan alevleri değil de karşı tarafta bulunan ahşap ve alev olmadığı halde bahçesinden duman çıkan evin etrafına dizilmiş olan yangın söndürme araçlarının uzaktan gelen alarmlarını da duyuyordu. Fazile de o evin bahçesinden çıkan dumanlara şaşırmıştı çünkü Süla’nın açtığı tünelden alevlerin karşı eve kadar ulaştığını bilmiyordu. Ama artık onun için hiçbir anlam ifade etmiyordu. Gazi Mahallesi’nin tamamı bile yanıp kül olsa, o bir daha Vardar Nehri’nin kıyılarına kadar uzanan o şehre dönmeyecekti. Arkasına bile bakmadan yoluna devam etti. Aslında artık önündekileri de görmüyordu. Belki de nereye gideceği ve dünyanın neresinde her şeyin son bulacağı da onun için hiç önemli değildi. Ama batıya doğru giderken yapay Mala Gölü’nün tepesindeki kayalıklardan başka varabileceği bir yer yoktu. O artık kendisini geçmiş geleceğinden daha önemli olan bir insan gibi hissediyordu. O artık geçmişin kuyusunun

kapılarını kapatma isteğinin yok olduğu bir insandı. Kayaların tepesine ulaştığında üzerinde onlarca karganın uçtuğu gölün sularını gördü. Kargalar şaşkınca suyun üzerinde uçuşuyorlar ve gökyüzünün yukarıda mı yoksa yansımasının vurduğu suyun yüzeyinde mi olduğunu anlayamıyorlardı. Biraz zaman geçtikten sonra, gölün üzerinde uçan kargalar göle yansıması vuran Fazile'nin de gölgesini gördüler ve daha önce işitmediği bir şekilde ötmeye başladılar. Onların bu sesleri etrafta bulunan diğer kargaları da uyandırdı ve hepsi bir anda nehrin üzerine yığıldılar. Fazile gölün ne o tarafındaki ne de bu tarafındaki kayaların bu şekilde kuşlarla dolduğunu görmemişti. Sonra her şey sanki gerçek olmayan bir öyküden fırlamış gibi korkutucu bir rüyaya benzemeye başladı. Kargalar göl suyunun biriktiği deliği kapattılar ve oranın üzerinde dönerek uçmaya başladılar. Uçan kuşların oluşturduğu o karışıklık bir hortuma benziyordu. Kuşlar öyle bir noktada uçuşuyorlardı ki ayın yansımasının vurduğu yere denk geliyordu. Fazile'ye sanki kuşların uçuşu ile gölün suyu bir olmuş ve kuşların uçuşundan gölün dibinde uyuyan ay bir delik oluşturmuş gibi geldi. Kargalardan birçoğu birbirine çarpıyor ve suya düşüyorlardı. Fazile, suyun yüzeyinde katman oluşturan ve hızlıca suya dalıp orada bulunan canlıları ısırarak kuşları görüyordu. Belli bir süre sonra kuşlar artık birbirlerini görmeye başladılar, sadece aşağıda bulunan serin suya mümkün olduğunca yaklaşılmaya çalışıyorlardı. Kuşları bu hale getiren şey, hem yukarıda gördükleri gökyüzü hem de aşağıda gördükleri gökyüzünün yansımasından dolayı kafalarının karışmasıydı. Bu yüzden Fazile, o an insanın gökyüzüne çıkmadan da gökyüzünde dans edebileceğini düşündü. Bu sırada gitgide daha da şiddetlenen kargaların oluşturduğu o hortuma hayretle bakıyordu. Kuşların birbirlerine nasıl çarptıklarını ve ardından nasıl geri kaçtıklarını izliyordu. Fazile'nin artık bakışı bulanıklaşmaya başlamıştı. Hiçbir şey gölün üzerine yansıyan ayın yansımasına bakma isteğine engel olamazdı. Aşağıdaki o

gökyüzü ile ayın yansıması kendi hayal gücüne çok benziyordu. Sonra rüzgâr gibi gelen bir his onun ölüm ile yaşamı düşünmesine neden olmuştu. Fazile yarını ya da Debre’de bıraktığı geçmişi düşünemiyor olmasının verdiği his yüzünden içinde bir yangın hissediyordu. Ölen ve yaşayan, ölümü onurlandırmak için kutlama dansı yapan kargalara bakarken sanki hâlâ evin kapısının önünde Süla’yı bekliyormuş gibi hissediyordu. Fazile aniden kendi odasına gidip uzanma ve diğer odada suyunu doldurduğu küvette Süla’nın yıkanma seslerini duyma isteği hissetti. Birçok kez o küvette o da yıkanmak istemişti. Ama bu düşünce onu hep korkutmuştu. Fazile gözlerini kapatıp Radika Nehri’nde yıkandığını hayal etmek istemişti ama bir türlü başaramıyordu. Annesinin onu okşamalarını da tırnakları yastıklı olan genç delikanlının sevgisini de hatırlayamıyordu. Ara sıra ellerini yukarı kaldırıyor, ağarmış saçlarını okşuyordu. Aniden başındaki tülbendi çıkardı. Her başını okşadıktan sonra da sanki eline dökülen saçları buruşturmak istercesine avuç içlerini sıkıyordu. Uzun zamandır, yaşadığını mı yoksa arafta bir yerde mi olduğunu bilmiyordu. Fazile kendisini suyun yüzeyini görmek için umutla uçan ve altında bulunan gökyüzüne doğru gitme imkânı bulmaya çalışan bir karga gibi hissediyordu. Aniden bir sürü düşünce geçti aklından. Yanından sanki insanlar geçiyormuş gibi hayaller görüyordu. Bazen onu yanına almak isteyen Süla’nın kendisine elini uzattığını, bazen de ona daha önce hiç söylemediği bir şeyi söylemek isteyen üzgün Dulla’yı görüyordu. Kafasındaki tüm bu hayaller tıpkı kargaların ötüşlerinin artması gibi artıyordu. Kim bilir kaçınıcı defa, Gazi Mahallesi sakinlerinin dilenci liderinin kül olan evini gördüklerinde neler hissedeceklerini düşündü. Bu düşünce kafasını geriye çevirip şehre bakması için onu teşvik ediyor ama o an bulunduğu o yerde hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği mahalle görünmüyordu. İnsanın kendi geleceğinin şimdiki zamanının devamı olduğunu unutarak, gerçekliğinin aşağıda o şehirde mi yoksa

buradaki büyük çukurda mı olduğunu düşündü. Fazile'nin şimdiki zamanı sadece Mala Gölü'ne yansıyan gökyüzüne ve ayı görme isteğine dayanıyordu. Bu isteğinin önüne geçen şey yaşama içgüdüğü ve gölü kaplamış olan kuşlara çarpma korkusuydu. Aniden şehre geri dönme isteği sardı benliğini. Yoksa geçmiş ile geleceği arasına bir düğüm atacağı Debre'ye doğru mu gitmeliydi? Ama artık ne Üsküp'ün ne de Debre'nin onun hayatına anlam yüklediğini fark ediyordu. Daha ileri gitmeye, o uzun yolu aşmaya ve yeniden geçtiğinde köyün camisinin önünde rastladığı bazı adamlardan zar zor kurtulmayı başardığı Suka Köyü'nden geçmeye gücünün olmadığını hissediyordu. O adamları aslında ilk başta fark etmemişti ama o eski kulenin yıkıntılarını görmek için köyün sokaklarında ilerlediğinde onların gülüşme seslerini duymuştu. Yaşlı kadını görünce de arkasından koşmaya başlamışlardı. Fazile kendisi bile yıkıntıların diğer tarafının dibinde çamur dolu bir sarnıç bulunduğunu ve o yere ulaşmayı nasıl başardığını bilmiyordu. Hiç düşünmeden sarnıcın içine girmiş ve adamların oradan uzaklaştıklarına emin olana kadar saklanmıştı. Ellerini çamura daldırdığında altın paralara dokunmuş ama onlardan bir tane bile almamıştı. Sonra oradan çıkmış ve ıslak kıyafetlerle Mala Gölü'nün etrafındaki kayalıklara doğru yola koyulmuştu. Artık kargaların danslarını izlediği kayanın en tepesindeyken kendisi dışında her şeyi düşünüyordu. Fazile, geçmişini dolduran olayları ve yalnızlığının daha da uzamasından başka bir anlam ifade etmeyen ve hayatındaki o derin boşluğu daha da derinleştiren yaşlılığının son dönemlerini düşünüyordu. Küçükken her zaman eli bol olduğunu düşündüğü kişilerin peşinden giden annesinin arkasından acele ile yürürdü. Daha sonra Üsküp'e geldiğinde tüm vaktini Süla'yı uğurlayarak ve eve dönüşünü bekleyerek geçiriyordu. Hiçbir zaman kendisini düşünmek payına düşmemişti. Ama artık ne birinin arkasından hızlıca gitmeye ne de beklemeye ihtiyaç duyuyordu. Geçmişinin artık kendi benliğinde yavaş yavaş

süzölüp kaybolduğunu biliyordu. Onunla beraber geleceği de kayboluyordu. O an her şeyin, kayalıkların en tepesinde durup sadece kargaların danslarını seyreden Fazile ile alakası vardı. Aslında her şeyin tek anlamı vardı, o da son bekleyişti. Kargaların oradan uzaklaşıp suya yansıyan ayın görüntüsünü görme bekleyişi. Göle yansıyan gökyüzünün artık kargalarla kaplanmış olmasının başka açıklaması belki de yoktu. Ya her şeyin başka bir anlamı varsa diye düşünüyordu Fazile. Gene de her şeye rağmen yaşamaktan yorulmuş hissetmiyordu kendisini ama yaşamak için beklemek onu yoruyordu. Şimdi o kayanın tepesindeyken, hayatının anlamı olan Sûla'yı beklerken ya da annesi ona dilenciliğin kurallarını öğretirken ne hissettiğini düşünmesine imkân yoktu. O kayanın tepesindeyken sadece evlerinin önündeki kapıda oturuyormuş gibi geliyordu ona. Bahçeye açılan dış kapıda bekledikten sonra evin hangi odasına gideceğini bilmesinden farklı olarak burada şu an bulunduğu bu yerde göle yansıyan gökyüzüne atlayışının onu nereye götüreceğini bilmiyordu. Aşağıda gördüğü şeyi ve onu kaplayan yukarıdaki gökyüzünü düşünürken sanki daha önce hiç doğmamış gibi hissetmeye başladı. Ancak böylelikle asla ölmeyeceğine kendisini inandırabilirdi. Ancak bu şekilde ne geçmişi düşüneceği ne de gelecek için endişeleneceği bir yere gideceğine inanmak daha kolaydı. Uzun zamandır kendisini deliğinden çıkmayan bir fare gibi görüyordu. Bu yüzden, o an o kayada dururken her şey onun vereceği karara bağlıydı ve Fazile ilk defa kendi hayatının ağırlığını tartıyordu. Geçmişinde kalan hayatı ise koca bir hiçlikmiş gibi geliyordu. Onun hâlâ yaşadığını ve geçmiş kuyusunu daha da derinleştirdiğini, gitgide daha da şiddetlenen kuşların dansı da kanıtlıyordu. O kuşlar artık tamamen çıldırmış gibiydiler ve bir an önce suyun yüzeyindeki ayın yansımaları görmeyi umdukları yere doğru kendilerini delice salıyorlardı. O delilik hali, suyun yüzeyine yansıyan aya bakan Fazile'yi de sanki köleleştiriyordu. Suyun yüzeyindeki halka, Fazile'nin beynine yavaşça giren ve yaşa-

ma içgüdüsünü uyandıran bir noktaydı. Birden yaşamın umut, ölümün de teselli olduğunu anımsadı. Bunu düşünürken kendi kendine gülümsedi. Şimdi sürekli dökülen ve ellerinde kalan ağarmış saçlarını okşamak daha kolaydı. Uzun zamandır kendi saçlarıyla ilgilenmemiştii. Belki de artık saçlarının kökleri çürümüştü ve göle daha da yaklaşmak için birbirlerine saldıran kargalar gibi onlar da kafasından dökülüyordu. Fazile'nin gördüğü hortum artık kargaların uçuşmalarından oluşan bir kalabalık gibi görünmüyordu. Onların uçuşunun değil başka bir gücün gölün üzerindeki kara bulutu oluşturduğunu düşünüyordu. Kuşların uçuşmaları baş döndürücüydü. Fazile, sanki her şeyin, bu dünyanın tüm gerçeklerinin kendini kandırma içgüdüsünün etrafında döndüğünü düşünüyordu. Ve artık düşündüğü hiçbir şeyin hem değeri yoktu hem de yapacağı bir sonraki eylemleri değiştiremezlerdi. Tanıdığı ve bildiği dünya ile ilgili -her ne olursa olsun- hiçbir şeyin artık onun için bir önemi yoktu. Fazile'nin hayatı ile bütünleşen ve anlam kazanan şeyler artık Gazi Mahallesi'nin mezarlığındaydı. Daha önceki Üsküp dilenci liderlerinin yok olduğu o yerde! Değerli olan her şeyini Süla'nın rahatını ve saygınlığını korumak için harcamıştı. Yıllarca Süla, dilenci düzenini sarsacak olaylarla karşı karşıya kalmasın diye elinden geleni yapmıştı. Kardeşinden önce hiçbir zaman kendisini düşünmemiştii. Hatta Süla'nın aç olup olmadığını düşünürken ya da her zaman yediğinden daha az yemek yediğı için endişelenirken kendi yemeğini yemeyi unuttuğı da olmuştu. Fakat onun için artık her şey daha kolaydı, yaşadığı günlerin ağırlığını ne dilenci olan annesinin peşinden koştuğı günlerle ne de Süla'yı yolcu edip sonra da gelmesini beklediğı günlerle kıyaslıyordu. Kargaların uçuşmaları geçmişe dair tüm düşüncelerini ve geleceğe dair de öngörülerini alıp götürmüştü. Bundan sonra onun adımlarında ne geçmiş ne de gelecek olacak sadece son fırça darbesi eksik olan bir tablo gibi görünecekti hayatı. Kafasında hâlâ sanki onlara olan borcunu silmek istercesine okşadığı

saçları vardı. Fakat bu kendi bedenine olan tek borcu değildi. Bedenini daha iyi görebilmek için soyunmaya başladı. Hayır, onun artık başkalarını düşünmeye ihtiyacı yoktu. Tamamen kendisine odaklanmıştı. Fazile'ye kendisi sanki iki insani benlikten oluşuyormuş gibi geliyordu. Bunlardan biri, diğerine acı ile bakan öbürü ise bedeninin her yerini seven bir bilinçti. Kafasında artık tek bir tel saç bile kalmamıştı ve tamamen keldi. Hatta kafası ay ışığından parlıyordu. Kendisinin birbirinden yavaşça ayrılan iki benlikten oluştuğunu hissederken ilk defa yetişmeye çalıştığı annesinin peşinden gitmediğini aksine yaşamak istediği hayatın dibinde oturduğunu anladı. Süla'yı beklerken aslında, doğan her şeyin sadece hiçliğin ve umutsuzluğun peşinden giderek ölümü de hak ettiğini haber verecek birini bekliyordu. Fakat şimdi kendisini tamamlanmış hissettiğinde bile her şeyin artık boşuna olduğunu biliyordu çünkü hayatın kapıları kapanmıştı, çünkü kargaların olmadığı gölün yansımından ona sevdiği, beraber yaşadığı ve hayatının anlamı olan insanların gözleri bakıyordu. Evet, oradan ona annesinin gözleri bakıyordu, tırnaklarının içinde tüyler olan delikanlının yaşlı gözleri bakıyordu. Ayın yansıdığı o yerde Fazile, Taş Köprü'ye oturmuş Dulla'yı, sokağa çıkan ve cuma namazına gitmek için yıkanmak üzere gelen kardeşi Süla'yı görüyordu. Birdenbire kendisini mutlu hissetti, sanki daha önce hiç tatmadığı bir sevinç kapladı içini. Belki de artık her şey için o karar veriyor diye böyleydi! Sevinmeye, Radika Nehri'nde zamanında annesiyle birlikte soğuk sulara yıkanmak için girmeden önce söylediği gibi şarkı söylemeye başladı. Annesinin her zaman mutlu olup olmadığını düşündü. Sonra Radika Nehri'nde yıkanan annesinin kahkahalarını hatırladı. Ardından onu konuşma yetisini geri kazansın diye Yukarı Reka'ya götürdüğü ve yalnız bıraktığı o korkunç geceyi hatırladı. O an Fazile "Anne geldim!" diye bağırma ihtiyacı hissetti ama bunu yapmaya çalışırken dilsiz olduğunu, çocukluk dönemindeki gibi konuşma yetisini kaybettiğini fark etti.

Sanki küçük bir kız çocuğuymuş gibi, annesine bu kadar mutluluk veren şeyin ne olduğunu anlamak için Radika Nehri'nin sularına girerkenki gibi hissetti kendisini. Sonra sanki gerçekten Radika'nın ortasında ve nehrin soğuk suları beline kadar geliyor, serin sularla sıcak bedenini serinletiyor gibiydi. Aniden suya atlamak için karşı konulmaz bir istek hissetti. Gök yüzünün ve ayın olduğu yere atlama imkânı olduğu için mutluluktan bağırmak istiyordu. İçindeki ateşin, sadece sevdiği insanların gözlerinin ona baktığı o suya atarsa söneceğini biliyordu. Yavaşça ve acıyla bir kez daha vücudunun her bir tarafını okşadı. Sonra o günü sanki cansız bir beden içinde gibi yaşadığını hatırladı. Çünkü Süla'nın mezarına toprak atarlarken, kendisini ceset gibi hissediyordu. Onun gömülmesinden sonra artık Fazile'nin ne bekleyecek ne de sevecek kimsesi vardı. Onu sadece kardeş olarak sevmiyordu, hayallerinin kaynağı olarak da görüyordu. Dulla'ya sarıldığı gün sanki kanından canından olan birine değil de yabancı birine sarılır gibi hissettiğini hatırladı. Aslında Üsküp'e geldiği ilk günden ve Dulla'ya sarıldığı ve Süla'yı ilk gördüğü andan itibaren bir karışıklık hissetmişti. Büyük bir yalanın parçasıymış gibi geliyordu ona. Kargaların uçuşmalarını izlediği o kayada dururken ve suyun yüzeyine ayın yansıdığı, kargaların boş bıraktıkları yere bakarken kendisini çok aç hissetti. Yemek yememiş olmasının değil, birinin onu sevmeye, öpmeye, okşama, uyutma açlığını hissediyordu, tıpkı annesinin ona küçükken yaptığı gibi. Sonra kendisini kelebek misali hafiflemiş hissetti. Ne başkalarına adadığı geçmiş ne de ona ait olan şimdiki zamanı artık ağır gelmiyordu. Kargaların hâlâ gölün üzerinde uçmaya ve birbirleriyle itişmeye güçleri vardı. Onların kalabalıkları derin ve sonsuz gibi görünüyordu. Kuşların uçuşlarını izlediği o kayada bir süre daha kel kafasıyla durdu. Sonra kendisini cansız biriymiş gibi ya da o kargaların oluşturduğu kalabalığın bir parçasıymış gibi hissetti. Nehrin o çukurundan uzaklaşan canlı kalmış kuşları da görmüyordu artık. Fazile, suyun yüze-

yini kaplayan binlerce ölü kargayı ve o kargalar yüzünden suya yansıyan gökyüzünü de görmüyordu. Her şey yok olmuştu, her şey artık hiçliğe ve yalana benziyordu. Bu yüzden kuşların dokunmadığı, suyun yüzeyine yansıyan aya doğru adım atmak onun için zor olmadı.

Fazile uçan bir kuş kadar hafif hissediyordu kendisini. İlk defa geri dönüşü olmayan bir hata yaptığını fark ediyordu. Hayatını çok yavaş yaşamıştı ama ölüme giden yolu hızlıca geçmek istemişti. Her şeye olan inancını kaybetmişti ve artık hiçbir şeyin onun gözünde değeri yoktu. Aniden beyninin yorulmuş olduğunu, anılarını sakladığı yerin yaşama içgüdü-sünün olduğu yer ile birlikte artık bomboş olduğunu fark etti. Bir şey söylemek istedi ama başaramadı. Beş yaşındaki dilsiz çocuk gibi olmuştu. İlk adımını attığında dengesini kaybetti. Bir şeylere tutunmak istedi ama boşunaydı çünkü onun ezelden beri yaşamak için tutunabileceği bir şeyi yoktu. Aniden yüzünü hoş bir gülümseme okşadı ve o anlarda Fazile, hayatın ona armağan ettiği tek ve yegâne şeyi, çocukluğunu anımsadı. Belki de çocukluk sonrası hayatının, o çocukluk anlarına dönebilmek için verilen boş çabalardan ibaret olduğunu düşündüğü için kendi kendine gülümsedi. Fakat artık hiçbir şeyin önemi yoktu. Hayatı ayakta tutan şeyin umut olmasının yanlış bir inanç olduğu bilinciyle gökyüzüne atladı. Fazile, suyun üzerine yansıyan gökyüzüne kendini bıraktı çünkü hayatın direklerinin yaşama içgüdü-sü ile ölüm korkusu olduğundan şüphesi yoktu. Artık mahvolmuş olan iki direk!

Üsküp, 2011

ÜSKÜP DİLENCİLERİ

KİM MEHMETİ

Kim Mehmeti, insanlık tarihi kadar eski Üsküp'teki dilenci silsilesini ve gizemli geleneklerini konu alarak Balkanlar'ın bir dönemine ışık tutuyor.

Üsküp Dilencileri, Osmanlı'nın Makedonya'dan çekildiği günlerden Tito ve Enver Hoca dönemlerine uzanan metaforik bir başyapıt...

"Daha önce tadılan ve sonrasında kaybedilen bir sevgiye karşı duyulan özlem öyle bir acıya dönüşür ki sanki bedeninin içinde bir kurt beliriverir ve asla ölmeyen ama özlem duyan kişinin benliğinde daha da sağlamlaşan bu kurt insanın beynini, yüreğini kemirip durur..."

KİM MEHMETİ	ÜSKÜP DİLENCİLERİ KİM MEHMETİ	 9 789752 482951
KİTAP NO 56	DİZİ ADI ROMAN	23 TL

